

Cat. 106

5

30
11

Liber de Confutatio-
ne hebrayce secte.

Confutatio iudaice secte magistri Johannis Bapti-
ste gra dei Artium et medecine doctoris. Continet
p̄hemium et tractatum: i p̄hemio sūt due epl̄e. P̄ria
ad reuerendissimū dñm. B. Carauagalē Cardinalē sacte
crucis in hierusalem. folio p̄mo

Sc̄da ad ip̄os hebreos p̄ quorū confutatione opus
edidit. folio. ij.

Tractatus vero in tres diuiditur ptes. quaz p̄ma ē.
de primo messie aduentu et de mysterijs in eodez aduentu
consumandis que. xij. continet prophetias.

Pars prima.

Prophetia prima ē de christi aduētū: et sceptri a iuda
post aduentū eius ablatione: ac gentiū ad eius fidē congre-
gatione: necnō de modo ipsius in hierusalē ingrediendi. qz
sup pallū filiū asine. et de diuinitate humanitati coniuncta
eiusqz passione Jacob Genesi. xlix.

Prophetia sc̄da est de aduentu eiusdē ad nouā legē
condendā et in humana forma: q̄uis deus ē: qd̄ quidē in
monte sinai ab antiqs patrib⁹ cū p̄mā receperūt legē: postu-
latū fuit. Necnō de signo ip̄m a pseudo messia recognoscē-
di: ac etiam de iudeorum vocē suā non audientiūm puni-
tione Moyse Deuteronomij. xvij. folio. ix.

Prophetia tertia est de eiusdem aduentu: et ex beata
virgine per spiritu sancti in ea aduentum quo diuinitas hu-
manitati coniungi debebat. Esaie. cap. vij. folio. xij.

Prophetia quarta ē: de eodē aduentu: et de quibus-
dā p̄fectiōib⁹ suis: gētiūqz vocatiōe: ac etiaz nōnullis suam
mortē et sepulchrū decernētib⁹: cui⁹ vltimo de dei erga iu-
deos largitiōe illis p̄ suū sc̄dm aduētū salutē p̄mittētis me-
morā sit. Esaie. xi. folio. xlv.

Prophetia quinta ē de aduentu eiusdē. et qualiter ob
eius mortē dei fedus qd̄ cū iudeis pepigerat: delendū esset
consequenterqz de eorum ruina et gentiūz vocatiōe. Esaie.

Prophetia sexta est de eodem aduentu: cum quo boni ipsam expectantes confortantur: et de diuinitate sua ac miraculis per ipsum faciendis: gentiumque uocatione. *Esaię. xxxiiij. fo. xxxi.*

Prophetia septima est de aduentu eiusdem de uoceque clamante in deserto ante aduentum eius: et de diuinitate sua, nouaque lege per ipsum condenda: ac iudeorum ob non receptionem ipsius improbatione, necnon de recipientium beatitudine et gentium uocatione limbius expoliatione, ac etiam de iudeorum per dei gratiam in nouissimo redemptione. *Esaię. xl. fo. xliij.*

Prophetia octaua est de eiusdem aduentu: et qualiter ipsum iudei non recipientes a suo regno eiciendi erant, necnon de gentium uocatione, et limbi expoliatione: ac etiam de iudeorum per dei gratiam in nouissimo redemptione ubi ostendit eis quod ruina suam ipsimet prouocarunt. *Esaię. xlviiiij. fo. xlii.*

Prophetia nona de christi aduentu uita et passione gentiumque uocatione et de diuinitate sua, qualiterque per mundi redemptionem passurus erat, necnon cum iniquis sua passione reputari debebat, et pro transgressoribus rogare. Cui plures ipsius *Esaię* prophetie messie misteria predicantes annexunt. *capitulo. liij. fo. xlii.*

Prophetia decima est de christi aduentu et eius natiuitatis loco qualiterque ex beata uirgine nascendus esset: et quod egressus eius ab initio a diebus seculi, scilicet a deo patre fuerunt. *Michęę. v. fo. lxlii.*

Prophetia undecima est de eiusdem aduentu qua quaedam signa quedam que suo tempore apparitura erant, continentur necnon de desiderio quo a gentibus recipiendus erat. *Agei. ij. fo. lxvii.*

Prophetia duodecima est de christi aduentu: de modoque ipsius in hierusalem ingrediendi: quia super pallum filium asine. *Zaccharie. viij. fo. lxvi.*

Propheta tertiadecima ē de simili aduētū; ⁊ de deter-
minato aduentus ipsius tempore; eiusq; passione necnō de
iudeorum per illud vsq; ad constitutū tempus scilicet ante
christi aduentum desolatione. Danielis. ix. fo. lxx.

Pars secunda de secundo aduentu messie tpe gog. i.
antechristi, quo tempore iudeorum reliquie saluande sunt
habet prologum ad hebreos ⁊ tractatum, nouem cōtinet
prophetias.

Pars secūda

Propheta prima est de presenti iudeorū captiuatio-
ne propter peccatum contra xpm commissum que vsq; ad
antichristi bellum duratura est ⁊ qualiter ex dei gratia cor-
dis penitudine ducti redempti tunc erunt. Moyli Deute-
ronomij. xxviiij. fo. lxxix

Propheta secūda est de eadem iudeorum p̄dicto tpe
redemptione que quidem in illorum residuis erit ⁊ ex dei
gratia nam propter peccatum contra christum commissum
tanto munere digni non essent Esaye primo. fo. lxxxij

Propheta tertia est de simili p̄dicto tēpoze redēp-
tione; ⁊ de ipsorum tunc confessione christi diuinitate per
dei gratiam vocando ipsam deum iustam eorum. hierimie
xxij. fol. lxxxv.

Propheta quarta est de simili p̄dicto tpe redemp-
tione ⁊ qualiter propter peccatum iam p̄dictum captiui-
tate hac flagellandi erant ⁊ de tribulationibus quas eo eē
bello antichristi iudei passuri erant ac de eorum christo hie-
sa confessione ipsam deum humanitatem sumpsisse conce-
dendo necnon de hierusalem ⁊ templi reedificatione, hie-
remie. xxx. ⁊ xxxi. fo. lxxxvii.

Propheta quinta ē de eadē post idem bellum redēp-
tione ab hac. s. captiuitate qua propter peccatum cōtra chri-
stum commissum sunt necnon de aque baptismatis super
eos tunc effusione ⁊ de bello ipso necnō de q̄ plurimis ad

id ptinentib⁹ misterijs z de hierusalē z tēpli reedificatione
Ezechielis. xxxvi. xxxvii. xxxviii. z xxxix. fo. xcix.

¶ Propbetia sexta ē de simili p̄dicto tēpore in residuis
iudeorum saluatione necnon de eodez bello. z q̄ plurimis
tunc consumandis misterijs Jobelis. lii. fo. cvii.

¶ Propbetia septima est de eodē p̄dicto tempore re-
dētionē necnon z de pprio bello. z est ab die. fo. cxv.

¶ Propbetia octava est de eadē in residuis iudeoz sal-
uatione que ex dei gratia erit necnon de vniuersali tam spi-
rituali q̄ temporalī pace que post belluz illud in toto mun-
do erit. Michēe. liii. fo. cxvii.

¶ Propbetia nona ē de predicta iudeoz post antechri-
sti bellum redemptione z de bello ipso qua quidem etiam
dissipationis ipsorum causam p̄pheta narrat que pecca-
tum in v̄dendo christum ipsos crucifigendo esse debe-
bat: z qualiter per dei gratiam errorem suum tunc cogno-
scentes de eo penitentiam agent necnon de hierusalem z
templi reedificatione z alijs quibusdam misterijs diebus il-
lis verificādis. Zaccharie. xi. xii. xiii. xiiii. fo. cxvi.

¶ Pars tertia in duas diuidit partes nā in prima con-
fundunt Iudei p̄ probabiles figuras que incipit. fo. cxliii.
In secunda vero per exempla z morales rationes que in-
cipit. fo. clvi.

Pars tertia

Correctiones errorum secundum ordinem foliorum.

Folio primo facie secunda linea, xx. pronunciabat per pronuncia-
 batur. fo. iij. facie prima linea, i. premium loco prebui. fol. v. fa.
 prima lin. xi. xlvij. per xlvij. fo. vi. facie prima lin. x. su gicdo per
 figurando. fo. vij. fa. prima lin. vij. auferet pro auferetur et tran-
 sferetur. pro transferetur. fo. vij. fac. ij. lin. xv. expositioe pro ex-
 ceptione. fo. x. fa. i. lin. xij. inter ex et verborum caret vi. fo. xi.
 fa. i. li. xi. d. a parte superest. fo. xi. fa. ij. lin. xxvij. exierunt pro exi-
 erint. fo. xij. fa. pma. li. x. inter incobare et debuit caret illico
 fo. eodem fa. ea li. xxij. inter anteqz et regnare caret acqz fo.
 xvij. fa. ij. li. xxij. duritate pro duritie. fo. xxij. fa. ij. li. xxvij. in-
 ter cecitatem et doctorum caret et fo. xxvi. fa. ij. li. xx. singulis
 pro angulis: fo. xxvij. fa. prima lin. xxv. inter ipsam et tepore
 caret pro: fo. xxx. fa. pma. li. xi. respondentem per reprehendē-
 tem: fo. eo fa. ea li. xxvi. dicent pro discent: fo. xxxij. fa. ij. li. ij. in
 terra pro interea: fo. eo fa. ea li. xxv. propria pro proprie fo. xx
 xvi. fa. ij. li. penultima captiuitati pro captiuati: fo. xlvij. fa. i.
 lin. i. en pro eo: fo. l. facie. ii. li. xviii. diuidit pro diuidat: fo. lvi.
 fa. pma. li. viii. aut pro haud: fo. lix. fa. i. lin. vltia si pro sic: fo.
 lxi. fa. i. li. viii. qua pro quaz fo. lxiij. fa. i. li. v. celestis pro scle-
 sti: fo. lxxvi. fa. ij. prophetia duodecima anteposita est vndeci-
 me fo. lxxvij. fa. secunda. li. xxii. disceptione pro disceptationem
 fo. lxxviii. fa. ii. li. xxv. efficatia pro efficacie fo. lxxxi. fa. ii. li. xxvi.
 seruendi pro secundi: fo. lxxxi. fa. li. li. v. vasa pro vasis: fo. lxx
 xij. fa. i. li. vii. vestre pro vester: fo. lxxxi. fa. ii. li. xviii. possitis
 pro potestis: fo. xc. fa. i. li. xlii. deum pro eum: fo. xciiij. fac. i. li.
 xi. vt pro aut: folio. cii. fa. i. li. vltima superest noster Jesus xps:
 fo. cv. fac. ii. li. ix. inter vestrarum et pessimarum caret qz coniu-
 ctuum: fo. cvi. fa. prima. li. xvi. dicitis pro dicit fo. eo. fa. ea. li.
 vltima deficit v3: per deum reuocati essetis ab eo nunqz releuare
 manū cu. fo. eo. fa. ij. linea. iiii. ppheta per pphete. fo. cvii. fa. pma
 li. xxii. inter locus et ante caret an. fo. cxv. fa. pma li. v. ruinas

p rufinatū. fo. cxvi. fa. i. linea. xvii. secuti pro scrutati. fol. cxviii
facie secunda. linea sexta. ambulauimus pro ambulabimus
fo. eo. fa. ii. li. xv. altiora p vltiora. fo. cxix. fa. i. li. xxi. Capim⁹
p cupimus. fo. cxxi. fa. ii. li. iiii. superest et. fo. eo. fa. ea. li. v. q² p
p. fo. cxvii. fa. pma. li. x. profecisse loco fecisse. fo. eo. fa. ii. li. x.
p a. fo. cxviii. fa. pma. li. vii. pphetabit p pperabit. fo. eo. fa.
ea. li. xviii. ego p et. fo. cxliiii. fa. scda. li. xxvii. Circūcidi p cir
cundari. fo. cxvvi. fa. ii. li. iiii. qui pro quando. fo. cxvxi. fa. pma.
li. vii. trinario p trigenario. fo. cxviii. fa. ii. li. xiiii. cc mutatioe
p cōtinatione. fo. cxvix. fa. pma. li. vii. inter rabi z asserit car
ret dauid. fo. cxliiii. fa. pma. li. vi. z. vii. vbi dicit q² si quis in
tantū debet dicere intantū q² si quis. fol. cxlv. fa. secunda. li
nea. xiiii. factus pro factas. folio. cxlvi. facie pma. linea. xxiiii.
quin pro qui a. fo. eo. fa. ii. li. xii. Carerit p careret. fo. cli. fa. p
ma. li. xiiii. limo p limbo. fo. eo. fa. ii. li. xii. debebat p debebat.
fo. clii. fa. scda. li. v. ei p capitulo pmo. fo. cliiii. fa. pza. li. xvi
regni p regno. fo. clvi. fa. pza. li. vii. inter christi z verificatum
caret tpe. fo. eo. fa. ea. li. xi. de pbe. fo. eo. fa. scda. li. xxvii. ne
pro be. fo. clir. fa. pma. li. scda. erant pro errant. fo. clxii. facie
pma. li. xxx. inter quis z similis. superest enim

Reuerendissimo in xpo patri: et dño meo obseruadis-
simo dño Bernardino Caruagial sacro scē romæ ecclie
tituli sancte crucis in hierusalē presbitero Cardinali epō sa-
guntino. Johānes baptista gratia dei. E. V. Reuerē. D.
in christo filius: et humilis seruus salutē et felicitatē.

Luribus ac mysticis modis reuerendissime
psul. vt scripture sacre testantur: ihesus xps
dñs noster iudeos ad se vocare nos docet.
olim per pphetas. nouissime p semetipm. de-
mum apostolis instituit. iudeis primū euāge-

Ep̄la ad cardinalem

līū predīcari. qui quāuis ab initio eterne salutis. fere omēs
se indignos iudicauerint: et ad presēs iudicēt. Nō propter
rea a xpianis: diuina precepta zelātibus cessandū ē. quimo
semp initedū cōtinue psuasioni illorū ad xpī salutarē fidem
Et cū me. qui huius noīs prius blasphemus fui: et p dñi mi-
sericordiā baptismū assecutus sū: oporteat id feruentius ob-
seruare. conspiciēsq; in numero voluminū tractatorū aliorū
q de iudaismo ad baptismū uenere: in qbus: et si multa scri-
pserūt. nemo tñ analetice et demōstratiue eorū rabi prauita-
tē illis ostenderit. Idcirco pñs cōpendiūz hebraica lingua
eis: dei fauore confusus: destinaui. Per qd prauitatē ipam
detectā uidentes. ad lumen ueritatis et ipsi properare pos-
sint. Nihil. n. a me hñt: qn ex pphetaz auctoritate. seu quo-
rūdā suorū rabi dictis uerificet. Cū aut p eoz litterā et lit-
terali sensu in his procedere instituerim. nam et aristotelis
ē posterioz pmo argumentatiōez cōcludētē. Ex uatis et cō-
cessis pcedere. Et augustini ad hieronimū distinctiōe nona
capitulo vt ueterū scriptuz reperit ab hebraicis volumini-
bus fidē examinādā eē. Nō si dictis meis aliqd a dictis ca-
tholicoz expositorū dissonū inuentat. dñmō xpiane uerita-
ti: put desidero: cōsonū sit: puto reprobabile nō esse. Quā-

Epistola

obire statui tue reuerendissime. d. quam ad istius apicis culmen scientiarum maxime diuinarum deus euerit: opus latino sermone translatum dirigere. supplicās vt loco quotidiane lectōis: quā refectōnis hora audire soles: ipsum legi iubeas. et quod emendatione egerit tua vltima lima pro solita in me pietate: corrigere non dedigneris. Demum si promulgari dignum iudicaueris: quia per iudeos libēti animo non legetur: a sanctissimo dño nostro obtinere cures vt ex causa coacti legant. constabit enī an sua fideliter scripseris. Et si obstare voluerint: contradicendi facultatem habebunt. Aliquos preterea ipsorum: cum vera hec viderint forte saluos faciet. Decet utiq; sanctitatem suam his petitionibus pluribus de causis se benignus reddere. precipue presenti anno sui pontificatus septimo: qui cum septimo anno septime septene annorum: que ab vno ad alium iubilei solebat apud antiquos enumerari: diuino mysterio conuenit. Sicut enim eodem anno sabatizabat terra ab omnibus seruitijs sibi constitutis: et proximi dumtaxat iubilei sanctificationi atq; intimationi buccina clangendo vacabatur. seruis quoq; liberatio a seruitute pronunciabatur vicina. sic et sanctitas sua sanctificationi intimationiq; proximi iubilei. ita vt per ipsam iudei etiā a seruitute peccati quo detinentur. liberi reddantur: hoc anno plurimum vacare debz. Et quādo: illis gratia priuatis: id non consequatur. opus tamen in aliquibus christianis conferet. Ex eo enim hieronimi ab hebreæ littera super prophetijs in ipso contentis: differentia discernitur omniumq; iudeorum rabi super ipsa expositionum notificatio fit. Ex quibus eorum prauitas magis manifestatur. Excitabit quoq; aliquos fortasse hebraicis litteris vacare. quas ad christianam veritatem perfecte adipiscendam: non pauci iuuamenti esse censeo. Tu autem reuerendissime ac sapientissime domine si in eo

aliquid boni inuenies: quāuis florida lingua politum non
sit: a facie tua illud non proicias. sed cōuenienti título tua
biblioteca: si placet locum assigna. non auctore: sed materi
am: et inuentionis fructum considerans. Ego enim per ip
sum gloriam meam non quero. Sed eius qui me ad se vo
cauit: ihesu christi domini nostri: quo ex tenebris consurre
xi. et ut illius in me vocationem impleam. cuius gratia et
pax vsq; ad seculorum consumationē nobis cum sit. Vale.

Epistola

Johannes baptista gratia dei: a deo patre et dño nostro iesu christo rege regum: et dño dñantiũ de lacu miserie et de luto fecis ad eternã salutem vocatus: iudeis omnib⁹ conuersionem et sanioris consilij spiritum

Epistola ad iudeos

Cum causas non sperate apud vos conuersionis mee amicorum pleriq; a me perquiret. quoniam earũ que sepius: et his precipue temporibus iudeos ad christi fidẽ ducunt: nullã in me reperirẽt. Non enim uis: nõ bonorum fortune ante conuersionẽ indigentia: non diuitiarum post conuersionẽ cupiditas: non glorie uanitas: nec vestre discipline: seu rerũ ignorantia ad christi fidez me traxit. Idcirco per has meas uigilias: lucubratiõesq; eas uobis aperire et demõstrare proposui. Scitis enim cũ uetus testamẽtũ hebraicasq; super eo expositiões: ac thalmuthaicã doctrinam apud uos didicissem: inter religiosos postea ordinis predicatorum fratres sancte marie apud mineruam in urbe me diu uersatũ fuisse. ipsorũq; predicationes ac expositiones super prophetijs de messia loquentibus sepius audiuissẽ q̃s cũ ab expositõibus uestris uariare perciperẽ: quia teneris annis hebraicis imbutus eram: illas a uero prophetiarũ sensu alienas putauĩ: unde et fidẽ uanã quoq; cõsebam. sed quuz indies adesses: audirẽq; sepius: ambiguus hesitare cepĩ. sciensq; id in bona seu mala scripturarũ interpretatione consistere: principia enim ambobus cõmunia sũt decreui diligenter quo ad possem perquirere et inuestigare quid hinc inde super prophetijs de messia loquentibus diceretur: exponereturq; et eas: eorũq; fidem: qui uerius illas exponerent sectari. In quibus quũ uersarer: uestroruz rabi prauitatẽ detexĩ: christianas expositiões ueriores agnouĩ: ueritatẽq; in eorũ fide inesse p̃speri. Quã christo iesu

duce amplexus praeuium me vobis prebui. Et ut eam et vos pro salute vestrarum animarum amplecti possitis: errores prauitates ac obstantia: que a vestris rabi vobis interponuntur explicabo. Propbetias enim messye aduentus predicentes: cum his que post bellus gog. id est antichristi vestram salutem pollicentur. equiuocantes eodem tempore consumandas esse aiunt. Ex quo messyam nondum venisse. Sed adhuc venturum esse praeue affirmant. Dicunt enim quod quum de nouissimis diebus scriptura loquitur: ad dies messye se refert. Nec non propbetias particulariter exponendo seipsum sepe numero implicare percepi. Omne preterea sacram scripturam esse figuris plenam absque exceptione fatentur. Quamobrem thalmut et chabala composuere: quibus non modo sacre scripture discursus. immo dictiones: syllabas: atque litteras figurant. Eas vero que falso eorum supposito contradicunt: repellere non erubescit. Hieronimi quoque translationem plerisque in locis falso condemnant. dicunt enim ipsum plures sacre scripture partes dolo corrupisse. Verba insuper psalterij tanquam prophetica non approbant. Denique quicquid ab errore vestro vos remouere posset. et ad christi fidem ducere: a facie vestra omni industria amouerunt. Quorum falsitas ex veritate oppositi fundamenti eorum: et inconuenientia propbetiarum adinuicem mihi aperta fuit. Animaduerti enim propbetias de messye aduentu loquentes. nullam de nouissimis diebus mentionem facere. Et deinde reperi eas: et si omnes ad vos dirigantur dissipationem vestram que consumatis mysterijs: quorum vos futuri ministri esse debebatis: sequenda erat. predicere. Ostendunt namque incarnationis mysterium per ipsas predicatum debere a maioribus vestris peruertere messieque diuinitatem negari. *Isaia capitulo. xlv. dicite. Ne qui dicit patri. quid generas. Et mulieri. Quid parturis.*

Epistola

Et hieremia capi. v. Negauerunt dominū & dixerūt. Nō est ipse. Nec non et eius passionem per vos perpetranda predicunt. Et tandē gentium vocationem. Que omnia in christo iesu nazareno adimpleta sunt. Preterea quibusdā harum prophetiarum cunctis predictis mysterijs explicatis redemptionis vestre nouissimis diebus fiende mentio fit. Ex quo id cum alijs mysterijs consumandum non esse clarius ostendunt. ¶ In prophetijs autem mysterium gog predicentibus; de nouissimis diebus prophetas memorias facere fere omnes reperi. nec non et redemptionem vestrā a captiuatione presenti. collectionemq; a quattuor plagis terre in eis predictam inueni. ibiq; de reuersione decem tribuum memoria habetur & non in alijs. Nec non in residuis vestris dumtaxat; que post bellum illud remanebunt ex dei gratia propter promissionem antiquis patribus factam; erit saluatio. neq; de messia in eis aliquid dicitur; nisi in quantum ostendunt presentem captiuationem in penā peccati eius in triginta argenteos venditionis; aliorumq; peccatorum vobis datā fuisse. Nosq; tunc verum messiam christum iesum cognoscere; & in suam diuinitatem perfecte credere. Quibus mysterijs consumatis; habetur per prophetas qd erit vnus pastor; et vnum ouile; quoniam repleta erit tota terra scientia domini. Doctores autem vestri tā tam mysteriorum diuersitatem prospicientes. infinita mendacia super messie mysteria in thalmut scripsere; concedunt ne quandoq; messiam gentes ad salutem vocare. aliquando vero negant. Pari quoq; modo iudeos infinita naufragia in messie aduentu passuros esse nunc affirmant. nūc vero saluationem et felicitatē. duos quoq; messias scz messiam filium ioseph; & messiam filium dauid venturos esse aiunt. Ipsorum autem super particularibus prophetijs expositionum implicationem ex earum serie reperi. censuiq;

si litterali sensu: et ut hebraica sonant littera prophetie declarantur: ipsas vestrorum prauitatem melius ostendere: christumque iesum clarius demonstrare. Contra id vero quod de verbis psalterij dicunt: quamuis probationibus multis contrarium concludentibus obstare daretur. Sunt enim prophetica verba: ac christi mysterij tuba. Cum tamen principiorum error hoc esse videatur: ne pre multitudinem rerum confundamini: nullam de psalmis in presentiarum mentionem facere decreui. Iesum christum igitur: qui veritas est. et in quo sperans compendium hoc aggressus vobis direxi. Inuocans oro lumen suum debili meo ingenio infundat. quo dubia que super prophetis de messie aduentu: ex dictis vestrorum rabi oriuntur: vobis facile aperiam: ipsarumque proprium ac verum intellectum recte explicem. eas quoque in christo iesu nazareno verificatas esse perfecte ostendam. Prophetiarum deinde antichristi misterium prophetantium quibus vestrarum reliquiarum post hanc constitutam vestram desolationem salus continetur: sufficientem noticiam tradere possim. que non per hieronimi quam redarguitis translationem: nec per christianas auctoritates: seu catholicas declarationes. sed ut hebraica sonant littera: per mosaicasque auctoritates: ac etiam vestrorum doctorum expositiones: quos in multis tanquam a veritate coacti. christi misterium concludere videbitis. nec non litterali dumtaxat sensu aperientur. Hisque expletis quedam sacre scripture partes explicabunt: que licet christi misterium in figura predicere videantur: adeo tamen aperte locuntur quod inter prophetias id clare exprimentes: quodammodo enumerari possunt. ibique cause vos a receptione baptismi detinentes cum suis medicaminibus memorabunt. Has autem habentes promissiones munde vos ab omni inquameto spiritus: et cupientes per salutem vestram veritatem attingere eas omni passione semota accipite. **Ad. n. ma**

litia cordis hec loquor: seu querens ab hominibus gloriā
sed desiderans animas vestras cum christo iesu ab eterna
damnatione eripere. non ambulans in astutia: neq; adulte
rana verba dei. que si ea fide qua vobis proferuntur: acci
pietis: non dubito cum xpi gratia multis vestrum viam sa
lutis: etiam meo exemplo ostensurum.

De primo messye aduentu V

Prophetia prima

Ablimis deus et omnipotens immē
sa dilectōe: qua patrib' nris abraaz
ysaac et iacob affectus ē: infinita bo
na que in eoz filios opaturus erat
vt gaudio afficerent; eis predicere
voluit. Pater aut iacob qui patri
archarū vltimū multitudinis vero
caput et principū se vidit: salutē fi

liozū cupiens: messye mysteriū suo testamēto vt ea que tūc
orienda erant animaduertēt. per illudq; magis cauti red
derentur eis explicare decreuit. Genesis. xlvij. dicente.
Et loiasur sceuet mibuda vmbochet miben raglau had
chi sauo scilo velo icabat ammim. oseri lagefen biro velaso
recha beni adono chibes baiain leuscio vbdam banauim
sudo; hacili enaim miaim viben scimnaim mehalab. **L**a
tine nō auferet sceptrū de iuda. et scriba ē femore eius; do
nec veniat scilo: et sibi cōgregabunt' populi. ligās ad vitem
pullū suū: et ad palmite filium asine sue. lauit in vinū vestes
suā: et in sanguinem vuarū cooptoriū suum. rubeus oculis
magis vino albusq; dentibus magis lacte. **Q**ue quidez
pphetia ab expositoibus vestris. sensū eius verū extorqri
cupientibus: nō paucis modis peruertitur. Cū aut patriar
cha aperto sermone mysteriū explicauerit. eozū expositōes
aut nulle sunt. aut pphetiā sup xpo ihesu locutā eē aperte
oñdunt. **E**xponit' nāq; ab onchelos inter doctores vros
famosissimo super messia. recte autē loquēdo sup iesu xpo
nazareno. precipue eius pars prima. vsq;. Et sibi cōgrega
bunt' populi. dicit enim caldea lingua. **L**a iabade aued
scultā mideuet iebuda vesaphra mibene benobi hadhalma
had deiede mescicba dedile hi malebuda vele istammeym

Hebrea littera.

Latina littera.

Expositio iude
orum.

Onchelos cal
deus

Caldea

Partis prima

Latina

Approbatio ex
positionis

Praua moder-
norum opinio

Confutatio il-
lorum

hamemaia. **Latine.** Non cessabit constitui dñator d̄ do-
mo iuda: et scriba de filijs filiorū eius vnquā donec veni-
at messias cuius imperium est: cuius populi obedientiā pre-
stabunt. **Ex** quibus verbis alium mihi sensum colligere
nescio: nisi iude dominium esse tantū vsq; ad messye adue-
tū mansurū: messyamq; ab alijs gentibus recipiendum esse
quēadmodum iesu nazareni aduentu verificatum videmus
Non nulli tamē vestrorum modernorū disputatū: hac cum
onchelos expositiōe veritati magis obstare cupientib; p-
pria scripturā corrūpere nō erubescunt. Nā dictiōes illas
monosyllabas: had chi. Latine donec significātes: alteraz
cum precedente dictiōe raglau. s. legunt: virgula seu cōma
inter had et chi posita: eoz modo had in eternū significat.
chi vero: quia. Dicunt ergo sensum prophetie hunc esse.
Non auferet sceptrum de iuda: et scriba de femore eius in
eternum. qz veniet scilo. i. messyas. cuius imperium est. Ex
quo affirmare volunt: q; si per aliq; tēpus sceptrum d̄ ma-
nu iude auferatur. seu ablatum sit. sicut post hierusalem de-
structionem. non tamē erit hoc in eternum: quoniā messyas
quem venturum dicunt: veniet: per quem sceptrum ei resti-
tuetur. Quā recte autē hi sentiāt vosipsi iudicate. qui non
ignoratis duo ex hoc sequi inconnenientia remotio scz di-
ctionis vnius ab expositiōe. videlicet had existentis iuxta
dictionem illam: deiede: vestreque grammaticalis regule de-
structio. Scitis enim hebraicam linguā qdam habere tha-
habim. quibus sic dictiones clausule periodus distinguūt.
quēadmodum ⁊ latina: exempli grā. comis virgulis. pun-
ctis et hmōi operatur. Cuz autē in oibus vris libris id ta-
ham quod vocat adnab: vim clausulas terminandi atq; di-
stinguendi habēs. sub raglau inueniatur. Ex quo had sub-
sequens ab raglau precedente necessario segregat. vnde
had chi omnino coniunguntur. et donec significant. Idcir

De primo messye aduentu vi

co eorum falsa inuentio: seu malitia veridenda atq; reijcenda est. precipue cum a nullo vestrorum expositorum id dictum reperiat. ¶ Super residuo vero prophetie onchelos suum dilatat sermonē: quāplurima pro suo pposito adducens. que messye aduentu in bonum iudeorum oritura esse dicitis. de reductione scz israel in hierusalem; et reedificatione templi. et huiusmodi. Quibus quamuis quorundam terminorum expositione ab opinione catholicorum expositorum; mystico sensu; non multum discrepet; vitē israel fugiendo; a sinamue hierusalem. Cum tamen litterali sensu nullam cum prophetie verbis convenientiam habeant. ea ideo hic recitare nō curo. ¶ Sed ad rabi salomonis expositionem accedam. qui primā tantūmodo prophetie partem messye attribuit dicens. Non auferetur sceptrum de iuda a dauid inde. Quod quidem desistentibus regibus super capitibus transmigrationis babylonie verificatum fuit. qui ab imperio constituti. virga et sceptro populo dominantur. Et scriba de femore eius. Hoc super sapientibus qui principes fuerunt in israel verificatum fuit. Donec veniat scilo. hoc est messyas. cuius imperium est. cuiq; gentes congregabuntur. ¶ Ex qua expositione nulla mihi insurgit dubitatio; quin pars hec prophetie de christo ihesu loquatur. ostendit enim qualiter non fuerit a iuda. et in primo et secundo templo dominium ablatum quousq; christus venit. quo tempore illud amisit. Quod autem ad christi fidem gentes congregate sint; cuius sensu pateat demonstratione non indiget. ¶ Residuum vero prophetie pro abundantia vini que erat in terra iude. rabi salomon exponit. Dicit enim qd viri iuda pullum vnum ad vitem vnam ligabunt. Ex qua pondus illi pullo sufficiens extrahent. nec nō et de palmite vno id idem habebunt. ita qd tanta erit sua in regione vini copia. vt vestimenta sua cum eo laua-

Confutatio
onchelos super
residuo pphetie

Rabi salomon

Approbatio

Confutatio su-
per residuo p-
phetie.

Pars prima

re poterunt. Quare dixit. Lauit in uino uellem suam Sed in hoc sua reuerentia nō bene sentit. non enim ratiōi consonū uidet; cum messye mysterio regiōis fertilitatē patriarchā enarrasse. Si hec quoq; patris iacob intētio fuisset. ex omnibus quib⁹ terra iude habundabat; nō tantū uini fecisset memoriā; cum illā pluribus abūdare manifestū sit. Preterea p sola uini copia recitanda; tanta diuersis sermonib⁹ replicatio necessaria non erat. Habem⁹. n. in sacra scriptura pro cuiusdā rei corroboratiōe replicatiōes. nō autē quadruplicatiōes. Ideo ex his uerbis. sicut infra uera expositiōe patebit; pater iacob aliud significare intendit. precipue cuz duplicato sermone; ex omnib⁹ usualib⁹ bestijs. ad pullū filium asine. cuz zacharia. ix. dicente. Exulta satis filia syon. iubila filia hierusalē. Ecce rex tuus ueniet tibi ipse pauper. et ascendens super asinū; ⁊ super pullū filiū asine se dearticulauerit. Exponitur insuper pphetia a rabi moyse hierūdensi. qui cū modernior eēt. uidens aliorū expositiōes; aut ad xpm uos uel ducere; aut dubia in pposito vō fortia causare. putans se id fugere; cū ueritas dñi maneat in eternū; in oībus a quib⁹ cauebat; alios excedit. Nam per uerba patriarche dicit nō eē intelligendū sceptrum a iuda nunquā esse auferēdū. legimus. n. Deuteronomij. xxvij. Ducet te dñs; et regē tuū quē cōstitues super te in gentē. quā ignoras tu et patres tui. ipse quoq; rexq; suus in captiuatione sunt. messyas tñ nōdū uenit. Sed patris iacob intentio fuit non eē sceptrū de iuda a dauid inde in aliā tribū transferēdū. q si ex alijs tribubus regnauerūt; nō tñ perseuerauerunt; neq; sicut reges iuda iungebant. Exponit deinde clausulā illā. Et scriba de femore eius; dicēs q oīs scriba in cuius man⁹ sigillum regis quo precipitur; existet de tribu iuda erit. ita q quocūq; mō scmp ipse in israel dñabitur. atq; precipiet donec ueniat scilo. i. filius eius. scz filius dauid q

Rabi moyses
hierūdensis

De primo messye aduentu vii

Confutatio

est messyas cui humilibantur populi: quibusque sua voluntate aget. **Q**ue quidem expositio viri iudei meo iudicio aliarum expositio[n]u[m] expositio existit. probat. n. et Deutero. auctoritate experientiaque prophetia[m] super messya[m] finem vos venturo verificari si posse. Unde seu patriarcham mendacem esse: seu de christo ihesu nazareno omnino loqui necessario sequitur. Posito enim quod dictio illa auferretur per transfertur intelligatur. prophetia de christo adhuc loqui necessario sequitur. Cum per ipsum iude dominium desuper israel in alias gentes translatum fuerit. Cum autem dicitur sceptrum a iuda in aliam tribum transferendum non esse donec veniat messyas: quod ab eo tunc totaliter auferendum sit. et alteri tribui destinatum concludit. ex quo sequeretur ex alia tribu: quam iuda messyam esse egrediendum. quod absurdum est dicere ipsum quoque in hoc se implicante[m] video: cum concludat iuda[m] si debere totaliter sceptrum seu dominium amittere. donec veniat messyas. opposito per eum iam probato. Ad insuper quod super ea clausula. Et scriba de femore eius. dicit de sigillo. scilicet quo facultas dominandi datur: quod semper de tribu iuda existentibus a regibus consignabitur. Si de regibus iuda loquitur: cum iam longo tempore regno priuatus sit. eloquium suum in vano fundat. Si vero de regibus: sub quibus post hierusalensium destructionem: iudei captiui fuerunt intelligat cum id recte discerni: nec probari possit. dictum suum locum non habet. Quis. n. scire potest si ab aliquo rege alicui iudeo super alijs potestas datur. an ille de tribu iuda sit: seu de alia cum ob longam captiuationem: nullam de proprijs et certis tribubus noticiam habeatis: et cum hoc experientia ipsa contrarium doceat. Videmus enim plures a principibus super alios iudeos maiores constitui: qui in sacerdotes habentur de tribu leui et non de iuda. Nil igitur aliud ex dictis huius rabi mihi colligere video: nisi prophetiam in iesu christo nazareno adimpletam esse per ipsum alijs clarius manifestari. ita

Pars prima

quod se profusum videns dubitans ad deteriora procedere. Super residuo prophetie preter consuetudinem suam nihil dixit; nisi quod parte illam. Rubeus oculis magis vino. et reliqua. sicut rabi salomon exponit; cui opinioni iam instetimus. ¶ Exponitur adhuc prophetia hec a rabi leui qui dicit quod nunquam dominum aliquod precipiendi saltim in moralibus; et preceptis a iuda super israel auferet; donec veniat messyas. putans ex hoc quod suum dictum a dubijs ex dictis aliorum insurgentibus omnino absoluat. ¶ Conceptus autem suus recte fallit. nam sicut et alij; sic et ipse concludit in messye aduentu debere iudam dominum; prosum amittere. nec non de improbabilibus. sicut rabi moyses loquitur. quemadmodum. n. ibi dixit; inter vos distinctio tribuum fieri minime potest. Quamobrem et nec ipse pro intento vestro prophetiam saluare potest. ¶ Erit itaque vera ac catholica prophetie expositio nullam patiens expositionem. quod ad primam eius partem quod spiritus seu vno seu alio modo iuda super israel dominabitur; quousque veniat messyas quo veniente auferetur dominum ab eo et messye alij populi congregabuntur. Nam rabi salomon clare ostendit; quod et in primo et secundo templo iude dominum super israel perseuerauerit. in fine autem secundi templi messyas venit. scilicet christus iesus; et ex tunc dominum a iuda ablatum est; nec non et christo populi congregati sunt. quod si vestrorum disputantium more dicetis fuisse per prophetas vobis prophetizatum messiam pro bono; et gloria vestra esse venturum. prophetiam vero istam oppositum ostendere videat. huic petitioni responsum in phemio datur. Hec est enim vestra equiuocatio in prophetijs non distinguentes inter eas que de messye aduentu loquuntur et que vestram reductionem post antichristi bellum predicant. Propter quod in tali errore viuistis. nam in prophetijs aduentus de his que in christo iesu euacuata fuerunt; quibus vestra destructio connumerat; memoria fit. Idcirco autem iacob qui finem rei preuidit. voluit diffinitiuam scilicet

Rabi leui

Consultatio

Catholica expositio

De primo messye aduentu viii

sententia sermone explicare. reuelatū. n. erat sibi iudeos p ma
iori pte xpi euangeliz recepturos nō esse. quāobrem iuda
dominū amittere debebat. vñ auidus salutis suorū; decre
uit ipsos oī conatu cautos reddere; vt in eius aduentu nō
deciperentur. ita q p maiori eorū noticia sui testamēti pū
cipio dicere cepit. Cōgregamini ⁊ annūciabo vobis id qd
accidet vobis in nouissimis diebus vbi patriarcha; quē ad
modū vestri aiunt; sinē eorū filijs manifestare volebat. nisi
q pphetic⁹ spiritus ab eo p tūc recessit. vos tamē ex hoc
de errore fundamēti doctorū vroz certitudinē habere pos
testis; q p nouissimos dies nō intelligūt pphete dies mes
sye aduent⁹. s; dies finis mysterioꝝ; q sunt dies gog. s. anti
christi; qb⁹ in reliquijs vris redēptio fiet. videmus. n. q de
pertinētib; ad istos dies patriarcha nihil tetigit. De his
autē q messye aduentū cernunt; ad plenū locut⁹ ē. oñdit enī
vltra predicta predictum messyam ingressurū hierosolimā
super pullū filiū asine equitaturū eē. quū dicit. Ligās ad vi
tem pullū suum; nec non talem pullū esse ad vitem ligatum
Cum autem subdit. Lauit in vinum vestem suam; ⁊ in sā
guinem vuarum coopertorium suum diuersis sermonibus
sententiam replicando. voluit mysterium grande passionis
eius enarrare. Nam dictio illa hanauim; latine vuarum; q
clausula continetur secunda per regulam illam vestraz grā
maticalem; qua littere bumaf vna pro alia ponuntur; mu
tata bet in vau humilium significat. et sic littere sensus erit
⁊ in sanguinem humilium coopertorium suū. vt ostenderet
patriarcha messyā suā humilitate vestes suas; suo sanguine
lauaturū esse. Pro quo capitulo. lxiij. Esaias dicit. Qua
re rubrum est indumentū tuū. Ex particula vero illa. Ru
beus oculis magis vino; albusq; dentib⁹ magis lacte. mes
sye essentiam patriarcha enarrare voluit. Quia scilicet

Pars prima

deus et homo esse debebat. humanitas enim oculis appa-
rens sua equalitate et eucrasia rubea esse debebat. que vero
intus assistit diuinitas: lacte candidior: nec cum prauis do-
ctoribus vestris dicatis hoc ab alijs prophetis vobis pre-
dictum non fuisse. quia quemadmodum in sequentibus: deo
volente: aperte videbitis a multis predictum intelligetis
quod quidem vestros prauos sapientes non ignorare me
non latet. Sed vt phisicorum primo philosophus ait vno
inconuenienti dato plura contingere non graue est. **Q**uod
autem in xpi iesu nazareni aduentu prophetia adimpleta sit.
nulli veritati assentiri volenti dubium est. **A**ltra. n. id quod
ad sensum patet de amissione domini iude: ob non recepti-
onem eius de gentiumque ad xpm congregatione. euange-
lia: quibus vtinam vos fidem prestaretis: de omnibus in-
dubitatum perhibent testimonium. **I**ngt. n. iohanes capi-
tulo primo. In propria venit: et sui eum non receperunt. **E**t
matheus capitulo. viij. recitans de quodam gentili centuri-
one: qui accesserat ad ihesum rogans illum vt puerum suum
paraliticum sanaret: cui ihesus ait. Ego veniam et curabo
eum: et respondens centurio se non esse dignum vt ihesus in-
traret sub tectum suum. sed quod tantum diceret verbo: et sa-
naretur puer suus testatur. quod audiens iesus verba illius mi-
ratus est. et sequentibus se dixit. Amen dico vobis. Non
inueni tantam fidem in israhel. dico autem vobis quod multi ab
oriante et occidente venient. et recumbent cum abraam: isa-
ac et iacob in regno celorum: filij autem regni eicientur in te-
nebras exteriores. **S**uper particula vero illa. ligans ad
vitem pullum suum. **M**arcus capi. xi. testatur. qui ait. quod cum
appropinquaret hierosolimam iesus et betthania ad montes
olinarum. misit duos ex discipulis suis: et ait illis. Ite in ca-
stellum quod contra vos est: et statim introcuntes illuc: inue-
nietis pullum ligatum super quem nemo adhuc hominum sedit.

Concordia cum
euangelio

Johannes

Matheus

Marcus

cientiam videns rabi moyses; clausulam adhuc ipsum me-
 lius declaraturum; tandem pollicetur. Obstat et insuper ipsorum
 dictis pars illa: vt petisti a dño deo tuo in horeb, et reliq̃.
 Cum ex verbis illis; quemadmodum rabi moyses ait; non
 prophetas ei futura predicentes israhel petere videatur. s;
 igne et tonitruis timorem maximũ incutientibus; ob dei in
 monte sinai apparitionem moysen, vt ipse a deo legem ac-
 ciperet; eisq; deinde ferret, rogaret. Quamobrem ibidem; di-
 cit. Loquere tu ad nos; et intelligemus, et nõ loquatur ad
 nos deus ne moriamur. Id preterea quod super secunda
 prophetie parte de parte de propheta sc; qui arrogãtia de-
 prauatus; et reliqua aiunt; minime locum habet, fuerat enĩ
 iam capitulo. xliij. ex verbis illis. Si surrexerit in medio tu
 propheta; aut qui somnus vidisse se dicat, non audies ver-
 ba prophete illius; adeo sufficienter explicatum, q; pro eos-
 dem intellectu hanc replicare sententiam opus non erat, et
 sic cuilibet veritatem concedere volenti prophetie verba
 aliud in se continere mysteriũ facillime patere potest. **Ubi**
 co itaq; cum dei aduentus in terram ultra primam in mon-
 te sinai apparitionem; pro mundi saluatione necessarius eẽt
 Eliaia. xxxv. dicente; deus ipse veniet; et saluabit vos; et liij.
 Quia oculo ad oculum videbunt dum reuertetur dominus
 in syon. Nec non cum noue legis latrone ipso. xliij. claman-
 te. Non erit tristis neq; turbulentus; donec ponat in terra
 iudiciũ; et legem eius insule expectabunt. prout etiam a
 multis alijs sermone explicatur, volens moyses hac in pro-
 phetia id idẽ significare cum deus gloriosus sup monte si-
 nai apparens, vt legem daret; igne et tonitruis fulguribusq;
 q; terribilibus venerit. Ex qua visione populus in circuitu
 montis existens pterrirus ac pauore concussus steterat. p
 ppheticumq; spiritũ videntes deum in terrã; vt nouaz da-
 ret legem iteruz venturam; id quod eis accidit consideran-

Catholica ex-
 positio

Part prima

tribus: successorūq; insufficientiam timentes, illico moysi dī-
xere. **Ultra non audiam vocem domini dei mei; et ignem
hunc maximum amplius non videbo ne moriar.** Idcirco
volens ipsos moyses pro suis successoribus a simile visio-
ne tutos facere deum in hominis forma; et sicut propheta
secundo aduentu appariturū esse prophetizauit. **Quamob-
rem prophetam de medio tui inquit, sicut me forma scz hu-
mana suscitabit tibi dñs deus tuus cū nouā secundo dabit
legem; iō ipsū audies.** Cū etiā hoc p te a deo in horeb po-
stularum sit; quando dixisti. **Ultra non audiam vocem dñi
mei, z reliqua.** Quapropter dixit dñs ad moysen, bene lo-
cuti sunt, tunc enim in alia forma non sic incōpatibili, nam
in hoīs forma z ppheta eis apparebo, vt ad nouā legē re-
cipiendā habiliores reddant. **Dixit autē notanter bñ locu-
ti sūt; quasi ipsi mysteriū illud pphetati eēt, nec dicatis po-
pulū illū talem spiritum n̄ habere, scitis enī doctores thal-
mut dicere ancillam sup mari id vidisse qđ ab ezechiele fi-
lio buzi visū non fuit.** Si igitur femia ancilla tēpore illo pl⁹
ezechiele in pphetia valuit a fortiori; et populus oīs z ho-
ra illa precipue qua ad diuinum verbū recipiendū cūcti di-
spositi erant. **Notanter quoq; dixit. De gēte tua et de me-
dio tui; vt in ea gente diuinitatē humanitati cōiungi debe-
re denotaret.** Quare subsequenter ait. **Qui asit verba mea
que loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor ex-
istam.** Postq; enim ne amplius in simili forma qua in mō-
te synai apparui eis; me ostenderē ipsimet petierunt, iō ve-
niens in hominis forma; humanitatēq; in gēte sua assumēs
ille qui non credet; et verba mea que exierūt ex ore tal' ve-
nientis non audiuerit; ego vltor existam. **Qđ qdem ab esa-
ia sup allegato capitulo etiā habet, quū ait. Ecce deus ve-
ster vltione veniet.** Cū autem ipos pphetā hūc interfice-
re debere; in mente diuina preuisū fuisset, ne a culpa se ab-

De primo messye aduentu xii

soluere possent. causas ppter quas ppheta interficiendus eēt: eis predicere voluit. que sunt qñ arrogātia deprauat⁹: ea q̄ deus non preceperat: eius nomine locutus fuerit. seu q̄ verba sua alienoz deozū noīe dixerit. ⁊ cū prima causa alio indigeret signo. subsequenter ait. Cūq; dices in corde tuo. Quomō sciemus verbū qđ nō locutus ē dñs. hoc habebis signū. qđ in noīe dñi ppheta dixerit. ⁊ nō euenerit. hoc dñs nō ē locut⁹. Ex quo intelligit̄ q̄ si ea que dei noīe ppheta dixerit euenerint: interficiendus n̄ eēt. ⁊ si talē interficerent pphetā: ab vltōe tutari nō possent. Qđ si verba pphetie precedētia de augurib⁹ diuinatozibusq; ppter qđ a moysē dicta fuerint petetis. dico nēpe: vt ⁊ p precedentia quēadmodū ⁊ per subsequētia pphetie intellect⁹ clarius ostēdere. Nā cū ne augures. ⁊ diuinatores: seu precātatores israel audirēt: p moysē plerisq; ī locis leuitico maxime monit⁹ fuisset: verba hec in loco isto ptulit: vt aduerterent ne pphetā p ipsū hic descriptū in augurē ⁊ diuinatorē. sed pro vero haberēt. aliter. n. reit̄ratio hec moysi necessaria n̄ erat. Quapropter pphetiā de xp̄o iesu nazareno loq̄i quē cūcta mysteria ī ip̄a ptēta: absq; dubio enacuata sūt. oīno fateri cogimur. Qđ qdē documētū ab apl̄is: q̄ p s̄ctū spiritū locuti sūt. clare habem⁹. dicūt. n. actū. iij. Xpm verū messyā fuisse oīdere volētes. moyses qdē dixit. Quī pphetam suscitabit vobis dñs de⁹ vester d̄ fr̄ib⁹ vris tanq̄ meip̄s audietis iuxta oīa: quecūq; locut⁹ fuerit vobis. Erit autez oīs aīa q̄ nō audierit pphetā illuz de plebe exterminabitur. Capi. quoq;. viij. aiunt. moyses q̄ dixit filiis isrl: prophetam suscitabit vobis dñs de fr̄ib⁹ vris: tanq̄ me ip̄m audietis. Qđ aut̄ ip̄e ⁊ si hūana: sic pphetatus fuit: apparuerit forma in se diuinitatē haberet: q̄uis p cuncta testificeſ euāgelia volo tñ vt saltē vna p̄uati n̄ sitis. ¶ Que a vero euāgelista iohāne. cap. xiiij. h̄. asserit. n. q̄ cuz vn⁹ d̄ discipul⁹ philipp⁹

Concordia eius
euangelio

Apostolorum
actus

Johannes

Paras prima

nomine. vt ostenderet eis patrē; iesum interrogaret. respon-
dit ei. Tanto tpe vobiscum sū; et non cognouistis me phi-
lippe. qui videt me; videt et patrē. quomō tu dicis. ostende
nobis patrē. nō credis quia ego in patre; et pater in me est.
verba que ego loquor vobis a meipso nō loquor. pater au-
tem in me manens ipse facit opera. Ipsum preterea dei no-
mine cuncta dixisse dictaq; euenisse dubitare fatuū est; per
quod interficiendum nō fuisse. sed tanq; verū pphetaz hic
pmissum recipiendum; quēadmodum signa in pphetia as-
signata nos docent; indubitate concludendum est. P̄res
aut vestri pphetiaz non intelligentes. quā plurimiq; preci-
pue principaliores ipam intelligere nolentes. christū ihesū
in falsū prophetam; ipsum interficiendo; indicauerunt; quo q̄-
dam peccato ex dei vltione depopulatione vastati estis; in
captiēq; transmigrantium migrastis. Nolite igitur et vos il-
la perfidia adhuc p malo vestro perseuerare. sed veritati
p bono assentiri; quod deus sua pietate vobis concedere
non dedignetur.

Prophecia tertia

*Saias qui plus ceteris prophetis d̄ messya
predicauit capitulo. vii. inqt. Elinne habal
ma bara veioledet ben vecarat scemo hima-
nuel. hēma vduasc iochel ledabato maos ba*

*rab vbahoz battou chi betere iedab hānabar maos barab
vbahoz batou tebazeu haadama ascier atta caz mippene
scene melacheba. Latine. Eccebalma concipit : et parit
filium. et vocabit nomen eius hemmanuelem; butirū et mel
cōmedet. sciens reprobare malū; et eligere bonum. quia an-
tequā sciat puer reprobare malū et eligere bonum; derelin-
quetur terra quā tu detestaris a facie duorum suorum re-
gum. Hec pphetia cū sup re acas duobus cum regibus
rasi. s. et phacee. plata sit a doctoribus vestris; vt a vero*

Hebraea littera.

e

Latina littera.

Judeoz expo-
sitio

detrabat intellectu: sum opere laborat. et quis in aliquo co-
 acti veritati adhereat: quantum eorum intentum consequi possint
 per presentem processum deo volente vobis aperietur. **¶** Exponitur
 namque a rabi salomone pro esaiie filio ex quadam iuuen-
 cula: quam in uxorem acceperat nascituro. de quo scripturam
 infra testificari dicit per verba illa. et accessi ad prophetissam
 et concepit: et peperit filium. Aptat enim ipse prophetiam quasi sic
 sonaret. **Ecce puella vxor mea concipiet partu anno qui est quar-
 tus regni acaz et pariet filium: et spiritus sanctus qui superueniet
 in ea: vocabit nomen eius hemanuelem: ut denotet quo-
 niam fortis noster nobiscum erit.** Hoc quoque signum a pro-
 pheta datum esse dicit. Erat enim puella que in vita sua nun-
 quam prophetavit: et hac de causa: spiritus sanctus superueniet in ea
Quare obrem infra: et accessi ad prophetissam: propheta inquit.
Nusquam enim prophete uxorem: nisi prophetauerit: prophetissas
nuncupari inuenimus. Per clausulam vero illam: butirum et
 mel comedet prophetam innuere voluisse ait. puerum hunc
 eo tpe quo terra sua erit omni bono plena nascendum esse
 quod quidem bonum erit quando reprobare malum et eligere
 bonum sciet. unde autem bonum hoc euenerit: terra duorum
 regum obsessione deserta existente: causam assignans sub-
 dit: quia antequam sciat puer reprobare malum: et eligere bo-
 num terram acaz: et terra face a suis habitatoribus derelin-
 tur: eritque a facie duorum suorum regum rasi. s. et face deso-
 lata. eodem enim anno assiriorum rex ab acaz vocatus: ut
 libero regum haberet: contra rasim damascum ascendit: quem
 interfecit: populumque suum cyrum captiuum duxit: quo etiam an-
 no oseas filius ela contra phaceam romelie filium coniuravit:
 et insidias tetendit: ipsumque percussit: interfecitque anno reg-
 ni iotham. xx. qui regni acaz quartus erat. pro cuius expositi-
 onis confirmatiōe verba subsequētis capituli. videlicet. et
 accessi ad prophetissam et concepit: et peperit filium. et reliqua

Rabi salomon.

Mars prima

Rabi salomon sic exponit. concepit ⁊ peperit filiū illum. scz quem pphetissa emanuelem vocauerat; vt deus in ezechie auxilium eēt. Pater autē esaias accelera spolia detrahe; festina predare nomen eius nuncupauit; quod fecit; vt punitionem que sup rasi ⁊ romelic filio; regnum domus dauid euellere cupientibus; de pximo ventura erat; denotaret q̄rum vna scz rasis; vt dictum est p manus assiriorum regis eodem anno venit. alteram vero sic fuisse ait. Nā postq̄ ab oseā phaceas interfectus fuit; contra oseam ipsum salmandasar assiriorum rex ascendit. cui⁹ seruus ac tributarius oseas effectus ē; spoliaq̄ q̄ plurima a samaria secum traxit; q̄re scripturas subdidisse ait. quia antequā sciat puer vocare patre suum; ⁊ matre suam auferet fortitudo damasci; ⁊ spolia sammarie coram rege assirioꝝ que omnia anno regni acas quarto fuisse asserit.

Cōfutatio ipoz

Quantum autem; preterq̄ terminozum accomodatione; verba huius rabi veritati consona sint. sibiq̄ inuicem correspondeant; recte consideranti facillime patere potest nam id quod de Esiae vxore filioq̄ ex ea nascituro dicit; quemadmodū rabi dauid ait; consonum rationi non est. si enim de pphete vxore scriptura locuta eēt. **Ecce** pphetissa sicut et infra capitulo. viij. ⁊ accessi ad pphetissā; nō autem balma dixisset. cunq̄ etiam eodez capitulo de hemanuele iterum mentio fit; cum dicitur. et erit extensio alarum eius plenitudo latitudinis terre tue hemanuel; de filio pphete intelligi minime potest. Non enim terra inde ab esaiē filio dominabatur. Quodez signum acas p prophetaz datum; aduentus spiritus sancti in esaiē vxorem fuerit; prout ipse asserit; a veritate nempe longinquum est. Nam dicente propheta ad acas; pete tibi signum in profundum inferni. siue in excelsum supra; dauid postmodum ipse illi sig

De primo messye aduentu xiiii

num non dubitatur q̄ simile huic minimum non dedisset. Deniq; cum seder olam auctoritate probare nititur: regni acas anno quarto omnia predicta consummata fuisse: inuanū laborat. Non enim potest id per historias sacre scripture p̄bare. cum ex eo nulla in eis mentio fiat. et quāuis de rasys per assyriorum regem destructione: que vt historie narrant immediate post secuta est dictum suum locum haberet. nulum tamen de phacee fundamentum habet veritatis. Nam phacea ab osea interfecto: ipsius osee regnum rationabiliter incobare debuit. Quarto autem reguz. decimosextimo inuenitur ipsuz duodecimo regni acas regnare cepisse. vnde id quarto anno acas: prout ipse affirmat esse non potuit et quum ex sammarie spolijs hoc confirmare vult: asserens illam quarto regni acas expoliatam esse: absq; dubio nihil dicit. Dicitum enim suuz ab historijs non parum discrepat que summaria nono regni osee expoliatam fuisse narrant. qui quidem annus. vt Reguz quarto habetur capitulo decimo octauo. quartus ezechie regni fuit. illo autem interim oseas tributarius salmandasar tantummodo fuit. ¶ Recitat insuper rabi Salomon aliquorum opinionem dicentiu; prophetiam pro ezachia filio acas dictam fuisse. quam quidem reprobat: asserens ezechiam antequam regnare cepisset fuisse etatis annorum nouem: quod ex regum quarto hoc modo colligit. Nam acas annis regnavit sedecim. Ezechias vero cum regnare cepit etatis annorum viginti quinq; erat. Hec autem ratio. et si horum opinio vera non sit: ad ipsam confutandum sufficiens non est. Sequitur enim ex ea hoc impossibile q̄ acas etatis annorum undecim ezechiam generasset. Nam vt regū q̄rto habet etatis annoz viginti acas regnare cepit. annisq; sedecim in regno pmāsit ex quibus suā vitā trigesimū sextum annū non pertransisse

Aliquoz expositio.

Partis prima

colligit. et ezechia: ut ibidem habet annorum viginti quatuor regnare cepit. unde ut scripture verificentur ezechiam post mortem patris antequam regnare cepisset: aliquibus stetit annis dicere convenientius est. Et pro opinionis illorum confutatione sufficere dico ezechiam tpe quo prophetia dicta fuit natum esse illorumque regum destructionis tempore etate perfecta existere: quare probare malum et eligere bonum: absque dubio sciebat. quod ex eo quia vigesimo quinto anno regnare cepit: satis patet. quapropter prophetia de ipso loqui minime potest. **H**abetis insuper super hac prophetia rabi dauid expositionem qui verum eius sensum sepelire cupiens dicit dictionem illam balmam virginem: sicut christiani volunt minime significare, sed puellam seu virgo seu corrupta sit pro quo salomonis verba proverborum. xxx. exemplo ducit. dicentia dereb geuer behalma. que viam viri in adolescentia latina translatione sonant. ubi balma pro corrupta intelligi dicit. puer quoque paucorum annorum belem nuntiatur. habemus enim ben me ze habele. latine cuius filius sit iste adolescens. Samuelis. xvij. cum ergo puella paucorum annorum hec esset. ideo ipsam balma nomine propheta vocavit. quam quidem adolescentulam uxorem fuisse acas rabi dauid affirmat. non autem esaye per rationes supra contra rabi salomonem allegatas unde hanc sequens opinionem: dictionem illam: hara: latine concipit: pro presenti tpe accipit: ac si diceret: ecce puella hec nunc pregnans pariet filium: et vocabit nomen eius ipsa met hemanuelem. erat enim ipsorum mos ut matres nomina filiis imponerent. dicitque: et vocabit imperatiue. nam propheta imperabat ei. ut nomen eius sic vocaret: quoniam a die natalis eius pater domini vobiscum erit. signum autem acas datum hoc erit: quia butirum: et mel comedet: quasi dicat quod immediate natus sua scientia butirum et mel comedet: omneque dulce in eius os approximatam libenti animo aperto ore ac-

Rabi dauid

cipient. si vero cibus malus erit: ipsum abhorrebit: osq; suu3
 claudet et repellet eum quo mo3 dictionem illam ledabato:
 latine sciens ⁊ superiori particule: ⁊ subsequenti seruire dicit
 butiru3. n. ⁊ mel comedet: quia sciet: reprobabitq; malum: et
 eliget bonum: similiter quia sciet. ¶ Hunc autem puerum
 ezechiam fore inquit: dicere minime possumus. cuz ipse pa
 tre regnare incoante: etatis annorum nouem esset: prophe
 tiaq; illo regnante prolata fuerit. nec puella mater fuit eze
 chie: cum ipsa tempore quo prophetia dicta fuit: puella no3
 esset. Sed adulta. Christianis autem qui pro maria: et ihe
 su pphetia dicta fuisse volu3t. cu3 ipsi9 pphetie pposito seu
 materia respondendum est. timebat enim acas hierusalẽ ab
 illis duobus regibus contra ipsum venientibus captione3.
 prophetaq; id non euenire sibi pronunciauit. ⁊ quo: vt ver
 bis suis fidem prestaret: ei signum dedit. Si igitur rem qua3
 ipsi dicunt: illud signum denotaret. cum post se quadrigen
 tis annis: ⁊ vltra appariturum eẽt. quid ad propositu3 me
 ro3 acas valuisset. quo modoq; ex eo confortari poterat.
 Particulam tamen illam: quia antequam sciat puer repro
 bare malum: et eligere bonum: patris auctoritate ¶ Sic ex
 ponit. scilicet qd antequa3 datum signu3 appareat: reges isti
 a te recedent: derelinquetur enim terra israhel a facie ipso
 rum. quia ab ea recessuri erunt: ⁊ ne ipsorum reuersionẽ ci
 uitatib; captione3 post illud timeret: propheta illi signum
 dedit. vt in instanti: quo signum in puero verificatum vide
 ret: tutus esset: ac certus qd quemadmodu3 signum hoc:
 de ipsorum: ante pueri natiuitatem recessu verificatum vi
 dit: sic etiam qd nunqua3 ipsi hierusalem caperẽt: verificareẽ
 dixit autem notanter a facie duorum suorum regum: cum
 illi hierusalem reges non essent: Sed damasci: et sammarie
 quonia3 ipsius reges se esse proposuerunt. qua quidem ex

Pater rabi de
 uid.

Mars prima

Approbatio pa-
tris
Confutatio rabi-
bi dauid.

positione pater rabi dauid catholice locutus est. **E** Ipse
autem expositione sua prave et dolose pcedit. Illam contra
primam eius partem cuncta loca; quibus in sacra scriptura;
hic terminus balma reperitur; insurgunt, quem nunquam;
nisi virginibus impositum fuisse inuenimus, dicitur enim Ge-
nesi, xliij. pro ribecha: Seruo abrahe apud fontes orante;
vebaieda habalma haiozet liscou. Latine, et erit puella; que
egredietur ad auriendam aquam, quam quidem virginem esse
per ipsammet scripturam habemus; de ea paulo ante dicentem
puella decora nimis virgoque pulcherrima; et in cognita vi-
ro; et per copotum a doctoribus vestris factum; ipsam etatis
annorum quattuor; tunc fuisse scitis. Exodi quoque secundo
super moysi sorore; dictum inuenitur; vatheleth habalma
vatticra et em haialed. Latine, et perrexit puella; et voca-
uit matrem pueri, quam etiam virginem paucorum annorum esse
vos non latere scio. Non enim a matre sua sic sola loco illo
aliter derelicta fuisset, inuenimus insuper terminum hunc; quem
admodum ipse rabi dauid exemplo ducit; adolescens virgini
imponi; regum primo capitulo, xvij. ben mi ze habelem.
Latine, Filius cuius est iste adolescens; saulo de dauid;
abner interrogantem; qui talis erat etatis; ut pater inuncti-
onis hora samueli visis alijs fratribus; an alios haberet fi-
lios interroganti; adhuc reliquus est paruulus; de eo respon-
deret. Ad proverbiorum autem exemplum per ipsum allegatum; que
verba salomonis ibi aliud quam littera ostendit, significare inte-
dant, ne tamen a sensu littere; ut pollicitus sum recedere vi-
dear dico; put vos non latet; dictionem illam duplicem significa-
tium loco illo habere posse. Nam et per mundo et pro adolesce-
ntia indifferenter stat. Cum ergo salomon pro aliquo secre-
to intento; unicuique illorum terminum suum naturale locum; ibi assigna-
re videat aquile, scilicet celum; colubini vero petram; et nauis medicum

maris: sic et homini tāq̄ suū naturalē locū assignauit mundū qđ de terra intelligitur. Quāobrem beat⁹ hieronimus in adolescentia transtulit, sed dato qđ p̄ puella seu adolescē tula id dixerit, cui dabiū qđ magis de virgine q̄ de corrupta intelligi debeat: cū semp̄ ut visum ē talis terminus in sacra scriptura: tantuz virginibus attribuat. Ex modo quoq̄ sacre scripture loquendi sup̄ ribecha balmain virginē proprie significare colligit. Ter enim de ip̄a loco illo mētionez fieri videmus. Nam seruo abrahe iuxta puteū orante inqt Igitur puella cui dixerō: inclina bidriā tuam: ut bibam: vbi nabara noīe ipsam appellauit, ea deinde ad puteū veniēte, et nabara, i. puella ⁊ betula, i. virgo a sacra scriptura nūm cupatur: dicente: vebanabara touat marre mecd̄ betula velsc lo iedaba. Latine, puella decoza nimis virgo ⁊ incognita viro. Deniq̄ seruo ip̄so parētibz ribeche historiā recitante: ipsam balmain nomine vocauit: cum dixit, vchaia habalnia haiozet liscou. Latine: et erit virgo que egrediet̄ ad auriendam aquam. Cum igitur hoc nomine balme ipsā vltimo appellet qđ in eo: et nabara: et betula includantur: necessario sequi videtur: precipue cum nomina hec quodā modo synonymia apud hebraicā linguaz dici possint. Sicut enim nomen betule illico violata amittit, sic ⁊ duo alia nabara scz et balma: nomina amittere videt̄, ⁊ cōfirmat̄ ratio hec: qz nō videt̄ qđ nomē hoc betula: magis pp̄rie q̄ duo alia nomina: nabara, s. et balma: virginē significet. Postq̄ enī noīe betule sacra scriptura ribechā vocauit: ⁊ incognita viro immediate seq̄t̄, si ergo betula vginē significaret pp̄e clausula illa: et incognita viro: supflua fuisset: et sacra scripturā nugatōz, facere videret̄ qđ ē absurdū dicere: et hinc est qđ aliq̄ rabi v̄ri dicūt signū i p̄phetia datū balme p̄ceptōz: qđ qdem nature repugnat fuisse. Hāc insuper balmam ab

Partis prima

alijs priuilegiatam esse scriptura innuit. ipsam enim in anti-
qs vestris codicibus: aliter alijs: tabamin signatam reperi.
duo enim et prima. s. littera vnum et vltima aliud tabamin
habet. ex quibus sic clauditur: vt ipsas semper clausas et vir-
ginem esse demonstrarent. alterum quoque istorum tabamin
reuiab nuncupatum contra regulam hic positum inuenitur.
Scitis enim tabam id ex sui proprietate puncti virtutem
habere: ita quod ea dictione qua ponitur legentem firmari cogit.
cum autem de virtute sermonis sic esse non deberet quod a-
pud halmam punctus poneretur: non dubitatur quonia vt
firmam semperque immaculatam virginem per ipsam ostende-
deret. illud sacra scriptura fecerit. Quamobrem a septuaginta
doctissimis interpretibus merito virgo translatum fuit.
Ad secundam vero partem cum rabi dauid ait. **P**uel-
lam hanc vxorem fuisse acaz. dico quod pro hoc. ecce vxor tua
seu ecce regina: et non ecce habalma ppheta dixisset. **P**ro
verificatione insuper sui dicti super ea dictione concipit: qua
pro presenti accipit tempore: ecce halma ista pregnans: p-
pheta dicere debuisset. de filio quoque illo tunc nascituro post
suam natiuitatem mentionem fecisset. quod si infra capitulo. viij
prout ipse ait: de eo memoriam fieri dicetis: ex ea parte: et
erit extensio alarum eius: implens latitudinem terre tue he-
manuel: et ex illa paulopost clausula dicente: quia nobiscum
deus: hebraice chi bemanuel. dico quod quauis de eodem be-
manuele: de quo hic loquitur: ibi scriptura intelligat: cuius
causa domus dauid euellenda: nec hierusalem destruenda
erat: non tamen de filio illo tunc nato. sicut ipse ait. verifica-
ri potest: non enim hierusalem: et ezechiam de manu assyrio-
rum regia per aliud quam propter dei zelum: et propter da-
uid ab esaya tutos fieri videmus. scriptura ibi dicente. pro-
tegam urbem hanc: et saluabo eam propter me: et propter

De primo messye aduentu xvii.

dauid seruum meum. ex quo sequitur q̄ non propter filium illum tunc natum: id esse debebat. Cuius etiam dicit q̄ a die natalis eius erit pax domini cum eis. dictum istud pro tempore illo verificari minime potest. nunquam enim ab eo tempore vsq; ad iude captiuationem: que vt quarto reguz colligitur. parum post secuta est absq; tribulatione permanserunt. Demum peruersioni prophetie a vero sensu rabi dauid sic vacauit: vt signum per prophetam in ipsa datum quia butirum: ⁊ mel comedet: fore dicere deduceretur: q̄d signum considerato prophete loquendi modo dicentis. pe te tibi signum a domino deo tuo in profundum inferni: siue in excelsum supra: absq; dubio nullum esset. Non enim verisimile videtur: pro tali minimo signo: prophetam tanta dixisse: siue autem contra christianos rationi: per veram infra dicendam expositionem: vt recte intelligenti patebit: sufficienter respondetur. ipsum quoq; in residuo prophetie cum christo ihesu ⁊ veritate: quamuis non voluntarie loqui manifestabitur. Est et insuper vestrorum quorundam opinio: quemadmodum rabi salomon testatur proprium signum in prophetia datum esse halme conceptionem quam quidem ipse approbat dicens hac cum opinione veritatem existere

¶ Ego quidem vt ad veram prophetie expositionem pergam: quedam vobis preponere habeo. quibus vna cum processus prophetie consideratione: bona que promisi: dei auxilio exoluam. Certum est enim q̄ signum datam acaz: p̄missione sibi facte de illorum duorum reguz a se recessu rationabiliter correspondere debuisset. hoc est q̄ apparente signo: reges ab eo recedere deberent: quo fundamento nititur rabi dauid contra christianos venire. Id autem nec ipse nec alij vestri recte aptare possunt. cum: quemadmoduz ex verbis patris rabi dauid habetur: signum tunc apparitu

Catholica expositio.

Pars prima

rum nō esset: immo p̄ illorū duorum regū recessū; debebat
acaz de mysterio in p̄phetia contento certitudinez habere.
Sicut. n. dictū illud de recessu regum verificatū videbat.
Sic q̄ mysterium in p̄phetia contentum: omnino verifica-
ret. certus esset: et si mysterium illud: regum recessus: cau-
sa esse debebat. Terminum quoq; hunc halmā mulieri cor-
rupte: sicut visum est: nunq̄ in sacra scriptura imponi cōce-
di debet. Et per rationes supra dictas halmā virginē pro-
prie significare: necnon et istam halmā predicto priuilegio
ab alijs priuilegiatam eē. Et q̄ miraculosum signum p̄ pro-
phetiam datum. sit magnum mysterium cōceptionis halmē:
p̄ut vestri dicit: ⁊ de spiritu sancto: pro q̄ vocabit nomē ei⁹
emanuelem. i. nobiscum deus: sicut rabi salomō ait. ipsa bea-
ta cognoscente in se diuinitatem humanitati coniunctā cō-
tinere. demū cum historia hec de horum duorum regū cō-
tra acaz aduentu regū quarto capitulo. xvij. prius recitata
sit. vbi nulla de tali mysterio memoria habetur: reiteratōnē
hanc hac cū addictione: hic nō nisi huius mysterij causa ab
esaiā fieri credendū est. Quibus stantibus dico: quemad-
modum ex prophete verbis apparet: illozum duoz reguz
intentionē fuisse domū dauid p̄sus euellere: propheta di-
cente eo q̄ cō:iliū inierit cōtra te siria in malū: ⁊ effraim: et
filius rmmelie dicētes. ascendamus ad iudā: et suscitē⁹ eū
et euellemus eum ad nos: et ponamus regem in medio ei⁹
filium tabal. quod cum dei voluntas non esset: eo quia de
semine illo christus ihesus oriturus erat. licet acaz sua in-
credulitate ad deum recursum habere nolisset. voluit de-
us ipse q̄ ab illis regibus nō destrueretur ipsum certificare
quare inquit: nolite timere: ⁊ cor tuum non formidet: a dua-
bus caudis thirionū ⁊ reliqua. Nam contra te mea ex vo-
luntate vim non habebunt. ⁊ vos quidē non ignorare scio.

De primo messye aduentu xviii

dictiones illas: ben tabal, put etiam rabi salomon ait scdm earum propriam etimologiam: filiū nō bonum significare. hebraice enim ben, latine filius, tab vero bonus, al equidē non, vnde ben tab al hebraice, idem latine significant q̄ filium non bonum, quia ergo deus gloriosus filium suū ihsuz qui est omne bonum eternum regem in hierusalem ponere intendebat, de quo ad eundem propositum infra capitulo. viij. ppheta iterum mentionem faciens inqt. paruulus enim natus est nobis: et filius datus est nobis: et factus est principatus sup humerum eius: et vocabitur nomen ei⁹ admirabilis consiliarius: deus fortis: pater eternus: princeps pacis. Ideo quem ipsi elegerant: non bonum nominauit, vbi imediate ppheta subdit. lemarbe hāmīfra vlsalom enchez. Latine. multitudinis imperij: et pacis nō est finis: et lram dictioni prime, lemarbe, que nem rotunda apud vos nuncupatur: contra regulam grammaticale vestram ibi iponitur, quod quidem mysterium eternitati imperij vestri recte attribuunt, per verba prophete imediate sequētia: vt confirmet illud: et corroboret in iudicio et iusticia a modo vsq; in sempiternū, quū ipsi pphetaz de ezechia loqui dicāt, q̄z falsitas ex eo patet: qz hec ppetuitas in ezechie imperio visa nō est. Bene autē in xp̄o iesu, vt scripture oēs testant: et experientia docet: verificatū videmus, quod quidē vt propheta inqt: zelus dñi exercituum fecit: vt mundū saluaret, ne autē suā liberationē alteri q̄ deo acq; attribueret monuit ipsum p̄ prophetā, vt supet hoc signuz aliq̄ ab eo peteret: dicentem, pete tibi signum a dño deo tuo vbi consequēter ait, in pfundum inferni: siue in excelsum supra: vt per ipsum signi sibi dandi magnitudinē animaduertēt: cognosceretq; signum illud tunc apparitū nō esse. Ad que verba iniquis acq; illorum duoz regum timore tanquam

Pars prima

bonus; non petam; et non tentabo dominum. respondit. Propheeta autem qui; ut rabi dauid ait; cor suus non ignorabat cepit dicere; audite ergo domus dauid. nunquid parum vobis molestos esse hominibus; quia molesti estis et deo meo quasi dicat; eadem cum deo; que cum hominibus facitis; ostenditis enim vos bonos nolentes signum petere; putantes ipsum animum vestrum ignorare; quia ne ei gloria deus id facitis; propter hoc dabit dominus ipse vobis signum vobis inuitis. Notanter autem dixit; domus dauid; ut acas nequitiam denotaret. ita quod proprio nomine vocari non mereretur; ac etiam ut signi gloria non sibi; sed dauid attribui manifestaret. quod quidem signum illorum regum recessus quemadmodum per primum suppositum patet; causa erat et si tunc appariturum merito non esset. Certum est enim quod cum acas signum petere noluerit; aliquod paruum signum tunc appariturum sibi dare; prophetam non decebat. Sed tale quod celi altitudinem inferniq; profunditatem excederet. Sicut per superiora de mente patris rabi dauid sufficienter elicitur. et ex his rabi dauid contra christianos obiectioni perfecte respondetur. Mysterij autem ac signi magnitudinem explicans. propheta inquit. Ecce balma. id est virgo; et non corrupta; ut per secundum patet suppositum. Concipit. id est concipiet in futurum; quemadmodum rabi salomon ait. Similiter et parit pro pariet filium; quem ipsa virgo per spiritus sancti aduentum vocabit emanuelem. Immediate enim cognoscat deum in utero habere. que omnia magni signi; et miraculosa fundamenta sunt. ut per tertium patet suppositum. Butirum et mel comedet; quia sciet et reprobare malum et eligere bonum. hoc ad suam ultimam perfectionem magis diuinam quam humanam denotanda; propheta dixit. Naz a sua natiuitate gratia et virtute repletus

De primo messye aduentu xix

erit. Quia nūquā sciat puer reprobare malū ⁊ eligere bonum; derelinquetur terea a facie duoz suozum regum. hoc totum. sicut rabi dauid de mente patris exponit; intelligendum ē: videlicet q̄ ante signū aduentum: reges isti; qui regnum hierusalem suuz esse putabant; recedēt abs te. ex quo signum tūc appariturum nō esse apte videtur. Historiā igitur hanc hic ab esaia recitatam esse. ex hīs sequitur. vt mysterium hoc magnum messie quemadmodū ⁊ quartum de notat suppositū; reuelaretur; quod p̄ subsequētia verba dicentia. Adducet dñs super te ⁊ super populum tuum; ⁊ super domū patris tui; dies qui non fuerunt a diebus separationis efrain a iuda non parum confirmatur. Ex hīs enim mirabilia que in prophetie consumatione apparitura erāt; que tpe acas visa minime fuere; denotantur. **P**rophetiā autē in ihesu christo nazareno; qui de domo dauid ortus fuit verificatā fuisse; per euangelia nobis apte manifestatur. **T**estatur enim lucas capi. primo dicens. Missus est angelus gabriel a deo in ciuitatē galilee; cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro; cui nomen erat ioseph de domo dauid ⁊ nomen virginis maria. et ingressus angelus ad eā dixit. Aue maria gratia plena dñs tecum ⁊ benedicta tu in mulieribus; que cū audisset turbata est in sermone ei⁹ ⁊ cogitabat qualis esset ista salutatio. ⁊ ait angelus ei. ne timeas maria; inuenisti enim gratiam apud deum. Ecce concipies in vtero; ⁊ paries filium; ⁊ vocabis nomen eius ihesus; et hic erit magnus ⁊ filius altissimi vocabit; ⁊ dabit illi dominus deus sedē patris eius. **E**t matheus virginis conceptionē iesu christiq; natiuitatē capi. p̄mo recitās inqt Cum eēt desponsata mater ihesu maria ioseph anteq; conuenirent; inuenta est in vtero habēs de spūsancto. Ioseph autē vir suus cum eēt iustus; ⁊ nollet eam traducei e. voluit occulte eam dimittere. hec autē eo cogitante. ecce ange

Concordia cum
euangelio.

Lucas.

Matheus.

Part prima

lus domini apparuit in somnis ioseph dicēs: ioseph fili dauid noli timere accipere mariā coniugem tuam. qđ enim in ea natum est; de spiritu sancto est. pariet autem filium. ⁊ vocabis nomē ei⁹ ihesū. ipse enī saluū faciet populū suū a peccatis eorū. hoc autem totū factū ē. vt impleret qđ dictū est a deo per prophetam dicentem. *Ecce virgo in utero habebit; et pariet filium; ⁊ vocabitur nomen eius hemanuel.* qđ si dicetis ipsum ihesum et nō hemanuelem vocatum esse. dico hoc nomen ihesu angeli precepto sibi impositum fuisse: vt cause finalis aduentus eius p ipsum notificaretur. quia scilicet p mūdi salute; ihesua. n. hebraice; latine salus; a matre autem sua maria; p spiritus sancti aduentum suo nomine essentiali vocatus fuit hemanuel: quēadmodum per prophetam predictum fuit. Quāobrem ipsa beata gratias egit altissimo: ⁊ inqt; magnificat anima mea dominum; ⁊ exultauit spiritus meus in deo salutari meo. ⁊ reliqua. hīs verbis concludendo; suscepit israhel puerum suum memorari misericordie sue. Postquā igitur in christo ihesu nazareno: mariaq; eius matre pphetiam verificatam videtis. cur in perfidia vestrorum patrum adhuc permanetis; nolentes veritati assentiri. quippe aliunde procedere minime potest: nisi a duritate cordis vestri: quā deus sua clemētia a vobis remouere dignet; implēs pphetiaz ezechielis. xi. dicētē: ⁊ auferā cor lapideū d carne eorū. ⁊ dabo eis cor carneum.

Prophetia quarta.

Item Esaias capitu. xi. inquit. *Uelaza ho-
ter migezaph iscai ventzer misce rascan ifre:
venaba halau ruab adonai ruab hochina
vbina ruab heza ugbura ruab dahad veir-
rad adonai. veharibo veirad adonai lo lemarte benau is-
cpot velo lemescman ozenau iohibac. vescafat bezedech
dalliz vehohibac bemiscoz labanve arez vehica erez besce*

Hebraea littera

De primo messye aduentu xx

uet pñu vbrubac sefadau iamit rascab . vebaia zedech ezoz
 modnau vebaemuna ezoz balazau. vegar zeeu bim cheuef
 vnamer bim gedi irbaz vebegel vcfir vmbri iachdau ve
 nabar caton moheg bam. vfara vadou tñbena iahdau ir
 bezu ialdehem vearie cabacar íobal teuen. vescibascab ío
 nec hal hur paten vebal meozat zifhoni gamul iado bada
 lo iarehu velo íaschidu behol har codsci chí malea baarez
 veba z adonai camaiz laiã meballym. vebaia baion habu
 scozesc íscal ascer homed lencs bãmim elau goim idroscu
 vebaia menubado cauod Vebaia baion habu íosiph ado
 nai scenit iado licnot z scear hãmno ascer íscaer meascurymí
 mízraim vñipadros vñicuse vñehelam vñiscinbar vñe
 hamat vñeije haiaz. venasa nes lagoim veasaph nidbe ísrí
 vñfuzot íebuda íecabez mearbah canfor haarez. vesara chí
 nat effraí vezozere íebuda íccaretu effraí lo íazoz z íebuda
 veiehebuda ío lasoz zeffraí. **¶** Latie. z egrediet virga de
 stirpe iesse z flos v̄ radicib⁹ ei⁹ crescet z regescet sup cū spūs
 dñi: spūs sapie: z itellec⁹. spūs pñlij z fortitudis: spūs sapie
 z tñozis dñi z odorat⁹ ei⁹ í timorē dñi: n̄ sc̄bz visionē ocu
 lorū suoz iudicabit: neq; sc̄bm auditū aurīū suaz arguet: z
 iudicabit í iustitia paupes: z arguet í eqtate p̄ māsuctis ter
 re: z percutiet terram sceptro ozis sui: z spiritu labioz suo
 rū interficiet impium: z erit iusticia cingulū lumborū eius:
 z fides cintoziū renū ei⁹: z habitabit lupus cū aguo: z par
 dus cū edo accūbabit, et vitulus z catul⁹: z bos simul mo
 rabūt: z puer paruul⁹ miabit eos: z vacca z visus pascenē
 filī accūbabit filij eoz: z leo q̄si bos p̄medet paleã: z blecta
 bit ífās ab vberē sup foramiã aspídis: z í cauerna reguli q̄
 ablactat⁹ fuerit: manus suã mittet. si nocebūt: z nō occidēt í
 vñiuerso mōte sancto meo: qz repleta est terra scientia dñi
 sicut aque mari coperiētes. z erit in die illa radix iesse: qui
 stat in signū pploz íp̄m gētes q̄rēt: z erit sepulcz ei⁹ glie sū

Latina littera.

Pars prima

Et erit in die illa qua adiciet dñs secundo manū suam ad possidendū residuum populi sui: quod relinquet ab assirijs ⁊ ab egypto ⁊ a phedros ⁊ ab ethiopia: ⁊ ab elam: ⁊ a sen nabar: ⁊ ab emat: ⁊ ab insulis maris: ⁊ leuabit signum ī nationes: et congregabit p̄fugos israhel: ⁊ dispersos iuda colliget a quattuor plagis terre: ⁊ auferet zelus efrain: et hostes iuda peribūt: efrain non emulabit: iudam ⁊ iudas non pugnabit contra efrain. **H**ec prophetia a doctorib⁹ vestris pro eo quod de collectione vestra: decēq; tribubus ī ipsa mētio fit. pro messia per vos expectato exponitur. vos autē si eorum dicta p̄fecte considerabitis: iudicabitis ex illis proprium prophetie intellectum: ⁊ si non ex propria voluntate: necessario concludi. **E**xponitur enim primo a rabi salomone qui cū superiori proposito sanchedrib contra hierusalem ezechie tpe cōtigua sit. dicit ipsam sic intelligi debere: q̄ si quis diceret: esto q̄ ob ezechie merita iuda b̄ regis assyrioz manu saluus effectus sit: quid de decem tribubus quas in bailach: ⁊ aboz: ⁊ iuxta fluuium gozan transtulit: quarum memoria fortassis amplius non erit. respondetur quippe per hanc prophetiam memoriā eorū haberi. veniet enim messyas ⁊ ip̄as cū alijs redimet. h̄ic autem messyam dicit non sc̄dm visionē oculorum suoz. sed diuina scientia in eo existente bonos a malis discernere iudicareq; debere qui q̄dem etiam peccatores terre sceptro oris sui p̄cutiet. sed iusti sicut cingulū lumbis circūdabūt ipsum: sibiq; adherentes erunt. **P**articulā vero illā: radix yesse qui stat in signum populorum: ip̄m gentes querent. sic exponit q̄ populi vt ad ip̄m coadunent signū leuabunt. **C**um autē inqt propheta: et erit in die illa: adiciet dñs secundo manum suam dicit respectu prime egypti liberatōis: in qua miracula multa faciendo deus manum suam imposuit. hanc sc̄dam nuncupari. **N**on. n. in babylonis liberatione deum id fecisse in

Hebreorum ex
positio

Rabi salomon.

De primo messye aduentu xxi

uenitur. clausulā quoq; illam: et ab insulis maris: romanis quos filios esau appellat: attribuit: et leuabit signū in nationes. s. crucē qua profugos israhel congregabit. et auferet zelus effraim. per hanc particulā dicit: prophetam significare velle inter messiam filiū ioseph: et messiam filium dauid inuidiam regni tunc non esse. ¶ Exponitur ad huc propheta a rabi dauid. cum re sanchedrib ipsam colligando sic. nolite admirari super miraculo magno hoc tēpore ezechie facto de assirioꝝ exercit⁹ ruina sic momentanee facta. fiet enim diebus messie captiuationum israhel collectione. mai⁹ hoc longe magis. qui quidem messias rex huius progentei erit. dixit autem propheta: b radice iesse: eo quia ex ipso p⁹ mus rex dauid. s. egressus est. Et odoratus eius in timores domini: dixit vt denotaret messiam odoratu: qui leuis sensus est: bonos a malis discernere debere: quasi diceret leui aspectu sup pticula v̄o illā: et percussit terrā virga oris ei⁹ dicit q; messias: peccatores terre: terramq; blasphemabit. et ipsum dictum a firmabitur. illā vero: et erit iustitia cingulum lumborum eius: p iustitia fideq; quibus messias indutus erit: exponit. super ea quidem parte ⁊ habitabit lupus cum agno: et reliqua. qua rabi salomon nihil ait. ipse quorūdam opinionē redarguens p hanc pphetiam volentiū animalia: messie tpe esse a sui natura mutanda: nec non et aliorum prophetiam exemplariter loqui dicentiū. inquit ipsam de proprijs in ea recitatis animalibus intelligere: que i terris israhel dūtaxat: nocere non poterunt. propheta dicente non nocebunt: ⁊ non occident in vniverso mōte factō meo ⁊ huius ratio erit: quia repleta erit tota terra scientia dñi. ipsis enī dei mandata custodientibus animalia bruta: ⁊ praua eis nec eorum bestijs nocere poterunt. Partē quoq; illam dicentem: in die illa radix iesse. qui stat in signis populorum ipsum gentes querēt: et erit sepulchrū eius gloriosū

Rabi dauid

Par's prima

fic exponit. ille. n. qui de radice iesse egredietur: p quo r flos
s radice eius ascendet dicit. qui qdē. sicut rabi ionathan ait
filius filij iesse. i. filius dauid nuncupabitur qui etiā die cōgre-
gationis captiuitatū israel in signū populoz stabit: ipsuz gē-
tes querent. sicut enim in hoste vexillū in signuz geritur: ut
illud exercitus omnis sequatur. sic r gentes oēs: ut ei⁹ mā-
data obseruet: messiam querent: sequentqz. Quāobrem pa-
cifice sibi cunctis seruientibus regnabit. vult itaqz rabi da-
uid clausulā illā. r erit sepulchzū eius gloriosū pro pace ho-
noze: tranquillitateqz messie tpe vigētibus dictā fuisse. Par-
tem autē illā: addeiet dñs secundo manū suā. r reliqua: ad
primā egypti. sicut rabi salomon refert. non tamen eadem si-
militudine. Sed addeiet dicit secundo torū israel: ut in e-
gipto fecit: redimendo: quod quidem babilonis collectiōe
minime fuit. in ea enim decem tribus collecte non fuerūt
super clausula vero illa: Et leuabit signum in nationes dicit
qz quasi deus leuaret in nationibus signum: quo mediā
te omnes ipsum videre venirent. sic cuncte gentes de suis
terris: ut hierusalem honorifice reuertantur: israel mittēt
quo tpe: omnium ipozū cōgregatione facta: inuidia. regni
qz zelus inter iudam r ephraim de toto auferetur. ¶ Cōtra
quas expositiones: cum maior earum pars: ut dixi: ad ver-
ritatē tendat: solito more non procedā. Sed quicqd in eis
falsi continetur p verā dei auxilio detegetur expositionem
quam qdē cum rabi dauid agrediens. dico qz cuz sanche-
drib mysterio pphetia contigua sit. vbi miraculum grande
totius exercitus sui occisionis nocte vna visum fuit. christi
mysterium: quod maius illo sine comparatione erat apud
illud per prophetā deus prenunciare voluit. quasi diceret
nolite super miraculo hoc in exercitu sanchedrib: ob ezechie
merita facto admirari. quāuis enim ineffabile videatur. si-
et tamen eo maius cum de stirpe et radice ista: virga r flos

Confutatio ip-
sozum cum ve-
ra expositione.

De primo messye aduentu xxiij

scilicet christus ihesus: non de humano semine, sed de spiritu sancto egredietur, qua de causa termino hoc: egredietur propheta vsus est: necnon et requiescet super eum spiritus domini immediate subdit, unde dicit rabi dauid nullitatem ex eo hic discernere possumus: quia dicere malus esse miraculum messiam vos a captione: dispersioneque colligere totius sanchedrib exercitus nocte vna absque gladio interfecione fatum est, illud enim super naturale fuit, istud vero non dixit autem notanter: de radice iesse: eo quia genealogie principium fuit: ex eoque primus iude rex dauid, scilicet egressus est, ut et ultimus sue domus rex messias: etiam illi attribueretur et odoratus eius in timorem domini: sicut rabi dauid ait: messias iste bonus: a malis solo odoratu: minimoque aspectu discernet: et hoc quia non secundum visionem oculorum suorum, hoc est non ut naturalis compositus: et pro eo quod visu hominibus apparebit, sed sua diuinitate omnia iudicabit. Et erit iusticia cingulum lumborum eius: et fides cintoium renum eius. Pars hec, sicut rabi ionathan: et rabi salomon aiunt intelligenda est: videlicet quod iusti et boni sui erunt: ipsumque sicut cingulum circumdabunt, per quam partem gentium vocationem propheta innuit: que cum bonis iudeis ipsius christum sequentibus equales erunt: vnanimiterque illi seruient. Quamobrem et habitabit lupus cum agno, et reliqua, propheta immediate subdit: ut quemadmodum aliqui vestri volunt gentium que rapaces: magnasque feras appellauit: et iudeorum que mansueti et domestici nuncupati sunt: ad christi fidem consortium denotaret, pro quo et notanter dixit, et puer paruus manebit eos, a die enim natiuitatis eius tale consortium incoandum erat: prout christi nazareni natiuitate verificatum fuit, et huius causam assignando propheta inquit: quia repleta erit tota terra scientia domini, Nam non modo iudei de deo: eiusque fide

Pars prima

noticiã habebũt. Sed etiã gentiles. Quapropter nõ nocerunt ⁊ non occident in vniuerso monte sc̃to dñi: hoc est in vniuerso monte cõgregationis xp̃ifidelium; qui ð iudea gẽte erunt. Ex quib⁹ dicti rabi dauid falsitas facile colligi potest. Nam si animalia; sicut ip̃e vult propter scientiam dñi: que tẽpore illo in vniuerso mundo erit terris israhel nõ nocerunt: a sui natura ipsa mutanda esse; dicere necessario cogimur. cunq; messie dominũ: put ipse fateẽ: dõminiq; scientia in vniuerso orbe esse debeant; nulla est ratio maior propter quã illud in terris israhel magis q̃ alijs mundi locis animalia obseruare debeant. si autẽ nostre expositionis veritatem cognoscere vultis. subsequentiã verba prophetie suo sensu accipite; dicentiã in die illa radix iesse: qui stat in signum populorum: ipsum gentes querent; p̃ que verba vocationis gentiũ; mysterium clare habet. Clausula vero illa: et erit sepulchrum eius gloriosus. de xp̃i sepulchro quod per eius resurrectionẽ fideliumq; venerationẽ gloriosum eẽ debebat; indubitate loquitur. Non enim dictum Rabi dauid super ea quidquã valere potest. Nam pro suo proposito ⁊ erit sedes eius pacifica: propheta dixisset. vosq; non latere scio. p̃ terminos illos: sepulchrum proprie denotari. Cum enim cuiuspiam defuncti apud nos memoria sit menubado cauod: super eo dicitis: quod sit sepulchrum eius gloriosus Latine significat. Quis autem ⁊ erit in die illa qua adijcet dominus secũdo manũ suam ad possidendũ residuum populi sui propheta inqt. vestrã collectionem redemptionẽq; p̃ dei gratiã in residuis vestris secundo aduentu fiendam; predicare voluit; in que verba vsq; ad prophetie finem. sicut rabi salomon propheta principio facit; procedendum eẽ quũis enim propter xp̃m qui ab ip̃so egrediendus erat: per quẽ etiã ab aliqua parte ipsius erat salus expectanda: iuda super miraculo mortis totius sanchedrib exercitus letãd⁹

De primo messye aduentu xxiii

esset: quid de decē tribub⁹: quas in baïlac et aboz: et iuxta
fluuiū gozan transtulit: de quibus fortassis memoria amplius
non erit. huic tacite petitioni propheta: xp̄i mysterio aduen-
tus primi recitato: hys verbis respondit. Nam in die illa:
qua adiciet dominus sc̄bo manū suā: hoc est suo secundo
aduentu: qui dicitur secundus respectu primi: ad possiden-
dum residuum populi sui: per sui misericordiā: volens ip̄m
omnino saluū fieri. s. anime salutis: nō tātū corporis: signus
in nationes leuabit. crucē. s. passionis sue: sicut rabi salc mō
dicit: cum qua ⁊ profugos israhel. s. decē tribuum cōgrega-
bit: dispersosq; iuda colliget a quattuor plagis terre: vosq;
tunc gratiam vobis datā cognoscentes: xp̄i diuinitatem cō-
fessi eritis: et de tanto beneficio sibi gratias agētes cū pro-
pheta paulo post dicetis: cōfitebor tibi dñe: quoniam iratus
es mihi conuersus est furor tuus: ⁊ consolatus es me: ecce
deus saluator meus. ⁊ reliqua vsq; ad subsequētis capitu-
li finē: vbi cum alijs prophetis mysteriū hoc attingentibus
sicut secunda pte deo duce videbitis: esaias conuenit. Id
autē qđ predicti rabi vestri sup clausula hec dicunt ip̄am. s.
ad p̄mā egipti referēdo: locū non habere ex se patet. Nam
cū corporales v̄re redemptōes tunc due p̄cesserint: egipti
s. ⁊ babylonis: adiciet dñs tertio: ⁊ nō secūdo propheta di-
cere debuisset. Quapropter ab ea clausula: vsq; ad subsequē-
tis capitulo finē: modo qđ dixi: p̄phete verba necessario intel-
ligēda sūt. sup̄iora vero primi aduent⁹ mysteria: quēadmo-
dū et euāgelia de eis testimoniū phibēt. idubitate p̄dicunt:
Christū enī de radice fuisse iesse. Mattheus suā narrans
genalogiā cap. p̄mo apte osidit. sup̄ eo qđ sp̄s dñi regesce-
re a iohāne capi. p̄mo habet dicēte. quia vidi sp̄m descen-
dentē quasi colūbā de celo: ⁊ mansit sup̄ eum. ip̄m p̄terea
bonos a malis minimo aspectu discernere q̄uis plerūq; in
locis ab euangelistis certitudinē habeamus. volo rñ vnā

Concordia cum
euangelio.

Matheus.

Par's prima

Mattheus

Matthei nono vobis auctoritatē recitare. inquit enim. ⁊ ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. videns autē ihesus fidem illoꝝ dixit paralytico: confide fili remittuntur tibi peccata tua: ⁊ ecce quidam de scribis dixerunt inter se hic blasphematur. et cum vidisset ihesus cogitationes eorum dixit: vt quid cogitatis mala in cordibus vestris. Ipsum in super non secundum visionem oculorum suorum iudicasse euangelia cuncta ostendunt: que testificantur ipsum omnia opera sua deo patri attribuere. inquit enim capitulo primo

Iohannes

Iohannes. non possum ego a meipso facere quicquam. sicut audio iudico: ⁊ iudicium meum iustum est. quia non quæro voluntatem meam. sed voluntatem eius qui misit me: et capitulo decimo: opera que ego facio in nomine patris mei hec testimonium perhibent de me. Cum particula vero illa: et iudicabit in iustitia pauperes: et arguet in equitate per mansuetis terre. Mattheus. xij. et quindodecimo conuenit:

Mattheus

⁊ cum illa: et percutiet terram virga oris sui capitulo. xij. idem sic assentitur. iudeis enim a ihesu signum petentibus respondit: generatio mala et adultera signum querit: ⁊ signum non dabitur ei: nisi signum Jone prophete: vbi subsequenter ait. Viri ninivite surgent in iudicio cum generatione ista. et condemnabunt eam: quia penitentiam egerunt in predicatione ione. Quod auteꝝ ipso mediante ihesu: alie gentes: cum iudeis christum sequentibus: fide recepta habitauerint: cum notum omnibus sit: pro sui probatione auctoritate non indiget. nec non ipsum gentes deprecari: suumqꝫ sepulchrum gloriosum esse: vos non latere scio: quorum cecitatem doctorum suorum super prophetijs de messia loquentibus prauitatem non considerantes sermone explicare nescio. deum tamen pro vobis orare non desistam: vt ab oculis vestris velamen perfidie. ita qꝫ veritatis viā agnoscere possitis remouere sua pietate dignetur.

De primo messye aduentu xliii

Prophecia quinta.

Dem esaias capitulo. xxviii. Inquit. Labē scim
bu deuar adonai anſce lazon moſcele babā ha
ze aſcer biruſcialaiſ, chi amartē caradnu berit et
mauet vehim ſceol baſinu boze ſciot ſcitoteſ
chi iabauoz lo ieuoneu chi ſānu cazau mahſenu vbaſcecher
niſtarnu, laben co amar adonai binneni iſſad beſion auen
euen bobā pinnad icrat muſad hamaamin lo iabiſc. veſāti
miſcpat laccau vſdaca lemīſcalet veiaha barad mabſe ca
zau veſeder maini iſtoſu vehuppar beridebē ⁊ mauet veba
ſodebē ⁊ ſcieol lo tacū ſciot ſcitoteſ chi iabauoz vehēidē lo
lemīrmas. mīde bobro icab ethē babocher babocher iaba
uoz baiō vuallaia vebaia rac zeuaba hauim ſcemoha. chi
cazar bamazah mehīſtareah. vehāmaſſeba zara chebidcā
nes. chi cabar perazim ſacum adonai chehemec begūhon
irgāz labafot mabafeb uzar mabafebu: velahauod hauoda
do nochſia hauodado. vehatta al titlozazu pen ſebezecu
moſarebē chi cala veneberaza ſciamabti meet adonai zeua
uot hal col haarez haazinu veſciſgu colihacſciu veſcimbu
ſmbzati. hacol haion iabarofc haboefc liſroab iefattab vi
ſaded admato. halo im ſciua paneha vehēfiſ chezah veca
mō izroc. veſā hitta ſora vſhoza niſmā vecuſſemet geulato
veiſſero lāmīſcpat elohau iozēnu chilo beharuz iudaſc che
zah veofan bagala hal camon iuſſau chi bematte ſebauet
chezah vecamon baſciauet. lebē iudac chilo lanezah adofc
ſedofcennu vehamā galgal beglato vſaraſciau lo reduchē
nu. gam ſot mehīm adonai zeuabot lazaa hiſti beza bigdīl
tuſcia. ⁊ reliq̄ vſqz ad ca. xxix. finē. ¶ Latīe. ¶ Propt̄ ſ audi
te v̄bū dñi viri illuſores q̄ dominamini ſup pplm hūc: q̄ ē in
hieruſalē. qm̄ dixiſtis: ꝑcuſſim⁹ fed⁹ cū morte: ⁊ cum ſepul
chro fecimus pacem: flagellum inundās cum pertrāſierit:
non veniet ſuper nos: Quia poſuimus mendacium ſpem

Hebraea littera.

Latina littera.

Pars prima

nostram: et in falso abscondi sumus. Propterea hec dicit dominus deus: ecce ego fundabo in syon lapidem: lapidem fortem angularem pretiosum fundamentum fundamentorum qui crediderit non festinet. et ponam iudicium in mensura et iustitiam in pondere: et subuertet grando spem mendacium: et protectionem aque ruent. et delebitur fedus vestrum: cum morte: et pax vestra: cum sepulchro non stabit. Flagellum inurdans cum pertransierit: eritis ei in conculcationem: quando cunq; pertransierit tollet vos: quoniam mane diluculo pertransibit die noctuq;: et erit tantummodo commotio et tremor intelligere auditum coangustatum. est enim stratum: ut extendi possit: et cooperimentum abbreviatum est. ut dorso adhereat. Nam sicut in monte diuisionum: surget dominus sicut in valle: que est in gabaon: irascetur: ut faciat opus suum: alienum est opus eius: ut operetur opus suum peregrinum est opus eius. Nunc autem nolite illudere ne forte flagella vestra fortiora efficiantur. destructiones enim ultimam audiui a domino deo exercituum. et reliqua. usq; ad capituli. xxx. finem: que in prophete declaratione explicabuntur.

¶ Super hac prophetia viri iudei cum nisi super ihesu nazareno actari possit: doctores vestri: dempto rabi salomone nihil boni aiunt. continetur enim in ea pars illa. Propterea hec dicit dominus. ecce ego fundabo in syon lapidem: lapidem fortem: angularem pretiosum fundamentum fundamentorum: qui crediderit non festinet. que si recte intelligatur: prophetia tota ex seipsa facile exponitur. et quamuis rabi dauid tanq; ille qui dummodo christi mysterium surgere credat prophetias a vero sensu peruertere non curat partem hanc ezechie attribuat.

Judeorum expositio

Rabi salomon.

¶ Attamen rabi salomon qui non ad eum prave procedit: ipsam super messia sic exponit. dicit enim. Ecce ego sum qui in syon. id est in mente mea fundavi. s. decretum est. messiam re-

De primo messye aduentu xxv

gem constitnere . qui lapis fortis: fundamentūq; fundamen-
torum erit: ita q; qui crediderit prophetiā hanc venturā es-
se non festinabit: hoc ē aduentū eius n̄ desiderabit.

¶ Quia quidem expositione stante ex messia aduentu vlti-
mam vestrā destructionem sequendam esse: per hanc pro-
phetiam predicari: indubitate videm⁹. Quapropter super
venturo per vos messia: a quo īfinita bona expectatis: veri-
ficari minime potest. Vos autem si rabi dauid prauidatē
cognoscere vultis: dicta sua super parte hac meditando cō-
siderate. Dicit enim. Ecce ego fundabo in syon lapidez. id
ē regē bonū ezechiam scz quem lapidi fortis: qui in fundamē-
ti angulo ponitur assimilauit: per cuius manus ab hoste et
inimico liberabit. Propterea quia populū ad bonū redu-
cet ⁊ ipsos malosq; p̄det: nec nō et clausulā illam. Qui cre-
diderit nō festinet. sic aptat. cū. n. maior eoz pars dieb⁹ acaz
verbis prophete fidē non p̄starēt. Idcirco hīs verbis vsus
ē: quasi diceret. si quis ē in vobis: qui hāc p̄phetiā verifika-
tā videre cupiat: nō festinet: hoc est: nō putet ipsam sic de p̄-
ximo venturam: ⁊ si eam adimpletā oīno videbit. Cui⁹ ex-
positōis falsitas: ex totius p̄phetie p̄cessu manifeste ptz. ex
ea enī iudeos naufragia multa: per hūc regē passuros esse:
vt paulo ante dixi: colligit p̄ ezechiā autē: quē admoduz et
ipse asserit: iudei ab hoste sanchedrīb liberati fuerūt. Quā-
obrem p̄phetia de ipso loq; dicere minime possum⁹. Cūq;
etiā ex clausula illa: q; crediderit nō festinet: p̄phetiā v̄ pro-
ximo verificādā nō eē dicit. Si dieb⁹ acaz: vt asserit: dicta
fuit cū ezechias post acaz immediate successerit: nōne satis
de primo p̄phetia cōsumenda erat. **¶** Cū aut in vera que
nunc sequitur expositione vestrosi opinionēs sup p̄phetia
tota recitare intēdā: ex quibus ipsoꝝ sup hac parte malitia
clarius ostendetur. Ideo in confutatione dicti huius rabi:
hic ultra procedere n̄ curo. Sed veraz p̄phetie expositōez

Approbatio rabi
salomonis.

Rabi dauid

Confutatio rabi
dauid

Catholica ex-
positio.

Pars prima

agrediens: dico ipsam Christi iesu totale mysterium summarie enarrare. Nam cum opera iudeorum diebus acerbis existentium propheta reprehenderet: hoc volens mysterium predicare: ut ad quibus eorum successores: vitam eorum sequentes: tandem reduci debebant: eis ostenderet inquit. Audite verbum domini viri illusores: qui dominamini super populum hunc: qui est in hierusalē: quoniam dixistis: percussimus fedus cum morte: et cum sepulchro fecimus pacem. hoc est propterea quod vos principales aliorum mali causa estis: nolentes dei mandata observare: nec prophetarum suorum dictis obedire: dicentes: percussimus fedus cum morte et cum sepulchro fecimus pacem: ita quod de nullo curamus. Idcirco hec dicit dominus deus: ecce ego fundabo in syon lapidē. scilicet messiam regem. sicut rabi Salomon ait: qui quidem est lapis fortis angularis et pretiosus super omnes reges: estque omnium fundamentorum fundamentum: ita quod qui de iudeis crediderit hunc venturum intelligens mala que eius adventu super maiori eorum parte oritura sunt: non festinet dicere. Rogabit enim deum ut adventus eius non festinet: que quidem mala enarrando propheta sequitur. et ponam iudicium in mensura: et iusticiam in pondere et reliqua. ut denotet terminum salutis vestre seu damnationis: tunc in pondere poni debere: modo tali quod spes mendacium fallat. unicuique enim meriti gratia retribuetur: et cum vos pro maiori parte ad latus mali declinare prophetam videret: priusquam ad malorum expressionem et ipsorum destructionem veniret causam que christi mors erat assignare voluit ipso dicente. Et delebitur fedus vestrum cum morte: et pax vestra cum sepulchro non stabit. quasi diceret: fedus quod cum patribus vestris abraham: isaac et iacob eorumque semine percussit: cum morte scilicet christi que per vos perpetranda erit: delebitur solueturque. vos enim per id irritum illud facietis. pari quoque modo: et pax vestra a me vobis promissa. Cum sepulchro. scilicet ipsius non stabit. Ex eo enim infinitas

De primo messye aduentu xxvi

passuri eritis calamitates vobiscumque continue in bello ero
Cuius expositionis veritas ex eo confirmatur, quia ut visum
est, alio modo prophetia aptari non potest; quin inconueni-
entia plura pluresque contradictiones sequantur, quod si partem
hanc superiori correspondere dicatis videlicet: quoniam dix-
istis: percussimus fedus cum morte et cum sepulchro feci-
mus pacem. Cum sic nullum subiectum prophetiam habere videatur
ad quod pars illa dirigeretur, scilicet, Ecce ego fundabo in syon lapi-
dem, et reliqua. Tamen frustra per prophetam dictam fuisse vide-
retur. Idcirco quod pro predicto a me proposito ipsam dixerit
omnino concludendum est, dicoque ipsum hoc modo loquendi vult esse:
ut ostenderet ipsos mysterium hoc quodammodo suis ver-
bis vaticinari, quasi diceret, dixistis enim quoniam percussimus
fedus cum morte: et reliqua, et vos recte locutos esse dico,
quia hec dicit dominus deus, Ecce ego fundabo in syon
lapidem: per quem eloquia vestra verificabuntur, cuiusque cau-
sa mala cuncta; et flagella; que super vos venire non posse di-
xistis: passuri eritis, nec non et infinita alia. Quare immedia-
te sequitur: flagellum inundans cum transierit eritis ei in concussione;
et reliqua. Cuius expositionis veritas; ex ea parte dicente
Nam sicut in monte diuisionum surget dominus, Sicut in
valle; que est in gabaon irascetur, ut faciat opus suum alie-
num est opus eius, ut operetur opus suum: peregrinum est
opus eius mirum in modum colligitur, Habetur enim ex
ea, ut rabi dauid de mente patris testatur opus illud contra
israhel: peregrinum ac alienum a deo esse; cum non ex sua
voluntate ad illud venire debebat. Propterea quia intentio
sua erat lapidem illum pro bono ipsorum; et non pro malo fun-
dare, si autem contrarius effectus secutus sit: vos ipsi in causa
fuiistis, et ne tamquam illuderes; quo nomine ipsos nuncupatus fuerat
verba hec nulla esse putaret: subsequenter propheta ait, Nunc
autem nolite illudere; ne forte flagella vestra fortiora efficiantur,

Paras prima

destructionē. n. ultimā audiui a dño deo exercitū sup vni
uersa terra. quasi diceret. nolite verba mea p̄ maiori vestra
pena illudere. Nā polliceor vobis ultimā vestrā destructi
onē a deo hac de causa audiuisse. et non tantū in hierusalem
sed sup vniuersa terra. Nō. n. vobis extra hierusalem existen
tibus flagella vos gescere sinēt: et naufragia. quo dicto cuz
moysē Deuterono. xxvij. p̄pheta cōuenit dicēte: in gētib⁹
q̄q̄ illis n̄ gesces neq̄ erit reges vestigio pedis tui. et reliq̄
¶ Hūsc̄ expletis incipit p̄pheta eis in parabolis loq̄. et vt
id qd̄ p̄ parabolā innuīt bñ animaduertent dicere cepit.
Audite et intelligite vocē meā: attendite et itelligite eloq̄
meū. deinde p̄bolā enarrās subsequēter inq̄t. Nunqd̄ tota
die arabit arās: vt serat p̄scidet et sarciet humū suam. nōne
cū adequauerit faciē ei⁹. seret gith et ciminū sparget: et po
net triticū p̄ ordinē: et hordeū p̄ ordinē et speltā in p̄sinibus
suis: et erudiet illū in iudicio: deus suus docebit eū. Nō. n.
i ferris triturabit gith nec rota plaustrī sup ciminū circūbit
sed in vīrga excutiet. gith et ciminū in baculo. panis aut̄ tri
turatur: versū nō i p̄petnū triturās: triturabit illū neq̄ vexa
bit eū rota plaustrī nec singul⁹ iuis cōminuet ip̄m. et h̄ quo
q̄ a dño deo exercitū exiuit. vt mirabile faceret cōsiliū: et
magnificaret legē. Que qdē parabola a rabi dauid: sibi p̄
priū significatū ad qd̄ exēplū referē. assignās recte exponit
¶ Nisi q̄ de eo p̄ quo p̄bola dicta fuit mētionē n̄ facit. In
q̄t. n. et bñ arātē a p̄pheta noīatū deū significare. humū vō
israhel. et quēadmodū arans humū ad semē recipiēdū ap
tant: atq̄ dispōit. sic et deus israhel disposuit vt ip̄os ad v̄ba
sua recipiēda habiles redderet: memorās dictis suis cūcta
q̄ i eos ab initio i egypto: vbi tāq̄ deserta hum⁹ atq̄ deso
lata stabāt. et vsq̄ i diē platiōis legis de⁹ opatus ē. Nam
ipsis in egypto existentibus: p̄ moysē et aron illos pluribus
signis disposuit. vt redēptorē suū deū cognoscerēt q̄ facto

Rabi dauid

De primo messye aduentu xxvii

In finitis miraculis cōtra farabonē actis ipsos de egiptiaca seruitute eduxit: pcedens eos cū columna nubis in die et columna ignis in nocte: et multa alia: que tanq̄ dispositio terre ad semen recipiendū: fecit deus: vt eos ad legē suam recipiendā disponeret. dicit autē differentiam seminum: secundum differentiā humi a propheta factam: differentiam hominū ad intelligibilia: speculabiliaq̄ sc̄dm magis et min⁹ recipiendum denotare. Sicut enim humus vna ad triticū magis q̄ alia valet. sic et homo vnus ad vnā speculationē: magis q̄ alter dispositus est: et adhuc: quemadmodum de grano vno serens plura sibi terram reddere sperat: sic et deus israhel facere cupiebat: vt in illud quod ip̄os docuit: adderent de vno. s. plura intelligentes: ita q̄ suo intellectu ad vltimū pfectūq̄ rerum sensum deuenirent. et hoc: quia quē admodū arans vt humum suam disponat: nō tota die arat sic et deus. vt magis disponerentur nō continue miracula ostendebat. Postq̄ autē illos in iudicio cruduit crebroq̄ per prophetas docuit: ipsos eoz gubernatiōi dūmisit. Partem vero parabole sc̄dam dicentem. Non enim in ferris triturabitur gith: et reliqua Rabi dauid sic aptat. Nam sicut constituto tēpore vsq̄ ad sui perfectionem: in humo semen permanet: post quod homo: vt ex eo cibum extrahat. in eo q̄ delectetur ipsum metit: et triturat. sic et israhel postquaz semen legis in eum plectum fuit. serens vtilitatem aliquaz ex eo merito habere debebat. ita q̄ eius fructus bonitatez vnicuiq̄ ostenderet. de eoq̄ moysi dictum Deuteronomij quarto. videlicet. En populus sapiens: et intelligens gens magna hec verificaretur. Differentiam autem triturandi modorum hic assignatam: dicit differentiam facilitatis hominum difficultatisq̄: vt ex eis fructus habeatur denotare. Sicut enim gith et cimum leui baculi percussione triturantur. sic et a plerisq̄ hominū leui cruditione speratus

Rabi dauid

Pars prima

fructus consequitur, pari quoque modo: quemadmodum triticum forti indiget trituratione, sic et aliqui homines eruditione forti indigent. Hæc tamen fortis eruditio non imperpetuum erit: quemadmodum et triticum; eo modo; non imperpetuum tritatur. Nam sicut forti trituratione frangitur semen et perditur; sic et prophetarum verba; cum non ut dicta sunt; recipiuntur; longa eruditione perduntur, remanent enim in humo: nullus ex eis fructus apparens, ita ut populi dicti moysi allegati oppositum dicere possent; eum scilicet insipientem atque ignorantem populum vocantes.

¶ Qua quidem expositione; si vero proposito: pro quo dicta fuit; Rabi David parabolam accomodasset se profecto optime gessit, id autem facere nequiuit: quoniam contra suum falsum suppositum; de directo venit. **¶** Nam ut ab opere illo alieno et peregrino; quod contra israhel operaturus erat; deo excusaret. Parabola hæc a propheta plata fuit, et quamuis duo in parabola exempla explicentur, vnus tamen ex eis, sicut Rabi David ait, effectus significatur, et hoc quidem ad maiorem intenti declarationem per prophetarum actum fuit. Hæc igitur que pro christi morte illis euenire debebant; enarratis; eaque conclusione facta: quod opus illud a deo extraneum atque peregrinum esset; ipsis quoque ne verba illa illuderent; monitis. Sequitur propheta eis cum parabola hac, horum rationem assignare; ut per ipsam animaduertent; eos ipsi inuitis; deum saluare non posse, quem admodum enim que in parabola continentur; ordine suo procedunt; necnon diligentia in eis facta; arans ulterius non obligatur, sic et deus postquam debito ordine cum israhel ut ad sua recipienda ipsum disponderet; omni studio et diligentia continuo processit; ulterius non obligatur, quod si circa id frustra laborauerit; huius culpam eis; et non deo

Approbatio rabi David

Catholica expositio

De primo messyc aduentu xxviii

attribuendam esse; per parabolam hanc propheta demonstrare voluit. Quam quidem a deo egressam esse; et non ab ipso testificatus est dicens: et hoc a domino deo exercituum etiam exiit. esto quod Audite et intelligite vocem meam: In principio dixerit. Propter quid autem deus id fecerit: causam propheta assignans inquit. ut mirabile faceret consilium: et magnificaret legem: hoc est: ut mirabile consilium quemadmodum rabi dauid ait: et magnam legem que in parabola continentur. prout theologis manifestum est: intelligere faceret. quo facto ea de causa ad hierusalem: lamentatione sermonem propheta dirigens clamat et dicit: **Ue ariel ariel** ciuitas qua habitauit dauid. **Addite annum ad annum** solemnitates euolute sunt. **Et circumdabo ariel** et erit tristis et merens: et erit mihi quasi ariel. et circumdabo quasi spheram in circuitu tuo: et iaceam contra te aggerem et munimenta ponam in obsidione tuam. **Humiliaberis** de terra loquaris et de humo audietur eloquium tuum. **Et erit quasi phitonis** de terra vox tua: et de humo eloquium tuum inusitabit. **Et erit sicut puluis tenuis: multitudo ventilantium te: et sicut fauilla praesens. et reliqua usque ad particulam illam.** Sic erit multitudo omnium gentium que dimicauerunt super montem syon. que quidem lamentatio pro ezechie tempore. sicut rabi dauid vult: intelligi minime potest: cum hierusalem ab assiriorum rege tunc lesa non fuerit. sed ex verborum prophetie vi ipsarum tempore romanorum belli: quod post christi mortem secutum est loqui necessario dicere debemus. **Dicit enim: et erit sicut somnium visionis nocturne** multitudo omnium gentium: que dimicauerunt super montem syon. quod quidem in eodem bello verificatum fuit. quemadmodum de iudaico bello. Iosephus testatur. **Continue enim ex omni natione contra hierusalem**

Partis prima

rusalem: gentes libenti animo fluxere, quod in assiriorum exercitu nullo modo scriptum reperitur. Dixit autem sermone propheta ad ariel: quod est templi altare: ut ciuitatem ipsam. Sicut rabi dauid ait, pro eo intelligeret. Et hac lamentatione cum hierusalem facta: aduersus iude viros se propheta vertens, subsequenter ait. **Os** stupescite et admiramini. **Fluctuate** et vacillate: inebriamini et non ex vino: moueamini et non in ebrietate: quasi ipsos excitare vellet: ut ex ipsismet admirarentur: cognoscerentque eorum ebrietatem a vino, id est naturalem non esse, sed a deo qui eis propter malam ipsorum vitam spiritum soporis miscuit: oculosque eorum clausit: ne viam salutis cognoscerent: ipso dicente, quoniam miscuit vobis dominus spiritum soporis. Huius deinde a deo causate cecitatis causam assignans, propheta subdit. **Est enim vobis visio omnibus, sicut verba libri signati: quem cum dederint scienti litteras: et dicent, lege istum, respondebit: non possum, quia signatum est, et si dabitur liber nescienti litteras: diceturque ei: lege hunc: et respondebit nescio litteras: quasi diceret: quod illud cuius causa in id inciderunt fuit quia nemo ipsorum doctus esset, seu ignarus prophetarum dicta recte intelligere cupiebat, erat enim illis visio, et prophetia ipsorum, sicut est de libro signato: quem si scienti litteras dabunt: ne id quod in eo continetur: alij intelligant: dicet non possum eum legere, quia signatum est. Si vero non scienti litteras liber ostendatur, diceturque ei, lege hunc respondebit non possum. Non enim litteras scio, vnde quem admodum liber ille eo modo nunquam legetur, sic et prophetarum dicta ut rabi dauid ait, simili modo ab eis: neque a doctis neque ab ignavis vnquam intelligebatur, docti enim volebant: ut prophetie proprio sensu ab ignavis intelligerentur ignari vero ipsas intelligere nesciebant. Quare subdit propheta, et dixit dominus eo quod appropinquat populus iste:**

De primo messye aduentu xxix

ore suo et labijs suis glorificat me. cor autē eius lōge est a me: et timuerunt me: mādato homī edocto. i. postq̄ popul⁹ iste ore et labijs ad me se appropinquat. nō autem corde: vt deceret: quod quidē pro doctis dixit. me quoq; mandato hominū edocto timuerunt. Non enim alio mō me obseruant: nisi quo a doctis ipsorum instruuntur. quod pro ignafis consilia praua maiorum sequentibus dixit. Ideo ecce ego addam: vt admirationez faciam populo huic miraculo grandi et stupendo et peribit sapientia a sapientibus eius: et intellectus prudentiū eius abscondetur. volentibus enim arte industriaq; mecum viuere. Ideo ecce ego in eis miraculum adeo grande et magnum faciā: cuius causa eorū sapientia et industria sic peribit: q̄ eis amplius nō valebit: et hoc de miraculo magno: et grande xpi ihesu intellexit. in q̄ phariseorum sapientia perijt. Quāobrem ve q̄ p̄fundi estis corde: vt a dño abscondatis consiliū: quoz sūt in tenebris opera immediate sequitur: quasi dicat. si opus illud a me fieri impossibile putatis: cum in vestra doctrina fundati sitis: creditisq; sicut a vobis possit a me abscondi. amen dico vobis q̄ fundamentū vestrum nullū est. Nā apud me similes vos estis: luto in manu figulī: dicēte propheta: peruersa est hec vestra cogitatio: quasi lutum cōtra figulum cogitet: et dicat opus factori suo: non intelligis: et vltorius dico q̄ iā adhuc in modico et in breui cōuertetur libanus in charmel et charmel in saltum reputabit. per que verba fidei mutatio a maiori parte vestruz in alias gentes denotare voluit. Est enim charmel vt rabi dauid ait. ager herbas et paruas arbores tantūmodo p̄ducens: quare dixit q̄ libanus quo magne arbores sunt: cui iudeos qui fideles erant assimilauit in charmel erit. et ē contra charmel. s. gentes: que absq; fide viuebant: erit in saltum. qđ qdem per subsequentem particulaz claris ostendit: dicentem et audiet in die illa surdi vera

Partis prima

ba libri: et de tenebre et caligie oculi cecorum videbunt. Post
quod enim ipsa vestri sapientes intelligere nolunt: neque ab igna-
ris vestris intelligi permittunt: ideo et ego faciam ut a surdis
qui nunquam legem audiuerunt: et a cecis verba libri mei audi-
antur: intelliganturque. eorum enim oculi de caligine videbunt.
Cum autem mutatio hec in vobis vniuersalis esse non de-
bebat. sed aliqui boni a deo illuminati in veritate permansu-
ri erant subsequenter ait. Et addent mites in domino leticia-
m: et paupes homines in sancto israhel exultabunt: quod per
apostolis aliisque christum sequentibus: qui eius aduentu non
parum letati sunt: necessario dixit: nec non post eius mortem
cum illi qui in populo preualebant. scilicet scribe et pharisei per-
titi manus defecerunt gauisi sunt. quare subdit quoniam de-
fecit. qui preualebat: consumatus est illud: et succisi sunt
omnes qui vigilabant super iniquitatem culpantes hominem
in verbo: et arguentem in porta reum facientes: et declinare
fecerunt inane iustum: que verba: si recte iudicabitis: qua-
cumque expositione vestrorum super eis accepta omnes fere
indeorum aduersus christum errores explicare dicetis. In-
quit enim quoniam defecit qui preualebat. id est scribe et
pharisei: qui populo ne ipsum sequerentur minus preualebant.
et consumatus est illud. scilicet illi qui ipsi illudebant. pa-
ri quoque modo: et omnes qui super iniquitatem vigilabant
succisi sunt: quod pro illis qui ut ipsum manibus suis habe-
rent omni studio et diligentia vigilabant: et laborabant: dixit:
qui ipsum de alio accusare non potentes: in verbo cul-
pauerunt: dicentes ipsum mortis reum esse se dei filium fa-
cientem ex verbo generatum. Quare dixit culpantes ho-
minem in verbo. Preterea cum eos in porta. id est palam
arguere volebat ipsum suis verbis condemnare querebant
ea: et plura alia presidi referentes. pro quo dixit. et arguen-
tem in porta reum facientes. ita quod suum intentum obtinere

De primo messye aduentu xxx

tes ipsum inane: cum iustus esset: crucifixerunt. Quamobrem et declinare fecerunt inane iustum. propheta inquit. Quod autem per vestrosmet expositores clausule iste sic intelligende sint: dubitare non debetis. Nam super ea clausula: et addent mites in domino leticiam: dicunt illud esse debere: quoniam malos in angustia: prout propheta predict videbunt: ipsique in honore et tranquillitate erunt. clausulam vero illam: quoniam defecit qui preualebat sic apparent. quia defecerunt illi qui taliter preualebant: ut loquendi reprehendendiq; coram ipsis facultatem non haberent. dicuntque super illa culpantes hominem in verbo: quod respondentem ipsos culpam committere dicebant: et per arguentem in porta: reum facientes dicunt: quod ille qui in porta eos arguebat: faciebant ipsum reum per verba sua: quibus etiam a seipsis inuenta plura falsa addebant: de quibus ipsum regi accusabant: donec quis iustus esset: declinare faciebant. Demum ex hijs propheta expeditus: cum per ea: patres patriarche confundendi erubescendiq; essent. ob peccata enim filiorum: eorum fedus debebatur. subsequenter ait. propterea hec dicit dominus ad domum iacob: qui redemit abraham: non modo confundetur Jacob: nec modo vultus eius erubescet: quia cum viderit filios suos: opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen meum et sanctificabunt sanctum Jacob: et deum israel fortem predicabunt. et scient errantes spiritu intellectum: et musitatores dicent legem. Per que verba cum illis qui christum sequi debebant: eiusq; electis: patriarchas propheta confortabat. quibus mediantibus illi qui errantes spiritu: sine fide vivebant: debebant per predicationes eorum intellectum scire: legemq; libenter discere: quod dictum ad gentes etiam refertur. ¶ Vos autem si in christi ihesu aduentu prophetiam per oēs suas partes verificatam indubitate

Concordia eius
euangelio

Paras prima

videre vultis euangelistarum testimonia: que vobis hic recitabo. Audite, inquit, n. ihesus **Mathei. xxi.** ad sacerdotes & phariseos loquens. homo erat pater familias: & plantauit vineam: & sepe circumdedit ei: & fodit in ea torcular: et edificauit turrin: et locauit eam agricolis: & peregre factus est cum autē tēpus fructū appropinquasset: misit seruos suos ad agricolas: vt acciperēt fructus eius: & agricole apprehensis seruis eius: alium ceciderunt: alium occiderunt: alius vero lapidauerunt. iterū misit alios seruos plures prioribus & fecerunt illis similiter. nouissime autē misit ad eos filium suum: dicens verebuntur forte filiū meū. agricole autē vidētes filium: dixerūt intra se: hic est heres: venite occidamus eum: et habebimus hereditatē eius & apprehensum eū elecerunt extra vineam: & occiderūt. Cum ergo venerit dominus vinee: quid faciet agricolis illis: aiunt illi: malos male perdet: et vineam suam locabit alijs agricolis: qui reddant ei fructus tēporibus suis. dicit illis ihesus: nunquā legistis in scripturis lapidem quem reprobauerunt edificantes: hic factus est in capite anguli: a domino factum est illud: et est mirabile in oculis nostris. Ideo dico vobis: quia auferet a vobis regnum dei: & dabitur genti facienti fructus eius: et qui ceciderit super lapidem istum confringetur. super quem vero ceciderit conteret eum: & cum audiissent sacerdotes et pharisei cognouerunt q̄ de ipsis diceret: & querebāt euz tenere. **¶** Nec non pars illa. Ecce ego fundabo in syon lapidem. & reliqua. Ab apostolo **Paulo ad Corinth. x.** etiam approbatur dicente. Bibebant autē de spiritali cōsequente eos petra. petra autē erat x̄ps. **¶** Super parte vero illa. Et ponam iudiciū in mensura: & iusticiam in pondere. testat̄ **Johannes capi. xvij.** qui dicit. & cū venerit ille. arguet mūdum de peccato: & de iusticia & de iudicio. q̄ autē pro eius morte dei fedus vobiscum deletum sit. Quapropter ruina

Mattheus

Apostolus

Johannes

De primo messye aduentu xxxi

et flagellis in conculcationem dati estis. super hoc experientia ipsa testimonium perhibet. Sæper enim post christi mortem: de malo in peius processistis: quodque tale opus peregrinum sibi; alienumque fuerit: ipsius ihesu protestationes: eiusque pro vobis in cruce rogatio: testes sunt. **¶** De mutatione vero fidei a vobis in alias gentes: ultra auctoritates vobis iam sensui patet. **¶** Cum particula vero illa. **Et addent humiles in domino leticiam. et reliqua.** Matheus capitulo. v. conuenit dicens. **Beati pauperes spiritu: quonia** illorum est regnum celorum. quod autem ex eo: quia se esse filium dei ihesus dicebat: iudei ipsum culpauerint: eumque interficere quesierint: per Iohannem habet. x. dicentes. **Ego et pater vnus sumus.** substulerunt ergo lapides iudei: ut lapidarent eum. Respondit eis iesus: multa bona opera ostendi vobis ex patre meo: propter quod eorum opus me apudatis. et responderunt iudei. de bono opere non lapidamus te. sed quia tu homo cum sis: facis te deum. et de hac particula: et de alijs plerisque locis: euangelia testimonium perhibent: que breuitatis causa dimitto. **¶** Vos autem postquam a patribus vestris eorum pertinacia huc ducti estis: ipsos imitando in ruina vestra adhuc perseuerare nolite. Sed de tenebris et caligine: pro vestra salute: oculi vestri aperiantur: quod vobis deus sua pietate concedat.

Matheus

Iohannes

Prophetia sexta.

¶ Dem Esaias capi. xxxv. inquit. **Iesulum midbar vezia vetagel baraua vetifrah cabanazalet paroah tifrah vetagel afgilat veramnē cauod halleuanon nittan la hadar baccarmel vebasci aron hēma irru cheuod adonai hadar elohenu. hazzecu iadaiz raphot vbircain coscelot ammezu imru lenimbare len**

Hebrea littera.

¶ Pars prima

bizcu al tirau binne elobechem nacā iauo gemul eloim hu
iauo ueioscibachem. az tippacabna bene hiurim ueozne
berescim tippachabna; az idaleg cheaiat pisseab uetarō le
scion illē chi nibechebu bammidbar maim umbalim baba
raua uebaia hasciarau laagam uezimmaō lemabube maim
binue tannim ribza hazir tecane uagone. uebaia sciam maz
tul uadereb uedereb hacodesc iccare la lo iabaurenu ta
me uebu lamo; bolecc dereb ueeuilim lo idbu. lo ibiie sciam
arie ufriz haiot bal iabalenna lo timmaze sciam uebalebu
geulim. ufdue adonai iesciuun ubau sion berinna uesimb
ad holā bal rosciam sason uesimba iassigu nasu iagon uea
naba. **¶** Latine; letabitur deserta; et inuisa; et exultabit so
litudō; et flozebit quasi rosa; flozendo flozebit. et exultabit
etiam letabunda laudans gloria libani data est ei decorez car
meli et sciaron ipsi videbunt gloriā dñi decorem dei nostri.
Confortate manus dissolutas; et genua debilia roborate.
dicite pusillanimes; confortamini et nolite timere; ecce de
us vester ultione veniet; retributione dominus; ipse veniet
et saluabit uos. tunc aperientur oculi cecorum; et aures sur
dorum patebunt; tunc salliet; sicut ceruus claudus. et canebit
lingua mutorum. quia scisse sunt in deserto aque; et tor
rentes in solitudine. et que erat arida in stagnum; et sitiens
in fontes aquarum. in habitaculo quo dracones accumba
bant. orientur fenum; calamī; et iunci. et erit ibi semita et via.
et via sancta vocabitur ei. nō transibit per eam pollutus; sed
erit eis; ita q̄ iter agens. nec stulti errabunt in ea. non erit
ibi Leo; et praua bestiarum non ascendet per eam; nec repe
rietur ibi. et ibunt qui liberati erunt et redempti a domino;
conuertentur et venient Sion cum cantu et leticia sempiter
na super caput eorum. gaudium et leticiam obtinebunt. et fu
gient dolorem et gemitum.

Latina littera

De primo messye aduentu xxxii

Judeorum ex-
positio

Hanc prophetiam; cuius prophete ruinam Edom explican-
tis contigua sit. doctores vestri Romanam que christiane re-
ligionis caput existit; per Edom intelligentes; omnes vna-
nimes sic exponunt. dicunt enim ex romanozum ruina inde
os letandos esse. eo quia inde eorum salus argumentatur.
Ad destructionem enim vnus; alterius releuatio sequi ai-
unt. et hoc fundamento habito prophete discursum sic ap-
tant. Nam letabitur dicunt Hierusalem; que deserta nunc
et inuia est; per Rome destructionem; necnon flozendo flo-
rebit et letabunda. Reuertetur enim ad eam filij sui qui glo-
riam domini et decorem dei nostri videbunt. Cuius causa
prophetis mandatum fuisse volunt. ut per partem illam. Quod
fortate manus dissolutas. et reliqua. ipsos confortarent. ob
longam enim captiuationem ad talem dispositionem deue-
nere. Fundamentum autem confortationis; ex particula il-
la capi dicunt; videlicet. Ecce enim deus vester ultione ve-
niet; quam Edom attribuunt. veniet; enim contra ipsum; et
vos a captiuitate saluabit. cuius aduentu oculi cecorum a-
perientur; et aures surdorum patebunt; et reliqua. que pro
iudeis; qui tanquam ceci; surdi; claudique in captiuitate existima-
tur; methaphorice dicta fuisse aiunt. Causam autem huius
restitutionis sensuum esse dicunt; miracula que eis in itine-
re fient. de scissione scilicet aquarum in deserto; et reliqua.
que ut comode pertransire possint; tunc miraculose fient. et
sic redempti a domino conuertentur; hoc est reuertentur in
sion cum gaudio. et reliqua.

Quorum opinionem si recte perscrutati eritis ipsos in vo-
luntate plusquam ratione fundari dicetis. Scitis enim per idu-
meos; Romanos; prout ipsi volunt; intelligi minime posse.
Nam ut Genesis habetur Tricesimoseptimo. Esau qui
Edom cognominatus est in monte Seir habitacionem fecit

Consutatio ip-
sozum.

Partis prima

quem montem in exitu israelis de egypto: transeundo inuenerunt. Numeri. xx. scriptura dicente: misit in terra nuncios moyses de cadesc ad regem edom: qui dicerent: hec mandat frater tuus israel et reliqua. inter egyptum ergo et promissionis terram: romam sitam non esse nulli dubium est. Nec ex eo quod in his prophetis contiguitas sit: earum colligantia necessario sequitur. Sepenumero enim prophetas messie mysterium predicantes: inter alias alterius propositi a prophetis misceri videmus. et esaias precipue qui nusquam ad alia taliter se vertit: quin de messia aliquid loquatur. Attamen si huic continuationi aliquam causam assignare vellemus. nullam magis conuenientem quam inmensam malivolentiam que ob raptam benedictionem inter edom et israel ab initio fuit. Sicuti genesis. xxvii. scriptura testatur: dare possumus. Dico itaque: quod quemadmodum ex ipsius prophetia discursu aperte colligitur: pro iudeis in syon existentibus: partim bonis: partimque malis hic propheta loquitur. necnon et preteritarum que de paucitate iudeorum qui christi euangelium recepturi erant: mentionem faciunt consecutiva est. ex ea enim illa modica portio que ipsum expectabat: per partem illam. Confortate manus dissolutas et reliqua. cum proprii dei aduentu confortantur. propheta dicente: Ecce deus vester ultione veniet retributione dominus ipse veniet et saluabit vos. Scitis enim dictionem illam huic: latine ipse propria deum significare. prout etiam ab esaias ipso capitulo. xlii. ex particula illa. ani adonai hu sci mi: latine. ego dominus ipse est nomen meum clare habet. Ex parte quoque illa: tunc aperientur oculi cecorum. id quod vobis in probemio dixi verificatur. Nam de erroribus vestrorum rabi vnus est. quia figuras pro eorum proposito tantum admittere volunt. vt enim christi miracula negent prophetiam hic methaphorice loqui aiunt. Ego autem dico vo

Catholica expositio.

De primo messye aduentu xxxiii

bis quod si volumus littere sensum capere per eam partem: miracula quedam que per christum fienda erant propheta explicare intendit. Si vero metaphorice prout ipsi volunt: dico gentes que ante christi aduentum tanquam ceci: surdi: claudiq; : fide priuate vivebant; per ipsam vocare: unde prophetie discursus sic exponendus est. Letabitur enim hierusalem que ob malam iudeorum vitam quasi discreta et in via manebat, per christi aduentum quo mediante illorum malorum ruina sequetur. Bonorum autem exaltatio quare confortate manus dissolutas: et reliqua, propheta ait Spiritus enim propheticus prophetis clamat: ut eos qui ob brachium malorum manus habebant, dissolutas: cum dei ultione qua contra illos venire debebat confortarent: qua quidem particula cum prophetia secunda Deuteronomij ubi contra verba sua recipere nolentes deum ultione venturum esse habetur, propheta conuenit, et quemadmodum per illam ex ea parte dicente: quod si tacita cogitatione responderis: quomodo possum intelligere verbum quod dominus non est locutus: hoc habebis signum quod in nomine domini propheta ille predixerit: et non euenerit: hoc dominus non est locutus: veri christi aduentus perscribitur, sic et per istam: per miracula que ab ipso dei patris nomine de illuminatione, scilicet cecorum restitutioneque aliorum de perditorum sensum fienda erant: id idem habetur, cum enim cuncta que dei patris nomine dicet, euentient, omnes qui in eum non credent: merito puniendi erunt, utrisque autem bonis scilicet et malis propheta simul sermonem dirigens, inquit, Et erit ibi semita et via: et via sancta vocabitur ei: hoc est ibi in signis illis per ipsum fiendis: semita et via sancta: ipsos ad salutem ducens erit: per quam viam mali non transibunt. Non enim per ea miracula veritatem cognoscent, quare dixit, non transibit per eam pollutus, sed erit tantum

Pars prima

eis bonis scilicet sibi credentibus; modo tali q̄ iter agens: hoc est simpliciter ambulans; et stulti scilicet vitij priuati per eam non errabunt. Quapropter et redempti a domino conuertentur; et reliqua. Propheta subsequenter ait. Innu es per ea verba q̄ boni illi qui de malorum manu a domino redimendi erant. debebant ad felicem statum conuerti; et in syon vbi ob brachium malorum prius cum timore stabant. gemitu et dolore tunc amisso cum cantu postmodum venire debebant.

Concordia cum
euangelio

Johannes

Johannes

Ut prophetiam autem per omnes suas partes in christo ihesu verificatam esse per euangelia testimonium habetur. Ipsum enim pro bono et saluatione bonorum in syon venisse; a Johanne habemus capitulo primo dicente. Quot quot autem receperunt eum; dedit eis potestatem filios dei fieri. et parte illa. Ecce deus vester ultione veniet retributione dñs: ipse veniet et saluabit vos. idē Johānes. c. xij. inquit. Qui credit in me n̄ credit in me: sed in eū q̄ misit me: et qui videt me: videt eum qui misit me: ego lux in mundo veni: ut omnis qui credit in me in tenebris non maneat: et si quis audierit verba mea et non custodierit. ego non iudico eum. nō enim veni: ut iudicem mundum; sed ut saluificem mundum: qui spernit me; et non accipit verba mea: habet qui iudicet eum: sermo quem locutus sum ille iudicabit eum. **U**t de miraculis autem ab eo factis si partem illam; tunc aperientur oculi eorum. et reliqua. litteraliter intelligere volumus euangeliste omnes miracula ipsa recitantes testimonium prohibent. De hijs tamen que in prophetia continentur. Lucas capitulo septimo ad litteram loquitur. Inquit enim quia ceci vident; claudi ambulant; surdi audiunt. vbi paulo post sequitur. et beatus est quicumq; non fuerit scandalizatus in me quam beatitudinem vobis deus sua misericordia

Lucas.

De primo messye aduentu xxxiiii

día concedere non dedignetur.

Prophecia septima

Saias capitu. xl. inquit. Nabamu nabamu
hammi iomar elobehem. daberu hal leu ie-
ruscalaim vechirru eleaba chi malea zenua
chínirza hauona chi lacheba miad adonai
chíflaim behol hattoteba col coze bāmitbar
pannu dereb adonai iasceru baharava mesilla lebobenu.
col ge innase vecol har uegiuha iscpalu vebaia hebacom
lemiscioz vebarebasim lebichavenigla cheuod adonai ve-
rau col busar iahdau chi pi adonai dber. col omer chera
veamar ma ecracol habbasar bazir vecol hasdo cheziz haf
sade. iauesc bazir navel ziz chi ruab adonai nascena bo ac-
ben bazir baham iauesc bazir navel ziz vduar. elobenu ia-
cū lebolā hal har gauoha hali lab meuasseret zion harimi
baccoab colehmenasseret ieruscatalaim harimi al tirai in-
ri lebare iebuda binne elobehem. binne adonai elohim
behazac iauro vsrobo moscela lo binne sebaro itto vsbul-
lato lefanu. cherobe hedro irbe bizrobo iecabez telaim
vbheco ista halot ienabel. mi madat besciabolo mai vescia
main bezeret tichem vebal baccialisc hafar haarez vescia-
cal bappeles harim vghahot bemoznaim. mi ticeben et
ruab adonai veisc hazato iodibennu. et minobaz vai
vinebu vailamedebu beorab miscpat vailammedebu da
bat vedereb teunnot iodibennu. hen goim chemmar
middeli vbsciabac moznaim nehsciau hen igim cadac
ittol. vluanon en de baher uebaite en de hola. col ha-
goim caain negdo meefes vetobu nehscieu lo. happesel
nasab harasc vezozef bazabau ieracchebennu virtucot

Hebrea littera.

Partis prima

hennu virtucot chesef zoze. hammesuccam teruma bez
 lo iurcau iubar : barasc habam teuacchesc lo lehabin
 pesel lo immot. halo tedebu halo tiscmebu halo bugat
 merose labem halo haunotem mosedot haarez. haiofseo
 hal bug haarez veiofseueba cabaganim hanote cadoc sciu
 main vauntabem caobel lasciauet hanoten rozenim leain
 sciofete erez chetobu basa. af bal notabu af bal sciozasc ba
 arez gizham vegam nascias behez veiuasciu vsbura checasc
 tiffaez. veel mi redammeiuni veescue iomar cadosc. seu ma
 rom benehemvrrumi bara elle hammozi bemispar zeuaam
 leubullam besciem icra merou ouim veammiz coab isc lo
 negdar. lamma tomar iabacou vddaber israhel nistera dar
 chi meadonai vmeelohai miscpati iabauoz halo iadag ta
 im loisciamagta elobe golam adonai boze chezot haarez lo
 igaf velo igab en begber litbunato. noté laiabef coab vlen
 omz gozma iarbe. veigafu neparim veigabu vbaburiz casc
 ol iccascielu. vecoue adonai iabalifu coab iagalu euer can
 nesciarim iaruzu velo igagu ielebu velo igafu.

Latina littera.

¶ Latine; consolate consolate populum meum dicit de
 us vester. loquimini ad cor hierusalem; et dicit ad eaz. quo
 niam completum est tempus eius. completa est culpa eius
 suscepit enim de manu domini duplicia; pro omnibus ini
 quitatibus suis. Vox clamantis in deserto; parate viam do
 mini; rectam facite in solitudine semitam deo nostro. omnis
 vallis exaltabitur; et omnis mons et collis humiliabitur; et
 erit obliquum in direptum et aspera in collem; et reuelabit
 tur gloria domini et videbit omnis caro pariter; quoniam
 os domini locutum est. vox dicit; clama et dixit; quid cla
 mabo; omnis caro fenum; et omnis misericordia eius qua
 si flos agri. esiccatur fenum cadit flos quoniam spiritus domini insufflat
 in eum; profecto; fenuz est populus. esiccatur fenu cadit flos
 verbum autem domini stabit in eternum. sup monte excelsum

De primo messye aduentu xxxv

ascende tibi euangelizans syon exalta in fortitudine vocem tuam; euangelizans hierusalem exalta noli timere. dic ciuitatibus iude. ecce deus vester. ecce dominus deus in fortitudine veniet; et brachium suum domiatur ei; ecce merces eius cum eo; et opus illius coram illo. sicut pastor gregem suum pascet in brachio suo congregabit agnos; Et in synu suo leuabit fetas passim ducet. quis mensus est pugillo aq̄s et celos palmo aptauit; et mensus et mensura puluerem terre; et liberauit in statera montes et colles in bilancijs; quis adiunxit spiritum domini; aut quis consiliarius eius fuit. cum qui inijt consilium et instruxit eum et docuit eum semitam iusticie; et erudiuit eum scientia et viam prudentie ostendit illi. Ecce gentes quasi strilla situle. et quasi puluis bitacis reputate sunt. ecce insule quasi leue qd piciet. et libanus non sufficiet ad succendendum; et animalia eius non sufficient ad holocausta. omnes gentes quasi in nihilum coram eo et minus nihilo et inane reputate sunt apud eum. Cui ergo similem facitis deum. aut quam imaginem ponetis ei. Nunquid sculpsit quod blandiet faber aut artifex figurabit illud; et laminis argenteis argentiarius. pauper aut mischinus lignum imputribile eliget; artificem quoque sapientem queret sibi. ut statuatur similitudine; ne moueatur. Nunquid scitis. nunquid auditis; nonne ab initio annunciatum fuit vobis. Nunquid non intellexistis fundamenta terre. qui sedet super girum terre et habitatores eius quasi locuste qui extendit velut cortina celos; et extendit eos. sicut tabernaculum ad inhabitandum. qui dat principes quasi non essent iudices terre velut inanes fecit. ac equidem si neque plantati neque sati essent; neque radicatus esset in terra truncus eorum; etiam flauit in eos et aruerunt et turbo quasi stipulam auferet eos. et cui assunt latis me et ero sibi equalis dicit sanctus. Leuate in excelsu oculos vestros; et videte quis creauit hec qui educit in nu-

Pars prima

mero malitiam eorum; et omnes ex nomine vocat; pre multitudine fortitudinis et roboris virtute usque unam non deficit. Quare dicit iacob et loqueris israel abscondita est via mea a domino; et a deo meo iudicium meum transibit; nunquid non sciuit; aut non audisti; deus sempiternus dominus qui creauit terminos terre non deficiet neque laborabit; nec est inuestigatio sapientie eius; dat lapsu virtutem; et hijs qui fortitudinem non habent; robur multiplicabit; et deficient pueri et laborabunt et iuuenes ruendo ruent. Sperantes autem in domino mutabunt fortitudinem; assumunt pennas sicut aquile; current et non fatigabunt ambulabunt et non deficient. **Hanc quoque prophetiam doctores vestri pro messia dictam fuisse aiunt in qua ut eorum errores vobis clarius pateant meliusque corrigi possint; ipsorum dicta ad litteram recitando procedam.** **Exponit enim a rabi salomone dicente; psolate psolate populum meum vos prophete dicit dominus. quoniam tempus captiuitatis eius completum est; completa est culpa eius; quoniam ab ea placatus sum. suscepit enim de manu domini punitionem in duplum pro peccatis suis. vox clamat in deserto. scilicet spiritus sancti versus hierusalem; que dicit parate viam domini. suam enim captiuitatem in eam conuertere faciet. omnis vallis exaltabitur; montes vero humiliabuntur; ita quod via plana; recta et equalis erit. vox scilicet dei dicit mihi clama. spiritus autem meus dicit ei; quid clamabo. at ille clama inquit. omnis caro fenum. hic enim finis eius est. Idcirco esto quod aliquam faciat misericordiam; quasi flos agri facillime cadens reputatur. Nullam enim de sui permanentia homo certitudinem habet. verbum autem domini in eternum stabit eternus namque ipse est et omnipotens; ideo omnia potest. Propterea super montem excelsum ascende tibi euangelizans syon. ex ore enim in eternum viventis euangelij promissis**

Judeorum expositio

Rabi salomon.

De primomessye aduentu xxxvi

fito exit. in fortitudine veniet super gentes. scilicet vt i ipsas puniat. ecce merces eius cum eo est pro iustis preparata. ⁊ opus illius videlicet operis precium quod eis daturus est sicut pastor qui gregem suum pascit: et in brachio suo congregat agnos: ⁊ in sinu suo portat eos. Quis mensus ē pugillo aquas et reliqua vsq; ad clausulam illam: et colles in bilancijs que omnia facere potestatem habuit. quanto magis promissiones has obseruare poterit. Quis adiuuit spiritum domini: et quis est ille qui consiliarius suus esse possit. Ecce enim gentes quasi stilla situle coram eo reputate sunt: quo modo ergo ipse ipsum docere possent. et libanus non sufficet ad succendendum: vt peccatis gentium deus parceret. pari quoq; modo. et nec animalia ei⁹ ad holocausta sufficerent. omnia enim hec coram eo in nihilum reputata sunt. Nunquid sculptile quod blandiet faber: hoc est faber idolum faciens: ipsum ferreum aut ereum facit. Artifex deinde auro seu argento blandiet ipsum atq; figurat. qui autem ipsum ligneum facere vult: vt imputribile lignum eligat aduertet. nunquid ergo intellexistis fundamenta terre. id ē illum qui fundauit terram: vt sibi seruiatis: qui sedet super girum terre: et habitatores eius quasi locuste coram eo reputati sunt: leuate in excelsum oculos vestros: et videte quos creauit hec. scilicet militiam hanc: quas in celo videtis. quam quidē etiā pre multitudine fortitudinis et roboris virtutis creauit. ita vt vnum non deficit: quin nomine vocet. Quare dicit iacob videlicet popule iacob in captiuatione permanens abscondita est via mea a domino: hoc est quasi oculos suos cessauit ne videret quod ei seruiuimus: et gentes que ipsum non nouerunt: super nos dominari facit. Et a deo meo iudicium meum transibit. Iudicium enim meriti boni quod patribus nostris nobisq; retribuere debebat a facie sua transire fecit. qui autem terminos terre creauit

Partis prima

cuius sapientie inuestigatio non ē; cogitationes non ignorat; quoniam vt mediantibus flagellis consumeat preuaricationem et finem accipiat peccati; bono tuo indutiā dat. Sed tā dē lapsio. i. lapsui tuo virtutem dabit; roborando te. Accirco noli timere; deficient tamen pueri; et laborabunt. scz inimici vestri qui nunc fortes sicut iuuenes sunt. vos autez in dño sperantes fortitudinem mutabitis.

Confutatio rabi salomon.

Et hanc expositionem iudei viri si bene considerabitis ipsam necessarijs non parum deficere inuenietis. Nam lz prophetiam messie recte attribuat. deficit tamē principale eius fundamentum. Ipsius messie diuinitatē p pphetā pluries recitatam. tanquā nullā derelinquendo. inqt enim vox clamat in deserto; parate viam dñi rectā facite in solitudine semitam deo nostro. paulo quoqz post; et reuelabit gloria domini; et videbit omnis caro pariter; quoniā os domini locutum est. ait et subsequenter; dic ciuitatibus iude. ecce deus vester; ecce dominus deus in fortitudine veniet; et reliqua de quo quidem mysterio cum nulla ab ipso rabi mentio fiat veritatem ab eo absconditam non fuisse merito colligi potest sed id ipsum caute fecisse arbitror; vt doctos aduertentes redderet; ignaris vero ne ipse iudeus cuz esset christianizare videret. Quāobrem et partem etiā illaz pphetie ois vallis exaltabitur. et reliqua. sicut sonat; vtiqz exponit. que prout rabi obuia ait. exemplariter intelligenda est. Partem quoqz illam. sicut pastor gregem suum pascet. et reliqua. superius dñs scz. ecce merces eius cum eo; et opus illius coram ipso colligat. quod aliquo mō consonū nō videtur. nec rabi dauid expositio in hoc secum conuenit. similiter et neqz i particula illa. suscepit eniz de manu dñi duplicia pro omnibus peccatis suis. Propphetiam insuper partim ad israel captiuum existentem; partimqz ad gentes. apud quas captiuitati sunt rabi salomon dirigi dicit qz recte autem in hoc sentiat

De primo messye aduentu xxxvii

per veram deo volente; expositionē vobis liquide patebit. vbi etiam de q̄ plurimis sua expositione contentis memoria fiet. Et quibus recta ostendetur vobis semita; per quas ad verum deum nostrum venire poteritis.

Exponitur rursus prophetia a rabi dauid similiter super messia dicente. Consolate consolate populum meum vos prophete. vbi ad maiorem corroboracionem sermo replicatus est. loquimini ad cor hierusalem; et dicit ei: quoniam completum est tempus captiuationis eius; et completa est culpa eius. suscepit enim de manu domini duplicia hoc est duas captiuationes; quas pro omnibus peccatis suis sibi destinaueram. vox clamat. i. quasi vox clamaret in deserto que diceret: parate viam dñi; dicit autem semitam deo nostro cum ipse sit qui populum hunc de captiuatione educit. omnis vallis exaltabit. ⁊ reliqua. que oīa exemplariter intelligenda sunt. Ascensus enim a montibus; ⁊ descēsus; maximus labor est. ipsi autē quasi via plana existeret nullū sentirent laborem. ⁊ reuelabit gloria dñi ipsis. s. a captiuitate exerantibus. inueniēt enim in deserto aquas. ita q̄ videbit omnis caro pariter; qm̄ os dñi locutū est oīa que in prophetia cōtinēnt. videbit tñ scientia ⁊ intellectu; non autē oculorū visu vox dicit. clama. i. quasi vox diceret clama; seu vox prophetie dicit prophete; clama. propheta autē quid clamabo respōdit. ⁊ vox ei. clama oīs caro; cum gogmagog venientium fennum. maior enim eorū pars tandem peribit; ⁊ oīs misericordia eius quasi flos agri. esto q̄ plures fecissent misericordias. Nam ob mala iudeis facta punient. Sup montem excelsum ascende tibi; quicumq; enim vult; ut sua intelligatur vox eminentem locū ascendit. cum ergo Syon ⁊ Hierusalem; quod idez est; inter iudee ciuitates principalis esset; ad eam sermonem dirigit. ut per ipsam alijs prenuntiaret ciuitatibus; quasi diceret propheta. super montem excelsum as-

Rabi dauid

Partis prima

cede tu syon seu hierusalem euāgelizans; et noli timere. ut ciuitatibus iuda dicas; ecce deus uester. gloria enim sua ad hierusalem omnino reuertetur. ecce dñs deus in fortitudine ueniet. i. manu forti. non enim ad has gentes humiliandas alterius manu indigebit. ecce merces eius cum eo probiis scilicet qui durante captiuatione; in ipm sperarunt. Sicut pastor gregem suum pascet. hoc est sicut pastor bonus qui cum grege suo omnia hic recitata facit; sic deus cū israel; ipsum ad hierusalem ducēdo; faciet. et notanter dixit gregem suum. ut maiorem affectōem denotaret. certū est enim pastorem; maiorem ad suum gregem; q̄ ad non suū. sed pretio custodientem; affectionem habere. Super residuo uero p̄phetie; iste rabi; rabi salomonem sequit̄. nisi q̄ aliquibus animam p̄phetie non tāgentibus se magis ostendit; que breuitatis causa recitare nolo.

Confutatio rabi dauid

Quāntum autem in parte recitata ab ipso dissentiant; bene considerātib; facile patere potest. Totis enim uiribus christi misterium obtenebrai plus alijs nititur. et hoc in partibus p̄phetie dei aduentum tangentibus permaxime ostendit. quibus a littera dissentire processumq; p̄phetie peruertere non curat. inquit enim p̄pheta; uox clamat in deserto; ipse autem quasi uox clamaret; dicit. nec non p̄ proprio deo; sicut littera sonat; Semitam rectam fieri uult. sed pro israel qui per ipsum ducetur. Qua fatuitate seu prauitate fundatus; clausulam illam; et reuelabitur gloria domini; pro aqua quam in deserto iudei inuenient; prolatam fuisse; dicere non erubescit. et propter hoc dicit q̄ omnis caro pariter uidebit. quoniam os domini locutum est; omnia que in p̄phetia continentur; ubi et uidebit; de intellectuali; et non sensitivo uisu intelligi ait. Partem insuper illam; super montem excelsum ascende tibi euangelizans syon; ne p̄prio

De primo messye aduentu xxxviii

euangeliste Jobanni baptiste attribuat: ad syon ⁊ hierusalem dirigit. quod quidem dicere absurdus est. illis enim dei aduentus: per vocem clamantem principaliter euangelizabatur. similiter etiam ecce deus vester pro gloria dei accipit. Adira quippe res est: q̄ tot peruersitates ad prauitates vestrorum rabi cognoscendam uos non ducant. videtis. n. prophetias christi misterium aperte explicantes: ipsos litterali sensu interpretari minime uolentes: eas autem que in figura id predicant: litterali sensu declarari volūt. Ego equidem dico hieremiam de eis: capitulo. viij. omnino locutum esse: eum inquit: quo modo dicitis sapientes nos sumus: et lex domini nobiscum est: vere mendacium operatus est stilus mendax scribarum: confusi sunt sapientes: perterriti et capti sunt. verbum enim domini proiecerūt: ⁊ sapientia nulla est in eis.

Cum autem vera expositione: verum propheticum sensum explicando ipsorum errores clarius: deo duce patebunt. ipsas confutare seriatim amplius nō curo. Sed Esaię qui de christi misterio plus ceteris locutus est. processum animaduertens dico capitula hec tria narratū. scilicet cum duobus subsequentibus christi misterium aperte explicare: ⁊ quem admodum precedentes propheticę ad inuicem correspondent. sic et ista cum illis eisdem consentit. Nam cum superiori propheticę. Letabitur deserta. et reliqua. Propheta dixerit eo quia deus ipse pro salute bonorum venturus erat: atq; ultione peccatorum. Sequitur eundem aduentus qui per vocem in deserto clamantem euangelizandus erat hic iterum notificare: per quem etiam bonorum merces ducenda erat: propheta dicente. Ecce dominus deus in fortitudine veniet. ipse scz pprie q̄ merces ei⁹ cū eo ducet. ⁊ op⁹ illi⁹ corā illo. ⁊ suā p̄fectā dilectōz demōstrādo subsequēnt ait

Catholica expositio.

fij

Pars prima

Sicut pastor gregem suum pascet; et reliqua. que: sicut rabi dauid inquit; ostendunt deum cum bonis ipsum sequentibus sic agere debere; quemadmodum bonus pastor cum suo proprio grege operatur. Cum autem deum in terram venire impossibile videatur; presertim forma tali qua sepe dictum est; remouens dubium hoc; dei potentiam enarrando propheta inquit Quis mensus est pugillo aquas; et reliqua omnia que fecerat et que ab ipso; absque alicuius consilio fieri possunt; recitando Quibus enarratis pro non credentibus subdit; et libanus non sufficiet ad succendendum; et animalia eius non sufficiunt ad holocausta; quasi dicat; eo quia potentiam meam infinitam non putant; peccatum eorum irremissibile erit. et subsequenter errorem in quem hi tales ceciderunt; remouendo; inquit: Cui ergo similem facitis deum. aut quam imaginem ponitis ei. et reliqua. qui quidem error ob prophetiarum mysterium hoc predicentium; in considerationem ortus est. Ille autem de huius erroris punitione; deum; sed semetipsos culpant. subdit propheta; Quare dicis iacob; et loqueris israel; abscondita est via mea a domino; et a deo meo iudicium meum transibit quasi faciem suam a te inmerito absconderit; praua quippe est locutio tua hec. nunquid enim nescisti; aut non audiisti; quia dominus seculi deus; cuius sapientie non est inuestigatio; utique sciisti. nam ex omnibus gentibus; ut suam manifestaret potentiam; in te elegit. Quamobrem in talem errorem incidere minime debebas. et propterea per christi aduentum dabit ipse lapsos virtutem; hijs. scilicet qui pro vita malorum lapsi et fatigati erunt; eisque robur multiplicabit. pueri autem; hoc est ipsum non cognoscentes; qui pueri nuncupari possunt. laborabunt tunc ut ipsum apprehendant; et deficient. Sed iuvenes qui contra christum et suos erunt fortes pro eorum peccato; ruendo ruent. Sperantes autem in domino mutabunt fortitudinem. et reliqua. que pro maiori bonorum certitudine reiterauit. et ad

De primo messye aduentu xxxix

propositi corroborationem; verba subsequentis capituli p
pheta subdit: per que plurib⁹ dei operibus circa christi my
sterium explicatis; narrat: q^d ob ea ipsa christi opera plures
nationes; suis derelictis idolis; ad eius fidem venture erāt
vnde et iudei minus excusandi. sed magis culpandi sunt.
Inquit enim post operum narrationē: quis bec operatus ē:
et fecit vocans generationes ab exordio: ego dominus pri
mus et cum nouissimis ego sum. que quidem verba: cuz eo
quod super dicto moyse Deuteronomij .xxxiij. c. a docto
ribus vestris explicatur consentanea sunt: videlicet domi
nus de synai venit: et de seir ortus est eis: apparuit de mon
te pbaran. dicunt enim omnes has nationes: vt suam reci
perent legem vocasse: quam illis recipere nolentibus: ad
israhel dedit. pro quo propheta hic dixit: vocans generati
ones ab exordio. et reliqua. modo autem cuz de israhel pau
ci: sed de nationibus alijs multe: christi legem recepture e
rant. inquit. et cum nouissimis ego sum. scilicet nationibus
que conuerse ad christum venient. cuius conuersionis mo
dum narrans propheta: subsequenter ait: viderunt insule et
timuerunt: extrema terre obstupuerunt: appropinquauerūt
accesserunt vnusquisq³ proximo suo auxiliabit^r: et fratri suo
dicet: confortare: confortauit erarius faber percutiens mal
leo eum qui cudebat tunc temporis dicens glutino bonum
est: et firmavit eum clavis ne cummoueretur. Quorum ver
borum sensus est: q^d gentes iste dei opera videntes et ad su
am venientes fidem seipsos in ea ad inuicem sic conforta
buntur: quemadmodum ante illud: idola fabricando facie
bant. qua de causa iudeos permaxime reprebendendo: p
pheta subdit. et tu israhel serue meus iacob quem elegi: ses
men abrahe amici mei: q^d apprehendi te ab extremis terre:
et a longinquis eius vocavi te. et reliqua. vsq³ ad particulā

Pars prima

illam: in sanctum israhel letaberis, volens significare q̄ habere in christo fidem magis ad iudeos q̄ ad alias nationes pertinebat. Pro bonis autem ipsum expectantibus: predicta parte explicata: inquit. Egeni et pauperes querunt aquas et non sunt, lingua eorum siti aruit: ego dominus exaudiam eos: deus israhel non derelinquā eos. p̄ quā aquā eam intelligit, que bibentem ad vitam eternam ducit, que quidem per messiam tribuenda erat, quare sequitur: apertis in supinis collibus flumina, et in medio camporum fontes, ponam desertum in stagnum aquarum, et terram inuisam in riuos aquarum, deinde quasi cum malis, ipsum non recipientibus, deus in scrutinium venire veller, subsequenter ait, prope facite iudicium vestrum dicit dominus, afferre si qua fortia habetis dicit rex iacob, accedant et annunciet nobis quecumq; ventura sunt, priora que fuerunt nunciate et ponemus cor nostrum et sciemus nouissima eorum: aut q̄ ventura sunt indicate nobis: annunciate que ventura sunt de longe, et sciemus quia dñi estis vos, benequoq; aut male si potestis facere, et recitabimus et timebimur insimul. Ex quibus verbis propheta indicare voluit q̄ ab homine in quantum homo, ea que a christo ihesu exigenda erant minime fieri possent.

¶ Quapropter aduersus tales incredulos loquendo: ut ipsi experirēt an eadem agere possēt: dicebat: et si facerēt ipsos deos appellaret: pariterq; insimul timendi essent. Quod autem eis et cuilibet homini: dempto christo id impossibile esset, propheta ipse declarat dicens, Ecce vos estis ex nihilo ex quo nihil fit: et opus vestrum ex eo quod non est: q̄ si diceret q̄ ex omni parte a non ente quodammodo generati estis: ideo abominatio est: qui eligit vos putans vos q̄ facere posse, loquens aut de christo propheta ait. Suscit

De primo messye aduentu xl

taut ab aquilone ⁊ venit ab ortu solis vocabit nomine meo
⁊ veniet super magnates: quasi lutum essent; et velut plas-
tes conculcans humum. per que verba demonstrare vult
christum sua diuinitate: non magis scribas: sacerdotescq; eē
existimaturum q̄ si lutum essent; ⁊ adhuc contra illos lo-
quēdo: propheta subdit. Quis annunciauit ab exordio: vt
sciamus: ⁊ a principio: ⁊ dicamus iustus es: non est annun-
tians neq; predicens neq; audiens sermones vestros. vo-
lens ex hīs ostendere talem auctoritatem ipse s non habere.
sed deum tantūmodo: qui filij sui ihesu christi mysteria
ab exordio primis patribus: ⁊ pphetis reuelauit: ⁊ demum
iobāni baptiste qui ad syon primo dixit: adest adfunt. adest.
scz vnus qui tres sunt. pro quo ⁊ ad hierusalem euangeli-
stam dabo. subsequenter ait. Quo quidem scrutinio facto:
propheta talia fatur. et vidi et nō erat ex istis quisq; qui ini-
ret consilium ⁊ interrogatus responderet verbū. ecce oēs
inuisi: ⁊ vana opera eorum: ventus ⁊ inane simulacra eoz
intendens ex hīs concludere non esse nostrum: dei opera
cui omnia possibilia sunt: inuestigare. Deinde per subsequens
capitulum. inquit propheta. Ecce seruus meus in quo me
firmabo: electus meus cōplacuit sibi in illo anima mea: de-
di spiritū meum sup eum: iudiciū gentibus pferet. cōcludēs
ex premissis hominū obligationē: qui xpi fidē sectari: ha-
bēt. Sed postq; de hīs bene edocti estis nec rationē incō-
trariū habetis: ⁊ ipm recipere nō vultis: iccirco ⁊ ipse tādē
vos n̄ curabit. sz iudiciū ⁊ legē gētib⁹ pferet. Chisti deide
vite pcessū: vt eos n̄ pderet: enarrādo seqt: n̄ clamabit: ne-
q; eleuabit: nec audire faciet vocē ei⁹ foris. Ilō. n. volebat
nisi i iudea versari: ⁊ q̄uis ab eis lacerād⁹: ⁊ tādē crucifigē-
d⁹ eēt. nō tñ debebat ab illis recedere: nec ex illis flagellis
turbari quin opus suum impleret. Quare concludit: non

Pars prima

erit tristis neque lentus; donec ponat in terra iudicium: et legem eius insule expectabunt. et ex tanta ingratitude uestra indignatus deus per prophetam subsequenter inquit. Ego dominus vocavi te in iusticia: et apprehendi manum tuam et seruaui te et dedi te in fedus populi in lucem gentium. ut aperires oculos cecorum: et educeres de conclusione victum; de domo carceris sedentes in tenebris. quasi diceret. esto quod pro iudeis; ut fedus illis seruarem; te principaliter custodiuerim. si ipsi pro maiori parte te non recipiant; non cures. Nam ego dominus qui te in iusticia uocaui: et in fedus huius populi custodiui; apprehendi etiam te pro maioribus hijs. Bedi enim te in lucem gentium; ut per te illuminate; legem recipiant. et ultra hoc; ut victos de conclusione educeres; et de domo carceris sedentes in tenebris; per limbi expoliationem. quibus verbis relatis subdit; ego dominus hu est nomen meum; et gloriam meam alteri non dabo; et laudem meam sculptilibus. ac si diceret; attento quod sui causa in manu seruentium idolis; iudeos tradere oportebit. ne gloria mea et laus alteri scilicet sculptilibus ab illis gentibus detur; ideo volo. ut tu eis lucem des; et te recipiant; cognoscantque omnia hec a me procedere. et ut super hijs misterijs ipsos magis aduertentes redderet concludens ait. Que prima fuerunt; ecce uenerunt; noua quoque ego annuntio antequam oriantur audita uobis faciam. et hoc; ut cum uenerint; in eis non decipiamini. Cum autem hec parum prodesse eis debebant inquit propheta; Cantate domino canticum nouum laudem eius in extremis terre; descendentes in mare; et plenitudinem eius insule et habitatores earum. et reliqua. Per que uerba iterum gentes ad christum uocat. deinde dei contra iudeos; pro eorum perfidia; indignationem narrando. sequitur. Dominus sicut fortis egredietur; sicut uir preliator su

scitabit zelum; vociferabitur et clamabit, super inimicos suos fortificabitur. Cum autem deus ne contra illos ad hoc veniret longo tempore ipsos tollerauerit; cunctaque oportuna; et necessaria fecerit excusans se ait, tacui semper filii; patiens fui; et reliqua, ad idem propositum pertinencia, et sic omnia resumendo suum sermonem propheta restringens; clamat. **Q** surdi audite et ceci intuemini ad videndum; quis cecus nisi seruus meus? et surdus sicut missus meus quem mittam; quis cecus sicut ille qui perfectus est, et cecus sicut seruus domini, volens ex his verbis ostendere quod quando per prophetas deus eis christi misterium narrans dicebat, ne surdi essent ad ea que pro eorum salute erant, audiendum; illi predicta verba explicabant. Quare ut quod eorum ruine ipsimet; deum contra ipsos irasci obligando; causa essent, manifestaret. Sequitur propheta dicere et dominus voluit iusticia sua, ut manifestaret legem et extolleret quod ipse esset populus direptus et vastatus; laqueus iuuenum omnes, et in domibus carcerum absconditi sunt, facti sunt in rapinam nec est qui eruat, in direptionem nec est qui dicat redde, quis dedit in direptionem iacob et israel vastantibus; nisi dominus ipse cui peccauimus, et noluerunt in vijs eius ambulare, et non audierunt in legem eius et effudit super eum iram furoris sui et forte bellum, et combussit eum, in circuitu et non cognouit, et succendit eum et non intellexit, et tandem. Quem admodum plerisque locis moris est prophetarum, ut post christi misterium et ob non receptionem ipsius, ruina vestram enarratam cum vestra post antichristi bellum reuerione vos consolari, propheta eundem ritum sequens per aliud capitulum talia verba mouet. Et nunc hec dicit dominus creans te iacob et formans te israel nolli timere quia redemi te, et reliqua. Hec igitur duo recitata capitula, primum sequi:

Partis prima

eaque sicut exposui intelligenda esse ex totius prophetie discursu manifeste patet. Nihil enim in ea contineri uideo quod cum expositione non conueniat. secus autem de vestrorum declarationibus est. Nam ipsi in ea ab inuicem non parum discrepant aliqui enim ipsam messie attribuunt. alij vero ezechie: et alij partim messie: et partim ezechie. ita quod ipsorum nemo: ut vos non latet: totalem prophetie discursum vni actare potest. cuius ratio est: quia attribuentes eam messie: verum messiam in quo: quemadmodum euangelia aperte ostendunt: ad litteram consummata sunt. non cognoscunt. Nam pro ea parte: vox clamantis in deserto. et reliqua. matheus cap. iij. inquit. in diebus autem illis venit Iohannes baptista predicans in deserto iudee: et dicens. penitentiam agite: appropinquabit enim regnum celorum. hic est de quo dictum est per Esaiam prophetam dicentem. vox clamantis in deserto: parate viam domini: rectas facite semitas eius.

Pro ea vero parte dicente sicut pastor gregem suum pascet. et reliqua. Iohannes decimo capitulo sic ait. Ego sum pastor bonus: et cognosco oues meas. Cum illa autem: ecce seruus meus: suscipiam eum: electus meus complacuit sibi in illo anima mea. Matheus. xvij. conuenit dicens. hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui ipsum audite. Et ubi spiritum meum super eum. cum hac parte Iohannes cap. primo consentit: cum ait. et vidimus gloriam eius quasi unigeniti a patre plenum gratia et veritatis. et ibidem. super quem videtis spiritum descendentem et manentem super eum. et reliqua. Cum illis autem verbis non clamabit: neque eleuabit: neque audire faciet foris vocem suam. et reliqua. Euangeliste omnes: sue vite processus recitantes: conueniunt. et sic in omnibus alijs mysterijs in prophetia contentis. facta est consummatio quod nulli verita

Concordia cum
euangelio
Matheus

Iohannes

Matheus

Iohannes

De primo messye aduentu xlii

ti assentiri volenti latere potest.

Prophecia octava.

Idem Esaias capitulo. xxxviii. Inquit. Scimus
gu elai igim uehacsciuu leumim merahoc ado-
nai mibeten cheraani mimmege immi bizgir sce-
mi: uaiasem pi chebereu hadda bezel iado he-
ebhani uaisimeni lebez barur beascpato histirani: uaios-
mer li gaudi atta israel ascer beba etpaar. ueani amarti la-
ric iagagti letobu uabuel cobl cbillidi aben miscpati et a-
donai usgullati et elobai. uegatta amar adonai iozeri mibe-
ten legened lo lescioueu iagacou elau ueisrael lo ieaseph-
ueccaued begene adonai ueelobai haia guzi. uaiomer na-
cal meheiodcha li gened lebachim et sciute iagacou unzu-
re isrl'lehasciu untactiba leoz goim li biot iesciugati gad-
cheze haarez. co amar adonai goel israel chedoscio liuzo-
nufesc limtagen goi legened moscelim melahim irru ueca-
mu sarim ueisctabau lemogam adonai ascer necman che-
dosc israel ueiubareccha. co amar adonai beget rason ga-
nidiba ubiom iesciuba gazartiba ueezorbaveectenba librit
gam lebachim ezez lebanhil nebalet sciomentot. lemoz la-
surim zeu vlascer babosceb higalu hal derahim irgu vbo-
bol sccfaim margitam. lo irgau velo izmau velo iacche scia-
rau vasciamesc. chi merahamem inhagem vegal mabuge-
maim ienabalem uesanti col barai ladareb vmsillati iero-
muz. binne elle merahoc iauou uebinne elle mizzafon vmsi-
lam velle meerez zinnim runnu sciamain vegali ezez vsizhu-
barim rinna chi niham adonai gammovega. siauo ierabē.

Hebraea littera.

Latine. Audite insule me: et attendite populi
de longe: dominus ab utero vocauit me de visceribus

Latina littera.

Partis prima

matris mee recordatus est nominis mei, et posuit os meum
quasi gladium acutum in umbra manus sue abscondit me, et
posuit me sicut sagittam electam in pharetra sua inculsit me
et dixit mihi: seruus meus es tu israel quo per te glorifica
bor, et ego dixi: inuana laboravi inane et vane fortitudines
mea consumpsi. Propterea iudicium meum cum domino et opus meum cum
deo meo. Et nunc dicit dominus creans me ex utero ser
uum sibi: ut reducerem Jacob ad eum: et israel non con
gregabitur: et glorificatus sum in oculis domini: et deus
meus factus est fortitudo mea, et dixit. Ecce est, ut sis mi
hi seruus ad suscitandas tribus Jacob, et fecerit israel con
uertendas: et dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea us
que ad extremum terre. Hec dicit dominus redemptor isra
hel sanctus eius ad contemptibilem animam ad abominatam
gentem ad seruam dominorum: reges videbunt et consur
gent principes et adorabunt propter dominum qui fidelis
est sanctum israel qui elegit te. Hec dicit dominus in tem
pore placito respondi tibi: et in die salutis auxiliatus sum tui
et seruaui te: et dedi te in fedus populi ut suscitares terram et
possideres hereditates dissipatas: ut diceres hijs qui in carce
ribus sunt exite, et hijs qui in tenebris reuelamini, super vias pascuntur:
et in omnibus eminentibus locis pascua eorum: non esurient neque sitiunt:
et non percutiet eos estus et sol, quia miserator eorum du
cet eos et super fontes aquarum adducet eos. Et ponem
omnes montes meos in viam: et semite mee exaltabuntur.
Ecce isti de longe venient: et ecce isti ab aquilone et mari,
et ecce isti de terra australi. Laudate celi et exulta terra et
iubilare montes laudem: quia consolatus est dominus po
pulum suum: et pauperum suorum miserebitur.

Judeorum ex
positio

Rabi salomon,

¶ Doctores vni in hac prophetia esaiam de seipso locutus esse aiunt
Rabi salomone dicente: dominus ab utero vocauit me, nam me in

De primo messye aduentu xliii

utero existēte venit in mente sua vt Esaias vocarer; eo qz salutem exultationemqz prophetare debebā. Esaias enim hebraice; latine salutē significat. ⁊ posuit os meuz quasi gladium acutū ad malos rephēdēdū; eorumqz punitionē prophetandū; in vmbra manus sue abscondit me; ne mihi nocere possent. et ego dixi inuanum laboraui vidēs scz meas reprehensiones ipos nō recipe. Propterea iudiciū meū cum dño. Ipse enim scit id nō a me. Sed ab eis pcedere. et israel non cōgregabit. ita vt habita penitentia ad ipsū cōuertatur. Parū ē vt sis mihi seruus; pro paruo munere reputat apud me vt sis mihi seruus ad suscitandas tantūmodo tribus iacob ⁊ feces israel; cōuertēdas. Ego autē dedi te etiā in lucē gētīū. Nam babylōis ruīnā prophetizādo in leticiam ⁊ gaudiū cunctis gentibus eris. hec dicit dñs ad cōtēptibilē animā ad israel. scz qui contēptibilis ⁊ abominabilis vnicuiqz seruusqz multorū domioꝝ est. Reges videbūt ⁊ cōsurgēt. fidelis enim est. vt promissionē abzabe factā obseruet. sanctus israel ipse ⁊ eleget te in tpe placito. hoc est tpe orationis quum me deprecaris ⁊ ante me humiliaris. et in die salutis auxiliatus sum tui. i. quando salute indigebis et seruaui te ⁊ dedi te in fedus populi federis. scz vt suscitares terram israel que pre omnes alias electa ē. vt diceres hīs qui in carceribus sūt exite; hoc est tpe quo in captiuatione carceratis; dicam exite. Sup vias pascuntur ⁊ reliqua. que omnia dicit qz in reditu vestro ad hierusalem in itinere reperietis. ¶ Quam qdem expositionem si bene considerabit; in multis deficere inuenietis. ipsa enim prophetiam ipsimet esaię falso attribuit. Nam qz esaias fuerit. Sicut hieremias ab utero vocatus p sacram scripturam testimoniuꝝ non habetur. nec etiam qz gentibus aperto sermone; et de directo nisi ruīnāz pphetauerit; quemadmodū per sui libri discursum manifeste patet; ⁊ rabi dauid sua expositione clare

Confutatio rabi salomonis.

Partis prima

ostendit. Cunctam partem illam. dedi te in lucem gentium. ut sis salus mea usque ad extremum terre; de esaiâ verificari dicit. Propterea quia babylonis ruinas; ex qua deus in uniuersa terra laudandus erat; predicare debebat. dictum suum nullum est. Certum est enim quod nomen talis prophetie in uniuersam terram. sic citato tempore exire non poterat. Obstat preterea huic expositioni id quod de uno in alium transgressionem facere ostendit. ipse enim prophetiam Esaiæ primo attribuit; et deinde ipsius partem ad israhel flectit; illam scilicet hec dicit dominus in tempore placito respondi tibi; et reliqua. quibus etiam nec super ipso ut leui intuitu potest verificari possit.

Rabi david

Exponitur adhuc prophetia hec; a rabi david etiam super esaiâ qui sic procedit. Audite insule. hoc est habitatores insularum. hec quidem verba sunt prophete de se ipso loquentis. Dixit autem Audite populus a se distantibus; ac si apud eum essent. Propterea quia futuram eorum punitionem eis pluries prophetauit; quemadmodum de assiris babylonia et moab et alijs per suum librum aperte videtur. Dominus ab utero vocauit me; quasi diceret; si ego super vos mala prophetizo; nolite admirari; ab utero enim ad prophetiam dispositus fui. Nec possum ego a prophetia excusari. nam deus ipse posuit os meum quasi gladium acutum; ut ea que ventura sunt; absque metu dicerem. et in umbra manus sue abscondit me; ne israhel esto quod etiam illis mala predicam; mihi nocere possit. et posuit me sicut sagittam electam; ut gentibus a me distantibus lingua mea offendere possim. Dixit ergo quasi gladium pro israhel. prope se existente. sicut sagittam vero pro alijs nationibus longe morantibus explicauit. et dixit mihi; seruus meus es tu. nam tanquam seruus ad mandata mea facendum preparatus es. Dicitio autem illa. israhel et pro israel uniuersaliter stat; et pro esaiâ quem nomine israel appellat; quasi diceret; seruus meus es tu israel. id est esaias; de quo sic glorifi-

De primo messye aduentu xliiii

labor: sicut dñs qui in seruo suo fideli gloriificari pōt. ⁊ ego videns: quoniā ob reprehensōes meas ad deū minime reuersi sunt: dixi inuanum laboraui. ⁊ propterea iudiciū meū ⁊ opus meū cum dño: qui ad eos me misit cum quo super hoc litigabo. Et nunc dicit dñs creans me ex vtero seruus sibi: vt reducerem iacob ad eum: postq̄ ppter hoc creauit me: ⁊ voluit q̄ esse sibi seruus: vt meis reprehensōibus ad eum iacob reducerē: ad suaq̄ seruitia israhel cōgregarem. si huic nō pficiet generatiōi. Sufficit mihi in oculis dñi gloriificari q̄d̄ ipse fortitudo mea sit. ⁊ dixit: leue ē admiratiue carente littera admirationis que est he. ac si diceret nunquid leue est in oculis tuis: eo quia te inuanus laborasse dixisti: vt sis mihi seruus ad tale exercendum officium. nōne sufficit tibi mandatū meum obseruasse. etiā q̄ ipsi te non audiant: ⁊ adhuc ad suscitandum tribus iacob ab eiectione captiuitatis in qua sunt: ⁊ q̄ bona que ego sup eis ducturus sum: prophetaſti. necnon ⁊ feces israhel ad suam antiquitatem cōuertendas. nō obstante q̄ te in lucē gētiū dedi. videbunt enim tuas pphetias in futurū verificatas: ⁊ ad viam rectā cōuertent̄: ita q̄ p te illuminate erunt ⁊ sic salus mea eris vsq̄ ad extremū terre. cum enim israhel post gog magog bellum saluabitur: saluabunt̄ etiam ⁊ gentes: venietq̄ omnis caro me salutare. christianis autem prophetiam christo ihesu attribuētibus: cum dicunt ipsum in lucem fuisse gentium oculosq̄ populorum vsq̄ ad extremum terre illuminasse. dicas ipse si deus cur seruus nuncupatur: cumq̄ et deus meus factus est fortitudo mea: inquit. Signum est enim quod ex seipso fortitudinem non habebat. et consequenter deus non erat. Non enim verisimile videt̄ posse gentiū oculos illuminare: q̄ se adiuuare potētē nō habuit. suā quoq̄ fidē maior pars gētiū nō tenet. quia nec

¶ Pars prima

israelitici; nec iudei eam tenēt. Ipsuz insup dicere videm⁹ deum fortitudinē suā esse ad eum de manu inimicoꝝ eripiendū. cuius oppositum visum fuit. traditus. n. est in manib⁹ querentiū eum: et ab illis interfectus. Hęc cōtra christianos

¶ Deinde sequitur. Hęc dicit dñs redēptor israhel a gētiū scilicet captiuatione. nam prophetie immediate sequentes messie tempore adimplēde sūt. Sanctus eius: sanctificabitur. n. in eum per miracula que in ipso faciet: dñs ipsos a captiuatione educet: ad cōtētibilem animā: et reliqua: que hic dicuntur ad israhel qui cōtētibilis et abomiabilis cui⁹ qz genti seruis quoqz multoꝝ dominoꝝ quasi semper fuit. Reges videbūt mirabilē scz redemptionem suam et cōsurgent: et salutabunt: propter dñm: quia fidelis est ad suam pmissionem obseruandā. Hęc dicit dñs in tempore placito: hoc est tēpore quo tu israhel meā voluntatē fecisti: ego respondi tibi. et in die salutis. i. die quo mea salute indiguisti auxiliatus sū tui. ita qz hucusqz seruauit te: et sic seruabo donec te in fedus populi dabo. i. in cōfirmationem populi: ad suscitandum terrā. s. hierusalem: ipsamqz que longo tpe deserta fuit hereditandum. vt diceret hīs qui in carceribus sūt exite. ipsi enim acsi carcerati essent et in tenebris reputā^t sup v. is pascen^t: et reliqua. q̄ in reditu vestro ad hierusalem vobis contingent: asserit.

*Constitutio rabi
bi dauid*

¶ Qua quidē expositōne rabi Dauid suā prauitatē apte ostendit. dñmōdo em̄ prophetiā a xp̄o ihesu pro quo dicta fuit: pervertere credat: dubia que suis dictis oriunt^r cōsiderare non videt. Nā put et alijs sibi cōtigit prophetijs hęc in partes diuidere cogitur alteram scilicet israheli attribuēdo: facto presupposito qz tota de esaiā loquat^r. itaqz suis dictis nulla reperitur colligantia: quasi vt dici possit qz ipse se ipsū nō intellerit. deducit^r quoqz vt clausulā illā: seru⁹ meus es tu israhel quo p te glorificabor totā sup Esaiā expo-

nat: ita ut dictio illa israhel ip̄met *Esaiã* denotare dicat. Partem preterea illã; et dixit leue est ut sis mihi seruus. et reliqua. A proprio sensu cũ vnus lre adictõne p̄uertit. uult enim. ut he vna. ibi apponat. cogens lram admiratiue loqui ex quo totius discursus sensus destruit. Demũ qui verborum huius rabi fundamentũ intelligere uult: verba sua sup̄ptem illam; et dedi te in fedus populi. et reliqua consideret que israheli absq; aliqua veritatis cõsideratione attribuere non erubescit. certũ est enim qd cũ illo de quo cepit dicere dñs ab utero vocauit me: in presenti loquit: qui cuncta que hic continent facturus erat. suis aut nullis contra christia- nos obstantijs: per veram subsequẽtẽ expositiõem: que totalem p̄phetie p̄cessum ut videbitis amplectẽ. dei auxilio respondet. **E**Dico itaq; qd cum quemadmodũ per alias constat p̄phetias xp̄us in terram descensurus esset. ut iudeos principaliter saluaret. et eoz magna pars eum receptura ñ esset. s; gentes efficacius: ideo tale mysteriũ explicare intendens xp̄i nomine p̄pheta inquit. Audite insule et attendite populi de longe: dñs ab utero vocauit me: et dixit mihi seruus meus es tu israhel: quo per te glorificabor. uolens ex hjs verbis ostendere ipsum primo et principaliter pro israhel vocatum atq; seruatum fuisse mysteriũ quoq; passionis sue illis proprie proficuũ esse debere. etsi inter eos consumandum esset. debet enim particula illa. et dixit mihi. seruus meus es tu israhel. quo per te glorificabor. ex uita *hamim*: sic intelligi uidelicet. seruus meus es tu in israhel: quo te mediante glorificabor. scitis enim super dictiõem illã israhel *tabam* id quod *gabaia* vocat̄ reperiri: ipsã cogens. ut sola absq; precedentis dictionis aut subsequẽtis adhe- rentia proferat. vim quoq; sibi dans quasi hec p̄positio in cũ ea cõiuncta esset. Cũ aut ip̄i pro maiori pte ip̄m rece- pturi non essent. sequit̄: et ego dixi inuanũ laborauĩ inane et

Catholica ex-
positio.

Part prima

vane fortitudinē meā psumpsi. propterea iudiciū meū cum
dño: et ep̄ meū cū deo meo: eo q̄ frustra quādamō p̄ eis ser-
uat⁹ suz. ad q̄ verba ipsi⁹ xp̄i noīe r̄ndēte p̄pheta subdit. et
nūc dicit dñs creans me ex utero seruū sibi. vt reducerē ia-
cob ad eū: et israhel nō p̄gregabitur. et glorificatus sum in
oculis dñi: et deus meus fact⁹ est fortitudo mea. et dixit. le-
ge est vt sis mihi seruus ad suscitandas trib⁹ iacob et feces
israhel cōuertēdas: et dedi te in lucē gētium: vt sis salus mea
vsq; ad extremū terre. q̄si diceret. postq; israhel oīs: vt cog-
noscat in mulieris vterz me pro eis venisse: nō p̄gregabit⁹.
ideo pater dñs dixit mihi: pax ē vt sis mihi seruus ad susci-
tandas tm̄ tribus israhel. s; dedi te in lucē gētium: vt sis sa-
lus mea vsq; ad extremum terre. per que verba pp̄rie gen-
tes ad xp̄m vocant⁹. p̄ eius. s. incarnationis mysteriuz sueq;
passionis glorificationē: ac etiā ap̄loz p̄dicatiōes: q̄re dixit
et glorificatus sum in oculis dñi: et deus meus fact⁹ ē for-
titudo mea. Cui⁹ causa israhel increpando p̄git p̄pheta et
dicit. Hec dicit dñs redēptoz israhel sanct⁹ eius ad contē-
tibilē animā ad abominatā gentē: ad seruū dñoz: reges v̄-
debunt et consurgēt p̄ncipes et adorabūt p̄pter dñm. q̄bus
terminis notāt vs⁹ ē: vt vestrā naturā indicaret q̄ est semp
inuite et coacte seruire: et pro vestra laudabilī vita vn̄cuiq;
abominabiles atq; odio eē. Quamobrē et bono tibi refusa-
to alie gentes frui debebāt. Cui⁹ sn̄ie ab ipsomet Esaia cap.
lx. similis habet: cum inqt. Surge illuminare syon et reliq;.
vbi ait. et ambulabunt gentes in lumine tuo: necnō de tri-
bus regibus magis cum thure et auro ad christum ventu-
ris mentionē facit. Demum ea que p̄ xp̄m fiēda erant. bre-
uiter hic enarrando p̄pheta cōcludit. hec dicit dñs in tēpe
placito r̄ndi tibi: et in die salutis auxiliatus sum tui: et serua-
ui te et dedi te in fedus populi. et reliqua. Per que verba
sum nante ostendit qualiter pro fedu populi israhelici xp̄us
p̄ncipaliter seruatus fuit. et vt alias gentes ad fidē suscita

De primo messye aduentu xlvi

ret illasq; per ipsam possideret. cū inqt; vt suscitares terras:
et possideres hereditates dissipatas. necnon et vt limbum
expoliaret. cum dixit. vt diceres hīs qui in carceribus sunt
exite. et hīs qui in tenebris reuelamini. et deniq; leticiam q̄
in celo et in terra sup̄ p̄uersione apostolorū: aliorumq; iude
orum pauperū spū eē debebat. propheta significare intēdēs
hīs verbis sermonē astringit. Laudate celi et exulta terra
et iubilate montes laudē: quia solatus est dñs populuz su
um. et pauperū suoz miserebitur. Et autē velū caliginis p̄
doctores v̄ros añ oculos v̄ros positū remoueā: vos n̄ igno
rare volo q̄ verba q̄ hic continentur super quibus rabi da
uid argumenta sua fortificat. ad christum quo ad eam par
tem humanā: que passura erat referuntur. per quam partes
vt prophetie adimplerēt in manibus q̄rentium cum tradē
dus erat. Quapropter ipsius rabi dauid rationes contra
christianos nulle sunt. et si de vestroz errore meli⁹ certifica
ri vultis p̄phete stilū animaduertite: q̄ quēadmodū et ipse
et alij faciūt cūctis messie mysterijs explicat⁹ vos cū v̄sa p̄
antixpi bellū ad xpm p̄uersionē solat⁹. cū inqt. et dixit syon
dereliquit me dñs: et dñs oblit⁹ ē mei. et reliq;. vbi etiā q̄ rui
na v̄sa a vobis ip̄is causata fuerit manifestū facit. Per v̄ba
illa festinati sūt filij tui destruētes te et dissipātes a te exhibūt

Quod autē p̄phetia tota in xpo iesu nazareno verificata fue
rit: p̄ se oib⁹ notū ē. Attñ q̄d p̄ euāgelia testimōiū h̄r. volo
in pte noticiā hēatis. **M**ā ip̄s p̄ iudeis p̄ncipalr venisse.
testat⁹ **M**arc⁹. c. viij. sup̄ re chananice dicēs. sine p̄ saturari
filios. Et **L**ucas. c. vlti. cū ait. hec sūt verba q̄ locut⁹ sūt ad
vos cū adhuc esē vobiscū. qm̄ necesse ē impleri oīa q̄ sc̄pta
sūt in lege moysi p̄phet⁹ et psalmis d̄ me. vbi subsequēnt⁹ ait. et p̄
dicatē in noīe ei⁹ p̄niam et remissiōz pctōrū in oēs gētes inci
pientibus a hierosolima. Et cōfirmatur hoc p̄ apostoloruz
actus capitulo p̄mo ex parte illa. sed accipientes virtutem

Concordia cum
euangelio

Mattheus
Lucas.

Apostolorum
actus

Pars prima

superuenientis spiritus sancti in vos: eritis mihi testes in hierusalem: et in omni iudea et sammaria, et usque ad ultimum terre. Et capitulo: xiiij. paulo et barnaba in iudeorum synagogis et predicantibus a iudeis increpatis quod talia verba mouerunt. **V**obis oportebat primum loqui verbum dei, sed quoniam non acceptum est illud: et indignos vos facitis: eterne vite: ecce conuertimur ad gentes, sic enim precepit nobis dominus: posui te in lucem gentium: ut sis salus mea usque ad extremum terre.

Quod autem plures gentes ad christi fidem venerint: et cum gaudio ex verbis ibidem sequentibus patet: dicentibus, Audientes autem gentes gaudebant: et glorificabant verbum domini: et crediderunt quotquot erant preordinati ad vitam eternam, et reliqua. Considerate igitur o miseri ubi antiqui vestri vos corporum prauitate collocarunt, id enim quod pro vobis principaliter seruatum fuit bonum: alij possident: et vos eo priuati estis. Quam obrem vos inde recedite: et deum querite: quem semper inuenietis: multus enim misericordie est.

Prophecia nona.

Hebraea littera.

Dem esaias capitulo. liij. Inquit. **A**da nau gal
beharim ragle meuasser mascmiag scialom me
uasser tou mascmiag iesciuga omer lesion ma
labe elohai, col zofatch naseu col iabdan ierane
nu chi gain begain irru besciu adonai syon, pizhu ranenu
iabdan bozenot hieruscialaim chi nibam adonai gamo gas
al hieruscialim basaf adonai et zeroag codscio legene col
bagoim veran col asse arez et iesciugat elobenu, suru suru
zeu misciam tame al tiggagu zeu mitte ba hibaru nosce chele
adonai, chi lo behipazon tezeu vbimnu sa lo telehum chi
hoteb lifnehem adonai vmaastiehem elobe israhel, binne
iaschil gaudi iaruz venissa vegava meod caascer sciamenu

De primo messye aduentu xlvii

galeba rabim chen mischat meis marrebu uetoaro mibe
 ne adā. chen iaze goim rabim galau icpezu melabim pibem
 chi ascer lo suppar labem rau ueascer lo sciamen hitbona
 nu. mi beemin liscnugatenu uzroag adonai gal mi niglate
 uaiagal caionec lefanau uecas cioresc meerez zia lo toar lo
 uelo hadar uenirrebu uelo marre uenabmedebu. niuze uas
 badal iscim isc macouot uiduag holi uemaster panim mi
 menna niuze uelo hasciaunubu. aben holaienu bu nasa
 unahouenu seualam ueanabnu hasciaunubu naguag muc
 che elohim figunne. uebu mebolal mippe sciagenu meduc
 ca megauonotenu musar scelomenu galau ubabauozato
 nirpa lanu. cullanu cazzon taginu isc ledarco paninu uado
 nai bifgiag bo et gauon cullanu. nigas uebu nagane uelo if
 tab piu casse latteuab iubal ucrabel lifne cozzezeba neela
 ma uelo iftab piu. megozer umimmiscpat luccab ueet do
 ro mi iesobeab chi nigzar meerez balm mippe sciah gam
 mi negab lamo. uaitten et resciam chiuro ueet gascir be
 motau gal lo bamas gasa uelo mirma befu. uadonai bafez
 daccheo hebelli im tasim asciam nafcio irre zerag iaarib
 iamim uebefez adonai beiado izlab. megamal nafcio irre
 isbab bedagto iasdic zadie gaudi larabim uegauonotam
 bu isbol. laben aballec lo barabim ueet gazumim ichallec
 scialal tabat ascer begera lammauet nafcio ueet posce
 gim nimna uebu bet rabim nasa uelapposcegim iafigiab.

¶ Latine cō pulchri sup montes pedes euangelizantis; et
 predicantis pacem annūctiantis bonū predicantis salutem
 dicētis syon regnauit deus tuus. vox speculatoꝝ tuoꝝ leua
 uerūt vocē simul laudabūt. quia oculo ad oculū videbunt
 dū reuerterē dñs in syon. gaudete ⁊ laudate simul deserta hi
 erusalē; qa cōsolatus est dñs populū suū redemit hierusalez
 manifestauit dñs brachiū sanctū suum in oculis omniū gen
 tium; ⁊ videbūt oēs fines terre salutaī dñi nostri. Recedite

Latina littera.

Pars prima

recedite exite inde pollutum nolite tangere. exite de medio eius: mundamini qui fertis vasa domini. quia non festinanter exhibitis: nec in fuga properabitis iter. precedet enim vos dominus et congregans vos deus israel. Ecce intelliget seruus meus exaltabitur. et eleuabitur et sublimis erit valde. Sicut obstupuerunt super te multi. sic inglorius inter viros aspectus eius: et forma eius a filiis hominum. sic asperget gentes multas. super ipsum aperient reges os suum. quod non fuit narratum eis viderunt. et quod non audierunt contemplati sunt.

Capitulū. liij.

C Quis credidit auditui nostro et brachium domini cui reuelatum est: et ascendit sicut virgultum coram eo: et sicut radix in terra sitiēti non est spes ei: neque decor et vidimus eum. et non erat aspectus ut desiderarem eum. despectus et nouissimus virorum vir dolorum et assuetus infirmitate: et quasi absconditus vultus a nobis vilis et non reputauimus eum. vere languores nostros ipse tulit: et dolores nostros ipse portauit: et nos reputauimus eum viceratū percussū a deo et afflictū. ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter culpas nostras: disciplina pacis nostre super eum et liuore eius sanati sumus. omnes nos quasi oves errauimus: unusquisque in viam suam declinauimus: et dominus placatus est cum eo de iniquitate omnium nostrum. percussus est ipse ac lesus et non aperiet os suum. sicut agnus ad occisionem ducetur: et quasi ovis coram tondente se obmutescit: et non aperiet os suum. De angustia et de iudicio sublatus est: et generationem eius quae enarrabit: absconditus est. non de terra viuētium propter scelus populi mei: et vlcus quod erat eis. et dedit sicut impij sepulturam suam. et quasi diues mortem suam nulla iniquitate facta: neque dolo repto in ore eius: et dominus voluit conterere eum: et infirmare: si posuerit se pro peccato animae suae videbit semen elongabit dies: et voluntas domini in manu eius prosperabitur. pro labore anime eius videbit saturabit in sapientia sua iustificare faciet. seruus meus iustus multos et peccata eorum ipse portabit. id est participare faciam eum cum pluribus et cum

De primo messye aduentu xlviij

fortibus diuidet spolia pro eo quod tradidit ad mortem animam suam: et cum iniq̄s reputatus est: et ip̄e peccata multorum tulit: et pro transgressoribus rogabit. et reliq̄ usq̄ ad esaię libri finem.

¶ Quam̄ sup̄ p̄phetia hac: viri iudei ut ip̄am a vero sensu p̄uertant: doctores vestri multa dicant. credo t̄m̄ q̄stus de ea ip̄i p̄turbati sint me bene noscere nō negabitis. q̄ si eor̄ a p̄phetie veritate distātia: sicut mihi vobis aperta eēt: nō dubito doctrinā eor̄. sicut et ego feci: vos fugere. et vos nō ignorare volo: inter de xp̄o loquētes prophetias. hanc p̄maz fuisse que ad alias cōtēplandas me traxit. Quāobrem ut saltē ipsas diligēter sine passione p̄scrutaremini a vobis obtinere nō parum cuperē. me. n. certum redderē q̄ per eam paradisi ianue vobis aperirentur.

¶ Et cum doctores vestri oēs: dempto rabi ionata: qui ipsam messie attribuit. de vobis ipsis loqui dicant. ideo rabi David expositionez: qui contra christianos callidius alijs procedit dumtaxat recitabo: quāuis quibusdam necessarijs locis quarundam notabilium partium. ex aliorum rabi opinionibus mentio fiet.

¶ Inquit itaq̄ rabi david p̄phetiā in p̄tes plures diuidendo q̄ pulchri sup̄ mōtes erunt pedes euāgelizātis: et p̄dicantis vocē meā. p̄nunciantisq̄ pacē: bonū et salutē: dicendo syon regnavit deus tuus. Attribuit enim partem hanc usq̄. Ecce intelliget seruus meus vestre a captiuitate liberationi. Usq̄ enim tempus illud dicit deum non regnare quodammodo visum esse. tunc autem: quoniam ip̄se regnavit omnes unanimiter dicent: et vult prophetam hic metaphorice loqui. inquit enim rem illam: per orbem totum sic manifestam esse debere quasi homines saluatōis voces super montes intelligere facerent. Vox speculatoꝝ tuor̄. i. prophetarum tuorum leuauerunt vocem hoc est leuabunt vocem cum leticia simul et laudabunt. q̄ oculo ad oculum

Judeorum expositio

Rabi ionata.

Rabi david

Part prima

videbunt. id est prophético spiritu videbunt dū reuertetur dñs in syon. s. gloria de mini. ⁊ hic quidem est ppheticus spiritus qui post mortē agei zacharie ⁊ malachie ablatus ē qui tunc israhelē restituet ⁊ habundantius gaudete et laudate simul. i. leuate simul vocē. manifestauit dñs brachium sanctum suum; methaphorice loquendo. eorum enim salutare omnibus manifestum erit. Recedite recedite ad maiore rei corroboracionem. exite inde. scz a captiuitate. pollutum nolite tangere. edom videlicet ⁊ ismaelē: inter q̄s captiui fuistis. exite de medio eius. i. de medio cuiuslibet ciuitatis ipsorū mundamini ab omni turpitudine ⁊ scelere vos q̄ dñi vasa ferris. vestra enim bellica vasa; vasa dñi erunt. nā alijs non indigebitis. cuius ratio erit: quoniā non festinanter; sed eleuata manu absq̄ metu exhibitis. precedet. n. vos dominus qui ab omni impedimento vos tutos reddet.

¶ Ecce intelliget seruus meus pagina hec super israhel: capitulo existente a deo dicta fuit quē quādammodū supra ubi ⁊ tu israhel serue meus inq̄t. seruum appellat. dicit itaq̄ q̄ iam tempus veniet quo seruus meus israhel exaltabit; ⁊ celeberrabitur ac sublimis valde erit. ubi rabi dauid dictionē istam intelliget: pro prosperabitur accipit. sicut cōstupuerunt sup te multi. hoc est sicut de tuo infimo statu multi admirati sūt; ⁊ merito cū tuū aspectū plus ceteris in gloriā viderint sic asperget. i. aspergere faciet ad gentes multas eloquium ⁊ sermonem deus extra; vt sicut de tuo abiecto statu admirati sunt. sic ⁊ de tua maxima releuatione admirete loquāt loquitur autē hic q̄q̄ ad p̄mā: q̄q̄ ad sc̄dam p̄sonam propheta prophético more. super ip̄m aperient reges os suum magnā ipsorū gloriā cōtemplādo: qz n̄ q̄ nō fuit narratur eis viderunt tūmodo. sed longe plura. Quis credidit auditui nostro verba hec a gentibus tunc dicentur hoc mō videlicet q̄s auditui quē de eo a p̄phetis: ⁊ ab ipsis met au

De primo messye aduentu xlix

diebamur credidisset. nunquā. n. quod oculis nostris nunc videmus: de illis credidissemus. et brachiū dñi cui reuelatum ē. sicut huic genti. aut dixit: cui admiratine: quasi dicāt vide cui in imo et abiecto populo dñi brachiū reuelatum ē: et ascendit sicut virgultum eozam co. i. quasi virgultū sterili loco existens: cui nulla ē pulchritudo. sic ipse a dño ascendit: ita q̄ ipsum dñi captiuatione existebat vidimus et n̄ erat eius aspectus nisi turpis: et ab alijs difformis. et desiderauimus eum: hoc est et non desiderauimus eum. predictus. n. non pro duobus seruit: ac si diceret: et vidimus eum: et non erat aspectus: nec desiderauimus eum. ¶ Despectus et nouissimus: iroy non solū nō desiderauimus eū: s; etiā despectus in oculis nr̄is erat: et viroy nouissimus: vir doloris et assuetus infirmitate. i. laboribus et captiuitatis angustijs. dixit autē assuetus: eo quia patienter omnia tolerat. et quasi absconditus vultus a nobis. vultum. n. nostrū abscondebamus ne ipm aspiceremus. sic ipsum indespectu habebam⁹. ¶ Vere languores nostros ipse tulit. scriptum est ab ezechiele: filius non portabit iniquitatem patris et pater non portabit iniquitatem filij. Quanto magis q̄ nec vnus homo pro alio. aut gens vna pro alia. Quid igitur t̄ictus hoc sibi vult vere languores nostros ipse tulit. et illud vulneratus ē propter iniquitates nostras: et liuore eius sanati sumus. nec simile est hoc dicto hieremie trenzorum libro: patres nostri peccauerunt: et non sunt: et nos iniquitates eorum subtinuimus: illud enim cum dicto moysi. exodi. xxxiij. conuenit dicens qui reddis iniquitatem patrū filijs: et reliqua. quod cum viam patrum filij secuntur intelligitur. id autem quod hieremias dixit. Volentium more qui verba sua non considerant dixit. et sic etiam hoc quod de israhel populi dicēt ex nimia admiratione inconsiderate dicent: non q̄ propter eorum iniquitates israhel passus sit. sed ipsius gl'iam sic

Partis prima

videntes quod ipse veram obseruauerit fidem; ipsi vero famam; cōfessi erant. Quāobrem id quod ipsi pati debebāt; de iure malī; in israhel redundatū fuisse dicent. ⁊ sic pro eis ipsum attritū fuisse putabunt. Quia ppter dicent; ⁊ nos reputauimus eū pro peccato suo a deo percussum ⁊ uulneratum; cuius oppositū nunc videmus; quia non pro suo; sed p nostro passus est. ita q nos eius liuore sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus pastore. s. nō habentes. ⁊ unusquisq; in viam suam post deum suum declinauimus. nūc autem videmus; quia omnes preter israhel; cum quo veritas erat errauimus. ⁊ dñs reposuit in eo iniquitatē omniū nostrum. i. punitōnem iniquitatū. percussus est ipse ac lesus; hoc est percussus in bonis ⁊ lesus in persona; ⁊ tamē ut ex hīs cōquereretur; os suum nunq; aperuit. sed tanq; agnus qui ad occisionem ducit; seu ouis que coram tōdente se obmutescit; stabat. de angustia captiuitatis. s. a qua detentus erat ⁊ de iudicio depredationis a qua verebatur; sublatius iam est ⁊ redemptus. Et generatiōem eius quis enarrabit. i. q; suam generationem adeo excelsam putasset. abscisus est. n. de terra viuētium; cum de terra sua que hoc nomine appellabatur; captiuus egressus est. Propter scelus populi mei ⁊ ulcus eoz; quisq; populus dicet q; ppter ipsius scelus ipse vulneratus est; n̄ aut q; ipse ob sua mala opera id meruerit. ⁊ dedit sicut impū sepulturā suam; quia sic ipsos in captiuatione occidebamus; quemadmodum ⁊ impū sua iniquitate interficiuntur; ac si merito ⁊ iuridice id fecissemus. Dixit autem ⁊ dedit. s. ipse sua voluntate. dicebant enim eis aut mori te oportet; aut legi tue renuntiare; ipse vero ex hīs mortem eligebat. Dixit quoq; ⁊ quasi diues. nam etiam diues; ut sua arripiantur bona; interficitur. Et dominus voluit contere eum; ⁊ infirmare. non enim in hīs que in

De primo messye aduentu I

captiuatione a nobis passus est; causam aliam videmus; nisi quod pro sceleribus nostris; seu ex dei; quam ignoramus voluntate; id fuerit. Si posuerit se pro peccato anima sua; vere nunc cognoscimus quod pro malo quod ipse passus est; bonum meritum ei retribuitur. Nam si posuit se anima sua loco peccati; grande semen videbit. Ezechiele dicente; multiplicabo eos; sicut oues homines. Et longabit dies; etas sua longa erit. prout infra propheta inquit. Sicut dies arborum; erunt dies populi mei. Et voluntas domini que erat ipsum in captiuatione conterere; nunc sibi prospera erit; multiplicabit enim ipsum; sibiq; immense beniuolus reddetur. Pro labore anime eius; ab ista parte deus de israhel loquendo; talia fatur. Pro labore quem in captiuitate sustinuit; retributio erit. quoniam rem bonam qua bene saturabitur; videbit. Et in scientia sua iustificat faciet. Seruus meus israhel iustus; populos multos; quia quemadmodum supra propheta dixit; scientia domini tota terra repleta erit. et peccata eorum ipse portabit. nam iusticia sua et bonitate aliarum gentium peccata portabit; suis enim meritis; orbe toto pax et bonum a me dabitur. Ideo participat faciam eum cum pluribus; et cum fortibus diuidet spolia. verba hec de gog magog; aliarumq; gentium cum ipso venientium; spolijs intelliguntur. que quidem spolia israhel; pro eo quod in captiuatione animam suam ad mortem tradidit; concedentur. Et cum iniquis reputatus est. ut supra dixit; et dedit sicut impij sepulturam suam. Et ipse peccata multorum tulit. ea enim que indebite gentes sibi faciebant; cum patientia tolerabat et cum hoc pro transgressoribus rogabit; non obstantibus enim malis illis; pro eis deum orabat. ut fructus terre eis habundanter pacificeq; daret. Christianis autem christo ihesu nazareno prophetia attribuentibus dicas dictiones illas.

Partis prima

Confutatio rabi
bi dauid

intelliget exaltabit; eleuabit; et sublimis erit valde. ad quid
ppheta explicauit. Nam si pro sua humanitate; talia in eo vi-
sa non fuerunt; nisi quantum in ligno quo suspenderunt eum; exal-
tatus fuit; si vero pro diuinitate iam ante aduentum eius exal-
tatus erat. Dicit quoque propter scelus populi mei. ulcus eis
quod secundum eos ulcus ei dicere debebat. Clausula preterea
illa; videbit semem si pro humanitate dixit; ipse filios non habuit
si pro diuinitate vero; et pro filiis discipulos intelligere voluit;
hoc non reperit. Discipuli. n. quibus filij nuncupantur; non sunt se-
men; et ultra hec deo semem non est. dixit insuper; elongabit dies;
quod quidem quantum ad humanitatem minime visum fuit. quo autem
ad diuinitatem dies dei eterni sunt. Et demum cum dixit; et pro tras-
gressoribus rogabit. si ipse deus erat; quem pro trasgressori-
bus rogare volebat. **U**lluc igitur sunt iudei viri; quibus
supra prophetia hac. et vobis et sibi rabi dauid satisfacere credi-
dit. que si a vobis debito modo considerarentur; non dubito quod
pro ipsa sua et aliorum rabi malitiam detegeretis; eorumque doctrinam
christi fidem amplectendo; aufugeretis. ipse. n. et si in partes quas
vidistis prophetia bene diuidit. hijs tamen partibus eas quibus de-
beret non attribuendo; nec non et totius prophetie processu; ple-
risque locis confundit. Nam de prima eius parte qua christi explicat
aduentus; cum conditionibus a propheta assignatis ipsam me-
taphorice loqui ait. quod non est nisi prauum dictum. cum littera id quod
significare intendit aperte proferat et cum alijs eiusdem mysterij
prophetijs conueniat. sua quoque prauitatem ex eo cognoscere
potestis; quia partem illam prophetie dicentem. quod credidit auditui
nostro. et reliqua. usque ad partem illam; pro labore anime eius vide-
bit; saturabitur a gentibus vre redemptionis tempore; de vobis dicen-
da esse ait. In quo expositione rabi Jonate qui ipsam mes-
sie attribuit non puenit. et vos non ignorare scio; huic rabi
et doctrine auctoritate; et fidelitate; magis quam rabi dauid fide
prestada esse. non obstante quod in ea parte plura continentur que sup

De primo messye aduentu li

israhel nullo modo verificari possunt. Nam cum sup ea particula: qz qd nō fuit narratum eis: videbunt: z qd nō audierunt contēplati sunt dicāt gētes de israhel redemptione eo quia id nūq̄ audierint admirandas eē: dictū Iuā recte fallit. Adelius. n. de eoz in Iherusalem reductione xpianis constat. quā sibi met ipsis qui ipam prestolant. Quq̄ ex particulis illis dicētibz. percussus est ipse ac Iesus: z non aperit os suū. z dabit sicut impij sepulturā suam: z quasi diues mortem suā: vos percussiones z calamitates libēti animo patī: ad mortēq̄ z sepulturā a vobis ipsis exponi: affirmare intēdit. ubi fundē nescio. Scitis. n. id veritati de facto contradicere. Nunqd nō etiā sup ea particula dicente. nulla iniquitate facta neq̄ dolo reperto in ore eius: hic rabi suā prauitātē ostēdit: cū captiuitōem z alia que in ipsa patimini mala. nō propter iniquitatem vestram. sed ex dei volūtate absq̄ causa vos pati dicat. quasi sacre scripture auctoritates oēs oppositū predicātes: nō audiremus. Dicite obsecro qd sibi cap. xxx. hieremias voluit: cū inqt. plaga. n. inimici percussite castigatione crudelis propter multitudinez iniquitatis tue fortia facta sunt peccata tua. z reliqua. Et ezechiel cū. xxxviii ait. z sciēt gētes qm̄ iniquitate sua capta sit domus israhel. Nō obstāte q̄ vteronomij. xxviii. moyses c̄m̄na becin testimonium libro scripsit. inquit. n. q̄ si audire nolueris vocē dñi dei tui: ut custodias z facias oīa mandata eius. venient sup te oēs maledictiōes iste: in fine quaz dicit: disperget te dñs in oēs populos a sumitate terre usq̄ ad terminos eius z postea sequitur: in gentibus quoq̄ illis nō quiesces: neq̄ erit requies vestigij pedis tui. z reliqua. que: ut secūda parte deo duce de rabi moyfi auctoritate videbit: pro hac presentē vestra captiuitate dicta fuerunt. Sequitur in sup er dictis suis incōueniens quoddā quod ipse se euitare putat z est q̄ particulas illas: scilicet vere languores nostros ipse

Pars prima

tulit: et dolores nostros ipse portauit. Similiter: ipse autem
nulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est pro
pter peccata nostra. Disciplina pacis nostre super eo et lino
re eius sanati sumus; pro gentes de vobis dicendas esse uult
quasi deus gentem pro gente puniret; et ex consequenti ini
iustitiam faceret. et quis gentes id ex seipsis dicere; non au
tem quod ita sit ipse affirmet. ut a predicto inconuenienti excu
setur. Quid de verbis illis; et peccata eorum ipse portabit.
et ipse peccata multorum tulit; in ultima prophetie parte con
tentis que a deo super israhel dicenda esse ait. Posito enim
pro non concessio quod gentes; ulterius non considerantes; de
vobis talia dicerent. Nunquid de deo id idem explicabit;
mira quippe res est quod homo hic suam confusionem non ui
derit. Adest preterea suis dictis fatuitas non parua qua su
am malignitatem aperte ostendit. cum ex clausula illa et pro
transgressoribus rogabit; dicit vos cum omnibus persecutioni
bus a christianis vobis factis; pro eis deum orare. cuius op
positum; etsi ego sicut et vos non ignorem; scitis tamen per
prophetiam sextam iam declaratam; super re romanorum; ma
nifeste patere; ad quorum destructionem; uestram releuati
onem sequendam esse dicitis. quod si super terre fertilitate; ab
undantiaque; ut ipse in exemplis ducit; deum rogatis; pro in
teresse uestro tanquam inuiti; sicut me non latet; id facitis; non
autem caritate moti. cum erga christianos in vobis nulla
sit. Qua igitur ratione ea que iste rabi hac prophetia dixit.
fundata sint ignoro. cuius malitiam. ut melius detegatis; a
liarum particularium partium confutatione derelicta ad ue
ram prophetie expositionem accedam. per quam etiam; sua
s contra Christianos friuolis rationibus responsum pa
tebit.

Catholica ex
positio

Et dico itaque primo prophetiam hanc; ipsius dei in terram
aduentum. ut precedentes predicere. et hoc per particulam

De primo messye aduentu lii

illam. Quia oculo ad oculum videbunt: dum reuertetur dominus in Syon. quod quidem etiam per precedentem particulam dicentem: propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: Quoniam ego ipse sum qui loquar. Ecce adsum: explicatum fuit. qui etiam aduentus. ut per alias habetur prophetias: per predicantem dicentem Syon regnavit deus tuus: euangelizandus erat. Ex quo esto quod iudei pro maiori parte: ut pluries visum est: ipsum recepturi non erant. pro illis tamen qui sibi credituri erant: ac etiam pro alijs gentibus ad suam fidem venturis. ut Hierusalem exultaret. propheta inquit. Gaudete et laudate simul deserta Hierusalem. quia consolatus est dominus populum suum: scilicet iudeos bonos ipsum expectantes. et deinde pro gentibus sequitur. Manifestavit dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: et videbunt omnes fines terre salutare domini nostri. et quemadmodum per alias habemus prophetias ipsum in humana forma esse venturum. sic et ex ista necessario colligimus. Certum est enim quod ad hoc: ut deus cum eis loqueretur: et ipsum visibiliter viderent. necesse erat ut humana forma illis appareret. ex quo sicut in superiori prophetia ipsum seruum suum deus pater vocavit: sic et hic facit: cum inquit. Ecce intelliget seruus meus: exaltabitur et eleuabitur et sublimis erit valde. Que verba de eius in cruce exaltatione: esto quod rabi dauid id deludendo dixerit: ut videbitis: loquantur.

Prima igitur prophetie pars exponenda sic est. Quam pulchri super montes pedes euangelizantis: predicantis pacem annunciantis bonum: predicantis salutem dicentis. syon regnavit deus tuus humilitate scilicet assumpta et non sicut rabi David ait. Certum est enim quod deus etiam quod israel in hierusalem nunquam stetit: semper regnavit: propter quod regnavit deus tuus dicere non oportebat.

¶ Pars prima

nisi de carnis assumptione propheta intelligeret. **T**lor speculatoꝝ tuorum leuauerunt vocē. i. leuabunt vocem in eodem aduentu ⁊ simul laudabunt; cu^o ratio erit: quia oculo ad oculum; hoc ē visibiliter deum in humana forma veniētem videbunt. Quod q̄dem dictum apostolis: alijq; a quibus cognoscendus erat dirigit. Quapropter gaudete ⁊ laudate simul deserta hierusalem. qz cōsolatus est dñs populum suum; subsequenter ait. dixit autem. redemit hierusalem; vt ostenderet ipsam ab hīs q̄ nomine iacob non cum veritate vocabant̄ amplius opprimendā non eē. sed alias vocādo gentes. inquit. Magnificauit dominus brachium sc̄m suum in oculis oīm gentium; et videbūt omnes fines terre salutare domini nostri. Deinde cum apostolis suis loquendo dicit. Recedite recedite; erite inde. scz ex hierusalē. pollutum. hoc est alios malos iudeos nolite tāgere. ⁊ mundamini ab omni. s. pharisaica vita vos qui fertis vasa dñi; vobis scz ab ipso consignata; vt per ea gentes ad illam ducatis. Et cum hec nō in instanti; seu iudeorum metu; nō cum festinatione fienda essent; immediate subdit. qm̄ non festinanter eribitis. nec in fuga properabitis iter. precedet enim vos dñs; ⁊ congregans vos deus israhel. s. post suā resurrectionē. Quibus vbiq; et in omnibus semp esse debebat. Procellum deinde christi vite; vsq; ad passionē suam. propheta enarrando sequitur. Ecce intelliget seruus meus; exaltabitur ⁊ eleuabitur ⁊ sublimis erit valde. Quibus verbis cuncta mysteria que hic audietis continentur. Illam intelliget. sicut rabi David ait. idē ē quod prosperabitur; pro quo infra. Et voluntas domini in manu eius prosperabitur. dicit. Ex quibus christum opus suuz prospere perfirere debere innuit seruus meus; hoc pro christo homie dixit. de quo etiā precedentī prophetia propheta locutus est cum dominus ab utero vocauit me seruum sibi. inqt. Dia em̄ huius

De primo messye aduentu liii

partis verba dei patris: de xpo homine sunt: Nec de israhel prout rabi dauid ait: intelligi potest cum de eo ut visum est prophetia minime verificet. et ultra hoc a rabi Jonata: cuius dicto magis standum est messie attribuat. Exaltabit et eleuabit et sublimis erit valde. oia hec de eius in cruce exaltatione: per quam eleuabit: et valde sublimis erit. explicata sunt per suam enim passionem: et crucifixionem. xps ad se omnia trahere debebat. pro quo subdit propheta. sicut obstupuerunt super te multi: et sicut inglorius inter viros aspectus eius. et reliqua. sic asperget gentes multas: aqua. s. baptismatis: cum qua: legem suam recipiendo: ad eternam salutem ipsas ducet. et de tanto mysterio gentes admire. super ipsum aperient os suum. eo quia quod non fuit narratum eis: viderunt. et quod non audierunt contemplant sunt. Certum est enim quod messie mysteria nisi israhel narrata fuerunt: et predicata. Ea autem que ab illis dicenda de xpo erant: explicando inquit. quis credidit auditui nostro: hoc est: quis vnquam nostrum credidit. ut nos quibus tale mysterium nunquam reuelatum fuit: credere deberemus: eorum talem fidem prestare. Et brachium domini cui reuelatum est. quasi dicerent. qua natione deus hoc grande mysterium consumari voluit. Et ascendit sicut virgultum coram eo. et reliqua. usque ad particulam illam: et non aperiet os suum de xpo ab ipsis gentibus dicenda erant. Que omnia quemadmodum a rabi dauid super israhel falso exponunt. sic in xpo verificant. et quis dictionem illam hisgiah: quam ego de mente rabi Salomonis. placatus est: transtulit: ipse per immisit seu posuit. prout beatus Hieronymus fecit. accipiat: ex hoc tamen sententia non variat. De angustia et de iudicio sublatus est. et reliqua. hic deus pater de xpo homine loquitur dicens. quod postquam de his que xpo quo ad partem suam humanam fieri poterant. sublatus erit. id est. quum ea parte sublata consideratus erit: generationem eius: hoc est modum et causam

Pars prima

incarnationis sue quis enarraret: Nulli. n. facultas dat. sed ipse id declarans subdit. Abscisus est. n. de terra viventium ppter scelus populi mei: et vlcus quod erat eis quod p vlcere originalis peccati dixit. Est. n. vlcus put a medica arte recipit antiquum vulnus. Et dedit sicut impij sepulturam suā. et reliqua. in hac pte xpi mortis modus explicat. quia s. sua humilitate et p maiori exemplo tanq̃ impius et reus. etsi iniquitatē nō fecerit. animā suam ad mortem tradere debebat. Que verba cum verbis illis dicētibus. p eo q̃ tradidit ad mortē animā suam et cū iniquis reputatus est. cōuenientiam habēt. Et cū ex tali passione et morte. ultra quod gentibus fidei lucem dare debebat. corpus suum etiam ab eis mix in modū glorificanduz esset. Idcirco subsequenter ait. si posuerit se pro peccato anima sua videbit semen: elongabit dies. quod de suis fidelibus suaq̃ fide que in eternū stabit: intelligitur. et voluntas dñi in manu eius prosperabit. Ita q̃ pro labore anime eius: quod de anima vitali intelligitur: quem ipse videbit saturabitur. nam in sapientia sua multos iustificare. i. saluare faciet. Cum. n. suam passionem contemplabunt: dei iudicium suis aduersitatibus iustificabunt quo mediante saluabunt. et cum peccata eoz ipse portabit. ideo participare faciam eum cum pluribus. et cum fortibus diuidet spolia: inquit. dabunt. n. ei plures de suis bonis partem elemosinas. s. et hereditates. et alia similia. Ita ut etiam fortes principes atq̃ reges eoz spolia in bellis acq̃sita cum eo diuidant. Unde omniū predictoz fructuum per ipm passionis mysterio fiendoz principaliores causas propheta assignando: tandem suum sermonem hīs verbis concludit p eo q̃ tradidit ad mortem animam suam: et cum iniquis reputatus est: et iōe peccata multozum tulit: et pro transgresso ribus rogabit. Et sunt omnes cause quattuor quarum

C Prima est animam suam pro aliozum saluatōne ad mor

De primo messye aduentu liiii

fem tradere: per quod suam immensam; erga mundum caritatem ostendit. nulla enim maior caritas est: quam animam pro amico exponere. **S**ecunda autem causa est: quia cum iniquis reputari voluit. in quo suam immensam humilitatem demonstrauit. non obstante enim quod animam suam ad mortem tradere voluerit. voluit etiam cum iniquis reputari. et inter duos latrones suspendi. **T**ertia vero causa est quia ipse peccata multorum tulit. non enim tantum pro presentibus et futuris mors sua necessaria erat: sed etiam preteritis qui in originali peccato mortui fuerunt. **Q**uarta quidem et vltima in proposito causa est. quia pro transgressoribus rogabit. cum quo mysterio terribilis precepti inimicorum dilectionis. per quod magnam gentium multitudinem ad fidem traxit: exemplum dedit. Inter omnia enim mysteria hec hoc maius esse videtur: cum omnia alia preter illud contra voluntatem suam posse in eum fieri: videantur quamuis cuncta evitare potuisset. **E**t ego amen dico vobis quod si sicut granum sinapis fidem habereis: omnia hec sicut et mihi vobis plana essent et rabi dauid sophismata: que per se ipsa ruunt: liquide paterentur nec non euangelistarum dictis: que de omnibus hijs indubitatum perhibent testimonium fide prestare. **N**am de prima eius parte videlicet: quam pulchri super montes pedes euangelizantis. et reliqua. **Q**uemadmodum supra prophetia. vij. habuistis. **M**attheus cap. iij. testatur dicens. In diebus autem illis venit iohannes baptista predicans in deserto iudee. et reliqua. **C**um preterea illa. **V**ox speculatorum tuorum leuauerit vocem simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt. dum reuertetur dominus in Syon immo cum tota quasi prophetia. **L**ucas capitulo secundo conuenit. qui ait. **E**t ecce homo erat in Hierusalem: cui nomen Symeon et homo iste iustus et timoratus expectans consolationem Israel: et Spiritus sanctus erat in eo et responsum acceperat a Spiritu sancto. non visum se mortem

Concordia cum
euangelio

Mattheus

Lucas.

Pars prima

nisi prius videret xpm dñi: et venit in spiritu in tēpluz: et cū inducerent puerum ihesum parentes eius vt facerēt scdm̄ consuetudinem legis. pro eo et ipse accepit euz in vlnas suas: et benedixit deum et dixit. Nunc dimittis seruum tuum domine: sm̄ verbuz tuū in pace. quia viderunt oculi mei salutare tuum. quod parasti añ faciē omniū populoz. lumen et reuelationem gentiuz et gloriā plebis tuī israhel. Et erat pater eius et mater eius mirantes super hīs que dicebant de illo: et benedixit illis symeon: et dixit ad mariā matrē ei⁹. Ecce positus est hic in ruīnam et in resurrectione multorum in israhel. et in signum cui cōtradiceretur: et tuā ipsius animā p̄transibit gladius: vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Deinde sequitur. et erat anna p̄phetissa filia phanuel de tribu ascer: hec precesserat in diebus multis. et vixerat euz viro annis septē a virginitate sua. et hec vidua vsq; ad annos octuagintaquatuor: que non discedebat de templo ieiunijs et obseruationibus seruīēs nocte ac die: et hec ipsa hora supueniens confitebatur dño: et loquebat̄ de illo omnibus qui expectabant redemptionē israhel. ¶ **R**ecessū quidem apostolorū aliorūq; iesum sequentium post ei⁹ mortem a hierosolima: pro quibus recedite recedite. exite inde dictum fuit. **E**uangelia oīa et apostolorū actus plerisq; locis predicant. ¶ **Q**uod autē ip̄os non festinanter exire oporteret. a luca cap. vltimo colligitur dicēte. vos autem sedete in ciuitate quousq; induamini virtute ex alto. Et apostolorum actib⁹ a quibus ip̄os post xpi mortem aliquo tēpore in iudea predicare habemus. ¶ **E**t quod deus eos vbiq; precederet. **J**ohannis vltimo certificamur: dicentis. Euntes ergo docete oēs gentes baptizātes eos in nomine patris et filij et spiritus sancti. et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consumationem seculi. ¶ **Q**uod autē pars illa: ecce intelliget seruus meus exaltabitur: et eleua-

Lucas.

Actus ap̄toꝝ

Johannes

De primo messye aduentu lv

bitur et sublimis erit valde. pro eius crucifixione; per quam a gentibus cognoscendus magis erat dicta fuerit; ab ipso etiam Johanne capitulo. viij. habetur dicente. Cum exaltaueritis filium hominis. tunc cognoscetis quia ego sum. Et capitulo. xij. Et ego si exaltatus fuero a terra omnia traham ad me ipsum. hoc autem dicebat. significans quia morte erat moriturus. **U**De parte vero illa. Sicut obstupuerunt super te multi et de gentium super hoc admiratione; earumque ad eius fidem; quibus dicta non fuit conuersione. euangelia cuncta apostolorumque actus; et pabolus et aperto sermone mentionem faciunt. Ipsum insuper pro multis animam suam ad mortem; qua mediante eorum tulit peccata; tradidisse cum quo ab errore ad veritatem congregauit. etsi per plura noui testamenti loca manifeste pateat. volo tamen duas vobis super his auctoritates dumtaxat recitare. Quarum vna Mattheus est. xx. dicentis; sicut filius hominis non venit ministrari; et dare animam suam redemptionem pro multis; et reliqua.

Alia vero Johannis. xi. est dicentis. Unus autem ex ipsis cayphas nomine; cum esset pontifex anni illius; dixit eis; vos nescitis quicquam nec cogitatis. quia expediat vobis ut vnus moriatur homo pro populo; et non tota gens pereat. hoc autem a semetipso non dixit. sed cum esset pontifex anni illius prophetauit. quia ihesus moriturus erat pro gente. et non tantum pro gente. sed ut filios dei; qui erant dispersi congregaret in vnum; quam mortem si mansuete et tanquam agnus ad occisionem ductus acceperit. per euangelistas omnes suam recitantes passionem aperte videtur. Ipsum quoque cum iniquis reputatum fuisse. verificat Mattheus capitulo. xxvij. dicens. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones; vnus a dextris; et vnus a sinistris. Ipsum autem pro transgressoribus rogasse. testatur Lucas capitulo. xxij. vbi ait. ihesus autem dicebat. Pater dimitte illis. non enim

Johannes

Matheus.

Johannes.

Matheus

Lucas.

Partis prima

Judeorum ex-
positio

Confutatio ip-
sorum.

Judei.
Confutatio ip-
sorum.

Judei.

sciunt quid faciunt. Propterea quidem ipsum bonas res vidisse atque continue videre cum multis quoque et magnis participem esse; non oportet auctoritate probare. est enim hoc per se notum. quamuis hec omnia apud vos tanquam libri signati verba sunt. **E**go autem non propter hoc ab inceptis desistam: ut omni conatu vobis veritatem predicem: et vestrorum prauitatem ostendam qui ultra ea mendacia que super declarata prophetia dixerunt in subsequenti qua illam fortificare conantur ad deteriora procedunt. Nam cum lauda sterilis non peperit; decanta laudes; et letari non parturunt: quoniam multi filii deserte plures quam filii nupte dicit dominus subsequenti. c. liii. **P**ropheta inquit: ipse de hierusalem: que tanquam mulier sterilis: que nunquam parturit hucusque fuit locutum est aiunt: illam cum hoc confortando: quoniam multi plures filii deserte erunt. quam eius que nupta fuit: quod de alijs gentibus intelligunt.

Eorum autem falsitas ex eo patet. quia usque christi aduentum cum que hierusalem hic confortatur: alie gentes que fidem non habebant poterant filii deserte nuncupari: et iudei qui fideles erant filii nupte. **N**on enim poterat hierusalem deserta vocari: que deum in virum habebat. sed bene gentium terre que ipsum ignorabant.

Dixerunt quoque deserte filios. scilicet iudeos qui ad hierusalem reuertentur: plures quam alie mundi nationes esse debere. **Q**uod fatuum est dicere presertim cum per plures habeatis prophetias quam illi que ex vobis ad hierusalem redempti reuertentur pauci erunt. **S**emper enim. ut vos non latet: de residuis vestris prophetie loquuntur. **E**t habet propterea in prophetia quasi puncto modico dereliqui te: et in miserationibus magnis congregabo te in furore indignationis abscondi faciem meam parumper a te: quod dictum ab eis sic exponitur. nam esto quod captivitas vestra se multum elongaverit: quasi punctum modicum. tamen erit respectu magnarum miserationum quibus congregandi eritis.

Huius autem expositionis veritatem vosmetipsi iudicate: quod de captivacionis diuturnitate ad deum quotidie clamatis. et propheta in

In furore indignatōis abscondi faciē meā parump a te dicētez
 auditis. **C**ōtineē insup ī pphetia pticla hec. ecce coadu
 nādo coadunabit q n̄ ē de meis. q aut coadunaf tecuz sup
 te cadet; quā ipi sic actāt. Ecce coadunabit sup te populi.
 nō tñ de mādato meo. q aut cōtra te ad preliādū coaduna
 bit cadet. **Q**ua qdē expositiōe particule sensuz terminoz
 q̄ significatū euidenter corrūpūt. Certū ē. n. q q cum aliq
 coadunaf; nō contra se. s; p se coadunatur. **T**ñ prophe
 tie sensus cui tota aut dubium subiacet; quo etiā euz prece
 dente manifeste colligif hic ē. **N**ā cū gētium multitudinez
 per messiam vocandā eē per precedentes pphetias visum
 sit; et pro vobis; messiam pro maiorē parte nō recipientibus
 hierusalē cōtristanda esset; ipsam eē gentibus illis consola
 ri ppheta volens; inquit. **L**auda sterilis non peperit. **H**oc
 est. **T**u hierusalem que respectu eorum quos non peperit
 sti; sterilis nuncupari potes. laudem decanta. **A**ulto enim
 plures filij deserte. s. aliarum nationum que mediāte messia
 ad te venient erunt. q̄ tui proprij filij. scilicet israhel dum
 per ipsum mibi nupta vocaris. illi quoq; filij tui tunc voca
 buntur quos antea; deum non cognoscentes; filij deserte
 nuncupabāf. **Q**uozum multitudinem assignando prophe
 ta ad hierusalem dicere sequitur. **D**ilata locuz tentozij tui
 et pelles tabernaculozum tuozum extendantur; non cures
Nam gentes iste tabernaculozum tuozum pelles sua mul
 tudine extendere facient. **P**ari quoq; modo longos fac
 funiculos tuos; et clauos tuos consolida. ad dextram enim
 et leuam penetrabis. et huius ertensionis deinde causas p
 pheta declarans. subsequenter ait. et semen tuuz gentes he
 reditabit. hoc est christus iesus qui d semine tuo; et ex te e
 grediet; gētes hereditabit. **P**ostq̄ at cum filijs ad eaz de
 foris vēturis; ipsā cōsolauit. solaē eā cū marito dicēs. noli ti
 mere; quia non confunderis. et reliqua. vbi ait. quia marit⁹

Confutatio ip
 sorum
 Catholica ex
 positio

Pars prima

tuus qui fecit te erit dñs exercituum nomen eius qui deus
omnis terre vocabitur Quibus uerbis xpi diuinitatem de
notauit. Et cum parum post ipsius destructionem mediãte
xpo ab alijs gētibus venerãda esset. Subdit ppheta quasi
punctus modicus dereliqui te: et i miserationibus magnis
congregabo te cū hīs. s. gentibus. Et sic etiã in furore indi
gnationis mee aduersus iudeos pro peccato eoz abscondi
faciem meam pariter a te. Sed in misericordia sempiterna:
qua alias gentes ad te conuocabo: misertus sum tui dixit
redemptor tuus dñs. Itcirco de illa modica indignatione
nullam debes displicētiã habere: Et ad maiores p̄dictoz
certitudinez subsequēter: ppheta ait sicut aque noe istud
mibi est de quibus iurauit ne amplius inducerem sup terra
z reliqua. usq; ad particulam illam. Ecce coadunando co
adunabit qui non est de meis qui aut coadunatur tecū sup
te cadet. Quam ut cum eo quo ipsam cōsolari cepit cōclu
deret ppheta explicauit. Coadunãdo. n. ad te: ut sitū tui
uocent: gētes coadunabunt que de meis sicut israel nõdū
fuerunt. Quia aut tecū nūc coadunatur israel scilicet sup te
cadet. Veniet. n. contra eum mea ex uolūtate inimicus qui
ipsum supra te cadere faciet. Et q̄ casus hic sibi ledendus
non esset ipsam certificat deus eo quia in manu sua omnia
sunt potestq; in ea sua uolūtate agere z dicit Ecce ego cre
aui fabrum sufflantem in ignem prunas z proferentem uas
in opus suum z ego creaui interfectorem ad disperdendum
omne uas quod fictum est cōtra te non prosperabitur. Et
omnem linguam insurgētem tecum in iudicio condēnabis:
ubi certificationis causa prius q̄ ipsam certificationem pro
pheta assignat. Et deinde q̄ bonus hoc gentibus pro eaz
iustitia z fidelitate ab ipso merito datum esset notificare uo
lens concludit: hec est hereditas seruorum domini z iusti
tia eoz a me dicit dominus quasi diceret hec est hereditas

De primo messye aduentu lvii

seruoz domini a me propter eoz iusticiam dicit dominus.
Cuius prophetie sup hierusalem post xpi aduentu veris
ficationem cum de per se nota sit; per noui testamēti aucto
ritates approbare amplius non curo. **S**ed ad subseq
uētia capitula que eiusdē misterij contentiua sunt ꝛ prece
dentium magis declaratiua pergā. Et sunt hec oēs sitien
tes venite ad aquas. Hec dicit dñs custodite iudiciuz ꝛ fa
cite iustitiam. Et illud iustus perijt ꝛ nō est qui recogitet in
corde suo. A principio itaqꝫ pmi capituli qđ. lv est vsqꝫ ad
eam partem. Ecce gētem quā nescies vocabis vñ omnes
messie attribuūt dicentes ipsius aduentu gentes ad dei fi
dem vocādas esse. **Q**ua expositione si sup ea particula
Inclinate aurem vñam ꝛ venite ad me: Audite ꝛ uiuet ani
ma vestra aliqd diceret ipsi bene sentirēt. **C**ausa autē
quare id faciant aliam putare nescio nisi quia p ipsam spiri
tualia pollicentur: ꝛ vos per messiam tēporalia expectatis
Particulā quoqꝫ illam; ecce testē gētibus dedi eum; eaz
dictōnem testē scilicet diuersis modis exponendo; a pprio
significatu peruertunt. Quidam. n. ecce pceptorem dicunt.
Aliqui vero ecce maiorē. Et alij ptestatorem aiūt: Quaz
significationum tali termino nullam propriam esse vos nō
ignorare scio. Partem insuper illam. Ecce gentem quam
nescies vocabis ꝛ gentes que non cognouerunt te ad te
current. israel attribuunt. Dicunt. n. qꝫ messie aduentu gen
tes quas non cōgnosceat ad suam uocationem uenient.
Cum autem pphetia uerba sua ad messiaz de quo supra
Ecce testes gentibꝫ dedi ipsuz dicit manifeste dirigat: eoz
processu aliud considerare non possum nisi qꝫ a ihesu xpi
misterio ipsi pro posse elongari studeant. **Q**uod qdem
etiā in subseqntibus prophetie partibus faciūt qꝫ litteram
corrumpendo sic exponunt dicunt enim super ea particula
Querite dominum dum inuenitur uocate eum dum prope

Judeoz opinio

Judei.

Confutatio e o
rum

Judei.

Pars prima

est: querite dominum modo tali quo vobis inueniat: et vocate eum donec vobis propitius sit: et hec vocatio sit via sua unusquisque derelinquendo. **¶** Dicunt deinde super illa non, non, cogitationes mee cogitationes vestre. Non, non, ea que obseruantur a vobis: a me obseruantur: nam vos ab offenditibus iudicium queritis nec eis puro corde parcitis. Ego autem delinquentibus in veritate parco: pro cuius declaratione subsequens pars dicta fuisse aiunt: videlicet quia sicut exaltantur celi a terra sic exaltate sunt vie mee a vijs vestris et cogitationes mee a cogitationibus vestris. Partem autem illam quia sicut cum descendit imber et nix de celo et illuc non reuertetur nisi prius inebriet terram et humectet: ita ut germinet et det semine serenti et panem comedenti. Sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo non reuertetur ad me vacuum nisi faciat quecumque volui et prosperabitur in hijs que misi illud doctores vestri sic exponunt. Dicunt, non, comparationem hanc hic factam fuisse ad vestram certam liberationem denotandam. Nam sicut ea que dicta sunt eo modo necessario procedunt sic et vestra liberatio necessario veniet. Quapropter prophetam immediate sequi aiunt: quia in letitia egrediemini et in pace deducemini et reliqua. Nec non loco saluuncule ascendet abies et loco vrtice crescet mirtus exponunt dicentes esto quod in deserto saluuncula et similia nascentur in vestro terram reditu ad hierusalem: loco istorum abies et mirtus dabit. Et hoc quidem dicunt quod in fama et in signum eternum quod non auferet domino erit. Ipsos autem a vero sensu prophetiam puertere cuilibet recte iudicanti notum est. Nam super particula illa Querite dominum dum prope est: ipsos litteram corrumpe omnibus ostendunt. cumque per verba illa Non, non, cogitationes mee cogitationes vestre parcendi et non parcendi inter deum et homines differentiam denotari volunt a veritate non parum elongantur. non, non, subsequencia verba dicentia

De primo messye aduentu Iviii

qa sicut exaltant celi a terra sic exaltate sunt vie mee a vijs vestris ⁊ cogitationes mee a cogitationibus vris tale illis dant significatū sed altius. in id quoq; deum homo imitari inq̄tum p̄t conatur. Demuz id qđ super vltima parte volunt q. s. ex saluuncule ⁊ vrtice in abicm ⁊ mirtum pmutati one deus nomen eternū acqrat; eoz dictum derideduz est hoc. n. de maximis miraculis a deo factis fuisse seu fiendis videretur. Non obstante qđ rabi sonatan p̄tem hāc methaphorice loq dicit ⁊ bene dicit. n. qđ loco impioꝝ iusti insurgent. Vos aut si propbetiam recto sensu considerabitis neq; dubia hec neq; alia sup ea vobis insurgent. Nam propbetias ad inuicem conligādo p̄pheta modo tali procedit cum. n. iudeos pro maiorī parte xp̄um recepturos nō esse sed potius gētes per supiores explicauerit. Id idem hic sequēs talia verba mouet. Omnes sitiētes venite ad aquas ⁊ cui non est argentum venite emite ⁊ comedite absq; argento. Per que verba quēadmoduz vri aiunt messias gētes ad se vocat vt cuz aqua saluationis ⁊ fide ipsas saluas faciat; ⁊ hoc per sui gratiam esto qđ nullum haberent meritum ⁊ fide priuate essent. pro quo dixit Et cui non est argentum venite emite ⁊ comedite absq; argento. qđ aut pro anime salutis ad aquam hanc illas vocet per subsequētia propbeta se declarat dicentia Audite audiēdo me ⁊ comedite bonum ⁊ delectabitur in crassitudine anima vestra; ⁊ per ea etiam Inclinate aurem vram ⁊ venite ad me audite ⁊ viuet anima vestra. Et qđ verba hec ad messiam referant ostēdit cum subdit; ⁊ feriā vobiscū pactum sempiternuz misericordias dauid fideles. pro quo etiam subsequēter ait; Ecce testem gentibus dedi eum ducem ⁊ p̄ceptorem gētium; Que uerba ad maiorē p̄dictozum declarationem propbeta explicauit. Et deinde sequitur Ecce gētem quaz

Catholica ex
positio

Partis prima

nesciebas vocabis; et gentes que non cognouerunt te: ad te current; propter dominum deum tuum; et sanctum israhel: qui glorificauit te. Que verba sic intelligenda sunt. Ecce gentem quam sicut israhel pro populo tuo nesciebas vocabis: quam non obstante quod ad tuam veniant vocationem: ad te ex se ipsis current. et hoc propter dominum deum tuum: qui te glorificauit. scilicet cum mysterio carnis assumptionis: quemadmodum etiam prophetia. vii. habetur: et glorificatus sum in oculis domini. Sed cum israhel deinde propheta loquens: ut eos aduertentes faceret. pergunt dicere. Querite dominum dum inuenitur. vocate eum dum prope est. hoc est. querite eum dum apud vos personaliter inuenitur: et dum ad vos recipiendum prope est. et ut ea que in ipso de assumptione carnis a mortuisque resurrectione et alijs mysterijs impossibilia apud ipsum non putatis subdit. Non enim cogitationes mee cogitationes vestre sunt nec vie mee: sicut vie vestre dicit dominus. nam sicut exaltati sunt celi a terra: sic exaltate sunt vie mee a vobis vestris: et cogitationes mee a cogitationibus vestris. Apud me. non impossibile nihil est. Et ut horum mysteriorum necessitatem intelligatis. dico vobis. quia sicut cum descendit ymber et nix de celo: et illuc non reuertetur: nisi prius inebriet terram: atque humectet: ita ut germinet. et det semen serenti et panem comedenti. sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo. non reuertetur ad me vacuum: nisi faciat quecumque volui: et prosperabitur in hijs que misi illud. Quibus verbis christi totale mysterium comparauit: cuius comparationis valorem. vti nam patres vestri intellexerunt. Sicut enim aque de celo descendunt. sic et christus: ut humanitatem assumeret: de celo descensusus erat. et quemadmodum ex caloris solis actione. ad celum aque reuertuntur. sic et ipse ex actione spiritus sancti caloris: in celum reuersurus erat. et ut hic aque reditus: nisi facta sua totali opera in terra pro qua scz

De primo messye aduentu lix

descendit: vnq̄ fit, sic ⁊ ipse; donec omnia pro quibus in terra venturus erat: cōsumaret, ad celū reuersurus nō erat. Et debes animaduertere iudee, quia sic erit verbū meum: qđ egrediet̄ ex ore meo: dixit ut magnū incarnationis mysteriū denotaret. Verbum, n. suum caro fieri debebat. O diuina clementia q̄tam voluisti cum mundo misericordiā ostendere, tuaq̄ erga iudeos affectio ab initio q̄ta fuit de qua cum ipsi ingrati semper fuerunt te, ut eos a facie tua expelleres: obligarūt. Tu autē dñe qui oīa nosti: testis es, qđ p̄ illuminatione ⁊ salute ipsoꝝ nec labori nec periculis p̄cerē. Cognoscite igit̄ obsecro errorem vestrum: miserī a peccati caligine obtenebrati: ⁊ cum p̄pheta hic, deum dum inueniſ querite. Semp. n. querentibus eum inueniſ ⁊ p̄pitius est. Verba quoq̄ a p̄pheta subsequenter dicta: cōsiderate cum inquit quia in letitia egrediemini: ⁊ in pace ducemini, ⁊ reliqua, usq̄ ad capituli finem, que ut patres vestros attentos faceret de letitia ⁊ gaudio: quo p̄ xp̄i munere tibi cōcessio in hierosolime egressu a gentibus recipiendi erant, dixit quia sicut in saluinculam ⁊ vrticā eos prius reputabāt: in abiem ⁊ mirtum debebant illos habere. Cuius dicti veritatē: id qđ de apostolis alijsq̄ xp̄m ihesum sequētibus visum est: manifestat. **T**otius autē p̄phetie in xp̄o ihesu verificatio per euangelia indubitate habemus. Nā pro ea particula dicente, **O**mnes sitientes venite ad aquas. Iohannes capit. iij. testatur dicens, **Q**ui autē biberit ex aqua: quā ego dabo ei: nō sitiet in eternū, sed aqua quā ego dabo ei: fiet in eo fons aque salientis in vitam eternam. Ipsum quoq̄ p̄ animaz salute venisse: euangelia cuncta testant̄. Cum p̄te autē illa: non, n. cogitationes mee; cogitationes vestre, quia sicut exaltati sunt celi a terra, ⁊ reliqua. Idem Iohannes capit. viij. concordat: vbi inquit, **E**t dicebat eis ihesus, vos deorsum estis, ego de superius sum. Cum ea vero particula: si erit

Concordia cum
euangelio.
Iohannes.

Iohannes

¶ Pars prima

verbum meum quod egredietur ex ore meo . idem etiã Jo-
hannes capi. pmo consentit; dicens. ⁊ verbum caro factus
ē. De christi equidem in celum ascensione euangeliste oēs
perhibent testimonium. precipue marcus qui capitulo vlti-
mo ait. Dñs qdem ihesus postq̃ locutus est eis; assumpt⁹
est in celum. Remum omnia pro quibus ipsum pater mi-
sit consummasse. Iohannes capitulo. vi. verificat vbi ait.
Quia descendi de celo : non vt faciam voluntatem meam:
sed voluntatē eius qui misit me. Et capi. xvij. dicens. Cū
ergo accepisset ihesus acetum. dixit. Consumatum ē.

capitulū. lvi.

¶ Ad subsequentē autē capitulum propheta p̃gens ta-
lia fatur. Hec dicit dñs. Custodite iudicium: ⁊ facite iusti-
ciam. quia iuxta ē salus mea vt veniat: ⁊ iustitia mea vt re-
neleat. Beatus vir q̃ faciet hec: ⁊ filius hoīs apprehēdet in
ea; custodiens sabatum ne polluat illud ⁊ custodiēs manū
suam ne faciat omne malum. ⁊ non dicat filius aduene qui
adherebit dño; dicens sepeparatione diuidet me dñs a popu-
lo suo: ⁊ non dicat eunuchus. Ecce ego lignum ariduz. qz
hec dicit dñs eunuchis. qui custodierit sabata mea; ⁊ lege-
rint quez ego volui . ⁊ tenuerint fedus meum; dabo eis in
domo mea; ⁊ in muris meis locum ⁊ nomen melius a filiis
⁊ filiabus nomen sempiternum dabo eis; quod non peribit
et filij aduene qui adherebunt dño vt colant euz; ⁊ diligāt
nomen eius : vt sint ei in seruos; omnis custodiens sabatus
ne polluat illud; et tenentes fedus meum. adducam eos in
montem sanctum meum; ⁊ letificabo eos in domo oratōis
mee; holocausta eorum ⁊ victime placebunt sup altari meo
quia domus mea; domus oratiōis vocabitur cunctis po-
pulis ait dñs de⁹: qui cōgregat dispersos israhel; adhuc cō-
gregabo sup eo congregatos alios. omnia animalia agri ve-
nite ad comedenduz vnīuersa animalia saltus; speculatores
eius ceci oēs nihil scientes. vnīuersi canes muti non valē

tes latrare dormientes iacentes; amâtes dormire; ⁊ canes
 impudentissimi nesciuerūt saturitatē. Et ipsi pastores igno-
 rauerūt intelligentiã, omnes in viam suã declinauerūt vnus
 quisq; ad precium suum ex latere suo. Venite sumã vinum: et
 impleamur ceruusa; ⁊ erit sicut hodie dies crastin⁹; ⁊ multo
 magis. **¶** Sup hac prophetia doctores vestri si a propo-
 non discederent significatu in eius discursu ꝑpetenti modo
 se haberent. Nam ꝑticulã eius ꝑnam: videlicet, hec dicit
 dñs, Custodite iudicium: ⁊ facite iusticiã, quia iuxta ē salus
 mea vt veniat: ⁊ iusticia mea vt reueletur. Pro israhel nũc
 captiuo existente ei per messiam quẽ venturum dicitis sala-
 tẽ promittẽdo dictã fuisse aiunt. Ex qua etiã particula ꝑo-
 hibitõis messie aduẽtus causã colligunt dicentes iudeorum
 nõ integrã ꝑniam eẽ. **¶** Eorũ autẽ dictũ hic ex eo veritatẽ
 in se nõ hz; qz captiuationis diuturnitas; cum clausula illa,
 Quia iuxta ē salus mea, vt veniat simul stare nõ põt.
¶ Dicũt quoq; qd a subsequẽti parte vsq; ad illã: speculato-
 res eius ceci oẽs; pro israhel liberationis tempore, alijsq;
 nationibus: tunc ad messie fidem venientibus: propheta lo-
 quitur. **¶** In quo licet in aliquibus contra ipsorũ ꝑposi-
 tum venientibus litteram peruertant, si precedentem parti-
 culã recte exponerẽt bene sentirẽt nõ obstãte etiã qd a ꝑre-
 dicta particula, videlicet speculatores eius ceci oẽs vsq; ad
 capituli finẽ; dicunt prophetam ad eos qui suo tẽpore erãt
 reprehendendũ se vertere. **¶** Quod qdẽ ultra qd ꝑphetie
 colligantiã destruit; q̃ntum sensui ipsius cõsentaneum sit: ex
 vera que imediate seq̃tur expositione: vobis dei auxilio: liq-
 de patebit. Nam assumptum ꝑpositum; ꝑpheta hic con-
 tinuare intendens israhel; ne ipsemet tanti boni sibi reserua-
 ti perditionis causa esset: monẽdo: gentesq; ad xpi euange-
 lium receptionem conuocando: illis cum eo eternum bonũ
 ꝑmittens hui⁹ capituli verba ꝑseq̃nter exp̃ssit, ⁊ ꝑmo inqt.

*Judeorum ex-
positio**Confutatio ip-
sorum.**Judei.**Confutatio ip-**Catholica ex-
positio*

Pars prima

Hec dicit dñs. Custodite iudicium ⁊ facite iusticiã quia iuxta est salus mea vt veniat; ⁊ iusticia mea vt reueletur. Quod eloquium ad eos qui diebus suis erant dirigebat; vt p bona eoz vita successores; exemplum ab illis capientes; futuram salutẽ de proximo reuelandam; abiliores ad recipiendum redderent. ⁊ hec quidem salus nomen ihesu xpi nazareni significat. Iesus em̄ hebraice. latie salus interpretatur. Et cum salutẽ hanc de proximo esse venturã propheta polliceatur. Certũ ẽ qđ de xpo qui non multũ post venit; ⁊ nõ de messia; quez adhuc expectatis locutus ẽ. precipue quia cum iudeis sui tps loquebatur. sz simul cũ illis ad gentes immediate se voluens; subsequenter ait. Beatus vir qui faciet hec; ⁊ filius hominis apprehẽdat in ea; custodiẽs sabbatum ne polluat illud; ⁊ custodiẽs manum suam ne faciat oẽ malum. Per que verba etsi doctores vestri thalmut infinita vaniloquia dicant. quia scz ob sabbati inobservantiam hierusalem destructa fuit. ⁊ qđ si a iudeis duo sabbata successiue vniversaliter custodirentur; illico redempti essent. ⁊ alia similia. id tñ qđ audiuitis propheta intendit. Nam ⁊ ad iudeos; ⁊ ad gentes ipsam dirigit. ad iudeos em̄ cum ea clausula. Custodiens sabbatum ne polluat illud. ad alias vero nationes cum illa. Et custodiẽs manũ suam ne faciat omne malũ. ⁊ vos vestroz rabi fidelitatẽ; ex hoc cognoscere potestis. quia tarditatẽ messie per vos expectati aduentus vestrã non integrã pniã causare. supra dixerunt. Hic vero duobus sabbatis successiue non bene observatis illam attribuunt sed prophetie intentionẽ vobis declarãdo dico qđ quia gentiles ad iudaismum venientes; ad ea que honoris ⁊ dignitatis erant per longum spaciũ tẽporis antiqua lex non admittebat. Aliquos enim vsqz ad tertiã generationez aliquos vero vsqz ad decimã. ⁊ aliq̄s vnqz veluti Deuteronomij. xxiij. scriptura testat. Quis qđẽ sentetia ⁊ eunuchĩ

De primo messye aduentu lxi

Indicabant Ideo q̄ in messie aduentu eodem statu p̄sistere non deberēt vt gaudio afficerent eis predicere voluit; illis ostendendo q̄ cum gratie lex per xp̄um dāda esset; in lege illa omnes equales esse debebant. Non. n. spiritualium bonoz alius heres q̄ ipsa sola anima inuenit. Et hoc est q̄ vult cuz inquit ⁊ nō dicet filius aduene qui adheret dño in die illa ⁊ reliqua vsq; ad eam clausulam; Adhuc congregabo sup eo congregatos alios qua p̄ gentium ad xp̄i fidē congregatione dixit. Et ne dictum illud videlicet. Et filij aduene qui adheret dño vt colāt euz ⁊ diligant nomē eius vt sint ei in seruos oīs custodiens sabatum ne polluat illud vos cōturbet dicentes q̄ pp̄ clausulam illam dicētes Omnis custodiens sabatū ne polluat illud ipsos vt mosayca lege persisterent propheta confirmabat. Dico vobis q̄ postq̄ per sup̄iorem partem in qua dixit ⁊ non dicat filius aduene ⁊ reliqua illos qui xp̄i aduentu ⁊ post ad suaz fidē venturi erāt de p̄dicti precepti derogatiōe ⁊ legis eq̄litate propheta certificauerat; Sequitur hic eos qui diebus suis ⁊ vsq; christi aduentū moysi leges sectati vel sectandi erāt de eisdem certificare. Non enim post christi aduentum legi cui prius subiacebant amplius stare debebāt; Et q̄uis de omnibus mandatis legis sabatū duxerat nominauerit Non pp̄ hoc q̄ non nisi de mosayce legis obseruatione intellexerit dicere debemus; Nam sicut rabi dauid ait ⁊ bene tantum de sabato hic mentio facta fuit; quia per eius obseruationem fidem habere demonstramus; Qui. n. die vna in edomata quiescit deum sex diebus mundum creasse ⁊ septimo requiescere se credere ostēdit. Nos igitur in hec non confundemini Sed p̄phete parabolas quā immediate subdit pro vestra salute considerate cuz inquit Omnia animalia agri venite ad comedēdum vn̄uersa animalia salt⁹ ⁊ reliq; vbi alias nationes quas animalibus agri q̄ debiliores sunt

Partis prima

et iudeos animalibus saltus que sunt fortiora comparando: ostendere vult in messie aduentu debiliores in fide in ea fortiores comedere debere; nam pro vno iudeo gentiles decem milia et ultra ad messiam venturi erant: Et huius causam assignans subsequenter ait speculatores eius ceci omnes et reliqua. usque ad capituli finem ubi ostendit quod a vris maioribus puta scribis et phariseis: vitijs hic contentis dotatis: omnia hec precedere debebant. prout xpi aduentu testatibus euangelijs: manifeste visum fuit. Capitulum autem Deinde subsequens propheta ingrediens inquit Justus perijt et non est qui recogitet in corde suo et viri misericordie colliguntur nemine intelligente quam propter malum collectus est iustus Veniet pax requiescent in cubilibus suis: qui ibit obviam ei. vos autem accedite huc filij anguratricis: semine adulteri. et fornicarie super quem letabimini: super quem dilatabitis os: elongabitis linguam. Nonne vos filij scelesti: semen medorum: qui consolamini in diebus subter omne lignum frondosum: immolantes puulos in torrentibus subter eminentes petras: in partibus torrentis ps tua. ipse sicut foras tua: et ipsis effudisti libamen: obtulisti sacrificium. nunquid super hijs solabor. super montem excelsum et sublimem posuisti cubile tuum: et illuc ascendisti. ut sacrificares sacrificium. Et post hostium: et retro postes posuisti memoriale tuum. quia iuxta me discooperuisti: et suscepisti aduulterum dilatasti cubile tuum: et pepigisti cum eis fedus: dilexisti stratum eorum manu apta: et ornasti te regio unguento: et multiplicasti pigmenta tua: misisti legatos tuos procul. et humiliata es usque ad inferos in multitudine vie tue laborasti: nec dixisti: quiescat vita manus tue inuenisti. propterea non rogasti. Pro quo ergo doluisti videbas. non quoniam mentita es: et mei non es recordata. neque cogitasti in corde tuo. quia ego taces. et ab eterno. nec me times. Ego annuntiabo iusticiam tuam. et opera tua non proderunt tibi. cum clamaueris liberent te con

apstulsi. lvij.
atina littera.

gregati tui. et oēs eos auferet vent⁹ tollet aura. Qui autēz
 fiducia hz mei hereditabit terrā; et possidebit mōtē sc̄m me
 um. et dicet. viā facite. p̄bete iter mundate semitā. auferte of
 fēdicula de via populi mei. qz hec dicit excelsus et sublimis
 habitās eternitatē et sc̄m nomē ei⁹ in excello et sc̄o habi
 to; et cū cōtrito; et humili sp̄ritu; vt viuificē sp̄m humilium.
 et viuificē cor contritorū. **N**ō. n. in sempiternū litigabo; ne
 qz vsqz ad finē irascat. qz sp̄s a facie mea egrediet̄. et flat⁹
 ego feci. propter iniquitatem auaricie ei⁹ iratus suz. et p̄cuf
 si eum absconditus et indignatus sum. et abijt vag⁹ in via cor
 dis sui. vias suas vidi. et sanauī eū et reduxi eū et reddidi cō
 solatiōes ipsi et lugētib⁹ eius. creans fructuz laboz pacem.
 pacē ei et cui longe ē; et cui prope dixit dñs. et sanauī eum.
Impij autē quasi mare feruens quod quiescere non potest
 et redundant fluctus ei⁹ in cōculcationē et lutum. nō ē pax
 impijs dixit dñs deus. **E**iusus capituli sensus docto
 res vestri more ipsoz varijs modis p̄uertunt. nam rabi sa
 lomon vult partem illam dicentem. Justus perijt. et reliq̄.
 pro determinato iusto iofia. scilicet a propheta dictam fuis
 se. **R**abi dauid vero pro pluribus iam defunctis iu
 stis Aliqui autem iudeis esaie tempore existentibus p̄
 phetie partem attribuunt. Alteramue iudeis a captiuitate
 redimendis. Et quidam ipsius partem pro die iudicij intel
 ligunt. de numero quorum rabi ionatan fuit. et hoc de par
 ticula illa. **N**on enim in sempiternum litigabo. et reliqua.

Judeorum ex
 positio

Rabi salomon.

Rabi dauid

Rabi ionato.

Super ea quoqz parte dicente. super quez letabimini. su
 per quem dilatabitis os et elongabitis linguam. dicunt qz
 cum superiori capitulo. scilicet. Venite sumam vinum; et
 impleamur ceruusa. et reliqua. pro speculatoribus ibi no
 minatis propheta dixerit. qui quidem populum ad crapu
 las p̄tinue vocādo bonosqz p̄phetas deludēdo a via vitas

Pars prima

Confutatio eorum

Catholica expositio.

diuertebant. Ideo talibus hic propheta vt ipsos reprehēderet vsus ē verbis. Uolebat. n. p ipsa innuere q sup ipos met. quia iniqui erāt os suum dilatare debebāt. Quantū aut in hīs ipsi bene sentiant uerba met sua ostendunt. Nam sup ea particula Iustus perit ⁊ reliqua vt ipsam a pprio sensu diuertant modo quo audiuitis extra uagando pcedunt. Id quoq qd super alia pte dicit nullius ualoris est cum ad illos sermones ppheta dirigēs. Vos aut accedite huc filij auguratricis semen adulteri dicat. Per qd nō ad illos quibus tunc loquebatur uerba dirigere ostēdit. Sed ad eoz filios ⁊ successores quoz tempora ea mysteria que in prophetia continentur verificanda erant. Que ut intelligatis ad ueram prophetie expositionem accedam ⁊ dico uerba capituli huius ad capituli. liij. uerba se referre. Nam cū mellic passionem euz qua mundi peccata tollēda erant eodez capitulo ppheta explicauerit cū quo mysterio iudeoz pauci saluandi erāt. Sequitur hic; eoz cecitatē eis ostendēdo; dicere iustus perit ⁊ non est qui recogitet in corde suo ⁊ uiri misericordie colliguntur nemine intelligente quoniam propter malum collectus est iustus. Per que uerba ostendere uult q non obstāte q nō ante factum nec in facto pro maiori parte tale mysterium ipsi intelligere deberent; debebant etiam illud post factum ignorare. Et hoc est quod dicit iustus perit. i. messias de quo eodem capit. seruus meus iustus dixit perit hoc est passus ⁊ mortuus est sicut de ipso ibi predicatum fuit. ⁊ tamen non est qui recogitet in corde suo aut intelligat quoniam propter malum i. primorum parentuz peccatum collectus est iustus. Et p maiori mysterij certitudie uiri misericordie. s. apostoli ⁊ alij martires iustus hunc sequētes ex hoc mundo ēt colligunt Et tamen eis nihil aut parum prodest. Sed dico uobis q ipsi in eterna pace que eis obuia ibit suis cubilibus requiescunt

De primo messye aduentu lxiij

scēt. vos autē filij auguratricis. semē adulteri ⁊ fornicarie
accedite huc ⁊ dicite sup quem letabimini: sup quē dilabis
tis os. elongabitis linguā ipsum deludendo ostēdētes vos
id facere ad legē obseruandā. quasi idolatriā aufugeretis.
Nonne vestrā originē ego nosco. qz filij celestis estis. ⁊ se
men mēdax filij. s. ⁊ semē eoz q cōsolabā in dijs subter oē
lignū frondosū. ita q me decipere non potestis. putatis ne
q sup hīs solabor. Amen dico vobis q quīs ab eterno ta
cuerim. ⁊ te vt te recognosceres expectauerim. vidēs quā
non times. tuā annunciabo iusticiā. ⁊ ē q opera tua si qua
bona haberes ppter pctm̄ illud. tibi nō pderunt. oia cū ea
ventus auferet. Qui autē fiduciā hz mei hereditabit terraz
⁊ possidebit mōtē sanctū meū. ⁊ p illis messias suis discipu
lis dicet. viā facite. prebete iter. mūdare semitā auferete of
fendicula de viā populi mei. Nā hec dicit dñs excelsus qz
nis ī excelsō ⁊ scō habitē cū cōtrito tñ ⁊ humili spiritu ego
sum. vt vinificē spm̄ humiliū. ⁊ vinificē cor cōtritoz q me se
quendi erunt. Causā deinde hui⁹ dei ad id reductiōis. s. vt
partē eoz saluare faciat. propheta assignans. subdit. Quia
nō in eternū litigabo. ⁊ reliqua. p que innuere vult q post
qz ipsi videntes me. ⁊ si quāqz indignatus sp eis parcere. et
in hoc cōfisi ad vomitū imediate reuertunt. Hecirco ad bo
nos in me sperātes. semel saluanduz me reducā. ⁊ impj qz
si mare feruens qz qescere non pōt erunt. ita vt nulla eis
pax sit. dicit dñs de⁹. ¶ Vos autē si prophetiā in xpo ihe
su adimpletā videre vultis. euāgelia legite. que de ea. sicut
⁊ de alijs indubitatū phibent testimonium. ⁊ precipue de
hīs que aduersū ipm̄ passiōis hora iudei fecerūt. Aliq enīz
in faciē suā expuebāt. Alij vero ipm̄ colaphis percutiebāt.
et quidam ipm̄ verbis deludendo. Que rex iudeoz illi di
cebāt. ⁊ alios saluos fecit. seipm̄ saluare nō pōt. ⁊ alia plura
q in euāgelijs cōtinēt a vobis intellectu quāmmo impossī

Concordia eius
euangelio.

Partis prima

bilis quia si veteris testamenti; quibus fide prestatis; dicta suo se-
su non intelligitis; a fortiori evangelistarum dicta tanquam falsa res
probabitur. Bene itaque de vobis hieremias locutus est cum ca-
pitulo. v. inquit. Audi popule stulte quia non habes cor; quia habentes
oculos non videtis; et aures non auditis. nec mirum est si doctis
christianis auditu impossibile videatur quod prophetias christi mysteri-
um a deo apte predicantes tanta prauitate doctores vestri per-
uertant; quod quidem etiam vos mecum diceretis. si ea via qua ego
ambulavi; iter properaretis. Testor. n. celi et terre creatores
cui nihil occultum est; me per sacre scripture auctoritates; omnem
de ihesu christo nazareno; quod verum fuerit messias certitudinem
habere. et maxime per esaiam. quia ut beatus hieronimus ait; non pro-
pheta christi mysterium. sed euangelista fuit. Non obstante enim quod
omnia eodem tempore consummata mysteria predixerit; ad maiorem cer-
titudinem et attentionem ea pluries replicare non cessat. Nam vl-
tra superiora usque ad libri finem semper circa talia versatur mysteria.
Inquit. n. capit. lxi. Spiritus domini super me; eo quod inunxit me; ad
annunciandum mansuetis misit me. et reliqua. Et ca. lxiiij. Quis
est iste qui venit de edom tinctis vestibus de bosra. iste formo-
sus in stola sua. et reliqua. Et ca. lxx. Feci me tanquam questum huius
qui non interrogauerunt me. inuenietur super huius qui non quaesierunt me. di-
xi. Ecce ego. Ecce ego genti quae est. ac si non esset vocata nomine
meo. et reliqua. Huius capitula. contenta quae predictorum misteriorum om-
magis certificata sunt. Et ut huius prophete perfectionem a cri-
stianis cognitam esse intelligatis. volo diui augustini auctori-
tatem quamdam de eo vobis recitare. quam confessionum libro inueni.
et est talis. Insinuauit ergo per litteras sancto viro ambrosio patris vo-
tum suum ut moneret quod sibi de libris sanctis legendum esset. quod
percipiende christiane gratie optior fieret atque paratior. Et
ille inuenit esaiam prophetam. qui praeteris euangelij voca-
tionis gentium est pronunciator apertior. Requiescat igitur
propheta hic in eterna pace. et ego ad alios; dei inuoca-

to auxilio: accedam.

Prophecia decima

Hebraea littera.

Micheas capitulo. v. inquit. Neacta betlehem
efrata zagir libiot bealse ieb: ida mimeba li ieze
libiot mosciel beisrael vmozeodau micchedez
mime golam. laben ictenem gad ged ioleda ia

lada veleter ebau iesciun gal bene israhel. vegamad veraga
begoz adonai bigon scem adonai elobau veiasciau chi gat
ta igdal gad asse arez.

Latine. Et tu betlehem efra

Latina littera.

ta. et si minima es in millibus iude ex te mihi egredietur: qui
sit dominator in israhel. et egressus eius ab initio a diebus
seculi. propter hoc dabit eos usque ad tempus quo parturis
ens pariet. et quasi plurimi fratrum eius convertentur. super filios is
rahel. et stabit et pascet in fortitudine domini in sublimitate nominis
domini dei sui. et sedebunt. quia nunc magnificabitur usque ad terminos
terre.

Judeorum ex
positio

Hec prophetia a doctoribus vestris omni
bus unanimiter pro messia exponitur. Atque quia in ipsius pces
su aliquantisper differunt. rabi david expositionem recitans: de
eorum differentijs suo loco deo duce mentionem faciam. In
quit itaque Rabi david. Et tu bethleem effrata etsi minima
sis in millibus iude. ex te tamen egredietur mihi qui sit do
minator in israhel. et hic est rex messias qui de semine da
uid in bethleem natus egrediendus est. pro quo dixit. et egres
sus eius ab initio a diebus eternitatis. Egressus. n. messie a
tpe david fuerunt. dixit autem ab initio pro tpe longitudinis quod
inter david et messiam interesse debebat. Christianis autem ie
su christo nazareno parte hanc prophetie attribuentibus ipsum
in bethleem natum esse: ac etiam deum ab initio et diebus seculi fuisse
affirmantibus. ex eo rursus datur. quia ipse in israhel dominator non fuit. sed po
tius illi in eo dominati sunt. et cum dicentes arguunt quod an deum fuit. d

Rabi david

Pars prima

quo ipsum a diebus seculi fuisse dici possit: respondeat illos in hoc falso arguere; cum ante mundi initium deus fuerit: et per eos ipsum tunc creatum fuisse sequere. quod est absurdum dicere. quod si ex ea auctoritate dicere. Quia a seculo usque ad seculum tu deus. et illa a seculo unxi regem meum arguere velint. dicas illas non a seculo; sed ante seculum intelligi debere. Deinde super ea parte: propter hoc dabit eos usque ad tempus quo parturiens pariet. dicit rabi dauid quod vestre redemptionis tempore deus vos in angustia et tribulatione dabit et usque ad tempus quo parturiens parit: ducet. Nam quem admodum cum doloribus parturiens parit: sic et vos pro angustiarum multitudinem ad hierusalem cum dolore reuersuri eritis. et huic sententiae a danielle. xij. similem habemus dicente. Et erit tempus angustie quale non fuit ad eo ex quo gentes esse ceperunt. Et reliquie fratrum eius. scilicet messie conuertentur super filijs israhel. id est cum filijs israhel. et per reliquias fratrum eius: tribum iuda et beniamin intelligit. quod cum decem tribus captiuitate sunt remanserunt. et per filios israhel decem tribus intelligit: ut ostenderet utrumque simul redimi debere: et ad hierusalem reuerti. ¶ Doctores vero thalmut ex particula illa Propter hoc dabit eos usque ad tempus quo parturiens pariet. dicunt messiam venturum non esse donec malignantium regnum. scilicet christianorum: in orbem totum mensibus nouem dormeant. Quorum sine parturiens parit. ¶ Super parte autem illa. Et stabit et pascet in fortitudine domini: et reliqua. Rabi dauid dicit quod post tribulationes has messias rex stabit. et israel in fortitudine domini et nominis domini dei sui sublimitate pascet. Et hoc pro iudicio: quod sua fortitudine et sublimitate ingentes faciet. ita quod omnes cum quiete tranquillitate et perpetua pace sedebunt. Nam post illarum gentium iudicium messie nomen usque ad terminos terre magnificabitur. ¶ Hec igitur est viri iudei. vestrorum super hac prophetia sufficiencia: que

Doctores thalmut.

Rabi dauid

Confutatio ipsorum cum vera expositione.

De primo messye aduentu lxviii

vt vobis pfectius notescat: prophetie veram expositionem prius recitabo. et deinde ea in quibus prophetiam peruersam ostendam. Multa enim: ipsorum prophetia declarata: ut videbitis ex se patebunt. **E**dico itaque quod quemadmodum ex huius michee libris principio habet micheas et esaias coetanei fuerunt. vterque enim ipsorum diebus acas ezechielusque iude regum prophetavit. quo tempore a phace et rasi primo et deinde ut historie narrant ab Assiriorum rege iuda non parum vexatus fuit. Unde quemadmodum cum prophetia illa **E**cce puella concipit et parit filium. ipsum ab illis duobus regibus esaias tutum fecit. sic et de Assiriorum rege cum hac prophetia micheas. pro quo: et erit iste pax Assirij cum venerit in terra nostra: subsequenter ait. etsi non tamen de virginis conceptione. sed de alijs mysterijs micheas mentionem fecerit inquit enim **E**t tu Betlem effrata. esto quod in millibus iuda minima sis: cum tamen primus iude rex. scilicet David ex te ortus sit: Messias etiam qui ultimus erit. similiter ex te egredietur. huius tamen egressus ab initio et diebus seculi fuerunt. Nam cum venit in mente mea seculum creare: incarnationis necessitatem propter primorum parentum peccatum: eodem instanti vidi. Et cum ad determinatam mulierem mysterium hoc reseruandum esset. ideo subdit. Propter hoc dabit eos usque ad tempus quo parturiens pariet. quasi diceret. Propter hoc quod tale mysterium ad tempus reseruatum sit. Idcirco dabit eos deus. scilicet iudeos: ut eorum iniquitatibus abique vera punitione perseuerent: usque ad tempus illud quo parturiens illa ab Esaias prophetata: pariet. quo tempore omnes plurimi fratrum eius. scilicet aliarum gentium ad filios israel illos videlicet: qui christum sequuti fuerint conuertentur. Qui omnes fratres in christo erunt. Et hijs mysterijs consumatis stabit messias et pascet omnes suos fideles in fortitudine domini et in sublimitate nominis domini dei sui. illi quo

De primo messye aduentu l. Vi

est: et adhuc v're redemptionis tpe in reliquis v'ris dominium habebit. Propter quod passionis hora p' Pilatū romano rū presidē in cruce nō sine misterio ad ppetuā rei memoriā scribi datū est. Jesus nazareus rex iudeoz. Pro eo autē quod dicūt de dominio crucifigendi eū a iudeis habito: ad supiorem pphetiā vos remitto qua habuistis. Quo modo et in qua pte eius et qua de causa iudeis sup xpo facultas data fuit. Et cū sup p'cula illa. Et egressus eius a diebus seculi fundat' dicens. Quia ante seculū deus fuit et per chri stianos qui xpm in se diuinitatem habuisse affirmāt: illum si mul cum mundo creatū fuisse sequerē dico ipm in hoc sua solita prauitate oīo pcedere. Nō. n. veram xpianoz in hoc sententiā et fidē ipm ignorasse putetis. nam bene notū erat apud eū q' qn xpi egressus a diebus seculi fuisse p xpianos simul cū ppheta dicit'. Nō intelligūt de sua pte diuina: cum illā ante id fuisse nō ignorēt: Sed de carnis assumptōe que ut audiūstis ad tps quo pturiens Maria virgo parire debebat reseruata erat. ipse tñ ut xpianos in falso fundatos eē vobis p'dicaret: quā audiūstis salutatē calamo scribere nō curauit: quasi nō putaret dicta sua ab aliquo recte intelligē re aliquā legenda esse q' suā malitiā detegeret. Et ut de hīs magis certificemini vnū cōsideretis quomō. s. messias: quē venturū dicitis de domo dauid et in betlem ad pns egrediet' cū ab alijs qz a iudeis terra illa occupet'. oportet. n. vos ad terras vestras prius reuertī: et de inde messiam nasci. qd quidem cum uestra prestolatione stare non potest.

Et pphetiam autem per omnes suas partes super Jesu christo nazareno verificatam esse per euangelia indubitatum testimonium habemus. Nam de prima eius parte. matheus capitulo secundo ait. Cum natus esset iesus in betlem iuda. et reliqua. Quod qdem misterium si a deo causatus nō fuisset. magnū accidēs videret' q' magis in betlem qz in

Pars prima

alia terra iude nat^o eēt. **¶** De alijs vero i propheta cōtentis mysterijs. euangelia cuncta claz phibēt testimoniuz quibus si fidē prestaretis sup omnes gētes; cū oīa hec vobis promissa fuerint. salui atqz magni essetis.

Prophetia duodecima

Hebraea littera.

Acharias capitu. ix. inquit. Gili meod bat sion
barigi bat hieruscialim binne malchab iauo lab
3 zadic venosciao hu gani verobeu gal hamoz
vegal gair ben adonot. Latine. Exulta sa-

Judeorum ex-
positio.

Confutatio ip-
sorum.

tis filia syon. iubila filia hierusalē. Ecce rex tu^o veniet tibi iu-
stus et saluat^o ipse. paup^o z ascēdēs sup asinā z super pullū
filium asinaz. Hāc qz prophetiā doctores vestri messie
attribuūt. dicētes. Ip̄m iusticia sua de gladio gog magog
saluari debere p̄ q̄ iust^o z saluat^o ppheta dixit. Sua insup
humilitate sup pullū filiu^o asine equitaturū eē etsi toti^o mū-
di dñs erit. z dicunt asinū z filiu^o asine ad maiorē certitudi-
nē replicatū fuisse. sup clausula tm̄ illa. Iustus z saluatus ip-
se rabi salomon dicit q̄ in dño saluatus erit. Cū au-
tem hanc sicut z alias prophetias in xp̄o ihesu nazareno:
prout euāgelia oñdunt; verificatā videam^o sup ea sermonē
ampliare nō expedit. s; tm̄ clausule illi^o iustus z saluat^o ipse
vex intellectum vobis assignare. quibus cuz ipsuz deuz eē
sicut ē; dicam^o difficile nō paz videē arguētes. quo mō sal-
uatōe indigeat. Qd̄ qdē propter aliaz prophetiaz sensus
ignorantiā vobis ptigit. Propheta. n. ip̄suis messie modū
in hierusalē veniēdi. hic predicere intēdit. qz super asinum
seu pullum filium asine. qui cum a iudeis crucifigendus es-
set. vt ipsos iustum crucifigere intelligerent. ea dictione ius-
tus vsus est. et cum passionis hora super eo. per iudeos
dicendum esset. Quia alios saluos fecit. seipsum saluare

De primo messye aduentu . lxxvii

non potest. ideo ⁊ saluatus ipse subdit: vt ostenderet q̄ de saluatione corporis; ita vt a passione liberaretur non indigebat: cum iliam ipsum pati necessario oportebat: et si vestri de hac saluatione intelligant, sed ipsum spiritali saluatione ab initio ⁊ ante secula cum dño scilicet deo patre saluatum fuisse. Quare ⁊ saluatus ipse notanter p̄pheta dixit. Hebraice: zadic venosciau bu. Ubi quid dictio illa bu importet: vobis per superiora iam notum ē: ita q̄ bene rabi salomon: ⁊ saluatus in dño exposuit.

Quod aut̄ mysteria hec euangelia verificent. Mattheuz videte. qui capitulo. xxvii. ait. Tunc videns iudas. qui eū tradidit: q̄ damnatus esset: p̄nia ductus retulit triginta argenteos p̄ncipibus sacerdotum et senioribus dicens: peccauit tradens sanguinem iustum. ⁊ Johannem capitu. xxiij. dicentem. Videns autem centurio quod factus fuerat glorificauit deum dicens. Vere hic hō iustus erat. Ip̄m quoq̄ ad hierusalē venientē sup pullum filium asine equitasse per primā prophetiā indubitata fidez habuistis. Nil igitur aliud vestre ruine causa est. o miseri: nisi quia quēadmodū discipulis suis xp̄s dixit: ad intelligēdū credenduzq̄ in oībus q̄ locuti sunt prophete tardi corde estis. Quā tarditate ipse ihesus xp̄s cui seruiō sua clementia: prout apostolis fecit a cordibus vestris remouere non dedignetur.

Concordia cum
euangelio
Mattheuz

Johannes.

Prophecia undecima

Seus capitulo. ij. inqt. Chicho amar adonai zeuaot god abat megat hi veani margisc et hac clamū veet haarez veet haiaū veet habaraua vebirgasti et col hagoim vbau hēmtat col hagoim vmsletī et habait hāze cauod amar adonai zeuaot li hacchesei veli hazabau amar adonai zeuaot

Hebraea littera.

Partis prima.

Latina littera.

Judeorum expositio.

Rabi salomon expositio

Rabi david

gadol ihie cauod habait haze haabaron min hariscion amar adonai zeuaot v babait haze etten scialom amar adonai zeuaot. **¶** Latine. Quia hec dicit dñs exercituum. adhuc vnum modicum est; et ego commouebo celum et terram; et mare et aridam et commouebo oēs gentes; et venient cum desiderio cuncte gētes; et implebo domū istā gloria dicit dñs exercituum. **¶** Deus ē argentū; et meli ē aurū dicit dñs exercituum. **¶** Magna erit gloria domus istius nouissime; plusq̄ prime dicit dñs exercituum; et i loco isto dabo pacē. dicit domin⁹ exercituum. **¶** Hanc pphetiam cum simul cum re edificij secundi templi plata sit doctores vestri diuersis modis a proprio sensu puertere cupiūt. **¶** Nam rabi salomon se breuibus expediens dicit. adhuc vni modicum ē. ac si diceret immediate q̄ persarū regnū; sup vos nunc dominans destruetur. adhuc vnus aliud surget. cui subiecti eritis. et erit grecorū regnum; quod modicum durabit. et tunc ego commouebo celum et terrā cum miraculis. s. que cum machabeis faciam. ita q̄ quia in domo hac ego vobiscum sum. omnes intelligent. Quāobrem auri et argenti munera in ipsam ducent. Super particula autem illa dicente magna erit gloria domus istius nouissime plusq̄ prime; quorundam vestrorū rabi disceptionem. rabi salomon recitat. Quorum vnus de edificio gloriam hanc intelligi dicit. alius vero de tempore. Nam primi templi quatrīgenti et decem anni fuere. secundi vero quatrīgenti et viginti. **¶** Ego autē cum prophetia in se breuis sit. et rabi david expositio ab ista non multum discrepet; ideo ipsam hic immediate recitare intendo; et deinde ambas dei auxilio simul confutare. Inquit enim rabi david. Adhuc vnum modicum est et commouebo celum et terram. et reliqua. que pre multitudīe glorie; et boni quod in secundo templo de⁹ israhel largiendus erat; methaphorice loquunt. Hoc autē bonū machabeorū tpe fuisse doctores aliq̄

De primo messye aduentu lxviii

dicunt alij vero erodis tpe. Tu tñ. vt libro iosophi cõtine-
tur hoc ⁊ illud dicas. Deinde adhuc vnus modicus ē. ac si
diceret. Adhuc bonũ vnũ vltra hoc qđ vobis nũc facio: vo-
bis largiturus ero: ⁊ illud modicum etiã in oculis meis at-
q; leue erit. ⁊ ē qđ cum plures vos in edificio impediẽtes
nunc habeatis. Eo tpe quo bonũ illud vobis tribuã: gen-
tes oēs: munerib⁹ argenti ⁊ auri: que ad eã ducent: domũ
istam honorificabunt. Libro quoq; iosophi scriptũ inueniẽt
magnam terre cõmotiõẽ diebus herodis fuisse. Dixit tñ
commouebo celũ. vt rem magnificaret. celi. n. nõ cõmouen-
tur. ⁊ cõmouebo omnes gentes. hoc ē. dabo in cordib⁹ eo-
rum. vt a locis suis moueant: ⁊ ad hui⁹ domus gloriã vi-
dendum veniant. ⁊ nõ manib⁹ vacuis. sed cum suis deside-
ratis rebus. caret. n. dictio illa desiderium pro nomine cum
istã vt littera sic legenda sit. s. ⁊ veniẽt cum desiderio cuncte
gentes. i. cum desideratis rebus suis. Adẽ ē argentum: et
meũ ē aurũ. i. qđ cuiuscunq; manibus sit meũ ē. possũ. n. ab
vno illud auferre. ⁊ alteri quicunq; volũero tribuere. Qua-
propter in gẽtibus cordibus dabo: vt de eo in magna copia
ad domũ istã adducãt. Magna erit gloria domus isti⁹ no-
uissime. sup hac parte doctores thalmut diuersaz⁹ opinio-
nũm fuerunt. quidam. n. in tpe magnã fuisse dicunt. quidaz
vero in edificio. Et istorum vtrunq; fuit. nam tẽpluz primũ
quadringẽtis ⁊ decẽ annis durauit. secunduz vero quatri-
gẽtis et viginti. fuit etiã edificio maius. qđ veluti doctores
thalmut aiũt: ⁊ libro iosophi reperit: edificio herodis nũq;
simile visũ fuit. Et in loco isto dabo pacẽ: esto qđ secũdo tẽ-
plo plura ⁊ diuersa bella iudei habuerint multo etiã tem-
pore in pace permanserunt. ¶ Quãtum autẽ istorum
rabi dicta super propheta hac veritati adcreant. de per
se notum est. Nam rabi salomonis super ea particula.
Adhuc vnũ modicum ē. expositio stare non potest. ex eo

Consutatio istozum.

Pars prima

quia ab alijs q̄ a grecis prout historie narrant. sc̄do tem-
plo iudei verati fuerunt. Rabi dauid quoq̄ intentio mini-
me cum ex ea; vt bene intuenti patet; littera corrupat nec
prophetia methaphorice loqui dicere debemus. cum pro-
pheta hic non in parabola. sed aperto sermone loquat̄. Pre-
terea p̄phetia ad aliquod proprium bonum ipse non determinat. s̄
de doctoꝝ thalmut opinionibus vtrac̄q̄ capit. Quod alium
de p̄cedere non potuit; nisi quia sui dicti super prophetie
verbis insufficientiam cognouit. Super particula vero illa
Et venient desiderium cunctis gentibus. ⁊ reliqua. Docto-
res vestri si materia ⁊ proprium prophetie significatum intel-
ligerent; in terminorum significato bene se haberent. Certum
est. n. q̄ sicut ipsi dicunt. prout ego etiam trastuli littera intel-
ligenda ē. videlicet. Et venient cum desiderio cuncte gen-
tes. Sed de hoc nulla in secundo templo memoria habetur;
nisi de tribus regibus magis; qui christi natiuitate ipsum sa-
lutare cum suis muneribus venerunt. Ea insuper sententia quam
super ea particula. Magna erit gloria domus huius nouis-
sime plusq̄ prime doctorum thalmut adducunt; nullius est
momenti. quia cum nisi p̄ decem annos fin templum primus
excesserit q̄ de eo modico tpe propheta mentionem fecerit;
rationi consonum non videtur. precipue cum verbis magnam
ostendunt excellentiam. prout videtur. vltus sit. Nec de e-
dificij maiestate eorum dictum posse verificari video; cum p̄
contraria parte multa fortis efficacia reperiantur. fuit enim
templum primum p̄ salomonem edificatum. cui vt scriptura
sacra testatur deus sup cunctis hominibus sapientiam dedit
Erat quoq̄ tunc israhel omnis simul quietus atq̄ tranqui-
lus ⁊ salomoni a multis munera infinita exhibita; ita vt que
admodum regum tertio historie narrant; argenti diebus su-
is tanq̄ lapides existimaretur. cui⁹ oppositus secundo tem-
plo videtur. in eo. n. iudei a captiuitate reuersi debiles atq̄

De primo messye aduentu Ixix

pauperes fuerūt. Nec non templi primi bona omnia vt regum quarto habetur p̄ iude reges dissipata fuerūt. Nec ex omni israel nisi ea pars que dauid domui adhesit ibi adfuit. Fuit insup̄ domus illa veluti danieli capitulo. ix. reuelatur fuit in angustia tempoz edificata quē admodum etiā edificationis tpe ab esdra ⁊ nehemia capitulo. iij. testimoniū habetis. Nec qđ de herodis edificio dicūt q̄uis magnus fuerit locū habere potest. Non. n. herodes salamoni eq̄perari potest nec diuitie sue diuitijs ei⁹ nec potestas sua potestati eius: Immo plus dico vobis qđ nec de sanctitatis maiori- tate p̄pheta hic loqui potuit. Scitis. n. qđ libro qui vocat̄ hioma doctores talmut dicunt qđ ignis ille qui in primo tēplo de celo descendebat sup̄ altare holocausta comburens secundo tēplo non apparuit nec etiam vnctionis oleuz. Ex quibus sequit̄ qđ de alia maiori- tate q̄ de p̄dictis propheta loquatur. Demū qđ particula illa Et in loco isto dabo pacem de temporalī pace loquat̄ verificari minime potest. A sui. n. principio vsq̄ ad finē: veluti historie narrant: ab alijs nationibus iudei erūnis affecti fuerunt. **U**os autem si prophete veritatem capere vultis verba mea cuz sua veritate accipite. Nam illos qui templi ⁊ hierusalem edificio versabantur tepide procedere deus videns ita vt edificij quodāmodo incoare non audebāt seu ab inceptis desistere omnino volebant. Ideo ageum ad eos misit vt p̄phetiam hanc qua de edificij necessitate eiusq̄ p̄fectiōe pp̄ in eo cōsumandum mysterium eis p̄phetaret. Et hoc est qđ paulo ante dicit Et nunc confortare zerobabel dicit dñs: ⁊ cōfortare iosue filij iosedec sacerdos magne ⁊ reliqua. Nam hec dicit dñs Adhuc vnū modicum est temporis respectu p̄teriti post originale peccatum. Et ego commonebo celum ⁊ terrā cum signis ⁊ p̄digijs que per ipsa ostendam vt demonstrent magnum mysterij messie qui huius domus

Catholica ex-
positio

Partis prima

tempore venturus est quem cuncte gentes quādammodum
rabi dauid ait cum suis desideratis rebus salutare venient
et eo mediante domus istam gloria implebo dicit dñs exer
citus. Et vt intelligerēt q̄ non de temporali gloria loque
batur. subsequenter ait. **A**d eum est argentus et meus est au
rus dicit dominus exercituum quasi diceret Non argenti et
auri copia in gloriam me existimare putetis cū vbiq̄ sint
hec mea sint. Sed de perpetua messie gloria per quē in lo
co isto meā spiritualement pacem in eternum dabo. **E**t di
co vobis q̄ esse p̄phetiam hanc de ihesu xp̄o nazareno lo
cutam est de hīs quibus dubitare non oportet; nam ioso
phi auctoritas p̄ rabi dauid de terremoto allegata cū euā
gelīs cōuenit que de pluribus alijs signis que xp̄i tēpore
apparuerūt testimoniū p̄hibēt. Inquit. n. pro particula illa
Et venient cum desiderio cūcte gentes capitu. ij. matheus
Cum natus esset ihesus in betlem iuda in diebus herodis
regis. Ecce magi ab oriente venerant hierosolimam dicen
tes vbi est qui natus est rex iudeorū vidimus. n. stellā eius
in oriente et venimus cū muneribus adorare eum; vbi euā
gelia cum esaya etiā cōueniunt qui mysterium hoc capi. lx.
sicut et ageus hic p̄dicat. inquit. n. Omnes de sabaventent
aux et thus deferentes et laudem dño annūtiantes. **D**e
alijs aut signis xp̄i tpe visis idem matheus capitulo. xxvii.
testatur dicens q̄ hora mortis eius velū templi in partes
duas scissus est et terra mota fuit et petre scisse sunt et monu
menta aperta. **L**ucas quoq̄ ca. xxiij. inqt. Erat aut fere
hora sexta et tenebre facte sunt in vniuersaz terram vsq̄ ad
horā nonā et oscurat⁹ est sol et reliqua. Pro p̄ticula vero
illa et in loco isto dabo pacē. Eundē lucā capi. ij. legite vbi
ait q̄ immediate q̄ xp̄s natus est facta est cū angelo q̄ suā
natiuitatē in terrā annūtiare venit multitudo militie celest⁹
laudantiū dñū et dicētūz Gloria in excelsis deo et in terra

Matheus

Matheus.

Lucas.

Lucas.

De primo messye aduentu lxx

par hominib⁹. **¶** Et capi. xliij. iohānem q̄ recitat ascēfio-
nis hora discipul' xp̄s dixisse. pacē meā do vob. n̄ sicut mū-
d⁹ dat: ego do vobis. vt significaret q̄ nō v̄ tpali pace loq̄
reē quēadmodū ⁊ rabi achiva libro q̄ d̄r sanchedin affir-
mat. Quā pacē sua miscōia de⁹ etiā vob dare n̄ dedigner̄.

Prophecia Tertiadecima.

Daniel capitulo. ix. inquit. **¶** Eoot ani meda
ber bitfilla veaise gabriel ascer raidi beba-
zō battbeilla mugaf bigaf nogegag elai be-
get minbat gareu. vaiaue vaidaber gimmi
vaio mer daniel gatta iazadi lebaschileha bina. bitbillat ta-
bāneba iaza dauar veani bati lebagid: chi bamudot atta
vbīn badauar vebauen bāmarre. Sciaaugim sciugim neb-
tab gal gammeha vegal gir codceba lehalle bappesciag vl-
batem battat vlhapper gauon vlhauī zedec golamem ve-
labattom hazon venauī velimscioab codesc cadafcim vete-
dag vetaschel mīn moza dauar lebasciu veliunot hieruscia
laim gad masciab nagid sciaaugim sciuga vescia vugim sci-
scim vscnaim tasciuu veniuneta rebouī vebarus vbzoc ba-
gitim. **¶** Veabare basciaaugim sciscim vscnaim lccaret mas-
ba veen lo vebagir vebaccodesc laschit gā nagid haba ve-
chizzo bascietes vegad chez milhama neberzet sciomemot
vehigbir berit larabim sciauuag ehad vebazi basciauuag
iaschit zeuab vminba vegal chenaf scicczuim mesciomē ve-
gad cala veneheraza tittha gal sciomem. **¶** Latīe Adhuc
me loquēte in oratōe ⁊ vir gabriel quē viderā in vīsiōne a
principio cito volās tetigit me in tpe sacrificij vesptini. Et
docuit me ⁊ locutus est mihi dixitq; Daniel nunc egress⁹
sum vt docerem te intellectionem. ab exordio precuz tuaz
egressus est sermo ⁊ ego veni vt indicarē tibi quia vir de-
sideriorum es tu aut animaduerte sermonē ⁊ intellige vīsi-
onem. Septuaginta hebdomades cōstituti est sup populū

Hebrea littera.

Latina littera.

¶ Pars prima

Judeorum ex-
positio.

Rabí salomon.

tuum: et super urbem sanctam tuam ad consumendam prava-
ricationem: et ut finem accipiat peccatum: et ad delendam iniqui-
tatem: et ad duceudum iustitiam sempiternam: et finem accipiat
visio et prophetia. et ad inungendum sanctum sanctorum scilicet
to ergo et animaduerte ab exitu sermonis. ut iterum edificetur
hierusalem. usque ad christum ducem hebdomades septem
et hebdomades. lxxij. rursus edificabitur platea et murus: et
in angustia temporum. Et post hebdomades. lxxij. occidetur cri-
stus. et non est illi et civitatem et sanctuarium dissipabit popu-
lus ducis venturi. et finis eius vastitas. et usque ad finem bel-
li statuti desolationes. et magnificabitur pactus multis hebdoma-
da una: et in dimidio hebdomadis deficere faciet oblationes
et sacrificium: et propter abominationes desolans erit. et us-
que ad consumationem et constitutionem perseverabit super desola-
tum. ¶ Super hac visione iudei viri: quemadmodum vera
deco duce expositione videbitis. magna continentur myste-
ria. Vestri autem doctores thalmut. ipsam pervertere cup-
pientes: libro qui gauoda zara uuncupatur: et in libro sede
golam multa super ea filacteria dilatant. sed cum super eor-
um conclusionibus rabi salomonis expositio fundetur: ip-
sam ideo primo recitare intendo. Inquit enim. Et ecce vir ga-
briel cito volans tetigit me: et docuit me. Dixitque Daniel
ab exordio precum tuarum egressus est dei sermo ad me:
ut venirem ipsum tibi indicare. Tu autem animaduerte ser-
monem: et intellige visionem. nam septuaginta hebdomades
constitutum est super hierusalem a primis templi ruina que se-
dochie tempore fuit. usque ad ruinam secundam peritum fienda-
dam. que quidem erit: ut in ea captiuatione iudeorum pre-
uaricatio consumetur: et persecutionibus mediantibus eorum
peccatum sic finem accipiat: ut mundati iniquitatibus mere-
antur quod adducam eis iusticiam sempiternam. et inuigant sanctum
sanctorum. videlicet altaria et archa. aliasque sanctuarium

De primo messye aduentu lxxi

vasa. Que omnia p regis messie manus eis fiēt. Has quoq̄ septuaginta ebdomades quatrिंगētoꝝ ⁊ nonaginta annozum tēpus significare dicit. accipit. n. pro septena annoꝝ ebdomadā: ⁊ cōpotū a babylonica trāsmigratōe incipit. qđ secūdi tēpli destructiōe terminat̄. babylonica. n. captiuatio septuaginta annis: ⁊ quatrिंगētis ⁊ viginti tēplū scđm durauit. Deinde seq̄. scito ergo ⁊ animaduerte ab exitu sermonis. hoc ē ex exitu sermonis. quasi diceret angelus danieli qđ per virtutē sermōis: qđ ab exordio precū suaz ad ipsuz a deo egressus ē vt eū sibi annuntiaret. id qđ p dicta verba importat̄. scire ⁊ animaduertere poterat. nā tēpus qđ a sui destructione hierusalē iterum edificabitur vsq̄ ad xp̄m ducē scz cirū persaruz regē. qui dei xp̄s esaiē. xv. vocatus ē ebdomades septē erunt annoꝝ. s. que septē septene annoꝝ sunt. ⁊ numerum quatrिंगenta ⁊ nouē annoꝝ faciūt. sup quibus anni tres adhuc sunt quos angelus nō enumerauit. qz nisi de ebdomatibus perfectis mentionē fecit. ⁊ sic annos quinquaginta ⁊ duos habem⁹. ⁊ deinde ebdomades sexaginta duas. quib⁹ platea. i. ciuitas ⁊ murus itez edificabunt̄. qui tandiu permanebunt. ⁊ sic septuaginta ebdomadarum numerus reperit̄. sed duratio hec muri ⁊ ciuitatis in angustia tēpoꝝ erit. cū aut a p̄s aut a grecis seu a romāis ⁊ alijs cōtinue vexati erunt. Et post ebdomadas sexagintaduas occidet xp̄s. s. agrippas qui vespasianō bello ⁊ tēpli ruina. iude rex erit. ⁊ non ē illi. hoc ē ipse agrippas amplius nō erit quia per mortē de medio tolletur. Fuit autē agrippas hic messie noīe nuncupatus. quia idem quod princeps seu magnus per hanc dictionem messiam denotatur. Et ciuitatez scilicet hierosolimam ⁊ sanctuarium dissipabit populus ducis venturi. videlicet titi vespasianī. Et finis eius vastitas. id est romani populi. que quidem vastitas per messie man⁹

¶ Pars prima

erit. et vsq; ad finem belli gog magog hec desolationes p̄durabunt. Et magnificabit pactum multis ebdomada vna titus ille vespasianus in pecto veniet cum principibus iuda et treugas; quibus infra tempus illud annorum septem pacis spes illis dabit. et tamen in medio ebdomadis pactū suum irritum faciet. ita q̄ faciet; ciuitatem et templum dissipando; populumq; captiuando; hostiam et sacrificium deficere. et vltra hec desolans iste loco sanctuarij abominationem scilicet statuam idolatricam in templo ponet. Et vsq; ad consumationem; et constitutionem ipsius desolatōis; per messie manus fiendam perseverabit desolatio. Tempus enim idoli desolationis; et sibi seruientium tunc erit.

Confutatio rabi salomonis.

Hec sunt que rabi salomon super hac prophetia; seu visione dicit. que quantum veritati consentanea sint per ea que immediate audietis; si volueritis poteritis facile iudicare. Adultera enim sua profert expositio que angeli dictis impossibilia sunt. Ego autem declaratione sui defectus in annorum computu; ad veram deo duce expositionem reservata. hīs solum erroribus qui visionis partes tangunt. ad presens vacare intendo. Certum est enim pro eo q̄ littera sonat q̄ omnia ea que in prima angelica prepositōe continentur. de consumatione scilicet preuaricationis et iniquitatis deletionē et reductione iusticie sempiternę. et reliqua. in hīs septuaginta ebdomodibus implenda erant. Iste tamen rabi post septuaginta ebdomades. illa verificanda esse affirmat dicens. quia post seruendi templi ruinam peritum factam. quod est manifeste falsum. ad omnia enī hec septuaginta ebdomarum tempus littera constituit. cum dicit. Septuaginta ebdomades constitutum est. vt consumetur preuaricatio. et reliqua. et vltra hoc ebdomadas illas secundum opera; que in eis fienda erāt distinguit. ita q̄ ad

ebdomadam vltimam descendit, cum ait. Et post ebdoma-
des sexagintaduas occidetur christus. ⁊ reliqua. Non ob-
stante q̄ rabi iste q̄ pro sui propositi accomodatione dictio-
nes plures frustra littere addere coact⁹ fuerit. Inest quo-
q̄ vt ab eo queratur, de quibus peccatis et preuaricationi-
bus vult q̄ hac presenti captiuatione iudei mundentur p̄
quibus angelus dicit, vt consumetur preuaricatio, et finem
accipiat peccatum. Nam si de h̄is que per primi templi iu-
deos commissa sunt, que iudei secundi templi portare ha-
beant, iam pluries dictum est. ⁊ vestri in hoc cōsentiant q̄
filij patrum iniquitates non portāt: nisi cum ipsorum viam
sequuntur, nunc autem q̄ in secundo templo peccata pri-
mi non fuerint, nulli dubium est. Non enim sicut in primo
idolatria ⁊ alia vitia per scripturam testificata: in secundo
templo visa fuerunt, nec etiam post secundi templi destruc-
tionem audita sunt. Si vero de secundi templi peccatis in-
telligere vult, sic deum iniustum dicit, qui graua peccata ⁊
importabilia in primo templo commissa, sola, lxx. annorum
captiuatione deleuit, ⁊ hec cum multorum beneficiorum ⁊
gratiarum concessione, de prophetis scilicet ⁊ miraculis, ⁊
alijs dignitatibus, ⁊ de quibus scriptura sacra testimonium
perhibet. Et peccata respectu illorum leuia que secundo tē-
plo cōmissa fuerunt tanta diuturnitate temporis, ⁊ tot nau-
fragijs, adhuc non delet: nec tantorum babylonica transmi-
gratione gratiarum in ista aliquam consentit. Quapropter
q̄ de alio peccato: et preuaricatione quam de h̄is que iste
rabi dixit, angelus locutus sit, necessario concludendū ē.
Cumq̄ insuper archam, ⁊ alia sanctuarij vasa per sanctum
sanctorum intelligit contra sacre scilicet scripture sententia-
m expresse procedit, Que cum de vestra redemptione lo-
quitur talia fatur, Et cum multiplicati fueritis et creueritis

Darius prima

In terra in diebus illis ait dñs Non dicent ultra arca testa-
menti dñi neq̄ ascēdet super coz: Hieremie iij. Ex quo ma-
nifeste patet q̄ posito pro nō cōcesso q̄ verba visionis hu-
ius essent v̄re redemptionis tempore. prout ipse asserit ad-
huc uerificāda: de arca alijsq̄ sanctuarij vasa particula hec
intelligi nō possit. Ipsum p̄terea sup̄ ea particula scio er-
go ⁊ animaduerte ab exitu sermonis non p̄z peruersus vi-
deo: vult. n. q̄ li ab loco per ponatur ita q̄ terminus a quo
significet. Cuius oppositum per angeli verba aperte vide-
mus qui terminum etiā ad quē subsequēter p̄nit cuz vsq̄
ad xp̄um ducē inquit. Quam quidem particulā ipse rabi sa-
lomon: ut ex multis patet: ciro falso attribuit. Plus. n. sep-
tem a templi p̄mī destructione vsq̄ ad ciruz ebdomades
fluxerunt: ⁊ hoc quidem in talmut libro qui megilla nuncu-
patur capitulo p̄mo per vestrosmet doctores habet. Illā
vt ex sacre scripture verbis colligūt nabucdonasoz annis
regnavit quatrāgintaquinq̄ ⁊ decimonono sui regni vt
hieremie libro ⁊ regum quarto habetur mense quinto tem-
plum destructum est: Ex quo sequitur post destructionem
templi annis xxvij. nabucdenasoz super regnasse. vnus. n.
ipsoꝝ ⁊ si imperfectus sit cum fuerit maior anni pars pro
intero anno computatur. Regnavit deinde prout ibidem
vestri dicunt enilmerodac eius filius annis. xxij. qui om-
nes anni. l. sunt. Ex quibus patz q̄ anteq̄ balthasar regna-
re cepisset septem edomades transuerunt ⁊ adhuc plus.
Ipse quoq̄ balthasar prius q̄ cepisset cirus regnañ annis
tribus vixit. post quem darius annis duobus etiam regna-
uit. ita q̄ angelus de ciro aliquo modo loqui non potuit
cum vsq̄ ad xp̄um ducem dixit. Coniungitur adhuc huic
termino christo dictio illa dux hebraice nagid que alicui ni-
si messie: q̄ per alios p̄phetas sic vocatus est attribui non

De primo messye aduentu lxxiii

pōt. Testatur. n. sup hoc esayas. lv. de messia dicens Ecce
testem popalis dedi eum ducem ⁊ preceptorē gentibus he
braice ducē nagid; si obstāte q̄ p̄ text⁹ seriē docemur. qm̄
de eodez messia in prima ⁊ secunda p̄positione angelus lo
quatur. Certum est. n. q̄ cum occidetur xp̄s in secunda di
cit p̄positione ad primum ducem xp̄m p̄positionis pri
me se refert q̄uis v̄re rabi p̄ secundum secunde p̄positio
nis xp̄m agrippā intelligere nō erubescat. quē secundi tem
pli destructione per romanos interfectū fuisse asserit. Cu
ius cōtrarium de bello iudaico iosophus testatur recitans
ipsum se romam cōtulisse ⁊ illo durante bello cum romanis
fedus pepigisse. Nos autē si suam insufficientiam cognosce
re vultis sui dicti incōuenientiam cōsiderate. videns. n. dic
tum suum hoc veritati non p̄z contradicere eo quia quē
admodum doctores v̄ri affirmāt vnctionis oleum reptum
sc̄do tēplo nō fuerit ex quo reges inungi non poterāt; redu
cit se vt dicat idez q̄ principem seu magnū xp̄m significare
quod manifeste falsum existit. scitis. enim quia messias he
braice idez denotat quod apud grecos christus ⁊ apud la
tinos vnctus. Princeps autē ⁊ magnus per suos prop̄ri
os terminos significantur. Demum id quod super ea par
te Et confirmabit pactum multis ebdomata vna ⁊ reliqua
de titō vespasiani dicit. quia sc̄licet pactum cum iude prin
cipibus percussum in dimidio ebdomdis delere debebat
omni veritati obstat. Loco enim preallegato iosoph⁹ de
titō testimonium peribet qualiter ipse ad hierusalem ⁊ tem
pli ruīnam non voluntarie sed inuitus accedebat pluriesq̄
mediate ⁊ immediate: ⁊ ne loci illius destructionis causa
essent iudeis persuadebat. ¶ Ex quibus omnibus Rabi
salomonis super hac visione p̄auitas vniciq̄z manife
statur. ¶ Inest etiam super visione hac rabi leui expo
sicio

Rabi leui expo
sicio

Partis prima

tio que talis est. Adhuc me loquente et vir gabriel quez videram venit ad me dixitque. Nunc egressus sum ut doceres te intellectionem methaphorice loquendo sicut alibi. Ecce dominus egreditur de loco suo habetur. et hoc ad ostendendum infusionem que ab ipso nobis infunditur. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo a deo. s. ut veritatez tibi super hoc manifestare. Septuaginta ebdomades constitutum est super populum tuum et reliqua. que imaginabile est quod angelus danieli dixerit quod putabat ut ipse sua oratione accommodaret preces suas ut reuersio illa israel talis esset quod amplius templum non destrueretur. putabat. n. posse id licite fieri: propterea quod infra scripta peccata cum punitiōibus iam habitis punita essent. Angelus autem non secundum conceptum suum reprecendere ei notificauit. Non. n. templum illud permanere debebat nisi ebdomadibus septuaginta a primi templi destructione incoantibus que cccc. lxxx. anni sunt. Seu forte sibi in hoc angelus vult propterea quod ad tempus longum sua oratione daniel se extēderit ut sciret quod secundi templi edificium ultra constitutum septuaginta ebdomatarum tempus preecedere non debebat: eo quia apud deum ordinatum erat ut hac diuturna captiuatione peccatum israel finem acciperet in tantum quod iustitiam sempiternam que per quantum regnum a danielle nabucdenasori interpretata fuit ei duci mererent. Que quidem sempiterna iustitia messias ipse est: pro cuius aduentum visio et prophetia omnis implebitur. Et ad inungendum sanctum sanctorum tunc. n. sancto oleo quod absconditum templo secundo fuit inungeat. Fuit autem id a deo factum propter breuitatem secundi templi durationem. Scito ergo et animaduerte quod ab exitu sermonis quod ut israel reuerteret et hierusalem et templum iterum edificaret exiuit usque ad christum tunc hoc est usque ad tempus quo christus qui est dux. s. sacerdos magnus cum eis

De primo messye aduentu lxxiii

erit: quod quidem erit post perfectum edificium ebdomadas septem erunt. huiusmodi sunt anni qui a templi destructione fluxerunt. ubi de annis qui huiusmodi sunt angelus non curauit: quia hoc danieli notificare opus non erat cum illi hoc totum notum iam esset. hic autem sacerdos magnus Josue filius Sedochie fuit. Et ebdomades. lxx. reuertentur. et reliqua. id est ebdomadibus. lxx. in suo edificio cum platea et muro Hierusalem a sui edificii principio perseverabit: et hoc in angustia temporum. nam iudei a pluribus uexati erunt. Et post ebdomades. lxx. occidetur Christus. hoc est truncabitur. quia magni sacerdotis officio finis dabitur. Et ciuitatem et sanctuarium dissipabit populus ducis venturi. scilicet Titi Vespasiani. dixit autem populus ducis. nam ciuitatis et sanctuarium destructioni: ut historie narrat. Titus non assentiebat. Et finis eius vastitas. scilicet ciuitatis: et usque ad finem belli erunt desolationes: et non pace. durante. nam bello: intra Hierusalem secrete orate fuerunt. Quamobrem inter sese infiniti interfecti sunt magnificabit autem pactum multis: ille. scilicet Titus pacem enim eis continue predicabat: persuadebatque ne ciuitatis et templi ruinam causare uellent: sed tantum tributum romane genti redderent. quod quidem ebdomada una durauit. in medio vero ultime ebdomadis hostiam et sacrificium a templo deficere fecit. Et propter abominationes quas manasses et alij sibi similes reges in templo posuerunt. dux iste illud desolans erit. quousque israhel qui erit desolatus desolatione ultima desolabitur. Hec igitur sunt iudei uiri que a rabi leui super hac uisione dicuntur que si bene considerabitis in eis duo reperietis principali. nam ultra ea que de angelo et de danieli uanilo ga dicit uisionis intellectum quem fugere credit. concludit et quod euitare credit inconueniens approbando. ad plura per uos uenientia ducit. Quia propter tanquam non ignoranter peccans ut a doctis intelligeret in multis: si in duobus seu tribus expositionibus.

Confutatio rabi leui.

Partis prima

contentus. ut scitis extrauagando procedit. Nam cum ea quae in prima angeli propositione continentur mysteria. dicit. lxx ebdomadarum tempore esse euacuanda: ipse veritati adberet. Sed videns id vestro falso proposito contradicere ad mysteriozum declarationem praua cautela non descendit. et pro vulgi satisfactione ad secundam expositionem deuenit: qua quidem cum rabi salomone convenit nisi in quantum clausulam illam ad adducendum iusticiam sempiternam vero domino et proprio messie. scilicet assignat dicens: misterium hoc in somno nabucdenasoris per daniellem interpretatum figuratum fuisse. Vos autem per verba sua quintum illud regnum messie infra tempus ebdomadarum. lxx. oriturum esse necessario concludere debetis. nam si infra tempus illud omnia mysteria hic contenta consumanda erant. et per iusticiam sempiternam quintum regnum messie intelligitur: esse messiam infra tempus illud venturum absque dubio sequitur. Quamquam in ebdomadarum divisione de carentia et superfluitate annorum: dummodo mysteria verificarentur angelum non curasse dicit absque dubio ridiculum est. ad quid enim in partes quas divisit tempus angelus divisisset: et mysteria in qualibet parte consumanda: ab invicem distinxisset. si quocumque indeterminato tempore absque respectu omnia contingere potuissent. Preterea cum per christum ducem sacerdotem magnum intelligit. qua ratione moveatur nescio. Scitis enim duas has dignitates regalem. scilicet et sacerdotalem. nulli in sacra scriptura: nisi messie attributas reperiri. David namque cum tu es sacerdos in eternum dicit. et messia loquitur. Pari quoque modo. et esaias cum. Ecce te stitit gentibus: dedi ipsam ducem et preceptorem gentibus inquit. Quamquam de iosia sacerdote. prout ipse asserit scriptura loqui non potest precipue cum has ambas dignitates illum habuisse per historias

non inueniamus. Demus id quod sup ea clausula occidit
 xps ⁊ nō ē illi dicit contra vos de directo venit. Nam de
 regni truncatione illam loqui vult ⁊ eius sine ex quo q̄ sa-
 cerdotale seruitium tunc finem habeat necessario sequitur:
 cum per christum ducem sacerdotem intelligat. Quod qui-
 dem per vltimam prophetie partem ē confirmat qua dicit
 iudaicum populum debere per tituz vltima desolatione de-
 solari. Vos nempe tātam sententiaꝝ puerilitatem ⁊ cō-
 traditionez nō animaduertere vnde nascatur ignoro. nec
 de vobis aliud dicere debeo nisi q̄ inter vos ⁊ deum pec-
 catum vꝛum positum sit causans q̄ oculos habentes non
 videatis ⁊ aures ⁊ non audiatis. **E**go autem vt quod
 vobis promisi non ero luā propter hoc non desistam: verā
 agrediens expositionem dico q̄ cum nabucdenasoris som-
 num danieli per dei gratiam reuelatum fuerit per quod qu-
 tum messie regnum cui finis non dabant manifestatum fuit
 prout etiam per suas visiones confirmatum est. Quod qui-
 dez regni diebus regni quarti romanorū. s. erat a deo susci-
 tanduz. Fuerat quoq; gog magog videlicet anticristi belli
 misterii p̄narratum: per q̄ israel relique saluande erant. In-
 telligensq; ac perfecte p̄meditans p̄ut huius capituli prin-
 cipio ipsemet asserit verba capituli. xxix. hieremie dicētia cuz
 ceperint impleri in babylōe. lxx. anni visitabo vos ⁊ suscita-
 bo super vos verbum meum bonū vt reducam vos ad locū
 istum **E**go. n. scio cogitationes quas cogito sup vos dicit
 dñs. per que verba mysteria hic recitata denotata fuerunt.
Quidus ideo ⁊ desiderosus mysterioꝝ processus intellige-
 re: sicut de eo angelus testatur dicens quia vir desiderioꝝ
 rum es: se in oratione posuit vt ea mediante desiderio suo
 deus satisfaceret. q̄ quidem per presentem optinuit visio-
 nem. non. n. petitioni hic a danielle facte tantūmodo angeli
 verba responsiva esse videmus. Nec q̄ nisi imper babylōe

Catholica ex-
 positio

Partis prima

nica reuersione et templi reedificatione ipse orauerit p̄ uer-
ba sua docemur quinimo: quēadmodum rabi leui ait: q̄ ad
altiora ⁊ ad longi⁹ tēpus se extenderit: nobis innuit ipso ca-
pituli p̄ncipio dicēte. Ego daniel intellexi in libris quasi dia-
ceret perfecte mysteria in ipsis cōtēta meditat⁹ su⁹. ⁊ hac
de causa ueniens angelus ad eum inq̄t. Daniel nunc egres-
sus sum. ut docerem te intellectionez. super hīs sc̄z que tu
tanq̄ desideriozū uir scire desideras. Tu autē animaduer-
te sermonem ⁊ intellige uisionē. est enim magnozū mysteri-
ozum cōtētiua magnaq̄ intellectione indiget. Quoz p̄mū
est. quia. lxx. ebdomades statutum ē super populum tuum
⁊ super urbem sanctā tuā ⁊ reliqua. Pro cui⁹ uisionis intel-
ligentia uera: animaduertēdū ē q̄ tria in hac uisione prin-
cipaliter fuerunt danieli mysteria reuelata. Primum. n. xp̄i
mysterium fuit: in quo sc̄bi tēpli reedificatio includit̄. sc̄dm
uero hierusalē ⁊ templi p̄ titū destructio. p̄ ptē illā ⁊ ciuita-
tem ⁊ sanctuariuz dissipabit populus ducis uēturi. ⁊ reliq̄
tertiū quidē ē desolationis duratio per eam ptē dicentem.
⁊ usq̄ ad finem belli statuti desolationes. ⁊ per illam. ⁊ us-
q̄ ad cōsūatōz ⁊ p̄stitutōz p̄seuerabit sup̄ desolatū. In p̄ia
itaq̄ parte: ab angelo sic proceditur. nam ad mysterium il-
lud consumandum. lxx. ebdomadarum tēpus primo consti-
tuit. Secūdo uero ad specialium operum que in eis fienda
erant declarationē descēdit. ibi secūda. scito ergo ⁊ animad-
uerte. ⁊ reliqua. usq̄ ad clausulam illā. occidetur christus:
⁊ nō illi inclusive. Ego autē priusq̄ ad littere expositionez
accedam. uolo tanq̄ de principali hui⁹ mysterij fundamen-
to. qualiter harū ebdomadarū numerus capiendus sit. a q̄
etiam termino earū cōputatio incipiat: necnon de termino
ad quem terminetur intelligatis. Quibus habitis uisionis
intentionem. facile si uolueritis capietis. Et uos non late-
re uolo. catholicos expositores in modo accipiendi ebdo-

De primo messye aduentu lxxvi

madarum cum hebraicis puenire. Capiunt enim ipsi sicut
et vestri ebdomadam pro septena annorum dicentes. Sep-
tuaginta ebdomades. septuaginta septenas annorum ee. que
numerum. ccccxc. annorum faciunt. Sed a quo tempore ha-
ru ebdomadaz coputatio incipiat videre. et vbi terminent
non parua speculatione indigemus. Vestri em; vt supra vo-
bis innuis; in hoc manifeste deficiunt. na. lxx. ebdomadaru
compotu a primi templi destructione; p nabuchdenasorem
facta incipiunt. dicuntq; eas in secundi templi destructioe ter-
minare. Quas qde in partes duas sic diuidunt. dicunt. n. a p-
mi templi destructioe vsq; ad reedificatioz secundi. ebdoma-
des decem fluxisse. q annos. lxx. faciunt. alijs vero. lx. ebdoma-
tib; q quatringeriti et viginti anni sunt. templu secundu pduras-
se. Hui; aut dicti falsitas. p doctores vros thalmut. libro q
dicit magilla capi. pmo apte patet. Per sacre. n. scripture
historias onduunt qualiter a pmi templi destructione vsq; ad
secundi edificij fine anni. lxxviij. fluxerunt. na quemadmoduz
supra; cu pbauit no posse de ciro. vsq; ad xpm ducem intel-
ligi itez recitauit. nabuchdenasoz annis. xlv. regnauit. decio-
nono cuius templum primum mense qnto destructum est.
Ex quo sequitur ipsum post templi ruinam annis. xxvij. su-
perregnisse. post quem euilmerodac vt ipsi. asserunt. annis
regnauit. xxiij. Deinde annis tribus balthasar vt ex textu
habet. Varius vero primus. sicut historie etiam narrant.
annis duobus regnauit. et consequenter secunduz vestros
cirus anis tribus. et assuerus q dicitur arphaxat. regnauit
annis quattuordecim. Vari; vero vt ex textu habet. vsq; ad
templi consumatione annis regnauit sex. et sic pme eoz diuisi-
oni ebdomada vna. annusq; supsunt. Ex q toti; copoti falsi-
tas seqt. Pl; em; quatringeritis nonaginta anis. vt p pdicta
videt; a pmi templi destructioe vsq; ad scdaz fluxere. qd qde
et ifra vera ebdomadaz calculatioe vob clari; manifestabit

Pars prima

Deficiunt insuper ipsi in termino: a quo harum ebdomadarum haud dubium et ex consequenti in termino ad quem eo quia per modum loquendi sui angelus a quo tempore computatio hec incipienda scit: nos docet, dicit enim quod ab exitu sermonis ut iterum edificetur hierusalem: hoc est a primo verbo a domino procedente, super reditu populi ad hierusalem, ut iterum edificaretur, quod verbum hieremie, xxxix habet, ex ea parte dicente, Cum ceperint impleri in babilone, septuaginta anni visitabo vos, et suscitabo super vos verbum meum bonum: ut reducam vos ad locum istum. Quod quidem ut precedenti capitulo idem hieremias testatur, regis sedochie anno quarto egressum fuisse reperitur, qui quidem annus regni nabuchdenasoris, xii, existit. Quapropter lxx, ebdomadarum computatio ab aliquo predictorum temporum necessario incipi debet, quo probato per annorum computum in terminum ad quem facile devenimus, nam ab anno nabuchdenasoris, xii, computum inchoando cum annis quatuoragintaquinque, prout vestri asserunt: ipse regnauerit subtractis ab hijs annis, xi, destructioni precedentibus a duodecimo inclusive usque ad regni finez anni, xxxiiii, supersunt, quibus annis, xiiii, quibus euilmerodac regnavit additis, et annis tribus balthasar, habetur de regibus caldeorum ab exitu predicti sermonis anni, lx, quibus si anni duo darij regni addantur, et eius nepotis ciri, xxx, necnon, et, xiiii, assueri ciri filij, et mariti bester, et annis sex darij secundi usque ad secundi templi consumationem, et persarum regibus annos faciunt lxx, quibus caldeorum, lx, permixtis: quod a verbi domini ad hieremiam egressu, usque ad secundi templi consumationem cxx, anni elapsi sint demonstratur. Illius autem annis quatuorcentis et viginti, quibus ut vestri testificantur templum secundum duravit super additis, habetur quod ab exitu sermonis usque ad ultimam templi destructionem anni, ccccxxxii, fluxe

De primo messye aduentu lxxvii

runt. A quibus annis xliij. quibus dñi nři ihesu xp̄i passio
templi destructioni precessit prout omnes concedunt rese
catis; sequitur q̄ ab exitu sermonis a deo per hieremiam de
secundi templi redificatione vsq; ad passionis xp̄i annū an
ni quatrīngenti nonaginta fluxerunt qui numerum. lxx. eb
madarum per angelum danieli annūciatorū faciunt. Ex qui
bus v̄ozum prauitas vnicuiq; notam se facit. **U**bijs visis
littere expositionem agrediens dico luce clarius patere an
gelum per primam propositionē xp̄i mysteriū principaliter
danieli predixisse cui. lxx. ebdomadarū tēp^o cōstituit. **E**pis
enim discursus vt visum est cum angeli dicto ad vngūē cō
uenit **E**t deinde cūcta que dicta propositione continent ad
tale misterium referuntur. Nam clausula illa **E**t ad ducen
dum iustitiam sempiternam prout vestri asserūt messie attri
buitur. necnon ⁊ illa **E**t inungēdum sanctū sanctorū quē
admodū ex doctoꝝ thalmut colligitur. **R**enueratio autē
que eadē passione cōsumanda erat; peccatumq; quod sinez
tunc accipere debebat; necnō ⁊ iniquitas que per iustitie
sempiterne aductionē ac sancti sanctorum inunctionem de
lenda erat; **C**um; vt per superiora visum est; de primi templi
peccatis neq; secundi verificari possint. **I**ccirco q̄ ad origi
nale peccatum qđ per christi passionez delendum erat refe
ratur necessario dicere cogimur. qua quidez passione visio
omnis ⁊ prophetia que de tali mysterio loquute sunt sinez
⁊ consumationem habere debebāt. **E**t hoc precipue ex mo
do loquēdi sui ostendit angelus cum ⁊ finē accipiat pecca
tum singulariter inquit. **P**er secundam vero propositiō
nem cum scito ergo ⁊ animaduerte ab exitu sermonis ⁊ re
liqua ait; **N**otificat danieli angel^o qualiter ab exitu sermo
nis. s. **N**abu cdenasoris. xij. vt supra visum est vsq; ad xp̄m
ducem videlicet christum qui dux per prophetas vocatus
est ebdomades septem ⁊ ebdomades. lxxij. fluere debebant.

Ute expositio.

Partis prima

post quas in vltima ebdomada passio eius cōsumanda erat. per eam partem dicentem. Et post ebdomadas. lxxij. occidetur xps; et non illi. Distinguuntur itaq; septuaginta ebdomades predictae ab angelo in partes tres. secundum q̄ in earum qualibet aliq̄d speciale mysterium consummandum erat. In m̄ primi temp̄i destructio q̄ iam precesserat parte prima continebatur. In secunda vero. scz eius principio erat templi instauratio obtinēda; et hoc in angustia tempoz quemadmodum esdras et nehemias testantur. In fine autem sui virginis cōceptio; verbiq; incarnatio germinari debebat. Sed vltima parte que vltima ebdomada existit. vltimi xpi effectus per suam passionem; et mortez finis erat: p̄ qua occidetur xps; et non est illi dixit. vbi p̄ clausulam hanc et non est illi; angelus denotare voluit q̄ sue passionis hora xps neminem habere debebat: qui vt a morte euaderet pro se perfecto animo procuraret; quemadmodum tunc verificatum fuit. omnes enim sui iudeorum metu ipsum relinquerunt; alij vero ad id tanq̄ ad sacrificiū currebant. Quā obrem ea que in secundo principali mysterio continentur ab angelo immediate posita fuerunt. de dissipatione scz ciuitatis et sanctuarij per ducis venturi populum videlicet titi vespasiani que in penam predicti peccati contra christus commisit esse debebant. immo vt historie narrant: parum post secuta sunt. Dixit autem notanter; dissipabit populus ducis venturi; vt ostenderet titum ad id non voluntarie. interuenire. sed bene aliorum populorum milites qui cum eo erant; quemadmodum iosephus de hoc iudaico bello testimonij perhibet. Ipse. n. ne ciuitas et sanctuariū destrueretur; et cum iudeis primo: et tandē cū milib⁹ sūm̄ pere laborauit. id alit obtinere nō potuit; cum propter xpi occisionē finis eius vastitas eēt. que vastitas vsq; ad statuti antis christi belli finem; duratura erat. et ipsa hierusalem erat die

De primo messye aduentu lxxviii

uersas desolationes passura quemadmodum hucusq; ut
hystorie narrant: de ea visum est. sed per hanc particulam
quodam ad tertium principale mysterium pertinens incidē
ter angelus tetegit. Quamobrem ad secundum immedia
te reuertitur: dicitq; qd dux ille titus pactum multis ebdo
mada vna magnificare debebat. i. debebat eis persuadere
scz iudeis. vt secum in pactum venire vellent: quēadmodū
Rabi leui ait: ne ciuitas ⁊ sanctuarium destruerentur. sed
cum id ab eis obtinere non poterit. ideo in dimidio ebdo
madis. vt hostia ⁊ sanctuarium deficerent per templi rui
nam causare debebat. Cuius causam assignans: angelus
concludit et dicit qd propter abominationes erit desolans
hoc est ipse titus desolans ppter abominatiōes ex operib⁹
indeorum contra christum factis vrgentes ciuitatem ⁊ tē
plum desolabit. Qua quidem desolatio vsq; ad constitutū
anticristi bellum. vt supra visum est. perseueranda erit.
Per quam particulam tertium principale mysteriū ange
lus tetigit. Ex quibus concluditur vos alium messyam seu
aliam salutem q̄ illam que post gog magog bellū: per dei
gratiam vobis reseruata est expectare nō debere. De qua
salute quomodo per prophetias a prophetis messie myste
rium predicantibus distinctas a prophetis loquatur. per
partem secundam immediate sequentem deo volente ma
nifeste videbitis.

Explicit pars prima. Sequitur secunda.

Prologus secunde ptis

Quia quemadmodum in phemio habuistis prophetie
gog a prophetis messie aduentus sic distinguuntur
ut mysteria in illis cōtēta eodē tpe verificari ali-
quo pacto nō possint. ideo ut ipsas ordine suo ab
inimicē distinctas habeatis. p^o prophetiarū aduēt^o meozia. pro-
phetiarū gog recordatio fiet. vbi vos non ignorare decet;
q̄ quis doctores vestri dicant gog: de quo sacra scriptura
loquitur. nomē eē regis dñantis super populo seu loco qui
magog noīe nuncupañ. Erramen non dubitañ quin ipse sit
quē xpiani antichristū appellāt. qui a malore parte vestruz
sequetur: putātes ipsum eē messiam; quē frustra expectatis
Scimus em̄ iaphet a quo magog descendit. prout historie
testant; europam occupasse. Nos autē videmus prophe-
tas dicentes hunc gog de laterib⁹ aquilōis eē venturum.
Appellat autem ipsū prophetie nomine gog: ut per illud
e. sentiam eius describerēt. dicit enim gog a gaz. hebraice:
latine tectum propterea quia anticristus iste habitatio dia-
boli erit; et instrumentū quo sub specie boni. diabolus hoīes
decipiet. hic quidē: ut scripture testatur: se deum faciet. Cū
autem falsitas eius; et malitia per enoch et beliam tandem
detegenda sit. Itcirco subiungunt sibi prophete dictōnem
hanc magog: que detectum latine significat. Et cum tem-
pus redemptionis reliquarum vestraruz in aduentu hui⁹
esse debeat. ideo horum mysteriorum in animal colligatio in
sacra scriptura reperitur. vbi quemadmodum in p̄ncipio ha-
buistis; doctores vestri eoz falsitatem fundant. Ego autē
dico vobis q̄ omnia que de vestra redemptōe in huiusmo-
di prophetis continentur; a christo ihesu dño n̄ro qui tunc
secundo venturus est. operabuntur. Quibus etiaz prophe-
tis ostenditur qualiter pro peccato contra xp̄m commissū
fuit captiuatio hec vobis in penā data. a qua per dei grati-
am et propter promissionem antiqua patribus factam. dieb⁹

Prologus secunde ptis lxxix

illis liberamini. Nō igitur vaniloga doctorū vrorū vos decipiant: cuz in equocatōis fallacia fundata sint. s; p aīarum vestrarum salute mihi credite: qui absq; passiōe vobis veritatē predico. Sunt itaq; buius secunde partis prophetie principales nouem.

Prophetia prima.

De presenti vestra captiuatione propter peccatum contra christum commissum que vsq; ad antichristi bellum durata est. ⁊ qualiter ex dei gratia cordis penitudine ducti redempti tunc eritis. *Moyſi deuteronomij. xxviij.*

Prophetia secunda.

De eadem vestra predicto tempore redemptione que quidem in residuis vestris erit: ⁊ ex dei gratia. naz propter peccatum contra xp̄m commissum: tanto munere digni nō essetis. *Esaię primo.*

Prophetia tertia

De simili predicto tpe redēptōe. ⁊ de v̄ra tunc cōfessione xp̄i diuinitate: per dei gratiam vocando ipsum deum iustum vestrum. *Hieremie. xxiij.*

Prophetia quarta.

De simili p̄dicto tpe redēptōe q̄literq; p̄ p̄t̄m iā predictū captiuitate hac flagellādi eratis: ⁊ de tribulatiōibus quas eodē bello antichristi iudei passuri erūt. ac de v̄ra xp̄o ihesu p̄fessione: ip̄m deū humanitatē sumpsisse p̄cedēdo nec nō de hierusalē ⁊ tēpli reedificatiōe. *Hieremie. xxx. ⁊. xxxi.*

Prophetia quinta

De eadem post idem bellum redemptione ab hac scilicet captiuitate: qua propter peccatum contra christum commissum estis. necnō de aque baptismatis sup vos tunc effusione: ⁊ de bello ip̄so: necnon de q̄ plurimis ad id pertinentibus mysterijs. ⁊ de hierusalem et tēpli reedificatione. *Ezechielis. xxxvi. xxxvij. xxxviij. ⁊. xxxix.*

Secunda pars

Prophetia sexta

De simili predicto tpe in residuis vestris saluatiōe. nec non de eodem bello: et q̄ plurimis tunc consumandis mysterijs. Jobelis. iij.

Prophetia septima

De eadem predicto tempore redemptione necnon et proprio bello.

Prophetia octaua

De eadē in residuis vestris saluatiōe que ex dei gratia erit: necnon de vniuersali tam spiritali q̄ temporalis pace: que post bellum illud in toto mundo erit. Adichee. iij.

Prophetia nona.

De predicta vestra post antichristi bellū redemptione et de bello ip̄o: qua q̄dē etiā vestre dissipatiōis causā p̄pheta narrat: que peccatū vestrū in v̄dēdo x̄pm: ip̄mq; crucifigendo eē debebat: et qualiter p̄ dei gratiā errorem vestrum tūc cognoscētes de eo p̄niam agētis: necnō de hierusalem et templi reedificatione: et alijs quibusdam mysterijs dieb⁹ illis verificandis. Zacharie. xi. xij. xij. et. xij.

Prophetia prima.

Rabi moysi ex
positio

Oyses prophetarum princeps mysterium hoc cū p̄testatiōib⁹ maledictiōib⁹ et minis vobis ap̄tissime p̄phetauit. Ipsū. n. cōtra israel p̄testatū fuisse duob⁹ locis penthateuco reperimus. nā leuitici. xxvi. et deuterono. xxvij. ¶ Que q̄uis a plurib⁹ vestrum diuersimode exponat. qz tñ rabi moysi gerundensis expositio: apud vos oēs alias excedit. iō de ea p̄ncipal'r mētionē facere decreui. Has em̄ exponēs maledictōes: dicit illas leuitici. p̄nā babilōis captiuitatē cernere. has vō deuteronomij. hāc p̄ntē p̄ romanos factā. Quo dicto sup̄ male

De secūdo messye aduentu lxxx

dictionū verbis; ip̄arūq; mō ⁊ ordīne fundat̄. oñdit nanq; cuncta que leuitici libro continentur mysteria templo p̄io cōsumata fuisse. Nā per verba illa ibi contenta dicentia q; si nō audieritis me; nec feceritis oīa mandata mea. ⁊ reliq; dicit moysen de mandatis q̄ que tēplo p̄mo iudei venerūt dei noīe mētione fecisse; ita q; vsq; ad idolatria ⁊ simulacra quibus tunc versati sūt descēdit. dicitq; punitiōes etiā oīm pctōrū; illorū moysen enarrasse. q; scz gladiū animalia praua pestē ⁊ famē; ⁊ tandē captiuatiōē. Que oīa; quēadmodū historie narrant; tēplo illo verificata fuerunt. Ex verbis vero illis. Tūc placebunt terre sabata sua cūctis dieb; solitudinis sue sabatizabit; eo q; nō regeuerit in sabatis vestris ⁊ reliqua ibi p̄tēta. dicit durationis t̄ps babilonice trāsinigratiōis colligi. q; .l. annis. lxx. pdurāda erat. Idē q; hyere mie auctoritatē; ex qua significatus hoc verificari visum fuit adducit. Illas autē deuteronomij maledictiōes; p̄ presenti vestra captiuatiōe dictas fuisse rōib; plurib; oñdit. dicit em̄ non fuisse captiuatiōi p̄ eas terminatū t̄ps p̄stitutū nec de liberatione ab ea. per illas spes aliqua quēadmodū in primis leuitici datur. S; tm̄ in penitentia id dependere asserunt. Rursum in preuaricatiōibus hic cōtētis; de idolatria ⁊ simulacris mentio facta nō fuit. sed tantus dixit q; si audire nolueris vocē dñi dī tui; vt custodias et facias omnia mandata eius; vt ostenderet q; ex eo quia q̄ mādatorū partē venturi erāt; puniri debebāt. Quod totus in sc̄do tēplo visum fuit. pro cuius confirmatione doctorum thalmut auctoritatem quandam adducit dicentem. Primum autē templum propter idolatria adulteria ⁊ homicidia destructum est. sed templum secundum in quo iudeos legem obseruasse certi sumus; propter qd destructus fuit; p̄pter indubitū odium quod inter eos vigeat. Et deinde dicit q; verba illa; adducet dominus super te gentē s̄ longinq; ⁊ reliq;.

Secunda pars

pro romanis alijsq; gēibus contra hierusalē cum eis veni-
entibus moyses explicavit. Et p̄ partem illā Disperget te
dñs in oēs populos a sumitate terre vsq; ad terminos ei⁹
p̄ntem hanc captiuitatē qua p̄ orbem totum dispersi fuistis
denotauit: Dicitq; clausulā illā Et regē tuum quem consti-
tues sup te in agrippa qui tēpore romani belli romas venit
verificatā fuisse. Que quidē opīnio ex quarto regum capi.
xxij. cōfirmatur vbi habetur fuisse ab helcbia sacerdote mo-
ysi librum inuētum quē ad iosiā regem illico misit qui cum
ipsuz legeret sua vestimenta scidit: confestiq; suis precepit
vt dominum sup eo cōsulore deberēt. Vbi rabi salomō ait
fosiā ex eo cōtristari quia in eo scriptum inuenerit ducet
te dñs ⁊ regē tuum quē cōstitues sup te in gētem quā non
cognouisti tu ⁊ p̄res tui. verebatur vtiq; ne sup ipso verba
illa verificarentur. Huius tñ dubitationis ab holda pphe-
tilla resolutus fuit qm̄ dictū illud diebus suis verificādum
non erat. Demū ex verbis illis. xxxi. capit. dicentibus Cū
ergo venerint sup te omnes sermones isti benedictio. s. et
maledictio quas proposui in cōspectu tuo ⁊ ductus peni-
tudine cordis tui rabi moyses cōcludit v̄ram p̄ mellīā quē
ventuz dicitis redemptionez moysiē inuere. Nam q̄ eū
de peccatis vestris penitētiā agētis cor vestrum in vobis
innouando deus circūcidet ex illis colligitur. pro quo cir-
cūcidet dñs deus tuus cor tuum ⁊ cor seminis tui vt di-
ligas dñm deuz tuum in toto corde tuo ⁊ tota anima tua
vt viuificet te subsequenter ait. Quā ēt de causa ecce dies
veniēt dicit dñs ⁊ feriaz domui israel ⁊ domui iude fedus
nouum ⁊ reliqua. capi. xxxi. hieremiā dixisse vult. Omnes
aut gratias has deus vobis cōcedet quia te ad penitentiā
ductū videbit. Quā quidē expositione stante volo viri
iudei intelligatis captiuationē hāc pro peccato cōtra xpm̄
cōmīlo necessario vos pati ab eaq; vsq; ad antichristi bel-

Catholica ex-
positio

De secūdo messye aduentu lxxxi

hū redimēdos no esse. Nā quēadmodū p raby moysez doc
toꝝ thalmut auctoritate notatus ē in tēplo secūdo lōge mī
n^o ptra legis mādata q̄ in tēplo pmo iudei uenerūt ⁊ tñ an
nis lxx. dūtaxat captiui illi fuerūt. isti uero mille ⁊ quatin
gēis sexaginta ⁊ adhuc pseuerat. Unde aut deū iniustū
dicere nos oportet aut q̄ p aliquo magno ⁊ inremissibili
peccato hec patiamini absq̄ dubio. q̄ si cū ip̄o rabi moyse
dicetis pmi tēpli peccata p primā captiuationē purga tanō
fuisse: sed ad hāc captiuationē reseruata. ad id p ultimā p̄
me ptis pphetiā respōsum habuistis. qz hoc a dō nō fit nisi
filijs opa patrū sequentib⁹. Qd̄ qdem in iudeis secūdi tem
pli neqz in uobis uisum nō fuit. Quā ppter alterius ptis di
uisionis necessitatē uidēs dico cū aliud peccatum q̄ cōtra
xp̄um p uos cōmissuz maius assignari non possit: p eo ne
cessario uos pati pcludēduz esse. Itō. n. de ueronomij ma
ledictiones quēadmodū rabi moyse ait in alio magis fun
dari uident^r q̄ in mādatoꝝ pte inobseruātia. Itōc aut man
datū ut xp̄um. s. reciperēt atqz audirēt ⁊ a moyse ⁊ ab alijs
pphetis: sicut p partē pcedentēz habuistis: illis intimatum
fuit. ⁊ uos nō latere scio clausulā illā capi. xxx. dicētē. Etqz
obedias uoci eius p hīs que a moyse ⁊ alijs pphetis dic
ta sunt: prout rabi moyse ait: explicatā fuisse. Quz igit xp̄i
aduētū moyse ⁊ alioꝝ pphetaz mādata patres v̄ri non ob
seruauerūt qua pfidia uos eos imitātes adhuc uiuici snimi
rum qz dei indignatio cōtra uos tāto tpe perseueret. Nec
doctoꝝ thalmut dictū in hoc quicqz ualet: qz indebito odio
inter eos latenti id attribuit. graue. n. estz ac diuine clemē
tie repugnās qz hac friuola causa in peccatoꝝ p̄mi templi
cōparatione uos adeo acre affligeret. Et cū: quēadmoduz
rabi moyse recte ait. v̄ra redemptio in penitētia p̄sistat ad
quā nisi cognito peccato puenire impossibile est. Yccirco
cum xp̄i mysterium a patrib⁹ v̄ris nec a uobis in peccatum

Partis secunda

reputati sit: nō dubitā q̄ de eo nisi magna urgente causa
nūq̄ penitentiā agētis; et p̄ cōsequens ante illud redimī
nō potestis. qua de causa deuteronomij maledictionibus
v̄re redēptionis moyses nullā mētionem fecit nisi q̄ post
multa alia verba capi. xxx. ait Cū ergo venerint sup te oēs
sermōnes istī b̄sdictio. s. et maledictio et duct⁹ p̄titudine cor
dis tui reducet te dñs deus tuus de captiuitate tua; ex qb⁹
verbis q̄ vobis supposui indubitate colligē. Nam capti
uitatis diuturnitatē p̄ plures ptes p̄dixit. Dixerat. n. xxviii
capi. et eiecit eos de⁹ de terra sua in ira et furore et indigna
tione maxīma p̄iecitq; eos in terrā alienā sicut hodie com
probat. dicit ergo p̄ici res illa haud dubium de qua cura
nulla habet. Dicit deinde cū ergo venerint sup te oēs ser
mōnes istī quos p̄posui in cōspectu tuo. q̄ dicitur cō lon
gitudinē significat. Vos autē p̄ v̄ra redēptione penitētia in
digere verba illa Et ductus penitudine cordis tui demon
strāt. Ad quā cum nisi cognito peccato; ut dictū est; puenire
possitis. Ideo sup allegato capi. moyses inqt Abscōdita
dño deo n̄ro manifesta vero nobis sunt et filijs n̄ris ut facie
amus vniuersa legis hui⁹. Que verba a rabi moyse et ioua
ta sic exponunt videlicet peccata que cōmitentib⁹ abscondi
ta sunt dño deo nostro remittunt ut in puniēdo ea peccato
ris ignorātiā p̄sideret. que vero peccatori manifesta sunt
ita q̄ se peccare nō ignorat nobis sunt et filijs nostris ut fa
ciam⁹ vniuersa legis hui⁹. Cuzq; xp̄i tpe inter iudeos aliq
s. docti ex certa sciētia peccauerint. Aliq̄ vero ignorāter p̄
q̄bus in cruce p̄dens xp̄us pater ignosce illis qz nesciunt
qd̄ faciūt dixit. necnō et vestri rabi illos primos imitātes ali
os eodē errore post illud cōtinue cōfirmarūt. Accirco peni
tētia a vobis lōge est. docti. n. q̄bus peccatū notuz ē in cau
sa sunt ne penitentiā vnq̄ agatis; et p̄ quos nūq̄ redēpti
essetis. Alioz autē q̄bus abscondituz peccatū ē cōsumationis

De secūdo messye aduentu lxxxii

finis dabit. Et hoc cū antichristi bello qđ p̄ causa motina
penitētie v̄re de⁹ reseruaui. Nā quēadmodū p̄ subsequen
tes clari⁹ videbitis p̄phetias peccatū v̄rum eo bello medi
ante cognosceſ; ⁊ penitentia ducti de⁹ v̄ri miserebit̄ vosq̄
de captiuitate ad se reducet; moyses dicēte et circūcidet dñs
cor tuū vt diligas dñum deū tuū in toto corde tuo ⁊ tota
anima tua vt viuificet te viuificatione. s. anime ⁊ corporis.
Qđ si in alioꝝ peccatoꝝ penitentia q̄ in hoc redēptio v̄ra
cōsisteret a multj annis iā absq̄ dubio redēpti essetis. Cuz
p̄ hierusalem destructionē p̄ illis i penitētia semp fuerit ⁊
quidie sitis. Nec sup verbj illis dicētib⁹ oēs q̄q̄ maledictio
nes has dabit de⁹ sup inimicos tuos ⁊ sup hñtes te odio q̄
p̄sequuti sūt te vos fundet; more v̄ro dicētes alias natio
nes eo tpe id pati d̄bere qđ vsq̄ tūc vos passi est;.

Verba
n. hec p̄ hñs q̄ sine causa licita s; tātum odio vos p̄sequuti
erūt moyses dixit. Qui aut̄ vos licite p̄secunē ⁊ p̄ re ad fidē
ptinēte p̄cipue nō dubitat̄ qđ rē dī gratā opusq̄ piū opant̄
Quāobrē d̄ talib⁹ haud dubiū moyses hic nō loq̄r. Nūqd
d̄ vniuersali salute dieb⁹ illi p̄phetas loq̄ntis videt; Nūqd
nō consideratis ēt qđ si de oib⁹ p̄secutorib⁹ v̄ris hic sermo
esset nemo tūc p̄ter vos salu⁹ fieret; Nunqd nō ēt scriptu
raruz implicationez que ex hoc supposito sequereſ p̄cipitis
D̄ surdi ⁊ tardi corde ad salutem vestram cognoscendam
quos pedes eorum in supplicium ducunt. Nōne p̄ doc
torum thalmut fabulas quas super sacra scriptura dicūt ad
veritatem cognoscendam si non ex alio excitari deberetis;
Dicunt enim super ea clausula Et profecit eos in terram
alienam sicut hodie comprobatur libro qui dicitur sanchez
drin decē tribus nunq̄ ad hierusalem reuersuras esse. Nā
sicut dies hec ita vt nunq̄. reuertatur tranſit. sic et ille vt
ampli⁹ non reuertentur iuerunt; non considerantes que
ex eoz dicto incōuenientia sequant̄. Non ne verba illa ad

Secunda pars

iuda. et beniamin, sicut et decem tribus moyses dixit, aut de
vestra redemptione loquentes prophetie. nunquid de decem tribubus
sicut de vobis mentio non facit. imo dico quod horum rabi dictum
magis super vos verificandum est, quam super illis quod manus suas
sicut et vos christi sanguine non abluerunt. Nec credatis a baba-
ylonis captivitate vos sic in brevi redemptos fuisse: nisi christi
mysterium in templo illo consummatum esset, non enim, sicut historie nar-
rant: peccata vestra illorum peccatis cedebant. sed multo plura erant. c. xxi.
Ezech. dicente. Et samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit,
sed pro mundi salute: quod in christi adventu consistebat: fuit reuersio
vestra accelerata: et hac de causa maior pars vestra a salute
privata fuit, teste esaya cap. lxxv. quod ait. Sed reddam et retribuam
in sinu eorum iniquitates vestras: et iniquitates patrum vestrorum simul di-
cit dominus, quod modo rabi moysi opinio saluari potest quod supra dixit: pro-
mi templi peccata quod in babilone purgata non fuerunt secundi
templi iudeos passos esse, quemadmodum etiam infra deo duce:
prophetia quadam hieremie de mente rabi david declarabit:
super eo dicto. In diebus illis non dicent ultra pres comes
derunt vnas agrestes: et dentes filiorum obstupescunt. Quod quidem
dictum hodierno die inter vos viget: et merito curruine ve-
stre causa illi fuerint in christum manus imponendo. Vos autem in da-
nationem vestram illos imitari nolite, nec ultimum terminum expe-
ctare, scitis enim, quod de vobis tunc pauci ad salutem electi erunt
capi. ij. Jobele dicente. Et in residuis quos dominus vocaverit

Hebraea littera.

Prophetia secunda.

e Sayas quod de futuris mysteriis plus alijs pro-
phetis locutus est: libris suis his verbis aggressus est.

Scimgu sciamain vebazim ezez chi adonai di-
ber bani gidalu veromativēhē pascegu bi. iadag scioz cone-
huvchamoz cuus begalu isrl'lo iadag gami lo hitbonā. hol-
goi hote gā cheued gauō zerag meregim banni maschitim

De secūdo messye aduentu lxxviii

gazeu z adonai niazu z ebedose israel nazoru aboz gal me
tuecu god tosfu sara col rose labolt vecol leuan dauai mic
chaf zegel vegad rose en bo metom pez ig uehabura vmae
ca teria lo zora velo hubascia velo ruccheba basciomen
arzehem scemama garehē serufot esc admathē tenegdehē
zarim obelim ota uscemama chemahapebat zarim. venotes
ra bat syon chesucca beharē chimlona bemiscia chegir ne
zura. Lule adonai zeuauod hotir lanu sarid chimzat chis
dom bainu lagamoza daminu z reliqua. ¶ Latine Audite
dite celi z auribus percipe terra qm̄ dñs loquutus est fili
os enutriui z exaltam ipsi autez spreuerunt me. Cognouit
bos possessorem suū z asinus p̄sepe dñi sui israel aut nō co
gnouit populus meus non intellexit. ¶ De gēs peccatrix po
pulus graui iniquitate semen neq̄ filij scelerati dereliquerūt
dñm increpauerunt sanctū israel ab alienati sunt retrorsum.
super quo percutimini adhuc additis preuaricationez om
ne caput languidū z omne cor merēs. A plāta pedis vsq̄
ad verticem non est in eo sanitas; vulnus contusio z plaga
humida non est circūligata nec curata medicamine neq̄ fo
ta oleo. Terra vestra desolata ciuitates v̄re succēse igni re
gionē vestram corā vobis alieni deuorant z est desolata si
cut vastitas alienoz. z derelicta est filia sion vt vmbzaculū
in vinea z sicut tugurium in cucumerario sicut ciuitas vas
tata. nisi dñs exercitūū reliquisset nobis residui parumper
quasi sodoma fuissetus gomozze similes essem⁹ z reliqua
vsq̄ ad clausulā illā secūdo capitulo cōtentam inclusive di
centem Et nō exercebuntur ultra ad prelium. ¶ Qua qui
dem propheta doctores vestri de proprio eius significatu
nullā faciūt mētionē nisi q̄ verba illa secūdi capitulo dicen
tia Et erit in nouissimo dierum z reliqua p̄o messie tēpo
re loqui aiunt. ¶ Ego aut̄ cuz in sentia terminoz z prophe
tie discursu ipsos limites non transcēdere videā eoz dicta

Latina littera.

Judeorum ex
positio

Secūda pars

sicut alijs prophetijs recitare si curabo sed prophetie intentionem et que in ea pretiosa continentur dum taxat vos intelligere faciam.

Catholica ex
positio

EDico itaq; qd p pma ei⁹ parte iudeoz ingratitude in christum non recipiendo nec non et eoz magnam propter id punitionem propheta explicare voluit. Per secundam vero ipsoz post antichristi bellum per dei gratiam redemptionem. Ubi si bene considerabitis cum moyses deuteronomij. xxxij. ipsum conuenire videbitis. Nam quecunq; monitorie ibi moyses pdicauit mysteria. ab esaya: qui omnem historiā hic summarie predixit: via exequutoria explicantur Circa quod quinq; principaliter facere videt. Primo. n. celos et terram in dicendoz testimonium inuocat vt iudicium contra eos magis manifestaret. Cum inqt Audite celi et auribus percipe terra Qui quidez testes a moyse vocati etiā fuerūt dicēte Audite celi que loquor et audiat terra verba oris mei. Deinde iudicij et punitionis causam que beneficior eoz tributoz ingratitude ipsum nō cognoscēdo esse debebat esayas enarrando subdit: Filios enutriui et exaltaui ipsi aut spreuerūt me. volēs ex hoc inferre qd placuit deo ipsos exaltare et tantoz tēporalium beneficiorū dignos facere vt post illa ad spiritalia et eterna bona per vnigenitū filium suum ihesum christum quē illis mittere debebat eos aduceret. Ipsi aut illū spreuendo fidem sibi dare nō debebant. Quamobrem animalibus brutis maiorē cognitionem q̄ illis attribuit: dicēs Cognouit bos possessorem suum et asinus p̄sepe dñi sui israel aut non cognouit popul⁹ meus non intellexit. Quib⁹ cum moyses conuenit ibi dicēte Date magnificētiam deo nostro et reliqua vsq; ad particulam illam Generatio. n. peruersa est et infideles filij. Punitionēue exprimēs propheta cōsequenter ait Terra vestra deserta Ciuitates vestre succēse igni quod quidem dictū

De secūdo messye aduentu lxxiiii

post xp̄i passionē super hierusalem verificatū esse omnibus patet. Et in hoc cū moyses esayas cōcordat cūz ibidē ait Et ego pronocabo eos in eo qui nō est populus: et in gēte stulta irritabo illos. Ignis. n. subcensus est in furore meo et ardebit vsqz ad inferni nonissima deuorabitqz terrā cū germine suo et reliqua. Volēs aut aliquibus residuis v̄ris redētionis spes p̄ dei gratiā propheta dare sequitur dicere. Nisi d̄s exercitūz reliq̄set nobis residuū parūper quasi sicut sodo ma fuissetus et gomorre similes essemus. Et hoc cū moyses dicente ibidem. Dixi vbi nam sunt cessare faciam ex hominib⁹ memoriā eoz sed p̄pter iram inimici distuli. Et reliqua. Et cū nouissimis diebus. s. post. anticristi bellū hec redemptio fiēda esset: ideo in fine sermonis verba hec protulit. Propter hoc ait d̄s deus exercituum fortis israel heu ego cōsolabor sup̄ hostib⁹ meis: et vendicabor de inimicis meis et reliqua. p̄ que iudiciū qd̄ in valle iosaphat anticristi gēte fiēdum erit denotauit. Post qd̄ manum suā ad te cōuertendus deus te de peccato tuo mūdificabit iudicesqz tuos sicut pri⁹ fuerūt restituet: ita q̄ ciuitas iustitie et vrbs fidelis hierusalē tūc vocabit̄. Quo loco esayas cū moyses loquitur ea pte dicēte. Si acuerto sicut fulgur gladiū meuz et arripuerit iudiciū man⁹ mea reddā vltionē hostib⁹ meis et reliqua cōcludēs et p̄pitius erit terre populi sui. Unde p̄ maiori hui⁹ mysterij declaratione immediate post ait verbum qd̄ vidit esayas filius amos sup̄ iudam et hierusalem et erit in nouissimis dieb⁹ p̄paratus mōs dom⁹ d̄ni in vertice mōtiū et reliqua que cū a michea simul cum alijs mysterijs sub eisdē verbis explicēt ad locū illū declarāda d̄o duce serua bo. Sufficit tñ vos ab esaya hic sup̄ v̄ra punitiōe p̄ scelere v̄ro dei iustificationē et reliquaz v̄raz p̄ sui misericordiā redēptionē et salutez habere et hoc post anticristi bellū de q̄ libro suo hoc pluries et mēttonē facit. inqt. n. ca. iij In die

Secunda pars

illa erit germē dñi in magnificentia ⁊ gloria et fructus terre sublimis. et exultatio residuus israel. ⁊ erit qui relict⁹ fuerit in syon; ⁊ residuus in hierusalē sanct⁹ vocabit⁹. oīs q̄ scriptus fuerit in vita in hierusalē. Et capi. xxiiij. ab ea parte dicente. Et finibus terre laudes audiui⁹ gloriā iusto vsq; ad capi. xxvij. finē. vbi sermonē d̄ hoc cōcludēs p̄pheta ait Et erit in die illa clangē i tuba magna; ⁊ veniēt q̄ pditi fuerint in terra assiriorū et qui eiecti erūt i terra egipti; ⁊ adorabant dñm in mōte sancto in hierusalē. Et hanc autē prophetiā p̄ p̄posito p̄ me assumpto a p̄pheta dictā fuisse. ex mltis verificatur. Nam cuncta que in ea cōtinētur. de vestris. s. sceleribus et eorū punitionibus in vobis post babylōis reuersionē verificata videmus. Et ea que de vestra redēptōe loquūtur ad nouissimos dies se extendūt. S; id qd̄ magis dictum meum approbat. est dictuz illud prophete sup̄ quo percutimini; adhuc additis preuaricationē; qd̄ nisi de peccato contra xpm̄ cōmisso; in vobis verificari potest. Certū est enim qd̄ de omnibus alijs; et primo ⁊ secundo templo per vos perpetratis peccatis. penitentiā tandē fecistis. preterq; de eo quod in xpm̄ cōmisistis; quo magis firmi ⁊ indurati quotidie manetis; et adhuc manebitis quousq; suscitetur sup̄ vos sp̄s ex alto; q̄ corda vestra lapidea ad carnea cōuertat. Vos autē vnū saltē considerare deberetis qd̄ non sine mysterio; vt hec prophetia in memoriā vltime hierusalē destructionis per titū facte vestris sinagogis p̄pōtpe; pro epistola legeretur a vestris antiq; ordinatū sit; p̄ ut hodierno die etiā a vobis obseruatur; ⁊ id quod de vestra redemptione in ipsa continetur per messiam quem venturam dicitis; in vobis adimplendum esse dicatis. Ex quibus prophetiam ad aliud tempus diuertere vestri licite minime possunt.

Sequitur p̄pheta tertia

De secundo messye aduētu lxxxv

Prophecia tertia

Jeremias capitulo. xxiij. inquit. Hoi rogin ma
bedim vmsizm ꝛ zoi margidi neum adonai la
chen cho amar adonai elobe israhel gal haro
gin et hanimi actem basizotem et zoni vattadi
hum velo peadtem otam bineni poched galebem et roag
magalelehem neuz adonai veani acabez et sceerit zoni mic
chol baarazod ascer bidabti otam scia vebasciuoti ethem
gal nauehem vsaru verauu. vebachimoti galebem rogin
veragum velo ireu got velo iebattu velo ippachedu neum
adonai vebachimoti ledavid zemab zadie vmalab meleb
vebisbil vegasa miscpat vrdaca baarez. beisamau tiuasciag
iebuda veisrael iscon lauetab veze scemo ascer icrao ado
nai zidchenu. lachē binne samim balm neum adonai velo
somern god hal adonai ascer hegela et bene israel. meerez
mizraim chij im hal adonai ascer hegela veaseer heui et ze
rag bet israel meerez zaphonavmicchol baarazot ascer bid
dabtim sciam veiesceu gal admadam.

Hebraea littera

Latine. De pastoribus qui pdunt et dispergunt gregē
pascue mee. dicit dñs. ideo hec dicit dñs deus israhel ad
pastores qui pascunt populū meū: vos dispersistis gregem
meum: et eiecistis eos. ꝛ non visitastis eos. Ecce ego visi
tabo sup vos malitiam studiorum vestrorum. dicit domin⁹
ꝛ ego congregabo reliqas gregis mei. de omnibus terris
ad quas eieci eos illuc. et conuertam eos ad terram suam:
ꝛ crescent ꝛ multiplicabuntur. Et suscitabo sup eos pasto
res ꝛ pascent eos: non formidabunt ultra et non pauebūt
ꝛ nullus queretur ex numero dicit dñs. Ecce dies veniēt
dicit dñs. ꝛ suscitabo david messiam iustum. ꝛ regnabit rex
et intelliget ꝛ faciet iudiciū ꝛ iusticiam in terra. In dieb⁹
suis saluabitur iuda: ꝛ israhel habitabit cōfiter. ꝛ hoc est

Latina littera.

Secunda pars

Judeorum ex-
positio.

Rabi dauid

Consutatio ip-
sorum

nomē quo vocabit eū deus iustus n̄r. Propter hoc. Ecce dies venient dicit dñs; et nō dicēt ultra; viuit dñs q̄ eduxit filios israel de t̄ra egipti. s; viuit dñs q̄ eduxit et adduxit semē dom⁹ israel de terra aq̄lonis; et d̄ cūctis terris ad q̄s eiecērā eos illuc; et habitabunt in terra sua. **U**llāc p̄phetis an̄ doctores vestri exponēdo; sic diuidit. nā ab ei⁹ princ̄pio vsq; ad ptē illā. Ecce dies veniēt dicit dñs; p̄ iude regib⁹ tūc existentib⁹ p̄phetā locutū eē aiunt. abinde vero vsq; ad ipsius finē p̄ t̄pe messie quē v̄cturū dicitis. et si bene animaduertētis sup̄ ea particula. In diebus suis saluabit iuda. ipsos nihil dicere inuenietis dēpto rabi salomone qui ad dies huīus; de quo sermo hic ē illam refert. quem etiā rabi clausulam illam. deus iustus noster exposuisse puto. s; quia pro proposito vestro sua expositio sonare non debebat in libro qui apud me est. ipsam deletam inueni. id autē quod super ea Rabi dauid dicit: est q̄ ab israhel deus iustus noster messias vocabitur; eo quia dei iusticia assidua; diebus suis iudeis erit. dicitq; nomen hoc sibi sic impositū esse quēadmodū nomē id deus exaltatio mea. Exodi. xxv. a moysi altari impositum fuit; et a iacobo dñs deus israel. ex quo inferre vult apud iudeos hoc sic eē in vsu qd̄ etiā non animatis; quibus diuinitas attribui nō pōt impositum inueniatur. **R**ursum super ea particula. Et suscitabo super eos pastores; et pascunt eos; vestros quicq; dicere non reperio. Ex quo simul cum alijs eorum prauitatem vnīcūq; manifestā faciunt. **C**ertū ē em̄ partē illā p̄phetie p̄mā iude regib⁹; sicut ipsi volūt attribui nō posse; nec de babilonica captiuitate loqui; cum vnīuersalis p̄ totum orbē illa nō fuerit. super qua dictum illud p̄phetie. Et ego cōgregabo reliquias gregis mei de omnib⁹ terris; ad quas eiecī eos illuc verificari possit. non obstāte q̄ quēadmodū negare nō potestis: quotienscūq; de reliquijs vestrarum redemptio

De secūdo messye aduentu lxxxvi

ne propbete mentionem faciunt; ab hac presentī captiuatio-
ne collectionē inspiciūt. Et q̄ de eadē met̄ p̄pheta hic lo-
quatur. seip̄m declarat. cū ⁊ suscitabo dauid messiaz iustis
immediate inqt. Cui⁹ dieb⁹ hoc ē ip̄so regnāte vestre reli-
quie saluāde sūt. quare nō in dieb⁹ illis; sed in diebus suis
notanter p̄pheta dixit. vti inueneret q̄ nō eo tpe quo suscitā-
dus erat; debebāt iste reliquie saluari sed suis diebus; tem-
pus ad id nō cōstituendo. Aliter em̄ pro diebus suis tantū
quibus viueret. vos saluos eē intelligi oporteret; quod est
absurdum dicere. ⁊ hac de causa super hac particula. Rabi
bi dauid nihil dixisse arbitroz. Id insup̄ quod ipse rabi da-
uid ait super particula illa. Et hoc est nomen eius quo vo-
cabant eum deus iustus noster nihil valere. ex modo loquē-
di prophetie aperte patet. cum et hoc est nomen eius inqt.
Pro sensu. enim ab ip̄so rabi dicto ⁊ hoc est nomē quo vo-
cabunt eum prophetia sonaret. Quē quidē loquēdi mo-
dū doctores thalmut libro qui bava batra nuncupatur di-
stinctione qui vidit nauē; incoante bene animaduertunt.
dicentes ex hoc prophetam inuere q̄ messias dei nomē
theragramaton. scz vocabitur. Et ex hīs rabi dauid funda-
mentum declinat cum locis per ip̄sum in exemplum allega-
tis denominatiue scriptura loquatur. hic autem proprie de
messia vero deo; ⁊ essentialiter.

Catholica ex-
positio

¶ Dico itaqz pro
phetiam hanc de vestra post anticristi bellum ad christum
conuersione necessario loqui. quo tempore: vt per alias ha-
betur prophetias; reliquie vestre saluabuntur; ⁊ aduersus
pastores illos; qui christi ihesu aduentu populum pasce-
bant; ⁊ gubernabant sermonem propheta dirigens inquit
De pastorib⁹ q̄ pdunt ⁊ dispergūt gregē pascue mee. dicit
dñs; quasi diceret. De pastoribus illis qui gregem pascue
mee a xp̄i cognitōe diuertēdo ei⁹ pditionis et dispersionis

Secunda pars

causa erunt. et notanter perdent dixit et deinde dispergent. quia anime perditionis primo et consequenter corporum dispersionem ex eo causauerunt. Propterea hec dicit dominus deus israel ad pastores eo quod vos dispergistis gregem meum: Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum. ita quod retributio vobis pro meritis dabitur. et tandem ego reliquias gregis mei de omnibus terris ad quas pieci eos illuc congregabo: et sic pastores alios tales dabo quod ultra non formidabunt; nec ex numero aliquis quereat. Que verba ad apostolos aliosque christi sanctos qui tunc protectores vestri erunt referuntur. et hoc ex subsequentibus verbis propheta clarus ostendit cum inquit Ecce dies venient dicit dominus: Et suscitabo dauid messiam iustum: ubi de proprio christo aperte loquitur. Sed ut ostenderet quod eius aduentu hec verificanda non erant: In diebus suis saluabitur iuda et israel habitabit confidenter consequenter ait inferens ex hoc quod ipso regnante aliquo tempore omnino saluandi eratis: ipsum quoque tunc suo proprio nomine vocare debebatis. Mas. s. deus et iustus; deum. n. in eo diuinitatem existere confitendo et iustum ipsum incarnatum iustum fuisse concedendo: et ex consequenti a patribus vestris iniuste laceratum. et hoc est pro quo deus iustus noster propheta dixit. Et pro maiori declaratione subdit propheta. Propter hoc Ecce dies venient dicit dominus et non dicent ultra vivit dominus qui eduxit filios israel de terra egypti sed vivit dominus qui eduxit et adduxit seminem domus israel de terra aquilonis et de cunctis terris ad quas eieceram eos illuc et habitabunt in terra sua. Certus est. n. attento quod de christo et salute per ipsum vobis danda propheta absque dubio loquatur: et id in vobis eius aduentu minime visum fuerit; nec esse potuerit: eo quod dispersi tunc non eratis. Post antichristi bellum hec implenda esse necessario sequitur. Et cum rabi vestri qui vestri pastores existunt

De secundo messye aduētū lxxxvii

predecessores eorum imitantes vestre ruine causa sint vobis veritatem cognoscere prohibentes, eis dico quod huius boni participes ipsi non erunt, sed bene alij qui ignoranter peccant. Et hoc ex verbis illis. Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum dicit dominus manifeste habet. et ex immediate sequentibus scilicet et ego congregabo reliquas gregis mei, ex quibus pastorum ruina, gregis autem redemptio demonstrat. Id autem quod de messia hic dicitur cum omnibus suis conditionibus de christo intelligi; per primam partem certificamur, habuimus. n. per ipsam de stirpe et semine david; ipsum esse debere, nec non in se diuinitatem habere, et ceteras partes sibi attributas que in eius aduentu verificatae sunt. Quod autem omnis israel; et etiam duodecim tribus ad ipsum conuertendi sint, et a suis apostolis pasci debeant per Lucam cap. xxij. clare habemus dicentem. Et ego dispono vobis: sicut disposuit michi pater regnum; ut edatis et bibatis per mensam meam in regno meo; et sedeat in thronos iudicantes duodecim tribus israel, ostendit utique ex his verbis euangelista non esse hec apostolis viuentibus verificanda, sed ipsis super thronos in celo sedentibus.

Lucas.

Prophecia quarta

Item hieremias cap. xxx. inquit. Madanar ascer

Hebraea lit

baia el irmitabu meet adonai lemoz. coamar adonai elobe israel lemoz chedou leba et col ha

deuarim ascer dibarti eleba gal sefer, chi binne iamun bain neum adonai vefciauti et scent gami israhel vibuda amar adonai vebasciuotim el haarez ascer natatti lauotam viref ciuba, Aeelle hadenarim ascer diber adonai el israhel veel sebudu, chi co amar adonai col harada sciamgnu pabadv en scialom, sciaalu na vrru im soled zabar maduag raidi col gever iadan gal balazau caioleda venebepebu col panim

Mars secunda

leieracon. hoi chi gadol baion babu meen camobu veget
zara hi leiagacou unimena iuasceag. vebala basom babu
neum adonai zeuauot asciaber vilo megal zauareba vmo
ferodeba anartec velo iagaura ba god zarim. vegauedu et
adonai elobebem veet dauid malcam ascer achim labem.
vegatta al tira gaudi iagacou neum adonai veal tebat Isra
el chi binneni moscigaba meraboc veet zargeb meerez sci
niam vescina iagacou vesciacat vesciaanan veen maharid
chi itteba ani neum adonai lehoscigeba. chi egese cala be
bol hagoim ascer basizotiba sciaz ab oteba lo egese cata ue
issartiba lamiscepat venacche lo anacchecca. chi co amar
adonai anusc lesciureb nabla macchatheben dan dineb la
mazor refuot tagala en lab. col maabauaib scehebub odeb
lo idroscia chi maccat oieu bichidib musar abzarai gal rou
gauoneb azemu hattoteb. ma tizgab gal sciurecb ansc mac
chateb gal rou gauoneb gazemu hattodeb gasidi elle lab.
labē col obelaib seabelu vecol zaraib cullā basceui telebu
vebau sciosaib limscissa vebol bozezaib ettē lanaz. chi ege
le aruba lab vminaccotabi erpach nesi adonai chi nidde
ba careu lab sion hi dorese en la. co amar adonai binneni
sciau z sceut abole iagacou vmisccebenotau araben venia
neta gir gal tilla vearmō gal miscpato iesceu. ueiaza mebe
toda vecol mezabachim uebirbetim uelo imgatu uehibat
tim velo izgadu. vebau banau chechedem vegadato lesa
nai ticcō vfacadri gal col lobazau. vebala adiro mimenna
vmosclo micchirbo ieze vebicrautu vēlgasc elai chi mi hu
ze garan z libo lagescet elai nesi adonai. vebitē li lagā vea
ni ebeie labem lelohim. binne sagarat adonai bemaiazea sa
gar migotet gal rose resciajim sabul lo iasciub harō af ado
nai gad gasoto vegadbasclimo mēzimot libo baaharit ha
iamim tibonenu ba. baget habi nesi adonai ebeie lelohim
lebol miscpehot israel vebēma ibiū. I legam. co amar ado
nai maza ben bammidbar gā seride bareu balob lebagigo

De secūdo messye aduentu lxxviii

isrl. meraboc adonai nirra li veabauat golam abautib gal
chen mesciabtib hased. god enneb vaniunet betulat israel
god tagdi tuppaim veiazat bibhol mesabachiz. god tittegi
cheramim behare sciomerō nategu uotegim vebillelu. chi
fesc iom careu nozerim behar efrain cumu venagale siō el
adonai elobenu. chi co amar adonai runnu leiagacou sim
ba vezabalu berosc bagoim hascniugu ballelu veimru ho
scilag adonai ⁊ gammeha ⁊ sceerit israel. binneni meni otā
meerez zafon vechibaz tūn miāarchete arez bam giuer vsi
seab bara veioledet iab dau cabal gadol iasciuu bona. bi
ubi iauou vbtahanunim oulem olibem el nabale main be
derech iaicar lo iccas celu ba chi baiti le israel leauve efrain
mimmerbac veimru mezare isrl'iecabezennu vscimaro che
roge gedro. chi sada adonai ⁊ iagacou vgalo miad bazac
mimnennu. vban verinnenu binrom sion venabaru el tub
adonai gal dagan vegal tirosc vegal izhar vegal bene zon
vbachar vebaieta nascliam chegan raue velo iosifu ledau
ua god. az tismab betula bemahol baburim vsceni iab dau
vehafabti eulam lasafon venbantim vesimmabtim migo
nam. Aeriueti nefesc haccobanum dascē vegammi ⁊ tuui
isvagu neum adonai. co amar adonai col berama niscmag
nebi behi carurim rabel meuacca gal baneba meana lebim
nabem gal baneba chi enēnu. co amar adonai mingi coleb
mibehi vegenab midinga chi fesc sahar lifgullathec neum
adonai vscianu meerem oieu. veiesc tigua labariteb neu
adonai vsciau banim liguulam. sciamoag eciamagti efra
im mimoded isartani vaiuaser chegel lo lummad hasciue
ni vasciuua chi atta adonai elobai. chi abare scuu ni bantē
ueabare binadegi safacti gal iareb boscu vegaz niblāti chi
nasati herpat negurai. hauen iacchir li efrain im ieled scia
gasciugim chi mide daberu bo zabo: esgerēnu god gal chē
bnu megat lo rabem arabamennu neū adonai. hazzini lab
zandrurim scidi libeb lamnesilla dereb halabte sciuu betu
lat israel sciuu el garaib elle. gad matai titbanmachim ba
bat hascionana chi bara adonai hadascia barez ne ebena

Secunda pars

cheua tesoueu gauer. co amar adonai zeuauot elobe israel
god iomeru z hadauar baze beerez iebuda ubgarau besciu
ui z sceutā ieuarebeba adonai neue zedec har baccodesc.
Ueiaiceuu ba iebuda vecol garau iabdan iccarim venase
gu bageder. chi hīrneti nefesc gaiefa vecol nefesc daaua
milleti: gal zot hachizoti vaerre vsenati gareua li. binne ia
mim baim neum adonai vezaragti z bet israel veet bet iebu
da zerag adā vezarag bebema. vebata caascer sciacadti ga
lehem lintosc velintos velabaros vlbauid vlbareag chē
esecod galchē li uot velintoag neum adonai. basamim ba
bem lo iomeru god auot iobelu bofer vescime banim tiche
na: chi im isc bagauno iamut col baadam habobel habo
fer tibhena scinnau. binne samim baim neum adonai veba
ratti et bet israel veet bet iebuda berit hadascia. lo caberit
ascer caratti z auotā beiom habaziehi beiadā lehoziam me
erez mizraim ascer hemma beferu z beriti veanohi bagalti
bam neum adonai. chi zot haberit ascer ebrot et bene israel
ahare haiamim habē neum adonai natatti tozati bechirbā
vegā libbā ehteuenna vebaiti labem lelchim vecmma ibi
in li lagam. velo telammedu god isc et regebu veisc et abiu
lemoz degu et adonai chi cullā iedegu oti lemichbetannam
vegad gedolam neum adonai chi ellab laganonā vlhatta
tam lo ezgoz god. co amar adonai noten scemesc leoz ionā
buccot iareba vebobauim leoz laila rogag baia vaiehemu
gallau adonai zeuauot sermo. im iamuscium habucchim bael
le millefanai neum adonai gam zerag israel iscbetu mlbeio
goi lefanai col basamim. co amar adonai im imadu sciamā
im milmagla veiebacheru mosede erez lematta gam aniet
mas behol zerag israel gal col ascer gasu ueum adonai. bin
ne samim baim neū adonai veniuneta bagir ladonai mim
migdal hananiel gad scilagat happinna. veiaza god cau hā
mida negdo gal giugat gareu venaseu gogata. vebol bage

De secūdo messye aduentu lxxxix

mec vebappegarim vebadescen veol hasedemot gad nab
bal chidrō gad pinnat sciagar bassusim misraba codesc la
donai lo innatesc velo iehares god legolam.

¶ Latine Verbus quod factum est hieremie a dño dicēs Latina litter
Hec dicit dñs de⁹ israel dicēs scribe tibi omnia verba que
loquut⁹ sum ad te in libro. Ecce. n. dies venient dicit dñs:
⁊ conuertam conuersionē populi mei israel ⁊ iuda ait dñs
Et cōuertā eos ad terrā quā dedi patribus eoz ⁊ posside
bunt eam. Et hec sunt verba que loquut⁹ est dñs ad israel
⁊ ad iudā. qz hec dicit dñs vocē terrorem audiūim⁹ formi
do ⁊ nō est pax. interrogate nūc ⁊ videte si parit masculus
quare vidī omnē vīz habentē manus suas sup lūbos suos
quasi pturientis ⁊ cōnerse sunt cūctē facies in auruginē ve
qz magna dies illa vt nō sit similis eius tēpusqz tribulatio
nis est iacob ⁊ ex ip̄a saluabit. ⁊ erit in die illa ait dñs exer
cituū conterā iugum eius a collo tuo ⁊ vincula tua dirum
pam ⁊ nō seruient in ea amplius alienis s; seruiēt dño deo
suo ⁊ dauid regi eoz quē suscitabo eis. ⁊ tu ne timeas ser
ue meus iacob ait dñs neqz paueas israel qa ecce ego sal
uabo te de lōgīnquo et semē tuū de terra captiuitatis eoz
⁊ reuertet iacob ⁊ q̄scet ⁊ regescet nemine formidāte qm̄
tecum ego sum ait dñs ad saluandum te. faciam. n. cōsump
tionē in cunctis gētibus ad quas dispsi te. te aut non faciā
in cōsumptionē sed castigabo te in iudicio impunis tñ non
eris. Quia hec dicit dñs Insanabilis fractura tua pessima
plaga tua non est qui iudicet iudiciū tuū ad suscipiendū cu
rationē medicina non est tibi. Dēs amatores tui obliti sunt
tui teqz nō querūt plaga. n. inimici pcussi te castigationē cru
deli ppter multitudinez inīqtatis tue fortia facta sunt pec
cata tua. qd clamas sup fractura tua insanabilis ē dolor m⁹
ppter multitudinez inīqtatis tue: ⁊ qz fortia fuerūt peccata
tua feci hec tibi. Propterea oēs qui comedūt te deuora

Secunda pars

buntur: et uniuersi hostes tui in captiuitatē ducentur: et omnes que te vastat: vastabuntur: cunctosque predatores tuos dabo in predam. obducā. n. cicatricē tibi: et a vulneribus tuis sanabo te: dicit dñs: quia eiectā vocauerunt te syon: est que regretē nō habet. Hęc dicit dñs. Ecce ego cōuertā cōuersionē tabernaculoꝝ iacob: et tectis ei⁹ miserebor: et edificabit̄ ciuitas in excelso suo: et templuz iuxta ordinē suuz fundabit̄: et egredietur ex eis laus: et vox laudantiū: et multiplicabo eos: et nō minuentur. et glorificabo eos. et nō attenuabunt̄. et erunt filij eius sicut a principio: et ceterus ei⁹ corā me permanebit: et visitabo aduersum oēs qui persequuntur eos. et erit fortis eius ex eo et potestas eius de medio ei⁹ egrediet̄: et applicabo eū: et accedet ad me. Quisnam est ille qui applicet cor suum: ut apozopinquet mihi ait dñs. et eritis mihi in populū: et ego ero vobis in deus. Ecce turbo dñi furor egrediēs procella ruens super caput impioꝝ cōgescet: nō auertetur ira indignationis dñi: donec faciat et compleat cogitatōes cordis sui in nouissimo dieꝝ intelligetis in ea. Ca. xxxi.

In illo tpe dicit dñs: ero deus uniuersis cognatōnibus israel: et ipsi erūt mihi in populū. Hęc dicit dñs inuenit gratiam in deserto populus que remāserat gladio vadēs ad faciendū ipsū q̄scere israel a longe dñs apparuit mihi: et caritate ppetua dilexi te: ideo attraxi te misericordia. Rursum edificabo te: et edificaberis uirgo israel. adhuc ornaberis timpanis tuis et egredieris in choro ludētium. adhuc plantabis vineas in montibus samarie: plantabunt plantatores et usque ad tps nō vindemiabūt. qz erit dies in qua clamabūt custodes in monte effraim. surgite et ascēdam⁹ syon ad dñm deum nām. qz hec dicit dñs: exultate iacob in letitia: et hūnnite in caput gētium psonate canite et dicite. salua dñe pplm tuum reliqas isrl. Ecce ego adducā eos de terra aqlōis: et cōgregabo eos ab extremis terre: inf̄ q̄s erūt cec⁹ et claud⁹ p̄eg

De secūdo messye aduentu xc

nās ⁊ pariēs sil: cētus magna reuertē huc: in fletu veniēt:
⁊ in misericordiā reducā eos: ⁊ adducāz eos p torrentes
aquarū: in via recta nō impingēt in ea: qz fact⁹ sup israel p
⁊ effraim p̄mogenit⁹ me⁹ ē. Audite verbū dñi gētes ⁊ an-
nunciate in insulis q̄ pcul sunt: ⁊ dicite: q̄ dispersit israel cō-
gregabit eū: ⁊ custodiet euz: sicut pastor gregē suum. redē-
mit. n. deus iacob: ⁊ liberauit eum de manu potētoris ei⁹.
⁊ veniēt: ⁊ laudabūt in mōte syon: ⁊ cōfluent ad bonū dñi
sup frumēto vino ⁊ oleo: ⁊ sup fetu pecorū ⁊ armentorū: ⁊
erit anima eorū q̄si ort⁹ irrigu⁹ ⁊ ultra nō exuriēt. tūc leta-
bit virgo in choro: iuuenes ⁊ senes īsimul ⁊ cōuertā luctū
eorū in gaudiū: ⁊ cōsolabor eos: ⁊ letificabor a dolore suo
⁊ inebriabo aiām sacerdotū pinguedie: ⁊ popul⁹ me⁹ bono
meo saturabit: ait dñs. Hęc dicit dñs: vox in rama audita ē
lamētatiōis luct⁹ ⁊ amaritudinū rachel plorātis sup filios
suos nolētis p̄solari sup filios suos: qz nō sūt. Hęc dicit do-
min⁹. Prohibe voci tue: ne ploret ⁊ ocul⁹ tuis ne lacrimēt
qz est merces operi tue: ait dñs: ⁊ reuertēt a terra inimici.
⁊ ē spes nouissimis tuis ait dñs. ⁊ reuertentur filij ad ter-
minos suos. Audiens audiui effraim transmigrantem casti-
gasti me: et eruditus sum: quasi iuenculus indomitus cō-
uerte me ⁊ conuertar. quia tu es dñs deus meus. Postq̄z
eū conuersus sum p̄niam egi. ⁊ postq̄z cognoui percussū sup
femur confusus sū: ⁊ erubui. qz sustinui opprobriū pueritie
mee. si filius honorabilis mihi effraiz. si puer delicat⁹. qz q̄
tuncunqz loqr de eo recordās recordabor e⁹. Hęc dicit dñs
⁊ turbata sūt viscera mea sup eū: miserās miserabor ei⁹ ait do-
minus. statue tibi spectacula: pone tibi signacula. dirige cor
tuum ad semitam via qua iuisti reuertere virgo israel re-
uertere ad ciuitates tuas istas. vsqz q̄ p̄plexa eris filia rebel-
lis. eo qz creauit de⁹ nouū sup terra. femina circūdabit viz
Hęc dicit dñs exercitū: de⁹ isrl. adhuc dicēt v̄bū istū i terra

Secunda pars

Iude et ciuitatib⁹ eius cum conuertero captiuitate eorum benedicat tibi deus habitacule iusticie mos sanctus. et habitabunt in eo iudas. et omnes ciuitates eius simul agricole et minantes gregem. quia inebriantur aiam lassam: et oem aiam exurietem saturant. id quasi de sono excitatus sum: et vidi: et somnus meus dulcis mihi. Ecce dies venient dicit dominus. et seminabo domum israel et domum iuda semine hominum et semine iumentorum. et erit sicut vigilavi super eos: ut euellerem et demolirer: et dissiparem et disperderem et affligerem. sic vigilabo super eos: ut edificem et plantem: ait dominus. In diebus illis non dicent ultra pres comederunt uiam acerbam: et dentes filiorum obstupescunt. quia unusquisque pro peccato suo morietur. ois homo qui comederit uiam acerbam: dentes eius obstupescunt. Ecce dies venient dicit dominus: et feriam domum israel: et domum iude fed⁹ nouum: non sicut pactum quod pepigi cum patribus eorum in die qua apprehendi manum suam ut educerem eos de terra egypti: quod ipsi irritum fecerunt: pactum meum: et ego dominatus sum eis: ait dominus. hoc est pactum quod feriam cum filiis israel post dies illos dicit dominus: dabo legem meam in visceribus eorum: et in corde eorum scribam eam: et ero eis in deum. et ipsi erunt mihi in populum: et non docebunt ultra vir proximum suum et homo fratrem suum dicentes. cognoscite dominum. omnes enim cognoscent me a minimo eorum: usque ad maximum ait dominus. quia propitiabor iniquitati eorum et peccati eorum non memorabor amplius. Hec dicit dominus qui dat solem in lumen diei. ordinem lune et stellarum in lumen noctis diuidens mare: et sonauerunt fluctus eius: dominus exercituum nomen suum. si deficient leges iste coram me dicit dominus: etiam semen israel deficiet: ut non sit gens coram me cunctis diebus. Hec dicit dominus: si mensurari poterunt celi sursum et inuestigari fundamenta terre deorsum etiam ego abhorrebo in uniuersum semen israel: cum ois quod fecerit ait dominus. Ecce dies venient dicit dominus et edificabitur ciuitas domino a turri ananelsque ad portam anguli

De secūdo messye aduentu XXI

et erit ultra normā mēsure in cōspectu eius sup collē gē
reb: et circuibit gogata, et omnem vallē cadauerum et cine
res et omnes campos vsq; ad torrētē cedron et vsq; ad an
gulum porte equorum orientalis sanctus domino non euel
letur: et non destruetur ultra in perpetuum.

¶ Duo capitula hec iudei viri pro tēpore redemptionis **Judeorum ex**
vestre per messiam quē venturū dicitis a doctoribus vris **positio**
exponuntur, in quo maxime fundantur, propterēa quia eti
am de decē tribubus reuersione in eis agitur, quod de ba
bylonica reuersione verificari non potest, cum in illa: ut hi
storie narrant: decē tribus reuerse non sint. Ipsis itaq; pro
phetie: siue capitulorum discursum: declarantibus: dicunt
deum hieremie dixisse: ut verba hec que ad deum locutus
erat: in libro scriberet, erant enim nouissimis diebus verifi
canda. Et dicunt preteritum tempus pro presenti prophe
tam posuisse: cum verba que locutus sum, inqt, nondū ex
plicata, sed explicāda prophetarū more: prout alias dictū
est. Dicuntq; tribulationes has: de quibus hic mentio fit:
gog magog bello scatendas esse, quod bellum ante aduen
tum veri messie erit, a quo etiam erunt iudei liberati: per v
ba illa dicentia, Et erit in die illa ait dñs: conterā iugū ei⁹
a collo tuo: et vincula tua dirumpam. Verba autem illa,
Vocem terrorem audiuimus, et reliqua, eo tempore a gē
tibus dicendas esse aiunt. Verba vero illa, sed seruent do
mi no deo suo et dauid regi eorum, dicunt aut p proprio
dauid aut pro messia eius filio: quē dauid nomine vocauit
prophetam dixisse. Cūq; gentium vos persequentū rui
nam per prophetiaz minetur: et vobis post peccati puni
tionem pmittatur salus, nullo mō verum messiam promissum
christum fuisse concedere vult, Dicūt, n. ex eius aduen
tu hīs oppositum fuisse, vnde esse aliū venturum, cuius tē
pore hec verificanda sint: indubitate concludere putant.

Pars secunda

Partem insuper illam Et erit fortis eius ex eo et potestas illius de medio eius egredietur super messiam sic exponunt. Dicunt enim Et erit fortis eorum. s. eorum rex eo: et pro maiori confirmatione et potestas illius de medio eius egredietur subdit. notum erat enim ex israel messiam regem esse debere. His autem verbis usus est propheta ut ostenderet quod ab aliarum nationum regibus sicut usque tunc amplius dominandi non erant. Ex eo vero quod de medio eius egredietur inquit. moysi dictum deuteronomio. xvij. verificatur dicens. De medio fratrum tuorum constitues tibi regem. Et particulam illam Et applicabo eum et accedet ad me aut pro rege ipso aut pro israel intelligi posse aiunt. Super parte quidem illa prophetie dicente vox in rama audita est et reliqua. Eo quia de decem tribubus quarum caput erat ephraim de cuius tribu ipsarum rex erat in ipsa mentio fiat: dicitur quod cum ipsarum reversionis spes aliqua quodammodo non esset: cum secundo templo reuersi non sint nec illorum certus locus sciatur. ideo vox illa matris rachel in rama idest in excelso audita est super eis plorantis metuentis ne forte etiam tunc reuersure sint. cui propheta dei nomine respondens sequentia consolatoria verba inquit dicentia prohibe voci tue ne ploret et reliqua. Quibus tunc letabitur virgo in choro iuvenes et senes insimul continetur: ubi dicitur quod virgo pro virginibus intelligitur. Kursus super ea parte dicente statue tibi spectacula pone tibi signacula et reliqua. dicunt quod illis qui tunc erant propheta loquebatur dicens ut captiuitatis tempore sibi spectacula ad viam recognoscendam ponerent. Erant enim adhuc ad suas ciuitates reuersuri. Sed rabi salomon dicit statue tibi spectacula hoc est signa quibus in viam tuorum bonorum patrum dirigaris.

¶ Particulam autem illam usquequo perplexa eris filia rebellis ad vos sollicitandum ut amplius perplexis non

Rabi salomon

De secūdo messye aduentu xcii

manentibus habita de peccatis vestris penitentia ad domi-
num conuerteremini. super subsequenti vero particula vi-
delicet eo quia creauit deus nouum super terra femina cir-
cundabit virum dicunt q̄ post redemptionem vestram per
messiam fiendam nouum hoc super terra deus creabit q̄
femina scilicet que ab homine nunc circumdatur ⁊ persequi-
tur; virum tunc ipsa circumdabit persequeturq̄. Quod qui-
dem per anthonomasiam dictum fuisse volunt ad denotā-
dum q̄ cum vt ad ipsum conuerteremini hucusq̄ vos de-
us sequutus sit econtra tunc erit. vt enim ad eum reduca-
mini vos ipsum circumdabit. Ex qua visione profeta les-
tatus concludit ⁊ dicit ideo quasi de somno excitatus sum
⁊ vidi ⁊ somnus meus dulcis mihi. Super ea parte preter-
rea dicente Ecce dies venient dicit dominus ⁊ seminabo
domum israel ⁊ domum iuda semen hominum ⁊ semen lu-
mentorum rabi dauid dicit q̄ messie tempore sicut semē ex
quo de grano vno plura nascuntur sic homines ⁊ bestias
deus ponet. Quamobrem in magna multitudine eos multi-
plicare faciet. attamen rabi salomon in ea aliter se habet. di-
cit enim q̄ deus gratiā suā super doctos ⁊ indoctos tunc
sic infundet vt in dei cognitione equales omnes sint. dicit-
q̄ doctos hominum nomine ⁊ indoctos iumentorum me-
thaphorice prophetā appellasse. Ex verbis autē illis dicē-
tibus in diebus illis non dicent ultra patres comederunt
vna ⁊ agrestem ⁊ dentes filiorū obstupescunt rabi dauid ait
esse hoc apud peccatores quid consuetum quēadmodum
trenorum quinto antiqui dixerunt patres nostri peccauerunt
⁊ non sunt nos asit iniquitates eorum portauimus. verūta-
men de diuina constitutione est iniquitates patrū sup filijs
reddere cum opa patrum filij sequuntur; seu q̄ iniquitates
omnium simul congregent ⁊ omnes super filijs reuoluant.

Rabi dauid

Secunda pars

Id autem nisi pro idolatria seu aliquo alio peccato intenso nunquam fieret. et subdit quod metus hic tunc temporis apud homines non erit. Omnes. n. deum equaliter cognoscent et consequenter peccati sui quilibet penam luet. Et super ea parte dicente Ecce dies venient dicit dominus et feriam domui israel et domui iude fedus novum et reliqua dicit rabi david quod hec novitas pacti erit sic ut non amplius irritum quemadmodum illud quod in monte sinai cum israel deus pepigit sed firmum sit. Christianis autem qui in hoc errant dicentes de nova lege per hiesum nazarenum datam hic prophetarum loquutum esse. responde quod non dicitur a propheta sicut lex quam dedi eis sed sicut pactum quod pepigi cum patribus suis: quod pactum ipsi irritum fecerunt. hoc autem novum irritum non facient. dabit. n. legem suam deus in visceribus eorum et in cordibus eorum scribes eam. si erit ergo novitas pacti sed eius confirmatio. Nunquid non prophetarum ultimus malachias in fine sermonum suorum inquit Admetote legis moysi servi mei quam mandavi ei in ore ad omnes israel precepta et iudicia ubi tota pagina illa super messie misterio versatur: Concludit enim Ecce ego mittam vobis eliam prophetam antequam veniat dies domini magnus et horribilis. Ex quibus nunquam aliam legem super illa que monte sinai data fuit innovandas esse manifeste colligit. Super subsequenti quoque parte dicente Et non docebit ultra vir proximum suum et vir fratrem suum cognosce dominum: Omnes. n. cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum ait dominus: quia propitiabor iniquitati eorum et peccati eorum si memorabor amplius. dicit iste rabi si esse per verba hec intelligendum equalem scientiam tunc omnes habere hoc enim impossibile esset precipue ut essent pueri suis maioribus doctrina similes et equales. Innuunt autem per ea propheta omnes tunc in timore domini et via eius ambulando equales esse. Et hoc quia iniquitati eorum quam in

D: secundo mēſure adhiētū **xciii**

captiuatione commiserunt ppitiabitur de^o. et ut ipsū cognoscant cor nouū eis dabit. **¶** Pro quo verba illa subsequētia ppheta protulit dicētia. si mēsurari poterunt celi sursum et inuestigari fundamenta terre deorsum. et ego abūciaz vniuersum semen israhel cū omnibus hīs que fecerūt ait dñs.

¶ Hec igitur est vestrorum doctoꝝ. precipue rabi dauid sup hac ppheta expositio: que q̄tum veritati ac prophētie intellectui consona sit: ex hīs que sequent̄ vobis liquide patebit. quibus aliquib⁹ partib⁹: quēadmodū et alijs cōtigit prophetijs: eozuz verba si recto sensu interpretent̄: veritati adhereant. Certum est enim q̄ de vestra ab hac presenti captiuitate redēptione prophētia loquitur: necnō de vniuersali israhel ad hierusalē reuersione. illorum scz qui ad tempus illud reseruabuntur. qui tamē vt omnes prophētie testantur: pauci erunt. quēadmodū etiā hic ppheta ait. salua dñe populū tuū relinque israhel. **¶** Hoc aut̄ post gog magog. scz antichristi bellum: vobis verū messiam xpm iherusalem cognoscentibus: erit. Tunc enī cognita veritate ab errore vestro recedētis. Quia de causa cum hoc mysterio tanq̄ materia et reductionis modo propheta sermonem aggressus est: cuz hec dicit dominus: vocem tremoris audiuius. inquit.

¶ Ego vero vt veritas vobis facilius manifestetur: et vestrorum rabi insufficientia: seu p̄auitas magis pateat: hic modo tali procedam. nam principaliores partes: quibus prophētie sniam a vero sensū peruertere conantur. primo dei auxilio confutabo. ceteras vero cū ad veram prophētie expositionem deueniam: eo mō quo intelligende sūt: deo duce declarabo. Cum itaq; clausulam illam: vocem tremoris audiuius: a gentibus dicendam esse aiunt: dico ipsos cōtra prophētie intentionem procedere: que vt ex se patet: ad iudeos de directo loquitur. Et cum ex ea parte seu partibus quibus aliarum gentium consumptio predicatur iherusalem

Confutatio eorum.

Pars secunda

per messiam promissum non fuisse: concludere voluit: eo quia hu-
lus oppositum tunc secutum est. dico de vniuersali gentium
consumptione prophetiam aliquo modo verificari non posse. scitis
enim vniuersale messie dominium per omnes prophetas predicari:
quod quidem etiam a vestris doctoribus conceditur. vnde si ipsarum
omnium destructio siue consumptio tunc fieret: prophetie alie me-
dium predicarent: quod est absurdum dicere. Et ergo ad in-
uicem prophetie contrariari non videantur quod pars hec de his so-
lummodo christianis qui antichristum sequuntur aliisque infidelibus
intelligenda sit. necessario dicere debemus. Et ratio quare in
illis christianis et non in vobis consumptio fiet: erit quia vos
in verum messiam antichristum reputabitis: eo quoque me-
diante vobis veritas manifestabitur. Illi autem cum a ve-
ra via qua semper ambulauerunt metu tunc recederint non
sic excusandi erunt. Et cum tantum illi qui sine causa licita
vos persecuti fuerint: in hac sorte cadent. Accirco. Propte-
rea omnes qui comedunt te: deuorabuntur. Propbeta ait
et reliqua. Certum est enim quod cum vos in fine saluare de-
us velit sine licita causa vexandi non estis. secus autem est
ut supra dixi. de causa fidem decernente. Partem insu-
per illam: et erit fortis eius ex eo: et potestas eius de medio
eius egredietur: licet messie recte vestri attribuatur: non tamen
super eo que expectatis verificari potest. quod quidem ex
vocalorum vi manifeste patet. Scitis enim nomen hoc
ad hebraice. latine fortis: diuinitatem importare: quam mes-
siam habere: vos minime conceditis. Cumque et potestas
eius de medio eius egredietur: pro maiore dicti corrobora-
tione: replicatum fuisse aiunt: a veritate non parum elon-
gantur. Cum termini isti fortis. scilicet et potestas: quemad-
modum in se a vera deo duce expositione ostendunt: diuersa
habeant significata. ita quod pro diuersis subiectis accipi omne

De secūdo messye aduentu xciiii

nino debent. Et cum dictū illud moysi deuteronomij. xvij. capitulo ex clausula hac verificari dicunt. Qua ratione moueantur nescio. fuit enim illud israhel a moyse preceptum: vt cum in promissionis terra essent; volentes super eos regem constituere; ex israhel ⁊ non ex alijs nationibus ipsam constituerent. Rex autem messias per vos constituendus non est; quemadmodum etiam ex modo loquendi sui propheta hic inuit; cum de medio eius egredietur; ait. Egredietur enim ex seipso absq; hoc q; ab alio constituatur.

De ea quidem particula dicente. Et applicabo eum; et accedet ad me; quam vt pro rege aut pro israhel intelligi posse dicunt. dico magis consonum esse; vt pro israhel q; pro rege intelligatur. et hoc per clausulā immediate sequēte; qua concluditur. Et eritis mihi in populum. et ego ero vobis in deum. Quo etiam intellectu; vt infra patbit; prophetie sensus melius habetur. Tuncq; per eam clausulam dicentem. Tunc letabitur virgo in choro; prophetam virginem pro virginibus sumpsisse volunt; prae ipsorum more id dicunt. Nam si non de propria ⁊ determinata virgine propheta loqueretur virgines plurali numero; quemadmodum de iuuenibus senibusq; fecit; dicere potuisset. Id preterea quod super ea parte statue tibi spectacula. pone tibi signacula. ⁊ reliqua. dicunt stare minime potest. Non enim pro tempore adeo longo quo captiuitas vestra duranda erat; propheta cui occultum non erat; verba illa dicere poterat. Necnon id qd; super particula illa. Et quequo plecta eris filia rebellis; eo quia creauit deus nouum super terra; femina circundabit virum; dicunt. omni veritati contrarium est. Ipsi enim clausule sententiam que vna ē. vt vidistis in duas diuidunt. et cum hoc eorum dicta super eis consona minime sunt. Nō. n. q; hoies deum circūdent; vt ad

Secunda pars

sua reducantur seruitia quid nouum esse videtur in tantum
q̄ per anthonomasiam prout ipsi dicunt a propheta expli-
catur. Et ad rabi dauid qui ea particula Et seminabo oo-
mum israel ⁊ domum iude semen hominum ⁊ semen iumen-
torum: vult homines ⁊ bestias vras. sicut semē deum tunc
multiplicare debere. dico ipsū nō bene sentire. id em̄ qđ per
verba hęc ppheta vult: quēadmodā rabi salomon ait: sub
sequentia verba declarāt. dicētia. In diebus illis nō dicēt
ultra. Patres comederūt vvas agrestes: ⁊ reliqua. vbi ip-
semet rabi dauid subdit id ob equalē in eos infusam sciētā
tunc contingere. Id tñ quod iste rabi super verbis hīs de
patribus comedentibus vvas agrestes: dicit in se verita-
tem habet. verificatur em̄ in vobis. super quibus patz ini-
quitates redunt precipue eorum qui in xpi passione reperti
sunt: ⁊ pilato dixerūt. sanguis eius sup nos et sup filios no-
stros. Cum autē sup ea parte. Et feriam domui israel ⁊ do-
mū iude fedus nouum ⁊ reliqua. pro pacto nouo. firmū
non irritum pactū prophetam intelligere dicit. Ex quo cō-
tra chzistianos arguit dicētes illud pro noua lege. per chri-
stum ihesum datā a propheta dictū fuisse: chzistiane veri-
tati obstare putans suis verbis illam confirmare video. ar-
guens em̄ in eo se fundat. quia nō sicut pactū: quod pepigi-
cū patribus suis: propheta dixit. Et nō dixit sicut lex quā
dedi eis. Et deinde suam opinionem probare volens pac-
tum hoc nouum firmum ⁊ non irritum eē debere dicit. eo
quia legem suam in visceribus eoz deus dabit. non consi-
derans qđ si pro nouo pacto legem que visceribus eorum
danda erat propheta intelligebat. cogitur dicere pro pacto
⁊ lege prophetam idem sentire: precipue cuz pacti nomine
vtrunq; appellet. et illud scz quod patribus suis datum fu-
it. ⁊ hoc nouum quod filiis dandum erat. non obstante qđ
in sacra scriptura nomine pacti legem appellari. pleriq; in.

De secundo messye aduētū xcv

locis inuenimus. ad auctoritatē autem malachie quaz ipse ducit: dico q̄ si prophete intentōne ibi bene intellexiss̄ tacuisset hec absq̄ dubio. Hanc em̄ proprie sententiā: seu huic similem malachias loco illo innuere voluit. Nā messie mysterium tangēs; cuius aduentu noua lex. scz prime verifictiua: danda erat: vt moneret eos: q̄ vsq̄ tunc moysi lex obseruari debebat: inquantū scilicet ad eius precepta ⁊ ceremonias. ideo pro eorum notitia eis in signum dedit: quoniam antequā dies illa qua prima lex euacuanda erat: ⁊ noua lex danda etiam prophetam illis deus mittere debebat sed de hoc infra suo loco: deo duce diffusius loquetur. Et si huius rabi dicta super parte illa dicente Et non docebit ultra vir proximum suum: ⁊ reliqua bene consideraueritis suā claudicationem ⁊ quantū expositionibus suis a veritate distet: manifeste videbitis. Nam super hīs verbis dicentibus. Omnes enim cognoscēt me a minimo eorum vsq̄ ad maximum: prophetā mēdacē facit: cum quid impossibile dicat: posse oēs in scientia eāles tūc eē. prout p̄pheta asserit. Vos autem si suum suffisima cognoscere vultis: modus loquendi ipsius attēdite: qui contra prophetie sententiam cognitionem hanc ad absolutam scientiā equiuocando reducit: dicens impossibile esse q̄ tunc equales omnes in scientia sint. Quamobrem ad dñi timorem hanc equalitatē reducit: quasi ignoraret q̄ illa scientia infusa: ⁊ non acquisita esse debebit. Qua mediante in timore domini equales omnes erunt: non obstante q̄ iohelis. iij. verba hec allegando quēadmodum ibi deo duce videbitis: sibipsi contradicit.

Ego equidem vt de prauitate vestrorum vobis clariorē noticiam prebeam veram prophetie expositionem aggrediar. Dicoq̄ q̄ cum vestram post antichristi bellum redemptionem. prout supra dixi. hoc in loco propheta narrare voluerit: cum antichristi mysterio sermonem incoans:

Catholica ex
positio

Secunda pars

inquit. Hec dicit dñs deus israhel dicēs. scribe tibi omnia
verba que locutus sum ad te in libro. Ecce enim dies ve-
nient dicit dominus; et conuertaz cōuersionem populi mei
israhel et iuda ait dñs. et reliqua. vbi dicit; hec sunt verba q̄
locutus est dominus ad israhel et ad iudam; quoniam hec
dicit dominus; Vocem terroris audiuius; et reliqua. qui-
bus antichristi bellū tāgit; et verba sua ad israhel et ad iudā
prout videtis dirigit. nō autem ad gentes. vt vestri volunt
Sed cum in bello illo maior pars vestrū peritura sit. et pau-
ci sint remansuri. Idcirco verbis hīs pphetavsus est. quā
obrem etiam dixit diem illam magnam eē; tempusq; tribu-
lationis iacob. Pro remanentibus autem; et ex ipsa salua-
bitur inqt. et modum saluationis narrādo; verba hec protu-
lit dicentia Et seruient dño deo suo; et dauid regi eoz quē
suscitabo eis. Que quidem verba pro dauid filio scz messia
rege; prout ipsi etiā aiunt a propheta dicta fuerunt. Et qz
messias hic deus esse debebat; ideo verbis hīs propheta
vsus est. aliter eniz sibi seruire licitus non eēt; nec a prophe-
ta preciperetur; cum contra legem veniret. sed cum mens
vestra id minime capiat. fueritq; a vobis semper repulsum.
Quapropter pro vestra salute dei preuentus vobis neces-
sarius sit. ideo quoniam tecum ego sum ad saluandū te. ait
dñs; consequēter propheta inquit; quasi dicat qz ea de cau-
sa tu penitus non peribis. quia deus tibi per gratiaz preue-
niet. Causam autem quare in vobis; sicut in alijs gentibus
antichristum sequentibus consumptionem deus nō faciet.
iam supra habuistis. sed esse id ex dei gratia. et non pro me-
ritis tuis. quia ex tui parte nulla tibi est redēptio; per sub-
sequentia verba propheta ostendit; dicentia. quia hec dicit
dominus; insanabilis fractura tua; pessima plaga tua; non
est qui iudicet iudicium tuum ad alligandam curationē tu-
am; medicina non est tibi. vbi super ardua punitione; quam

De secūdo messye aduentu .xcvi

tibi deus merito dedit se iustificando. Ex qua etiam omnino deperdita et irreducibilis semper iudicata fuisti. subdit. omnes amatores tui obliti sunt tui: teque non querunt. Plaga enim inimici percussit te castigatione crudeli propter multitudinem iniquitatis tue christum scilicet interficiendo: fortia facta sunt peccata tua, videlicet post eius mortem: cum sequentium eum persecutione. Et deinde destructionem illorum qui sine licita causa te persecuti fuerint: enarrando. subsequenter ait. Propterea omnes qui comedunt te deuorabuntur et reliqua, vobis in eis omnimodam redemptionem, cum bonorum restitutione promittendo. Quibus dictis. Et erit fortis eius ex eo: et potestas illius de medio eius egredietur. Propheta inquit. Et deinde sequitur. Et applicabo eum et accedet ad me. Quis enim est ille qui applicet cor suum: ut appropinquet mihi ait dominus: et eritis mihi in populum. et ego ero vobis in deum. Quod dictum si recte consideraretis: id quod in eo continetur mysterium pro salute vestra intelligeretis. Et quamuis omnia hec sapientes vestros non latere apud me notum sit: ipsosque locum hunc: sicut et alios prae exponere. Attamen ne etiam ab indoctis vestris occultetur: volo intelligatis quod messie partes: quas tunc concedetis: propheta loco isto enarrare voluit. Nam et erit fortis eius ex eo dicendo. Partem suam tetigit diuinam. Scitis enim quod terminus hic adiri. latine fortis. prope deo attribuitur. et si pro rei magnitudine aliquando alteri accommodetur: id equiuoce fit. Cuius autem. Et potestas eius de medio illius egredietur. dixit partem christi tetigit humanam. Sed ex eo. et de medio eius inquit propheta. ut ostenderet christum fuisse verum messiam: deum humanatum: et de medio vestrum egressum: vos tunc omnino concedere debere. quod ante id non concessistis. et hoc deuterio. xviiij. cum moyses bene conuenit

Secunda pars

dicente. prophetam de medio tui; de fratribus tuis suscitabit tibi dñs deus tuus. vbi etiam ipse de xpo loquitur: quē admodū pte prima pphetia scda sufficienter nistū est. Par tē antē illā. Et applicabo eū: et accedet ad me pro israhel. sicut rabi ionatan ait. propheta dixit. et hoc sui preuentus p gratiam ad te saluandum necessitatem reiterando. Sed cū nūc dispositinne stante: talis preuent⁹ fiat: vt ostenderet hāc dispositionē te tunc habere. subdit: Quis em̄ est ille q applicet cor suum: vt appropinquet mihi. ait dñs. Quod dictum eo mō quo a vestris dicit: intelligendum ē. videlicet quis enim est ille qui applicet cor suum. vt appropinquet mihi quem ego non recipiam ait dominus. et hoc est quod consequenter dicit. Et eritis mihi in populus. et ego ero vobis in deum. Pro maiori autem predictorum omnium declaratione sermonē astriguit propheta. et dicit. Ecce turbo domini furor egrediens procella ruens sup caput impiorum conquiescet: non auertetur ira indignationis dñi: donec faciat et compleat cogitationes cordis sui: in nouissimo dierum intelligetis in ea. volens ex hīs ostendere omnia hec antichristi tempore verificanda esse. cuius causa propbetie principio deus hieremie dixit. scribe tibi verba hec que locutus sum ad te in libro. Unde causam quare sic gratiose et misericorditer deus vobiscum aget: vniuersis notificare volens. subsequens capitulus agrediens inquit. Hec dicit dñs inuenit gratiam in deserto. et reliqua. vbi ait. Et charitate perpetua dilexi te. ideo attraxi te misericordia. Et vñe reductionis circūstantijs narratis dicit. Audite verbū dñi gentes: et annunciate in insulis que procul sunt: et dicite. Qui dispersit israhel congregabit eum: et custodiet eum: sicut pastor gregē suum. Redimet em̄ deus iacob: et liberabit eū de manu potētioris eius. hoc est de manu peccati ipsius contra xpm cōmissi: quod potentius eo erat. ipsumq;

De secūdo messye aduentu xcviij

sua duritie ⁊ perfidia permanere faciebat. pro quo infra: qz propitiabor iniquitati eorum ⁊ peccati eorum non memorabor amplius fatur. Quod de proprio ⁊ determinato peccato christi mortis intelligitur. quo deleto ad veritatē cognoscendā capaces reddemini: ⁊ spiritualibus bonis: ⁊ corporalibus insimul fruemini. Quare propheta consequēter dicit. Et venient ⁊ laudabunt in monte syon: ⁊ confluent ad bonū dñi super frumento vino ⁊ oleo. tangens per hec spirituales partes scz eucharistie sacramentum quod pane ⁊ vino perficitur: ⁊ sacramentum chrisimatis quod perficitur oleo. Et deinde pro corporalibus partibus: ⁊ super fetu pecorum ⁊ armentorum subdit: concludens dicendo. Et erit anima eorum quasi ortus irriguus: ⁊ ultra non exurient eo quia ⁊ presentē ⁊ futurā vitam beatam habebunt. Cum autē ex vestra reductione in celo ⁊ paradiso a sanctis patribus gaudium magnum fieri debeat. Idcirco post predicta verba inquit propheta. Tunc letabitur virgo in choro iuuenes ⁊ senes insimul. ⁊ conuertam luctum eorum in gaudium ⁊ consolabor eos: ⁊ letificabo a dolore eorum. Quorum verborum sensus verus hic est. Tunc letabitur virgo determinata. scz maria in choro videlicet angelorum in que ipsa beata assumpta est. iuuenes ⁊ senes insimul. hoc est sancti beati prime legis ⁊ secunde. Non enim dubitatur quin ipsa mater misericordie super vestra conuersione letanda: ⁊ exultanda sit: cum ad suam deuotionez. vos puros esse decebat. pari quoqz modo ⁊ sancti patres qui in luctu ⁊ amaritudine de vestra perditione semper fuerunt letabunt: precipue cum principaliores: ⁊ maior eorum pars ex te egressi sint. Pro quo etiā hieremias ipse letatus est. cum infra inquit. Ideo quasi de somno excitatus sum: ⁊ vidi ⁊ sonus meus dulcis mihi. Voluens deinde sermonem ad decem tribus propheta talia fatur. Hec dicit dominus. Vox

De secūdo messye aduentu xviii

ra eris filia rebellis: eo quia creauit deus nouum super terra: femina circumdabit virum. ac si diceret. vsquequo tu rebellis ac pertinax resistens tibi difficile erit cor tuum ad semitam dirigere: ita vt mysterium hoc nouum cōcedas qđ deus super terra creauit: videlicet qđ femina scz maria virgo virum christum scz ihesum ab instanti incarnationis perfectum circumdauerit. Cum autē dies adhuc venturi sint: quibus talis gratia vobis a deo concedetur. consequenter propheta ait. Hec dicit dominus exercituum deus israel. Adhuc dicent verbum istud in terra iuda: et in ciuitatibus eius cum conuertero captiuitatem eorum. benedicat tibi deus habitacule iusticie mons sanctus: et habitabit in eo iudas. et omnes ciuitates eius simul agricole et minantes gregem. Tūc concludendo ait. quia inebriaui animam lassam et omnē animā exarientem saturavi. quasi diceret qđ anima que a pctō detēta lasa et afflicta erat grā a deo infusa saturabitur tūc: et inebriabit et ad salutē suā cognoscēdā disposita reddet. Et ex hoc gauisus propheta. iō quasi de sōno suscitatus sū et vidi inqt. et somnatus meus dulcis mihi. Cū autē gratia hec a deo tūc pcessa cōis atqz equalis eē debeat. iō cōsequēter propheta talia fatur. Ecce dies venient dicit dñs. et semiabo domū israel et domū iuda semē hoīm et semē iumentozū. qđ verba put rabi salomō ait intelligēda sūt. et semiabo idifferēter grāz meā sup semē hoīm et sup semē iumentozū. hoc est sup doctos et idoctos. itavt oēs eqlii cognoscēdo me saluari possint eo qđ grāz meā mea clemētia in oēs eqlii infūdā. qđ re subdit. Et erit sicut vigilavi sup eos. vt euellerē et demolirer et dissiparē et disperderē et affligerez. sic visitabo sup eos. vt edificē et plātē ait dñs. Et cū pctm p aliquē cōmissū sup aliū tūc pūci nō poterit grē eqlitate tūc stāte et dei cognitionis. iō subsequēter propheta ait. In diebus illis non dicent ultra. Patres comederunt viuas agrestes: et dentes filiozū obsu-

Secunda pars

peſcunt. omnis enim homo qui comederit uua acerbam de-
tes eius obmutescet. ita q̄ vnusquisq; p̄ pctō suo penā lu-
et: ⁊ hoc pro cognitionis equalitate: quē admodū rabi da-
uid ait: quīs non ad prophetie intellectum id dicat. Et
deinde pro maiori dictorum verificatione sequitur prophe-
ta dicere. **Ecce dies venient** dicit dñs: ⁊ feriam domui isrl̄
et domui iuda fedus nouum: non sicut pactum quod pepi-
gi cū patribus suis: quod ipsi irritū fecerūt. sed hoc est pac-
tum quod feriam cum filijs israhel post dies illos ait dñs.
dabo legem meam in visceribus eorum: ⁊ in corde eorum
scribam eam: ⁊ ero eis in deum: ⁊ ipsi erunt mihi in populū
super quo loco pro veritatis declaratione dico: quē admo-
dum vos non latet: legem pacti nomine nuncupari in sacra
scriptura pluries reperiri. teste moysi **Deuteronomij. xxiij.**
dicente. **Hec sunt verba federis:** quod precepit dominus
moysi: vt feriret cum filijs israhel in terra moab preter fed⁹
illud quod cum eis pepigit in ozeb. Certum est enim q̄ in
ozeb aliud fedus preterquam ipsa lex datum minime fuit.
Dico insuper q̄ legem illam et pactum cum christi morte
⁊ eius non receptione vos irritum fecistis. Tunc autē ip-
sum cognoscentes per dei gratiam sic firmum erit q̄ nunq̄
delebitur. ⁊ hoc modo rabi dauid expositio locum habere
potest. Verba tamen prophetie exponēda sic sunt: nā. **Ecce**
dies venient dicit dñs scz antichristi bellum sequentes:
⁊ feriam domui israhel ⁊ domui iuda fedus nouum. hoc ē
legē nouā per christum. scilicet datā. cui tunc cōfitebantur
que quidem nō sicut ea: quaz patribus suis dedierit. pactus
enim illud ipsi irritum fecerūt: ita q̄ oportuit me illos ac-
castigare. Hoc autem irritum non facient. dabo enim legē
meam in visceribus eorum. ⁊ in corde eorum scribam eam
Per que verba hanc legem gratie esse propheta innuit.
⁊ omnibus equalem. Quod quidē per subsequētia verba

De secūdo messye aduentu xcix

aptius propheta ostendit. dicentia. Et nō docebunt ultra vir proximū suū. ⁊ homo fratrem suū. dicens cognoscite dñs omnes em̄ cognoscēt me a minimo eoz vsq; ad maximum ait dñs. vbi hui⁹ gratie vobis cōcedende causā assignādo propheta concludit dicens. Quia ppitiabor iniquitati eoz ⁊ pcti eoz n̄ mēorabor āpli⁹. Ex quib⁹ v̄bis p̄ntis captiua tionis causam. ⁊ eius diuturnitatis. pctm̄ cōtra xp̄m commissum fuisse aperte colligimus. loquitur enim de proprio ⁊ determinato peccato: cum propitiabor iniquitati eorum ⁊ peccati eorum non memorabor amplius singulariter proferat. Quod si pro alijs locutus esset peccatis plurali numero haut dubium locut⁹ esset. Et cum peccati gravitate attempta gratia hec. prout supra asserit. post longum tempus vobis concedenda esset. ita vt ab omni spe priuata quodammodo videretur. Idcirco pro rei certitudine propheta talia fatur. Hec dicit dominus. qui dat solem in lumine diei: ordinē lune ⁊ stellarum si defecerint leges iste coram me: dicit dominus. etiam semen israel deficiet: vt non sit gens coram me cunctis diebus. ⁊ reliqua. vsq; ad prophete finem contenta. Que omnia mysterij huius certificatiua sūt. ⁊ preter hec vsq; ad libri finem misterium hoc plerisq; i locis. vt manifeste patet: ab ipso hieremia tangit.

Prophetia quinta

e Zechiel. capi. xxxvi. hoc idēz mysterij pphetās Latina littera.
inqt. Et tu fili boīs propheta sup mōtes israel.
⁊ dic mōtes israhel. audite verbū dñi. Hec dicit dominus deus: eo q̄ dixerit inimicus sup
vos: euge et altitudines sempiterne in hereditatem fuerūt
nobis. propterea vaticinare ⁊ dic. hec dicit dominus deus
pro eo q̄ desolati estis: et conculcati per circuitum: et facti

Secunda pars

in hereditatē reliquis gentibus: et ascēdistis super labium lingue. et opprobrium populi. Propterea montes israhel. Audite verbum dñi dei. Hec dicit dñs deus montibus et collibus torrentibus vallibusq; et desertis parietinis. et vr̄ibus derelictis. que depopulate sunt. et subannate a reliquis gentibus per circuitum. Propterea hec dicit dñs deus. quoniam igne zeli mei locutus sum: de reliquis gentibus: et de idumea vn̄uersa que dederunt terram meam sibi in hereditate cum gaudio: et toto corde. et ex animo et eiecerunt eam: vt vastarēt. Idcirco vaticinare super buniū israhel: et dices montibus et collibus iugis et vallibus. Hec dicit dominus deus. Ecce ego in zelo meo et in furore meo locutus sum: eo q̄ confusionem gentium sustinueritis. Idcirco hec dicit dominus deus. Ego leuaui manum meam: vt gentes que in circuitu vestro sunt: ipse confusionem suā portent. vos autem montes israhel ramos vestros geminitis: et fructum vestrum afferetis populo meo israhel: cum p̄p̄inqui erunt. vt veniant. Ecce. n. ego ad vos et conuertar ad vos. et arabimini: et accipietis sementem: et multiplicabo in vobis homines: omnem sc̄z domum israhel et habitabūtur ciuitates et ruinosas instaurabunt: et replebo vos hominibus et iumentis et multiplicabuntur et crescent. et habitare vos faciam sicut a principio: et beneficabo plus q̄ ab initio: et scietis quia ego dominus. et adducam super vos homines populum meum israhel: et possidebunt te: et eris eis in hereditatē et nō addes vltra: vt absq̄eis sis. Hec dicit dominus deus pro eo q̄ dicunt de vobis deuoratrix hominū es: et suffocās gentē tuā. propterea hoies nō comedes amplius: et gentē tuā non necabis vltra. ait dñs deus. nec audiam faciam in te amplius confusionem gentium et opprobrium populorum nequaquā portabis: et gentem tuam nō amittes amplius: ait dominus deus. Et factum est verbum

De secūdo messye aduentu .c.

domini ad me dicens. Fili hominis domus israhel habitauerunt in humo sua; et polluerunt eam in vijs suis; et in stivis suis iuxta immunditiam mensurate facta est via eorum coram me. et effudi indignationem meam super eos; propter sanguinem quem fuderunt super terras; et immunditijs suis polluerunt eam. et dispersi eos in gentes; et ventilati sunt in terras iuxta vias eorum; et ad inuentiones eorum iudicauit eos et ingressi sunt ad gentes; ad quas introierunt. et polluerunt nomen sanctum meum cum diceretur de eis populus domini est iste; et de terra eius egressi sunt. Quia dices domui israhel. Hec dicit dominus deus. Non propter vos ego faciam domus israhel. sed propter nomen sanctum meum quod polluistis in gentibus; ad quas intraistis. et sanctificabo nomen meum magnum quod pollutum est inter gentes quod polluistis in medio earum. ut sciant gentes quia ego dominus: ait dominus exercituum cum sanctificatus fuero in vobis coram eis. tollam quippe vos de gentibus. et congregabo vos de vniuersis terris; et adducam vos in terram vestram. et effundam super vos aquam mundam; et mundificabimini ab omnibus inquinamentis vestris et ab vniuersis immunditijs vestris mundabo vos; et dabo vobis cor nouum et spiritum nouum ponam in medio vestrum; et auferam cor lapideum de carne vestra et dabo vobis cor carnesum. et spiritum meum ponam in medio vestri et faciam ut in preceptis meis ambuletis; et iudicia mea custodiatis et operemini; et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris. et eritis mihi in populum et ego ero vobis in deum; et saluabo vos ex vniuersis iniquitatibus vestris; et vocabo frumentum et multiplicabo illud et non imponam vobis famem. et multiplicabo fructum ligni et germen agri ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus. et ecce dabo vobis viam vestram pessimam et studiorum vestrorum non

Secunda pars

bonorum: et displicebunt vobis iniquitates vestre et scelera vestra. non propter vos ego faciam. ait dominus deus notum sit vobis confundimini: et erubescite super peccatis vestris domus israel. Hec dicit dominus deus: in die qua mundauero vos ex omnibus iniquitatibus vestris: et inhabitari fecero urbes et instaurauero ruinosas et terra deserta fuerit exulta que quondam erat desolata in oculis omnis viatoris. et dicent: terra ista inculta: facta est quasi hortus deliciarum: et ciuitates deserte et destitute atque suffolite munite sederunt. et scient gentes quecumque derelictae fuerint in circuitu vestro: quia ego dominus edificaui dissipata: plantauique inculta. ego dominus locutus sum. et fecerim. Hec dicit dominus deus: adhuc in hoc inueniet me domus israel. ut faciam eis. multiplicabo eos sicut gregem homines. ut gregem sanctum. ut gregem israel in solennitatibus eius. sic erunt ciuitates deserte plene gregibus hominum. et scient quia ego dominus. Capitulum. xxxvii.

Acta est super me manus domini. et eduxit me in spiritu domini. et dimisit me in medio vallis que erat plena ossibus. et circumduxit me per ea in giro. erant autem multa valde super faciem vallis. siccaque vehementer: et dixit ad me. fili hominis putas ne viuent ossa ista. et dixi domine deus tu nosti. et dixit ad me. vaticinare de ossibus istis. et dices eis. ossa arida audite verbum domini. Hec dicit dominus deus ossibus huius. Ecce ego intromittam in vos spiritum et viuetis. et dabo super vos nervos et subcrescere faciam super vos carnes et superextendam in vobis cutem et dabo vobis spiritum. et viuetis et scietis quia ego dominus. et prophetaui sicut preceptum fuerat mihi. et factus est sonitus me prophetante. et ecce commotio et accesserunt ossa ad ossa. vnumquodque ad iuncturam suam. et vidi. et ecce super ea nervi et carnes ascenderunt et extensa est in eis cutis desuper. et spiritum non habebant. et dixit ad me. va

De secūdo messye aduentu ci

dicinare ad spiritum vaticinare filij hominis ⁊ dices ad spiritum
ritus. Hec dicit dñs deus a quatuor ventis veni spiritus ⁊
infla sup interfectos istos ⁊ reuiviscant. ⁊ pphetani sicut
preceperat mibi ⁊ ingressus est in ea spiritus ⁊ reuixerunt
steteruntq; sup pedes suos exercitus gradis nimis valde. ⁊
dixit ad me filij hominis ossa hec vniuersa domus israel est
Ecce dicunt. Arruerunt ossa nra ⁊ perijt spes nostra ⁊ ab
scisi sum⁹. Propterea vaticinare ⁊ dices ad eos Hec dicit
dñs deus ecce ego aperiaz tumulos vestros ⁊ educā vos
de sepulcris vestris popule meus ⁊ aducam vos in terram
israel ⁊ scietis quia ego dñs cum aperuero sepulcra vestra
⁊ eduxero vos de tumulis vestris popule me⁹. ⁊ dabo spi
ritum meū in vobis ⁊ viuetis ⁊ regescere vos faciaz super
bumum vram ⁊ scietis qa ego dominus locutus sum ⁊ fe
ci ait dñs deus. Et factus est sermo domini ad me dicēs ⁊
tu fili hominis sume tibi lignum vnuz ⁊ scribe super illud iu
de ⁊ filiorum israel socijs eius ⁊ tolle lignum alteruz ⁊ scri
be super illud ioseph lignum efraiz ⁊ cūcte domus israel so
ciorum eius ⁊ adiunge illa vnum ad altetum tibi in lignum
vnuz ⁊ erunt in vnione in manu tua. Cum aut dixerint ad
te filij populi tui loquentes nonne indicabis nobis quid
in hñs tibi velis. dices ad eos hec dicit domin⁹ Ecce ego
assumam lignum ioseph quod est in manu efraim ⁊ tribus
israel que sunt ei adiuncte ⁊ dabo eas pariter cum ligno iu
da ⁊ faciam eos in lignū vnum ⁊ erūt vnum in manu mea.
Erunt aut ligna super que scripseris in manu tua in oculis
eorum; ⁊ dices ad eos Hec dicit dominus deus Ecce ego
assumam filios israel de medio nationum ad quos abierit
⁊ congregabo eos vndiq; ⁊ aducam eos ad humum suaz.
⁊ faciam eos gentem vnā in terra in mōtibus israel ⁊ rex
vnus erit omnibus eis in regem ⁊ non erunt vltra in duas
gentes nec diuidentur amplius in duo regna. neq; pollu

Secunda pars

entur ultra in immunditijs suis ⁊ abhominacionibus suis
⁊ cunctis iniquitatibus suis ⁊ saluos eos facias de vniuer-
sis sedibus suis in quibus peccauerunt ⁊ emundabo eos
⁊ erunt mihi in populum ⁊ ego ero eis in deum. ⁊ seruus
meus dauid rex super eos ⁊ pastor vnus erit omnibus ip-
sis in iudicijs meis ambulabunt ⁊ mandata mea custodiēt
⁊ facient ea. ⁊ habitabunt super rerram quam dedi seruo
meo iacob qua habitauerunt patres vestri ⁊ habitabunt su-
per eam ipsi ⁊ filij eorū ⁊ filij filiorum eorum vsq; in sempit-
ernum. ⁊ dauid seruus meus dux eorum in sempiternum.
⁊ percutiam eis fedus pacis pactum sempiternum erit eis
⁊ fundabo eos ⁊ multiplicabo ⁊ dabo sanctuarium meum
in medio eorum in perpetuum. ⁊ erit tabernaculum meum
in eis ⁊ ero eis in deum ⁊ ipsi erunt mihi in populus; ⁊ sci-
ent gentes quia ego dominus sanctificator israel cum fue-
rit sanctuarium meum in medio eorum id perpetuum.

Capitulum xxxviij.

Et factus est sermo domini ad me dicens fili hominis po-
ne faciem tuam contra gog de terra magog principem capi-
tis mosoch ⁊ thubal ⁊ vaticinare de eo. ⁊ dices hec dicit
dominus deus Ecce ego ad te gog principem capit-
is mosoch ⁊ thubal. ⁊ circuagaz te. ⁊ ponam frenum in maxillis
tuis ⁊ educam te ⁊ omnem exercitum tuum equos ⁊ equi-
tes vestitos loriceis vniuersos multitudinez magnam hastā
⁊ clipeum arripientium ⁊ gladium. perse ethiopes ⁊ lybies
cum eis omnes scutati ⁊ galeati. gomer ⁊ vniuersa agmina
eius domus thogarma latera aquilonis ⁊ totū robur eius
populi multi tecum. prepara ⁊ instrue te ⁊ omnem multitu-
dinem tuam que coaceruata est ad te ⁊ eris eis in precep-
tum. Post dies multos visitaberis in nouissimo annorum

De secūdo messye aduentu cū

venies ad terram que frustrata est a gladio ⁊ congregata de populis multis ad montes israel qui fuerunt deserti in-
giter ⁊ hec de populis educta est ⁊ habitabunt in ea confi-
dēt vniuersi ascēdes q̄si tēpestas vēies q̄si nubes vt operā-
as terrā tu ⁊ oīa agnīa tua ⁊ ppl'i ml'i tecū hęc dicit dñs
de⁹ in die illa ascendent sermōes super cor tuū ⁊ cogitabis
cogitationem malam ⁊ dices. Ascendā ad terras absq; mu-
ro veniam ad quiescentes habitantes secure hū omnes ha-
bitant sine muro vettes ⁊ porte nō sunt eis; vt diripias spo-
lia ⁊ inuadas predam vt inferas manum tuam super deser-
ta restituta; ⁊ super populum qui congregatus est ex gen-
tibus qui possidet possessiones ⁊ bona habitans in umbi-
lico terre. Saba ⁊ dedan ⁊ negotiatores tharsis ⁊ omnes le-
ones eius dicent tibi Nunquid ad sumēda spolia tu venis
aut ad diripiendam predam congregasti multitudinem tuā
vt tollas argentum ⁊ aurū auferas supellectilem atq; sub-
stantiam ⁊ diripias manubias infinitas. Propterea vaticī-
nare filij hominis ⁊ dices ad gog hęc dicit dominus deus
Nunquid non die illo cum habitauerit populus meus isra-
el confidenter scies ⁊ venies de loco tuo a lateribus aquī-
lonis tu ⁊ populī multi tecum ascensores equorum vniuer-
si cetus magnus ⁊ exercitus vehemens. ⁊ ascendes super
populum meum israel quasi nubes vt operias terram in-
nouissimis diebus erit. Et adducam te super terram me-
am vt sciant gentes me cum sanctificatus fuero in te in ocu-
lis eorum o gog. hęc dicit dominus deus. Tu ergo ille
es de quo locutus sum in diebus antiquis per manus ser-
uorum meorum israel qui prophetauerunt in diebus illo-
rum temporum vt aducerem te super eos; ⁊ erit in die illa
in die aduentus gog super terram israel ait dominus de-
us noster hiesus xps ascēdet indignatio mea in furore meo

Secunda pars

Et in zelo meo in igne ire mee locutus sum quia in die illa erit commotio magna super terram israel et commouebuntur a facie mea pisces maris et volucres celi et bestie agri et omne reptile quod mouetur super humum cunctique homines qui sunt super faciem terre. Et subuertentur montes et cadent sepes et omnis murus corruet in terram.

Et conuocabo aduersus eum in cunctis montibus meis gladium ait dominus deus gladius uniuscuiusque in fratrem suum dirigetur. et iudicabo eum peste et sanguine et thymbre uehementi et lapidibus immensis ignem et sulphur pluam super eum. Et super exercitum eius et super populos multos qui sunt cum eo. Et magnificabor et sanctificabor et notus ero in oculis multarum gentium et scient quia ego dominus.

Capitulum xxxix.

Tu autem fili hominis uaticinare aduersus gog et dices hec dicit dominus deus Ecce ego super te gog principem capitulis mosoch et thubal. et circumagaz te et aducaa te et ascendere te faciam a lateribus aquilonis et aducaa super montes israel. et percutia arcum tuum in manu sinistra tua et sagittas tuas de manu dextera tua deiciam. Super montes israel cades tu et omnia agmina tua et populi qui sunt tecum. feris auibus omnique uolatili celi et bestiis terre dedi te ad deuorandum. Super faciem agri cades; quia ego locutus sum; ait dominus deus. Et immittam ignem in magog et in his qui habitant in insulis confidenter. et scient quia ego dominus. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei israel et non polluam nomen sanctum meum amplius; et sciant gentes quia ego dominus sanctus israel. Ecce venit; et factus est ait dominus deus. hec est dies de qua ego locutus sum. Et egredientur habitatores de ciuitatibus israel. et succedent et comburent arma clypeum et hastas arcum et sagittas et baculos manuum et contos; et suc-

cedent ea igni septem annis. Et non portabunt ligna & regionibus; neque succidēt de saltibus; quoniam arma succidēt igni; & depredabuntur eos quibus prede fuerant; & diripient vastatores suos. ait dñs deus. Et erit in die illa dabo gog locum sepulcri ibi in israhel, vallem viatorum ad oriētem maris que obstupescere faciet pretereuntes. Et sepelient ibi gog & omnem multitudinem eius; & vocabitur valles multitudinis gog; & sepelient eos domus israhel; ut mūdēt terram septem mensibus. sepeliet autē eū omnis populus terre; & erit eis nominata dies in qua glorificatus sum ait dñs deus. Et viros iugiter cōstituēt lustrantes terram qui sepeliant & requirant eos qui manserāt sup faciē terre; ut emundent eā. Spatio autē septem mensium querēt; & circuibunt peragrantes terrā. Cūq; viderint os hoīs stauerunt iuxta illud titulus donec sepeliant illud pollinctores in valle multitudinis gog. Nomen autem ciuitatis amona et mundabunt terram. Tu ergo fili hominis. Hæc dicit dñs deus. Dic omni volucri & vniuersis ausibus cunctisq; bestijs agri. Conuenite properate; concurrite vndiq; ad victimam meam quā ego imolo vobis: victimā grandē super montes israhel; ut comedatis carnes & bibatis sanguinem. Carnes fortium comedetis & sanguinē principū terre bibetis; arietum & agnorū & hircorū taurozum & altilium & pinguium omnium. Et comedetis adipem in saturitate; & bibetis sanguinem in ebrietate; de victima quā ego imolauī vobis & saturabimini sup mensam meam de equo & de eqte forti; & de vniuersis viris bellatoribus. ait dñs deus. Et ponam gloriam meam in gentibus; & videbunt omnes gētes iudicium meum quod fecerim & manum meam quam posuerim super eos. & scient domus israhel; quia ego dñs deus eorū a die illa & deinceps. Et sciēt gentes qm̄ in in-

Secunda pars

quitate sua capta est domus israhel: eo quod dereliquerunt me
et abscondi faciem meam ab eis: et tradidi eos in manus hostium:
et ceciderunt in gladio uniuersi. Juxta immunditiam eorum et scelus
feci eis: et abscondi faciem meam ab illis. Propterea hec dicit dominus
deus. Nunc reducam captiuitatem iacob: et miserebor omnis domus
israhel. Et assumam zelum pro nomine sancto meo: et portabunt
confusionem suam: et omnem preuaricationem quam preuaricati sunt
in me: cum habitauerint in terra sua confidenter nemine formidante:
et reduxero eos de populis: et congregauiero de terris inimicorum
suorum. et sanctificatus fuero in eis in osculis plurimarum gentium.
Et sciunt quia ego dominus deus eorum: eo quod traxerim eos in
nationes et congregauerim eos super terram suam: et non dereliqueris
quicquam ex eis ibi. Et non abscondas ultra faciem meam ab illis:
eo quod effunderim spiritum meum super omnem domum israhel, ait dominus
deus. ¶ Nota in hac prophetia hebraicam litteram, sicut in alijs non
posui sui longitudine, et quia christiana littera ab hebraea in ipsa
non in multis discrepat: ipsam tamen secundum hebraicam
veritatem transdixi. ¶ Super hac prophetia: cum circa
uniuersalem redemptionem uestram: et gog magog
mysterium: principaliter versetur: doctores uestri
eorum errorem maxime edificant. dicunt enim
non posse hanc: nisi uestri expectati messie aduentu
uerificari. Ego autem dico uobis quod per istam
christiana ueritas superioribus longe clarius: et
magis indubitate demonstratur: quam ut
facilius intelligatis: cum non in prophetie
discursu: sed in principali mysterio inter nos
et uos differentia existat: eorum dicta sicut
in alijs recitare non curo. ¶ Sed ueram
prophetie declarationem agredi dumtaxat. Quae
quidem partes ille qui speculatione: ob
differentiam inter nos existentem indigebunt:
indigeste dei auxilio non transibit. Et

Judeorum expositio.

Catholica expositio cum iudeorum confutatione

De secūdo messye aduentu ciiii

per maiori dicendoꝝ noticia modum procedendi prophete animaduertere debetis. qui motibus israhel primo prophe-
tatur eis cum totius israhel reuersione restauratōez ꝑmit-
tendo. deinde captinationis israhel eozsqꝫ reductōis cau-
sa assignata anime ꝫ corporis redēptio illis pollicetur. cuꝫ
fili hominis domus israhel habitauerunt in humo sua; ꝫ re-
liqua inquit. Consequenter vero ipsius reductionis certi-
ficatiuum signum a deo illimet prophete datur: per partes
illam dicentem. Facta est super me manus dñi ꝫ reliqua.
Postqꝫ israhel super simili redemptione ex ea pte. Et tu fi-
li hominis sume tibi lignum vnū; ꝫ reliqua. signum prebeꝫ
Deniqꝫ ipsi reductioni tempꝫ assignatur: qꝫ antichristi die-
bus: quibus hec omnia cōsumanda sunt. ꝫ hoc cum fili ho-
minis pone faciem tuam cōtra gog inquit. Dirigens itaqꝫ
ad montes israhel sermonem propheta talia fatur. Adōtes
israhel audite verbū dñi: hec dicit dñs deus: pro eo qꝫ di-
xerit inimicus gog. scꝫ de vobis: euge quia hierosoline al-
titudines hereditate nobis date sunt putātes me amplius
vos visitaturum nō eē. Accirco scitote qꝫ ego igne zeli mei
locutus sum contra gentes has: que in hereditate perpe-
tua vos sibi dare putauerunt. ita qꝫ confusioneꝫ suam ipse
portabunt. ꝫ vos ramos vꝫs germinet; ꝫ fructū vꝫm au-
feretis populo meo israhel. Quod quidem erit cum propi-
qui erunt. vt veniant. Et sic em̄ ego ad vos ero cōuertarqꝫ
ad vos ꝫ arabim̄ni; ac semētē accipietis: vt hoīm multitu-
dinē ad vos venientē recipere comode possitis. Hæc autem
multitudo vniuersa domus israhel erit. tunc equidem ciui-
tates habitabuntur; ꝫ ruinosa instaurabuntur. hominibus
enim ꝫ iumentis vos replebo: ita qꝫ sicut a principio et ma-
gis vos habitare faciā. ꝫ vltra hoc erit restauratio hec ppe-
tua: qm̄ te sic possidebunt eisqꝫ in hereditate sic eris qꝫ vt

Secunda pars

absq; eis sis ultra non addas: neq; hominum deuoratrix et gentem suam suffocans sicut prius amplius vocari possis: nec hanc gentium confusionem et populorum opprobrium ultra portabis: Eo quia gentem tuam amplius non amittes ait dominus deus. His autem expletis dicere pergit profeta: Et factum est verbum domini ad me dicens fili hominis domus israel habitauerunt in humo sua et polluerunt eam in vijs suis et in studijs suis iuxta immunditiam menstruate facta est via eorum coram me. Per que verba: quemadmodum rabi salomon ait: innere vult propheta q; propterea quia in sacra scriptura dei vxor congregatio *israhel* vocata est: et ipse vir suus. ideo mulieri menstruate quam duratibus mensuris maritus a se elongare facit eaz assimilauit. Peccatum autem propter quod illos deus expulit et captiuos fecit propheta narras: et effudi indignationem meam super eos pro sanguine quem funderunt super terram subsequenter ait. Tibi per modum loquendi suum q; de christi sanguine intelligat aperte ostedit. Inquit enim hebraice gal badam ascer scia fehu gal haarez quod de sanguine proprio et determinato omnino intelligi debet. Scitis enim litteram illam be que dictioni illi dam apponitur be balediga. Hoc est be certitudinis nuncupari. Ita q; cum gal badam inquit ad vnum determinatum sanguinem se refert. Et q; ita sit per subsequentem particulam. Et in immunditijs suis polluerunt eam dicentem: apertius ostedit. Per ipsam enim de peccatis alijs vniversalem notitiam vniversaliter loquendo assignat. Et ego hanc puto causam fuisse propter quam rabi dauid partem istam intactam dimisit. Sed ad punitionem veniens propheta Et dispersi eos in gentes et ventilati sunt in terras iuxta vias eorum et ad inuentiones eorum iudicaui eos subdit. Et cum a tali

Rabi salomon

De secūdo messye aduentu CV

dispersione cōgregatio per vos nunq̄ fieret. Nunq̄ enim nisi dei gratia preueniēte a vestra perfidia recederetis. idō causam redemptionis assignando que dei sui honoris vindicatio erit: subdit propheta Et ingressi sunt ad gentes ad quas introierunt ⁊ polluerunt nomen sanctum meum: ⁊ reliqua. Tūc subsequeretur ait iccirco dices ad eos Hec dicit dominus deus. Non propter vos ego faciam domus israhel non enim tanti digni vos estis. Sed propter nomē sanctum meum quod volo inter gentes: In quibus vos ipsius pollutū fecistis sanctificetur. Et hoc pro gentibus sub christi fide non existentibus quibus hec futura esse notus non est. Admodum autem sanctificationis assignando propheta dicit. Tollā quippe vos de gentibus ⁊ cōgregabo vos de vniuersis terris ⁊ aducam vos in terram vestraz. vbi aquā mundam qua mediante ab omnibus inquinamētis vestris ⁊ ab vniuersis immunditijs vestris mundificabimini super vos effundam. Per quam aquam: aquam baptismatis haud dubium intelligit. quod per doctores vestros libro historia hierosolomitano auctorizatur dicētes q̄ sicut pelagus pollutos mundificat sic deus sanctus ⁊ benedictus venturo tempore israhel mundificaturus erit ezechiele. xxxvi. dicente. Et effundam super vos aquam mundam ⁊ mundificabimini. ex quibus habetur q̄ non exemplariter: quem admodum rabi dauid vult: propheta loquitur. Sed de propria aque baptismatis aspersione qua tunc pro vestra salute per dei gratiam renati eritis. Quare subdit propheta. Et dabo vobis cor nouum ⁊ spiritum nouum ponam in medio vestrum: ⁊ auferam cor lapideum de carne vestra ⁊ dabo vobis cor carneum ita vt remota perfidia ad deum cognoscendum dispositi reddamini eiusq̄ mandata libenti animo obseruetis. pro quo ⁊ faciam vt in preceptis meis

Pars secunda

ambuletis et iudicia mea custodiatis et operemini; subsequenter propheta ait. Post autem hec in terra vestra habitationem deus vobis pollicetur; ubi sibi in populum eritis et ipse vobis in deum; ita quod postquam anime salute; iniquitates vestras delendo; vos saluauerit; faciet vos etiam temporalibus bonis abundare propheta dicente. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris et vocabo frumentum et multiplicabo illud; et reliqua. Quibus bonis vobis concessis perfidie vestre vestrarum pessimarum viarum recordabimini. et quemadmodum propheta asserit super illas dolebitis. Sed cum non pro meritis vestris sed per dei gratias hec vobis fient; ideo non propter vos ego faciam ait dominus deus; Notum sit vobis confundemini et erubescite super peccatis vestris domus israel propheta ait. Et postremo boni abundantiam quam a deo tunc consecuti eritis ex qua gētes que post antichristi bellum in circuitu vestro remanebunt admirati erunt enarrando. omnem discursum qui vsque ad capituli finem continetur recitat. ubi et parti secunde finis datur. Et tertiam agrediens signum super omnium predictorum certitudine sibi a deo datum recitat. dicens quod manus domini sibi in visione facta fuit. Que in vallem ossibus mortuorum scilicet plenam ipsum duxit. dicitque quod videbatur ei ut per ossa illa in gyro circumduceret. et hoc ut eorum multitudinem que infinita quodammodo erat inspiceret. Et qualiter arida et esiccata valde erant ut maiorem impossibilitatem reuiuificationis perciperet. Quo facto asserit propheta sibi deum dixisse an ossa illa amplius reuiuiscere putaret. Cui respondit illud sibi tantummodo notum esse. Deus autem sibi postmodum ut de illis ossibus prophetaret iussit qualiter in ea spiritum intromittere debebat ita ut viuerent eis diceret. debebat enim super illis ner

uos dare ⁊ carnes subcrescere nec non ⁊ cutem super extē-
dere. ⁊ deinde spiritum in eos intrmittere: ita vt reuiuifi-
cati: quia ipse est dominus cognoscerent. Quod preceptum
ipsum obseruasse testatur propheta. ⁊ ipso facto commotio-
nem ⁊ sonitum inter illa ossa factum esse recitat tali modo
q̄ vnum ad aliud vnumquodq̄ in iuncturam suam acces-
serunt: ⁊ carnes ⁊ cutim desuper eis vidit: spiritum tamen
non habebant. Dicit autem fuisse a deo sibi preceptum vt
ad spiritum vaticinaretur q̄ a quatuor ventis veniret ⁊ su-
per interfectos illos ita vt reuiuificaretur insufflaret. Quo
facto in ossa illa spiritus ingressus est ⁊ vixerunt: ⁊ super su-
is pedibus steterunt: eratq̄ exercitus grandis nimis valde.
Quibus explicatis asserit q̄ exempli significatum sibi signi-
ficans deus dixit ossa illa vniuersam domum israhel esse
que quasi ossa esiccata absq̄ alicuius redemptionis spe es-
se dicitis. Que quidē verba: cum omnes per vos super mes-
sie aduentu calculatos terminos elapsos esse videritis: a
vobis dicentur. pro quo. Ecce dicunt. Eruerunt ossa no-
stra ⁊ reliqua: propheta inquit. Cum autem sua misericor-
dia deus vos adhuc saluos facere debeat subsequēter ait
Propterea vaticinare ⁊ dices ad eos. Hec dicit dominus
deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros ⁊ educam vos
de sepulcris vestris popule meus ⁊ reliqua: vsq̄ ad huius
partis finem quibus verba hec continentur. videlicet. Et
dabo spiritus meus in vobis ⁊ viuetis: vbi quemadmodum
rabi dauid ait de intellectuali spiritu quo mediante noticiā
veritatis habebis p̄pheta loquit̄. Vos aut̄ significati simi-
litudinē animaduertite q̄ quasi essetis mortui in sepulcris
omni noticiā priuati de vobis p̄pheta loquit̄: ⁊ merito. naz.
peccatū in quo estis vos victos ⁊ opp̄ssos sic tenet q̄ nisi

Secunda pars

ius misericordia erga vos tanta est quod si obstare signo hoc prophete dato pro maiori rei certitudine voluit vobis etiam aliud dare. Quare dixit propheta ut lignum unum sibi sumeret super quo verba hec scriberet, scilicet iuda et filiorum israel sortiorum eius; qui tribus beniamin tota; et de tribu leui plerique alij; necnon et aliarum tribuum qui in decem tribuum captiuatione in terris iude et beniamin remanserunt sunt. Et lignum alterum ex alia parte super quo scriberet ioseph lignum effraim; et cuncte domus israel sortiorum eius; qui decem tribus sunt; quarum caput est effraim ioseph filius. Quo facto dixit ei ut ligna illa unum ad alterum adiungeret, quia in lignum unum in manu sua efficerentur. et cum filij populi sui ad eum dicerent; utrum quid sibi in illis vellet eis indicaret, responderet quod sic assumet deus lignum ioseph et cum ligno iuda pariter iungat quod erunt in unum in manu sua, ita quod omnibus illis rex vnus in regem erit; quem infra nomine vocat cum. Et seruus meus dauid rex super eos inquit, quod pro messia rege; ut vestri expositores volunt; dixit, et hoc permaxime ostendit propheta cuz. Et pastor vnus erit omnibus ipsis; immediate subdit. Non enim pastor vnicus vocari potest; nisi qui solus pastor et semper est. sunt itaque verba hec sic intelligenda. Et seruus meus dauid rex super eos; hoc est ipsemet qui eis rex erit, erit pastor vnus omnibus illis, ita quod post ipsum alter non succedet, et ut hanc sententiam melius declararet propheta dicere sequitur. Et habitabunt super terram quam dedi seruo meo iacob; qua habitauerunt patres vestri; et habitabunt super eam ipsi et filij eorum; et filij filiorum eorum vsque in seipiternum, et postea subdit. Et dauid seruus meus rex eorum in perpetuum. Certum est ergo cum non perpetuum et eternum messiam vos dicatis quod prophetia de ipso

De secundo messye aduētū cvii

Intelligi non potest, sed de christo ihesu in se diuinitatez habente: et perpetuitatem, pro quo; et eritis mihi in populum: et ego ero vobis in deum, subsequenter ait, et hoc in terris vestris; vbi suum tabernaculum et sanctuarium in eternuz stabit. Huius autem rei per predicta signa certitudisne data verificationis tempus assignat, dicens, Et factus est sermo dñi ad me dicens, Filii hominis pone faciem tuam contra gog, et reliqua, vbi narrat quod diebus illis quibus hec consumanda erunt: ponet deus in corde gog, scz antichristi permittetque ei, vt cum exercitu magno et forti cum proposito et intentione ad montes israhel veniendi: de partibus aquilonis recedat, pro quo dixit, Et circummagam te et ponam frenum in maxillis tuis et educaz te et omnē exercitum tuum et reliqua, vbi postea ait, Prepara et instrue te, et omnē multitudinem tuam que coaceruata est ad te, et eris eis in preceptum, Post dies multos visi taberis in nouissimo annorum venies ad terram que reuersa est a gladio, et congregata est de populis multis ad montes israhel, et reliqua, Qui quidem gog, scz antichristus filius perditionis tandem erit contra quem potentiam suā deus magnis miraculis et prodigijs coram omni gente ostendet. Est autem hic speculatio locus ante israhel congregationez: et suis terris reductionē seu postea aduentus huius esse debeat, nam id postea esse debere; per aliqua prophetam innuere videmus: per aliqua vero antea, cum enim, Hec dicit dominus deus, Nunquid non in die illo cum habitauerit populus meus israhel confidenter, scies et ventus, inquit, israhel in hierusalem existente, illum venturum esse prophetam ostendere videtur, Cum autem prophete discursum a principio sui vsqz ad finem consideramus ipsum oppositum demonstrare videmus, et hoc precipue per partem illam dicentez, Hec dicit dñs deus, nunc reducam captiuationem iacob.

Partis secunda

ex qua parte colligitur quod finita re gog israel ad hierusalem
reducetur cum mortuo gog dictum illud proferat. Et in hoc
etiam quemadmodum suo loco deo duce videbitis. Zacha-
rias conuenit. Doctores autem vestri super hoc claudica-
re videntur. dicunt enim post exitum totius israel seu ma-
ioris eius partis a captiuatione id esse debere. Quod dic-
tum si israel ad hierusalem reuersionem affirmare vult. nec
rationi consonum est: neque cum vestra opinione stare potest
Nam si etiam iuda: prout prophetie testantur: in obsidione
contra hierusalem cum ipso gog venire debet: non dubita-
tur quod in hierusalem tunc stare non poterit. repugnant enim
ipsum simul in hierusalem stare: et contra illum venire. Qua
propter quod finitis mysterijs gog vestra reuersio fiat. necessa-
rio dicere debemus. et quod dictum illud videlicet. Nunquid non
cum habitauerit populus meus israel confidenter. scies et ve-
nies de christianis qui vere israel nunc vocantur. per-
mittet enim cum hec consumanda erunt deus ut a christia-
nis hierusalem habitetur. Qua de causa libenti animo vos
antichristum secuti eritis. Et quod hec veritas rei sit. et quod alie-
ter prophetia contradictionem implicaret nec cum zacharia
conueniret ex eius discursu et modo loquendi ipsius in-
dubitate colligitur. Nam cum de aduentu gog prima vice
propheta mentionem facit tali modo loquitur quod pro chris-
tianiis clausulam illam. seruus meus israel omnino dicat
aperte ostendit. inquit enim post dies multos visitaberis in
nouissimo annorum venies ad terram que frustrata est a gla-
dio scilicet diuersarum gentium. nam quemadmodum rabi david
ait diuersis temporibus a diuersis cum sui deterioratiōe do-
minata est. Et similiter congregata est de populis multis hoc
est habitata. ita quod montes eius a pluribus deserti iugiter fue-
runt. modo autem hec scilicet hierusalem de populis. id est a populis vi-
delicet christianis qui de pluribus populis sunt: ab his de

De secūdo messye aduentu cviii

sertationibus educta est. ita q̄ in ea confidenter habitabūt
cōtra quos dicit propheta q̄ iste gog. scz antichristus qua
si tempestas. id est maximo impetu cum suo magno exerci
tu veniet pro quo subsequēter ait. In die illa ascendent ser
mones super cor tuum; et cogitabis cogitationē malam; et
dices. Ascendam ad terras absq; muro: veniā ad quiescē
tes habitantes secure: vt diripias spolia. et inuadas predas
vt inferas manum tuam super deserta que habitantur: et su
per populus qui congregatus est ex gentibus q̄ pro chri
stiano populo dixit. et possidet possessiones et bona habitā
tes super vmblico terre. Unde saba dedas et negociatores
tharsis qui tecum tunc venient. dicent tibi. Nūquid ad su
menda spolia tu venis; aut ad diripiendam predas congre
gasti multitudinem tuam. vt tollas argentum et aurum. au
feras suppellectilem atq; substantiam: Quod dictum super
iudeis verificari minime potest. Non enim clausula illa. Et
hec de populis educta est. super eo verificatur. cum nisi po
pulus vnus sit. nec verisimile est q̄ in tempore adeo breui
tanta multitudo bonorum sibi coaceruare possit. ita vt sa
ba et dedam et alij mercatores verba illa pro eis dicant. p̄
cipue cum illi qui ex vobis salutem anebunt; vt omnes p̄
phetie testant; pauci erunt. Ex quibus concluditur ad hoc
vt prophetia contradictionem non implicet; et a prophetia
sacharie non discrepet a christianis hierusalem tunc omni
no inhabitari qui israhel nomine nuncupantur. Et vos mi
sterijs gog consumatis ad ipsam reduci quod quidem ex
modo loquendi prophete per maxime confirmatur qui po
pulus meus israhel in clausula illa dicit: in fine vero. Nunc
reducam captiuationem iaceb. vt ostendat q̄ nō de vno
et eodem in principio et fine loquebatur. sed in prima scilicet
de christianis: et in secunda de vobis. quorum prophetijs
cuacuatis: veritateq; per dei gratiam vobis reuelata:

Secunda pars

uniuersalis reductio fiet. Quapropter et miserebor omnis
domus israel; immediate subdit ad uniuersalem christi fi-
delium redemptionem atq; congregationem denotandam
Cum autem de eo quod vobiscum faciet deus vos digni
non sitis; sed pro sua gloria faciet. ideo prout supra etiam
dixit. Et assumam zelum pro nomine sancto meo. subsequen-
ter ait. Utinam ergo et veritatis vos capaces essetis. ita ut
infra tempus hoc tanta multitudo vestrum. tanta cecitate
et vestrorum rabi prauitate non periret.

Prophecia sexta.

Nachua littera.

¶ **O**hel. capitulo. ij. inquit. **T**ebasa abarechen
escpoh et rubi gal col basar veniben benehem
vbnodehem zicnehem halomet iebalemun ba
hurehem bezionot irru. vegam gal bagauadim
vegal bascefahot baiaim habemma escpoh et rubi. vena
tatti mofetim basciamain vbaarez dam vaesc vetimerot ga
scian. bascemesc iebaseb lebosceb vebaiareab ledam lifa
ne bo som adonai bagadol vebannora. vebaia col ascer ier
ra bescem adonai immalet chi bahar sion vviruscialaim ti
bise peleta caascer amar adonai vbassaridim ascer adonai
coze. chi binne baiaim habemma vbaget habi ascer ascia
et scerit iebuda viruscialaim vechibasti et col bagoim ve
hozadtim el gemec ieboscia fat veniscpatti ittam sciam gal
gammi venahalati israel ascer pizeru bagoim veet arti bil
lelu. vegal gammi iadu gozal vaittenu haseled bazona ve
baialda maheru baiaim vaistu. vegam ma attem li 302 vezie
donvecol gelilot pelascet bagemni attem mesciallemim ga
laiutim gomelim attem galai cal mebera ascia gemulehem
beroscehem ascer caspi vzbani lecabtem vmahamadaí bat
touim hauehem lebehehem. vbne iebuda vbne hieruscia

De secundo messye aduētū cix

laim mebartem liune haieuanim lemagā harbīcam megal
gebulā. binneri megīraā mīn hammacom ascer mecartena
oram scīamma vebasciūoti gemulehem berosciēhem. vna
barti ⁊ benebē veet benotehem beiat bene iebuda vmba
rum liseuaim el goi rahoc chi adonai dīber. chirru zot ba
goim cadesciu milbama hagira hagibozim igesciu sagaru
col ance hammilbama cottu ittehem leharauotvmazero
eebē lirmahim behallasc tomar giboz ani. huscīavauou col
bagoim missaiū venīcbazu scīamma hanbat adonai giboz
rchi. tegoru veīagalū bagoim el gemec sebosciāfat chī scīā
escīeu līsepot ⁊ col bagoim missaiū. scīlbu magal chī basci
al cazir bou redu chī malea gat besciū haiegauim chī ra
ba ragatā. hāonim hāoniz begemec hebaruz chī carou idm
adōai begemec hebaruz. sciemescveiareab cadaru vecoha
uim asēfu noghan. vadonai mīson isciag vmiruscīalam it
ten colo veragesciū scīamaim vaarez vadonvī mahse legā
mo vnaoz liune israēl. vidagtem chī ani adonai elohēhem
sci hen besion harcodsci vebaieta ieruscīalam code se veza
rī lo saguru ba god. vebata boiō habu ittefu hebarim gas
sis vebagenagot telahna halau vebol afiche iebuda tele
hu maim vmagīan mībet adonai ieze vebischa ⁊ nahal ha
scīttim. mizraim līscmana tībīe veedom lemīdbar scemama
tībīe mehamas bene iebuda ascer scīafebu dam nachī be
arjam. vibuda legolā tesceu vīruscīalam ledoz vadoz. ve
nicchetī damā lo nicchetī vadonai scīoben besion.

Latina littera

Latine ¶ Et erit post hoc effundam spirituz meum super
omnem carnem; ⁊ prophetabunt filij vestri ⁊ filie vestre; fe
nes vestri somnia somniabunt; ⁊ iuuenes vestri visiones vi
debunt. super seruos quoq; ⁊ super ancillas in diebus illis
effundam spiritum meum; ⁊ dabo prodigia in celo; ⁊ in ter
ram sanguinnē ⁊ ignem ⁊ vaporem fumi. sol cōuerretur in
tenebras ⁊ luna in sanguinem; anteq; veniat dies domini

Secunda pars

ni magnus & horribilis. Et erit: omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit: quia in monte sion & in ierusalem erit saluatio sicut dixit dominus: & in residuis quos dominus vocauerit.

Capitulum. iij.

Quia ecce in diebus illis & in tempore illo quo conuertero captiuitatem iuda & hierusalem. Congregabo omnes gentes: & ducam in valle iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo & hereditate mea israhel quos disperferunt in nationibus: & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserunt sortem. Et posuerunt puerum in prostribulo & puellam vendiderunt pro vino ut biberent. Verum quid mihi & vobis tyrus & sidon & omnis terminus palestinarum: Nunquid ultionez vos reddetis mihi: Et si vlciscimini vos contra me cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. Argentum enim meum & aurum tulistis: & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra vestra. Et filios iuda & filios hierusalē vendidistis filijs grecorum: ut longe faceretis eos de finibus suis. Ecce ego suscitabo eos de loco in quo vendidistis eos: & conuertam retributionem vestraz in caput vestrum. Et vendam filios vestros & filias vestras in manibus filiorum iuda: & vendabunt sabeis genti longique quia dominus locutus est. clamate ergo in gentibus sanctificate belluz: suscite robustos. Ascendant: accedant omnes viri bellatores. Cōcidite aratra vestra in gladios: & ligones vestros in lanceas. Debilis dicat: quia ego fortis sum. Erumpite & venite omnes gentes de circuitu & congregabimur ibi. occumbere faciet dominus robustos tuos. Consurgant & accendant gentes in vallem iosaphat: qz ibi sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces: quoniam maturauit messis. Venite & descendite: quia plenum est torcular. Exube

De secūdo messye aduentu cx.

rant torcularia: qz multiplicata est malitia eorum. Populi
populi in valle concisionis: qz iuxta est dies domini in val-
le concisionis. Sol ⁊ luna obtenebrati sunt: ⁊ stelle retraxe-
runt splendorem suum. Et dominus de sion rugiet: ⁊ de hie-
rusalem dabit vocem suam. Et cōmouebuntur celi ⁊ terra
⁊ domus spes populi sui: ⁊ fortitudo filiorum israel. Et sci-
etis qz ego dñs deus vester: habitans in sion in monte san-
ctomeo. Et erit hierusalē sancta: ⁊ alieni nō transibūt per
eam amplius. Et erit in die illa stillabunt mōtes dulcedinē
⁊ colles fluent lacte. Et per oēs riuos iude ibunt aque. Et
fons de domo dñi egrediet: ⁊ irrigabit torrentem spinarum
Egiptus in desolatione erit ⁊ idumea in desertum pditio-
nis: pro eo q inique egerint in filios iuda: q effuderūt san-
guinem innocentem in terra sua. Et iuda in eternum habita-
bit: ⁊ hierusalē in generationē ⁊ generationē. Et mūdabo
sanguinē eoz quē nō mūdauerā: ⁊ dñs p̄morabit in syon.
Hec quoqz propheta pro vestra reductione per expec-
tatum a vobis messiam fienda a doctoribus vestris expo-
nitur. quā cū gog bellum precedere debeat. Mirabilia hec
que in propheta recitantur eo tempore fienda esse aiunt.
Cum autem precedentē pphetiam propheta hec sequat.
vt etiam ex praua eorum expositione permaxime patet: *Et*
circo in ea: prout in superioribus ipsoꝝ expositionē recitādo:
pcedam. Dicunt. n. *Et erit post hec ac si diceret Et erit in*
nouissimis dieb⁹. hoc aut loquēdi modo vsus est ppheta:
quia *Et scietis quia ego in medio israhel sum supra dixit.*
vt ostenderet q post hec. scilicet diebus illis scientia sic p-
fecta scientis q amplius nō peccabitis quēadmoduz esaias
etiam quia repleta erit terra scientia domini inquit. *Effun-*
dam spiritū meum super omnē carnē dictum hoc de israhel
tātummodo intelligit sicut. n. omnis caro alibi dicit qd nō
de omnibus animalib⁹: sed d boīe tantū intelligit. sic et hic

Judeorum ex-
positio.

Secunda pars

de israhel qui spiritus sanctum habere merentur; particula-
riter loquitur. Dixit autem super omnem carnem ut magnos
et paruos colligeret quemadmodum hieremias dixit. oēs
enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximū ait
dominus. Et cum spiritum meum inquit de spiritu scientie
et intellectus loquitur. Quod quidem erit quia in ipsorum
parte intellectiva virtus talis erit donec profetizent. non
enim propheta bunt omnes dixit; sed tantum filij vestri et fi-
lie vestre; Bene autem in spiritus effusione super omnem
carnem vniuersaliter locutus est. Dixitque senes vestri et iu-
venes vestri non tamen omnes. Que quidem propheta in
visioe et somnis eis reuelabitur. Dicit insuper super seruos
quoque et super ancillas in diebus illis effundam spiritum me-
um. Et stabunt alieni et pascent oves vestras alibi habetur
lō asserit hic propheta quod etiam super illis eo quia in ter-
ris israhel stabunt et illis seruient; spiritus scientie et in tel-
ctus erit. Verumtamen particulam istam. **Et effundam**
spiritum meum super omnem carnem; rabi salomon sic expo-
nit videlicet super omnem cuius cor; sicut caro molle efficit
etur iuxta ezechiels dictum. Et dabo eis cor carneum. **Et**
eunt deinde **Et dabo prodigia** scilicet diebus illis in celo et
in terra. Nam pro occisionis multitudine in terram sangui-
nem dabo in celo vero ignem et fumū vaporem. Hec autem
prodigia super ruina gentium cum gog contra hierusalem
uenturum indicatiua erunt. hec tamen que de solis in te-
nebras conuersione et luue in sanguinem propheta ait qui-
dam volunt sic ut asseritur esse debere. de numero quorum
est rabi abrahā aben esdra qui luminariū eclipses in signis
et prodigium malorum que tunc erunt precedere debere
vult. pro quo dicit **Anteq̄** veniat dies domini magnus et
horribilis prophetam dixisse **Et** rabi molles vero cordu-
bensis omnia hec in figuram et exemplum angustiarum et tri-

Rabi salomon

De secundo messye aduētu cxi

bulationū; que super gente gog venture erunt: dicta fuisse ait. Aliqui tñ sup israhel tpe illo hec verificāda eē asserunt quibus post tribulationes: lux in tenebris erit; et hoc añ diem ruine gog. qñ scz cum populis multis contra hierusalēz ad pzelandū veniet et media pars ciuitatis in captiuitatez egrediet. hoc equidē tenebrositas magna et grandis angustia iude erit. oīs tamē q nomē dñi tūc in bello illo inuocauerit saluus erit. in ipso vero ex israhel plures mali p̄bunt. boni autē et perfecti q inter eos reperientur salui erūt. Quare et in residuis quos dñs vocauerit dixit. quēadmodū eiasas ait. Et erit omnis qui relictus fuerit in sion et residuus in hierusalem; sanctus vocabitur omnis qui scriptus fuerit in vita in hierusalem. Erīt autēz hoc in monte syon cū illuc gentes ascēdent. Quia. Ecce in diebus illis et tpe illo quo cōuertero captiuitatē iude et hierusalē. dies isti messie dies erunt. fecit autem de iuda et hierusalem tantūmodo mentionē. et si omnis israhel tunc reuertetur. Propterea quia d̄ tribu iuda messias erit et hierusalē imperij caput: necnō qz bellum gog ibi fiet. Cōgregabo oēs gentes; ut cū gog. scz tunc veniant; et eas in vallē iosaphat deducā. ibi em̄ conflictus erit; ibiqz super populo meo quē disperferunt; cuz eis disceptabo. et hoc p̄ tito vespasianū et eius exercitu quī hierusalem destraxerūt; et populū captiū duxerūt. dixit. Quid quoqz mihi et vobis tyrus et sidon q vicini eratis; et populū meū adiuuare vos decebat. et tñ alios cōtra eos insurgere videntes; ut spolia spoliaretis et predaz duceretis; in eorum comitatu venistis. modo nunquid vltionem pro malo qd̄ nunqz vobis feci mihi reddetis. si autē ex vobis ipsis cōtrame absqz causa vlciscimini. sciatis quia cito velociter ego super caput vestrum vicissitudinem reddam; qui argētū meū et aurum tulistis; filiosqz iuda et hierusalē grecoꝝ filijs vendidastis; ut de finib⁹ ei⁹ eos lōge faceretis. Ecce. ii.

Pars secunda

ego de loco quo eos vendidistis suscitabo: et filios vestros et filias vestras in manibus filiorum eorum vendam: qui sabei genti longinque vendabunt eos. Clamate hec in gentibus hoc est eas ad bellum hoc excitato: ita ut aratra sua in gladios conuertant. et reliqua usque ad bellum finem ubi concludendo ait. Et erit hierusalem sancta et alieni non transibunt per eam amplius. super quo dicto vestri aiunt quod quemadmodum res sancta: alienis et secularibus prohibita est. sic hierusalem erit quod alieni: ut ei noceant: per eam transire non poterunt. Et facta in gentibus illis consumatione magnis bonis in ea israel fructus erit. quod quidem bonum figuravit propheta cum inquit. Et erit in die illa stillabunt montes dulcedinem: et reliqua. ut ostenderet quod absque labore cuncta habebunt. Cum autem dicit propheta egiptus in desolatione erit: et idumea in desertum perditionis: voluit vestri quod per egiptum ismaele intellexerit: et per idumeam romani dicunt. n. has duas nationes longo tempore dominium habuisse: que etiam usque ad tempus illud dominabuntur. Quod autem per idumeam romani intellexerit: ex eo patet. quia romanum imperium pro maiori parte idumeorum est. Et quibus eis nationes multe admixte sint: appellantur tamen sic pro principali eorum rege cesare qui idumeus fuit et alii qui ipsum in romano imperio secuti sunt: et si hodierno die christiane legi adhereant. Iste quidem due rationes sunt quod cum israel. s. iuda et beniamin apud eos captiuis male sepe egerunt. quod ultra alias persecutiones et flagella: quibus eos affligerunt: infinitum sanguinem ex eis in terram effuderunt. Et hac de causa de partem inde captiuitate principaliter propheta mentionem facit. quibus. n. etiam decem tribus tunc reuersare sunt. si tamen sub horum potestate manserunt: nec fuerunt: sicut iuda et beniamin: ab eis afflicti. Clausula autem illa in terra sua: potest de terra iude: seu de terra egipti et idumee indifferenter intelligi: quodcumque sit: iste due nationes desolate erunt. iuda autem et hierusalem in eternum stabunt. Super partem

De secūdo messye aduentu cxvii

cula vero illa. Et mundabo sanguinē eoz: dicit vester q̄ si de argento ⁊ auro quod a iudeis gentes iste tulerunt: vendicatur⁹ est dñs: sed de sanguine eoz quē effuderunt: de q̄ nisi cum anima pro anima de illis sibi satisfaciet. q̄ si non in proprijs effudentibus hoc erit, erit saltem in filijs suis ab ipsis descendentibus, ita q̄ nulla via eos mundabit.

Quibus expletis dñs in seculū seculoz in syon cōmorabit̄

Uec igitur sunt que super hac prophetia vestri dicit. que si bene considerabitis: non dubito summam eorum prauitatē percipietis, tum modo enī in vestra perfidia vos cōfirmant: cōtradictiones infinitas implicare non curāt. Nam si bene memores estis: de eo quod super dicto illo hieremie rabi dauid dixit, videlicet. Dñs enim cognoscent me a minimo eoz vsq̄ ad maximū: his que hic dicit: de directo cōtra venire manifeste videbitis. Inquit enim ibi non esse intelligendum debere: tunc esse in sciētia oēs equales, eo q̄ id impossibile esse videntur: presertim q̄ suis maioribus eq̄les pueri sint. Sed solūmodo in timore domini oēs equales erunt. Hic autem eandem hieremie sententiam allegādo oppositum illius quod ibi dixit, affirmat. Inquit enim super ea particula. Effundam spiritum meum super omnem carnem: sic vniuersaliter prophetam esse locutum: ut magnos ⁊ paruos simul colligeret, quemadmodum hieremias etiam dixit. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum vsq̄ ad maximum. Dicit quoq̄ super ea particula. Et scietis quia in medio israel ego sum. scz perfecta scientia scietis. Preterea cum dabo spiritum meum: propheta ait. de spiritu scientie ⁊ intellectus: ipsam scilicet intelligere affirmat. cuius contrariam: ut supra visum est: ibi probare nititur. Altimum insuper malitie ⁊ prauitatis sue iste rabi abscondere non potest, cum dictum illud. Effundam spiritum meum super omnem carnem: de iudeis duntaxat

Refutatio eorum.

Secunda pars

loqui vult. A pluribus enim prophetis: sicut vos non latet. de opposito huius certificamur. Quod quidem ipsemet alias confessus est. immo presenti prophetia super ea parte dicente super seruos quoque et super ancillas in diebus illis effundam spiritum meum: ubi ipse ait quod etiam super illis spiritus scientie et intellectus erit. Non obstante quod per ipsum in dei tantum cum sibi seruientibus. tunc in orbe toto remanerent: quod est omni veritati repugnans et contra omnium prophetarum dicta. Nunquid forte vir iste insensatos alios sic reputat quod subsequencia verba prophete dicentia Et erit omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit: non intelligant: quoniam de omnibus qui in bello illo dei nomen vocabant vniversaliter loquuntur. Quapropter rabi Salomonis super hoc dicto expositionem meliorem iudico cum effundam spiritum meum super omnem cuius cor molle sicut caro efficietur inquit. Cum hac enim expositione dictum hoc Et erit omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit bene conuenit. Illi tales enim erunt quorum corda sicut caro mollia efficiuntur. Quamobrem pro ut vera prophetia expositione patebit ac nomen domini inuocabunt. Ibi etiam qua de causa Et in residuis quos dominus vocauerit propheta dixerit dei auxilio videbitis. Habita tamen notitia primo quomodo pars illa. Et dabo prodigia in celo et in terra et reliqua intelligenda sit. **¶** Ubi etiam rabi dauid malitia super ea particula dicente Quia ecce in diebus illis et tempore illo cum conuertero captiuitatem iude: et hierusalem detegetur. Nam dummodo contra christianos aliquid dicat si sine fundamento et ratione loquatur: non aduertit seu non curat. Quod quidem super particula illa Et dilceptabo euzcis super populo meo et hereditate mea israhel per maxime ostendit: quam Tito Trespasiani qui vos captiuaui tantummodo attribuit. quasi innuere vele

Rabi salomon

Rabi dauid

Et q̄ tantum descendentes ab ipso qui christianam fidem
 sectantur deus tūc punire habeat: et quasi de omnibus gē-
 tibus vniuersaliter propheta locutus non esset. et si pro ali-
 quo proposito ad aliquos circūvicinos particulariter de-
 scendat. cum Quid quoq; mibi: et vobis tyrus et sidon et re-
 liqua inquit. vbi iste rabi dicit: per egiptum ismaelem et per
 idumeam romā prophetam intellexisse. dilatando super ce-
 saris genalogia filatteria sua quod: prout alias declarauī:
 omni veritati contrarium est. **E**demum cum particulas
 illam dicentem Et mūdabo sanguinem eoz quem non mū-
 daueram pro sanguine vestro quem gentes effunderunt in-
 telligendaz esse ait. suo prauo itinere graditur. Nam si hec
 prophete intentio fuisset ultra q̄d alio modo loquēdi vsus
 esset: clausulam hanc iuxta illam dicentem Qui effuderunt
 sanguinē innocentem in terra sua posuissz: absq; hoc q̄ ptē
 illā. Et iuda ieternū habitabit et hierusalē in gñatiōe et gñati-
 onem interposuisset. Cum autem non sic fecerit signus est
 q̄ de sanguine a iudeis in hierusalem effuso intellexerit: et
 non de sanguine quem ipsi dicunt. precipue cum egiptus
 in desolatione erit et idumea in desertum desolationis pro-
 pheta dicat. Certum est enim q̄ postquam desolationē vl-
 timam illis prophetauit ab alijs malis mūdātō eis quicq;̄
 prodesse posset et per consequens dictum illud eis frustra
 applicaret. **E**go aut cum christiana veritate propbetiā
 exponendo dico q̄ cum propheta iste pauca dixerit suisq;
 sermonibus breuis fuerit. nō enim nisi super locusta et hac
 v̄ra post antichristi bellū reductione ipsum pphetantem re-
 perimus. ideo non videt fuisse mysterium hoc p̄ ipsum si-
 cut p̄ aliquos alios pphetas ad plenū recitatum. Cū hoc
 tū adeo breuis nō fuit q̄ mysterij animam nō tetigerit et: ea
 que p̄ alios exponunt nō exposuerit Inquit. n. Et erit post
 hec quasi diceret et erit in nouissimis diebus; vt vestri aut

Catholica ex-
 positio

Secunda pars

quibus diebus vos ut saluos faciat deus visitabit. Et fundam spiritum meum super omnem carnem que. s. post bellum gog remanebit. illi. n. purificati dispositi sic erunt ut in eos propheticum spiritus domini infundi mereantur. et hoc est quod Et profetabunt filii vtri et filie vestre et reliqua propheta dixit. Que quidem effusio talis erit quod etiam super seruos et super ancillas quorum qualitas minima est infundetur. Cuius autem priusquam hec fiant gog mysterium precedere debeat. ante aduentum cuius signa plura atque prodigia in celo et in terra: prout rabi abrahā ait: apparitura sunt. ideo Et dabo prodigia in celo et in terra et reliqua propheta inquit Antequam veniat dies domini magnus et horribilis concludendo. et deinde dicit: et omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit: quia in monte syon et in hierusalem erit saluatio et in residuis quos dominus vocauerit. Per que verba ostendit propheta quod illi qui in illius belli fine saluandi erunt altera istarum duarum conditionum saluabunt. Nam aut nomen domini ex seipsis inuocabunt aut dei vocatione indigebunt. Primam igitur conditionem pro christianis qui antechristus secuti fuerint dixit. Scient enim illi ipsos peccasse: ideo ex se ipsis pro peccati remissione domini nomen vocabunt. Secundam autem conditionem pro vobis expressit. quorum perfidia et cecitas tanta erit quod nisi deus sua misericordia vos vocaret peccatum vestrum nunquam cognosceretis ita ut ex eo penitentia habita a deo veniam peteretis. vos. n. ut alias diximus: quod in christum egistis in peccatum non reputatis. Quamobrem antichristum sequendo deo iniuriam facere non putabitis. Ideo circo sua misericordia pro salute vestra indigentes Et in residuis quos dominus vocauerit dixit. Quod autem christianis deperditis illis qui nomen domini non vocauerint ab illa ruina liberandi sint. ex propheticis processu manifeste colligitur. Nam gentes illas quarum ultimam ruinam prophetatur

De secūdo messye aduentu cxiij

propheta nomine vocat. et sunt ille que tanquam vicine in vestra dissipacione et etiā desolatione vsc non sunt: Sed prave et inimice vobiscum egerunt, he tamen sub christiana fide non sunt. Certum est enim q̄ palistina egiptus et idumea que apud iudeam sunt; mahomettane fides subiacent. Circa id autem quod propheta hic facit quandoq̄ scilicet absolute israel nominando quandoq̄ vero ad iudam et hierusalem particulariter descendendo, volo intelligatis ipsius illud fecisse: propterea quia occisionis christi peccatum in hierusalem a iudeis commissum fuit in quo decem tribus inuente non sunt, et cum sine huius peccati remissione saluatio vestra et reductio fieri nunq̄ posset, ideo belli discursu finito et antichristi ac aliarum gentium conflictus cōcludendo propheta ait, Et iuda in eternum habitabit et hierusalem in generatione et generatione. Cuius causas assignādo Et mundabo sanguinem eorum quem non mundaeram consequēter ait, Quod dictum ad xp̄i sanguinez quez iudei in hierusalem effuderunt refertur; a quo tempore illo deus vos mundabit; quod ante illud non fecerat. Quibus expletis asserit propheta deum in syon morari debere: qd̄ idem est q̄ dicere quia in ipsa cognitus erit. Cum autem subsequens propheta amos super hoc mysterio in suolibri sine paucis se expediāt; iccirco hac cum propheta dicta sua annectere volo. Inquit enim *Batom habu achim et succat dauid hannofelet vegadarti et pirzebē vcharisotau achim vbnitiba chime golam, lemagan iresciu et fecerit edō vehol bagoim ascer nicra scem: galebē neum adonai gose zot, h̄inne iamim bai neum adonai ventgasc hozesc baccoser vedoreh ganauim bemosceb hazarag vehetifa behai gasis vehol hagebagot titmogagna, vesciauti et scent gāmi israel vbanu garim nesciammot veiasciauu vena*

Propheta
Amos

Hebrea littera.

Secunda pars

tegu cheramin vesciatu et lenam vegasu gaimotveabelu & piriam. vntagtim gal admatam velo innatesciu god megal admatam ascer nadatti labem amar adonai elobeba.

Latina littera.

Latine. In die illa. Suscitabo tabernaculum dauid quod cecidit: & istaurabo ruinas suas: & partes ei⁹ electas releuabo. & reedificabo illud: sicut in diebus antiquis: ut possideant reliquas idumme: et omnes gentes: eo quia innocatum est nomen meum super eos: dicit dominus faciens hec. Ecce dies venient ait dominus: & comprehendet arator messorum: & calcator vuarum mittentem semen & stillabunt montes liquorem: & omnes valles liquefient. & conuertam captiuitatem populi israel. et edificabunt ciuitates desertas & inhabitabunt & plantabunt vineas: & bibent vinum eorum & facient hortos: & comedent fructus eorum: & plantabo eos super humum suam: & non euellent ultra de terra sua: quam dedi eis: dicit dominus deus tuus.

Propheete expositio

Que quidem verba euz parca sint. et satis clara pauca indigent declaratione. Altamen partes duas in ea necessarias indigestas amittere equum non est. proposito tamen esse hanc simul cum alijs vestram salutem in nouissimo predicentibus enumerandam. & si in aduentu messie per vos expectati doctores vestri ipsam verificandam esse dicant. Prima itaq; pars ipsius est illa qua in die illa suscitabo tabernaculum dauid. quod cecidit. propheta inquit. Quam quidem pro regno dauid vestri exponunt: dicentes. exemplariter in ea prophetam esse locutum. sic enim populus suum rex protegit. sicut sub se existentes tabernaculus cooperit. Quorum dictum si vero messie attribuerent: verissimum est. Certum est enim quod pro tabernaculo regnum dauid: ut ipsi aiunt: Propheta hic intellexit. Quod quidem electus appellat: non quod de se electum sit. Sed in quantum illos pro quibus primo & principaliter edicatum fuit: non protegit

De secūdo messye aduentu. cxv

Et vt ostenderet illud de toto ruīnatum non eē: ⁊ instaura-
bo ruīnas suas ⁊ partes eius ciectas releuabo inquit.
Quāuis enim tabernaculum hoc. scz xps ihesus dauid fili-
us: vsq; tunc vos non protegerit. protegit tamē alias gen-
tes que fidem suam receperunt: ita q; ruīnam dici non po-
test. Et autem vniuersalem reductionem vestram predice-
ret: concludit ⁊ dicit. Et reedificabo eum: sicut in dieb⁹ an-
tiquis. Hoc est sicut diebus dauid qui super omnē israhel
etiam decē tribubus dominatus ē: qui etiam vt vestri aiūt
super idumea alijsq; circūuicinis gentibus dominium ha-
buit. ita q; quemadmodum ipsi referunt: ⁊ bene in idumea
presides dauid constituit: pro quo: vt possideant reliquias
idumee: ⁊ omnes gentes: propheta inquit. Cuius causam
assignando. Eo q; inuocatum sit nomen meum super eos:
subsequenter ait. quod dictum: prout vestri aiunt: sic intel-
ligendum est. videlicet pro eo q; super eos. scilicet super iu-
deos nomen meum vocatum est. ideo idumee reliquias: et
alias gentes possidebunt. Et hec est secunda pars quā de
clarandam esse dixi: qua quidem doctores vestri suis expo-
sitionibus ⁊ dictis: suam fidelitatem ostendunt. scitis enim
q; pro eoz proposito: vt per idumeam roma intelligat ve-
rificare pluries conati sūt. ⁊ tamē hic territorio vestro esse
idumeam vicinā: ingenuē fatentur. Ex modo insuper loqn-
di prophete colligimus q; sua misericordia deus hec vobis
cum faciet. non autem q; a vobis ipsis recognoscimini. es
hoc ex eo quia in persona dei tanq; agentis loquitur.

Propbetia septima

Basias propheta hac vnica pphetia se expedi-
ente. inquit. Hazon gouadia co amar adonai
elobim leedō scemuga sciamagnu meet adonai

Hebraea littera.

Partis secunda

vezir bagoim sciullab cumu venacuma galeba lammilba
ma. binne caton nedactiba bagoim bazui atta meod. zedō
libeba hiscleba sciobeni bebaque selag merom sciuto omer
belibo mi soziden iarey. im tagbiba canneser veim ben co
bauim sim chinneba miscam orteba neum adoni im gan
nauim hau leba im sciode de laila eb nidmeta halo igneiu
daiam im bozerim bau lab halo iasciru golelot. eb nehpesu
gesau nlugu mazpuna. gad bageuul scille huta col ance
berdiehlabsciuba veitabelu leba ance scelomeba labmeba
iasimu mazor tabteba en teuuna bo. halc baiom habu ne
um adonai vebauuadi babamin meedom vrbuna mehar
gesau. vebattu gibozeba teman lemagan iccarat isc mehar
gesau miccatel. mehamas abiba tagacou tebasseba buscia
venibratta legolaz. beiom gamodba minneged beiom sce
not zari belo venobrim bau scegarau vegal hieruscialaim
ladu gozal gam atta caabad meem. al tere beiom abiba be
som nobro veal tismab liune lebuda beiom obda veal tag
de piba beiom zara. al tauo besciagar gamini beiom etam
veal tere gam atta beragato beiom eto veal tisciana bebe
lo beiom eto. veal tagamod gal happerte lehabrit et peli
tan veal tasgerferitau beiom zara. chi carou iom adonai
gal col bagoim caascer gasita segase lab gemulcha iasciu
berosceba. chi caascer scetiten gal har codsci isctu col ba
goim sauiu vesclatu velagu vebaiu chelo hain. vbhar sion
tibile peleta vebata codescvelaresciu bet tagacou et moraf
cehem. vebata bet tagacou esc vuet ioseph lebana vuet ge
sau lecase vedalecu bahem vebalum velo ihie sarid leuet
gesau chi adonai diber. veiaresciu hannegeu et har gesau
vebascefela et pelistim veiaresciu et sede cffraim vuet sede

De secūdo messye aduentu cxvi

scioneron vbignamim et bagilgad. vegalut habel baze li
 dne israhel ascer chenaganim gad zarfat vegalud hierascia
 laim ascer biffarat trescia et hare hannegeu vegalu mosci
 gim behar sion liscpot et har gesau vebaieta ladonai han
 mcluba.

Q Latine. Visio ab die hec dicit dominus deus ad
 edom. Auditum audiuius a domino: et legatus ad gen-
 tes missus est. Surgite: et consurgamus aduersus eum in
 prelium. Ecce paruulum dedi te in gentibus. contemptibi-
 lis tu es valde. Iniquitas cordis tui seduxit te habitare in
 scissuris petre altitudinis solij tui. Qui dicis in corde tuo.
 Quis detrahet me in terram. Si exaltatus fueris vt aquila
 la: et si inter sidera posueris nidum tuum: Unde detrahant
 te dicit dominus. Si fures introissent ad te. Si latrones p-
 noctem: quomodo constituisses. Nonne furati essent suffe-
 cientia sibi. Si vindemiatores introissent ad te: Nunquid
 saltem racemum reliquissent tibi. Quomodo fecerunt
 Esau: inuestigauerunt abscondita eius. Usq; ad terminus
 emiserunt te: omnes viri federis tui illuserunt tibi. Inualue-
 runt aduersum te viri pacis tue. Qui comedunt tecum: po-
 nent insidias subter te. Non est prudentia in eo. Nunquid
 non in die illa dicit dominus: perdam sapientes de idumea
 et prudentiam de monte Esau. Et timebunt fortes tui the-
 man vt intereat vir de monte Esau Ex interfectione. pro-
 pter iniquitatem in fratrem tuum iacob: operiet te confusio
 et peribis in eternum. In die cum stares aduersus eum qsi
 capiebant alieni exercitum eius et extranei ingrediebant por-
 tas ei: et sup israel mittebat sortē: tu qz eras qsi vn⁹ ex eis
 Et nō debebas inspicere i die fr̄is tui: in die pegrinatōis ei⁹

Latina littera.

Secunda pars

Et non debebas letari super filios iuda in die perditionis eorum: et non debebas magnificare os tuum in die angustie. Neque debebas ingredi portam populi mei in die ruine eorum: neque debebas despiciere malis eius in die vastitatis illius. Et non debebas emitti aduersus exercitum eius in die vastitatis illius. neque debebas stare in exitibus: ut interficeres eos qui fugiebant. neque tradere reliquos eius in die tribulationis: quando iuxta fuerit dies domini super omnes gentes sicut fecisti: fiet tibi: retributio tua reuertetur in caput tuum. Quomodo enim bibisti super montem sanctum meum. bibent omnes gentes iugiter: et bibent et absorbebunt: et erunt quasi non sint. Et in monte syon erit saluatio. et erit sanctus. Et possidebit domus iacob ignis: et domus ioseph flamma: et domus esau stipula. Et succendentur in eis: et deuorabunt eos: et non erunt relique domus esau. quia dominus locutus est. et hereditabit hi qui habitant partem australem montis esau et planities philistin: et possidebunt regionem ephraim et regionem samarie. Et beniamin possidebunt galaad. et transmigratio exercitus huius filiorum israel: que est in chananeos usque ad zarphat: et transmigratio iherusalē que est in sepharat: possidebunt ciuitates austri. Et ascendent saluatores in montem syon iudicare montem esau. et erit domino regnum

Judeorum expositio

Hic propheta: quemadmodum vestri aiunt: ad duo tantum mysteria suum sermonem extendit. nam ad idumee ruinam: et ad iudeorum consolationem. Doctores autem vestri in utrisque errant: dicentes per idumeam romam intelligi. Quod quidem impossibile est iam pluries ostendi. Et prophetia in aduentu messie a vobis expectatiue verificanda esse. que per consolatione vestre ad christum reductionis: post antichristi bellum: sicut alie sibi similes: dicta est. Quod per plures eius partes manifeste colligitur. inquit enim. Cum iuxta erit dies domini super omnes gentes. Necnon. Et in mo

De secūdo messye aduentu cxvii

te sion erit saluatio. Et erit domino regnum. Quibus cum tribus iohelis dictis super hoc proposito: propheta cōcordat dicentibus. Et conuocabo omnes gentes. Et quia in monte syon: et in hierusaiem erit saluatio. Et dominus morabitur in syon. Et sic patet prophetam: tot et tanta mala aduersum edom prophetaisse: ita q. vsq. ad vltimam desolationem. Propterea quia cum iudeis non seruatō fraterno amore: pessime egerunt. Quod quidē a pluribus alijs prophetis etiam habetur.

Utaque autem propheta narrat propheta in hec mysteria saluatores interuenire debere. cum. Et ascendent saluatores in montes sion iudicare montem esau. inquit. Quod dictum messie et socijs eius vestri attribuunt: intelligentes pro socijs eius: septem pastores: et octo primates hominū a michea. iij. nominatos. Qui recte sentirent si pro messia christum ihesum: et pro pastoribus et primatibus hominū: apostolos aliosq. sanctos eius intelligerent. Hi enim pro electorum salute et malorum damnatione tempore illo xpī assessores erunt. Post quod erit domino regnum totius scilicet orbis: prout vestri cum zacharie auctoritate aiunt. qui. Et erit dominus rex in omnem terram capitulo vltimo inquit. Cognoscent enim omnes tunc: quia ipse solus verus messias deus et homo est. Ex quibus manifeste videtur quomodo vestri ipsis inuētis: ut prophetiaz scdm verum eius sensum exponant: ducuntur. Nam si sic q. domino regnum tunc erit: non ergo alteri messie in se diuinitatem non habenti: qualem vos imagiatis: esse poterit. Sed tali messie qui diuinitatez habebit scz christo saluatori erit.

Catholica ex
positio

Sequitur prophetia octaua.

Partis secunda

Propheta octava

Hebraea littera.

III

Jeheas capitulo. iij. inquit. Uehata baaharie
haiamin ihie har bet adonai uahon berosc he
harim venista migebagot venaharu galau gam
min. vebalehu goim rabin veameru lehu ve
nagale el har adonai veel bet elobe taga con veiozenu mi
deraba veneleha beotehotau chi mizzion teze toza vduar
adonai miruscialaim. vesciafat ben gamim rabin vebobiab
legoim gazumim gat raboc vebitetu haruotehe keittim va
hanotehem temazmerot velo isu goi el goi hereu velo il
medun god milhama. veiasceun isc tabat gafno vetabat te
enato veen maharit chi si adonai zeuaot diher. chi col ha
gamim ielehu isc bescem elobau veanabnu neleb bescem
adonai elobenu legolan vaged. Baiom habu neum ado
nai ofefa azzolega vebannidaba acabeza vaascer haregoti
vesanti z bazzolega lifcerit vebannehela legoi gazii vma
lab adonai galebem behar syon megatta vegad golam.

Latina littera.

Latine. Et erit in nouissimo dierum: erit mons domus
domini preparatus in vertice montium z sublimis sup col
les: z fluent ad eum populi. z properabunt gentes multe: et
dicent. Venite z ascendam⁹ ad montem dñi: z ad domum dei
iacob: z docebit nos de vijs suis. z ibimus in semitis suis:
quia de syon egrediet^r lex: z verbum dñi de hierusalē: z iudic
abit int^r populos multos. z corripiet gentes fortes vsqz in
longinum: z cōcidēt gladios suos in vomeres: z hastas su
as in ligōes: z nō sumet gēs aduersū gētē gladiū: z nō dis
cēt ultra belligare. Et sedebūt vir subtus vitē suā. z subt⁹
ficiū suā: z nō erit q terreat. qz os dñi exercitus locutū ē. qz
oēs ppli ambulabūt vnusqz in noie dei sui: z nos ambu
labimus in noie dei nostri in seculū seculi. In die illa dicit
dñs. Cōgregabo claudicatē: z electā colligā: z quā afflige

De secūdo messye aduentu cxviii

ram. Et ponā claudicantē in relias; et eā que laborauerat in gentē robustam; et regnabit dñs sup eos in monte syon: ex hoc nunc et vsq; in eternum.

¶ Hanc pphetiā doctores vestri tpe messie a vobis expectati verificādā eē aiunt. dicuntq; omnē subsequentē discursum vsq; ad partem illam. Audite que dñs loquitur inclusive cum verbis huius prophete colligantiam habere. Quia quidē eo mō procedunt quo vniciq; spiritum habenti; eorum iniquitatē manifestam faciunt. Nam solita praua cautela: prophetiam exponentes: id quod pro suo proposito facit figuratim accipiunt. Et illud quod contra falsam eorum opinionē venit: aut iniqua expositione repellunt: aut indeclaratum amittūt.

Judeorum
positio.

Dicunt itaq;. Et erit in nouissimo dierum. hoc est diebus messie. Erīt mons domus domini preparatus; et sublimis. non materialiter; ita q; altior q̄ nunc est: efficiatur. Sed exemplariter propterea quia a gentibus illuc; ut deo seruiant; venientibus exaltabitur. Et hac quidem figura vsus est propheta; eo quia gentes dñs suis super sublimibus montibus seruire solent. Que tamen vere deo duntaxat tunc seruient. et montem hūc super omnes alios montes; et colles honorabunt. ita q; ipsarum multe properabūt et alteri dicent. Venite ascendamus ad montem domini; et reliqua vbi ait. Quia de syon egredietur lex et verbum domini de hierusalē. que quidē verba pphete et nō gētū sūt. quasi diceret. ex eo quia lex et mandatum cunctis gentibus egredietur. Idcirco venite ascendamus ad montem domini dicent. Inuis autem legis doctor messias erit. pro quo Et iudicabit inter gentes multas. inquit. Et hac de causa clausulam hanc exponentes. dicunt. Et iudicabit ille scilicet qui iudicaturus est. qui quidē messias rex erit. qui etiam super omnes populos dominabitur. eosq; sic corripset; quod inter eos bellum ultra non erit. neq; etiam bellū

Secunda pars

cosis instrumentis amplius indigebunt. Quamobrem gla-
dios suos in vomeres concident. et quilibet subtus vitē su-
am; et ficum suā absq; timore sedebit. Quia omnes populi
ambulabunt vnusquisq; in nomine dei sui. scz post bellum
gog; eo quia ad veram vitam non reducentur. Nos autē do-
mus israhel in noīe dñi dei nrī i eternū ambulauim⁹. Quis
enim templū destruetur; et de terra nostra captiui facti erit-
mus; non propterea alieno deo scrutemur. In die illa su-
pradicta. s. congregabo claudicantem videlicet israhel; qui
tanq; infirmus; et claudicans in captiuatione reputat. qui
cūq; em̄ in angustia existit; quasi claudicans dici pōt. Et po-
nam claudicantē in reliq; ita scz q; in captiuatione penitus
non consumetur; faciamq; vt tempore illo ad terras suas
reuertatur. Hæc igitur sunt que super recitata prophe-
tia; vestri alunt. sed eorum sequentes opinionem; ad alio-
ra procedunt. dicuntq;. Et tu turris gregis; turris filie siō
vsq; ad te vēiet; et vēit potestas prima regnū filie hierusalē
que qdem turris dicit q; turris dauid est; et gregis turrim
eā appellauit; eo quia; quēadmodum plerisq; i locis habet
israhel qui ouium greges nuncupantur; in hierusalem que
regni israhel caput erat tanq; grex in ouile congregabant.
Replicauit autem id propheta diuersis dictis dibus pro ma-
iori rei corroboracione. Rabi vero salomō dicit q; pro tur-
ri gregis templum propheta intellexit. Nunc quare vlul-
as vlulatu. Nunquid rex non est in te; an consiliarius tu⁹
perit; quia comprehendit te dolor. sicut parturientem. Ab
hoc dicto Rabi dauid dictionem illam nunquid amouet.
dicitq;. Nunc tu hierusalez quare vlulas vlulatu. eo quia
a terra tua de proximo captiuanda sis. Amen dico tibi q;
id facere non debes. sed de die solati tibi promissi recorda-
ri; et quānis nunc rex in te non sit. scias q; rex et consiliari-
us tuus dominus deus est. qui et si faciem suam a te nunc

Rabi salomon

Rabi dauid

De secundo messye aduētu cxix

abscondidit: adhuc redimet te ⁊ de tua captiuitate te congregabit. Sed rabi salomon clausulam illam dicentem. **Nunc quare ululas ululatu.** sic legit. videlicet. **Nunc quare associando associas te.** **Doles ⁊ fatagis filia syon quasi parturiens: quia nunc egredieris de ciuitate et moraberis in agro: ⁊ venies vsq; ad babylonem: ibi liberaberis: ibi redimet te deus de manu inimicorum tuorum.** hoc dicitur quasi imperatiue loqueretur a vestris exponitur. **Dicunt enim Dole tu et satage filia syon super peccato tuo.** eo quia propter illud de ciuitate tua egredieris. **Non putes tamē qd in agro moraberis: ita qd spes tua deperdita sit.** quoniam am vsq; ad babylonem dumtaxat captiuam venies. ⁊ hinc post paucos dies liberaberis. **Et nunc congregate sunt super te gentes: que dicunt condemnabitur: ⁊ aspiciet in syon oculus noster.** partem hanc volunt vestri ad messie tēpus referri. voluntq; dictione illa nunc: pro rei certitudine prophetam vsam fuisse. necnon ⁊ per gentes has exercitus gog intellexisse: a quibus dicūt qd verba hec tunc exhibunt. **videlicet. Nunc condemnabitur syon de peccatis suis: et modo tali destruetur: qd oculus noster in eam aspiciet: ⁊ de ea id quod capimus: videbimus.** Ipsi autem non cognouerunt cogitationes domini: nec consilium eius intellexerunt: ita vt considerent propter quid: vt contra hierusalem venirent: eos excitabit. putant enim destruere ipsam et desolare: necnon ⁊ spolia multa detrabere. **Deus autem ipsos ibi congregabit vt ab israhel triturentur: quemadmodum manipulus aree ad triturandum congregatur.** Quare sequitur. **Surge ⁊ eritura filia syon: quia cornu tuum ponam ferreum: et ungulas tuas ponam ereas. ⁊ comminues populos multos.** Et cum bona illa ibi remanentia: deo tunc consecranda sint. ideo subdit. **Et sanctificabis domino rapinas eorum: et fortitudinem eorum domino vnuer-**

Rabi salomon

Secunda pars

Rabi dauid

se terre. Hunc circumdaberis filia digna circumdari: obsidionem posuit super nos in virga percutient super maxillam iudicem israhel. Pars hec a rabi dauid cum superiori proposito sic colligatur. dicit enim nunc scilicet. tunc. id est tempore gog: tu israhel ab hoste circumdaberis: propter quam circumdationem vocaberis: seu vocari poteris filia circumdata. obsidionem enim posuit super nos gog. cum toto exercitu suo. et in virga percutient super maxillam iudicem israhel. nam ut zacharias cap. viij. ait: media pars civitatis in captivitate egredietur: inter quas iudices et magni domini erunt: qui ab illis in maxilla deridendo percutientur. Rabi vero salomon hoc in loco aliter procedit. exponit enim illud pro hoste chaldeorum qui contra hierusalem tunc venturus erat dicens. Nunc quod israhel propter peccatum quod superavit in angustia existit. Tu scilicet filia chaldeorum ab hoste tuo separata: letaberis. hoc est letari potes. nunc enim in ponendo super nos obsidionem quam posuisti: appetitui tuo satisfacies. huius autem causa est: o inimice: quia in virga percutient super maxillam iudicem israhel. hoc est pro eo quod iudices suos israhel deridendo super maxillam percutierunt: victoriam hanc super nos habebis.

Rabi salomon.

Et tu bethlehem effrata et reliqua. Hec prophetia usque ad partem illam. Et erit iste pax exclusive: in superioribus declarata est. fuit enim prime partis prophetia decima: ubi ad partes istas circumstantes declarandas animum meum non appuli. propterea quod ad partem hanc secundam. ut vidistis pertinent. Descendens autem nunc ad partem illam dicentem. Et erit iste pax et reliqua. dico doctores vestros ipsam sic exponere. nam Rabi dauid eam ad messiam referendo. inquit. Et erit iste pax loco enim metus quo in presentibus metuentes sumus. de assirio qui venit in terram nostram: et qui calcet in domibus nostris. iste scilicet messias erit nobis pax: ita quod inimicum ultra non timebimus. fle

De secūdo messye aduentu cix

ctit autem sententiam dicendo q̄ pacis causa erit: eo quia cum gentibus pacē loquetur. Facietq̄ q̄ inimicus in terram israhel non veniet. Et casu quo tunc veniret: prout hodie die rex assiriorum facit: suscitabimus super eū septē pastores: et octo p̄mates hominum qui illis obstabūt: eūq̄ cōvincēt: ita q̄ tūte vivemus. Ibi quidem pastores et p̄mates: duces et principes messie regis erunt. Nominauit autem eos sub hoc numero septem et octo. eo quia numerus multitudinis significatiu⁹ existit: et est q̄si plures ⁊ plures diceret. Rabi vero salomon loquitur hic ac si. Et erit hec pax propheta dixisset. Inquit enim. Et erit hec pax integra scilicet ⁊ firma absq̄ interruptione assirij cum venerit in terram nostram. i. si tunc. sicut nunc: in terram nostras venire contigerit. suscitabit enim super eum septē pastores et octo p̄mates hominum: quos in libro quodam vocato sota: doctores thalmut nominasse dicit. sed pro veritate eorum verificatione asserit rationem se non videre. Et confringent terram assur in gladio: ⁊ terram nembrot in frangens suis. pastores scilicet ⁊ principes isti. eorum enim potentia illas suis armis expugnabunt. nominavit autem has duas gentes solummodo. quia iste due hierusalem destruxerunt. Et liberabit ab assur cum venerit in terram nostras ac si diceret. Et liberabit messias iste nos ab assur: interficiendo ipsum: ⁊ hoc propterea. quia venit in terram nostras. Et erunt reliquie iacob in medio populorum multorum quasi ros a domino: ⁊ quasi stilla super herbam: que non expectat virum: ⁊ non prestolatur filios hominum. Super hac parte dicunt vestri q̄ reliquie iacob: que p̄ purificationē in eis factā remanebūt. erunt in medio populorum multorum: qui super hierusalem cum gog congregabuntur quasi ros qui non ab homine: sed a deo tantum expectatur. Nam quem admodum ros ⁊ stilla non nisi a deo expectantur sic ⁊ israhel

Rabi salomon

Rabi dauid

Secunda pars

tempore illo non nisi in dominum sperabit; qui ab illa multitudi-
tudine populorum ipsum saluare poterit. Et erunt relique
iacob in gentibus in medio populorum multorum quasi leo
in iumentis silvarum et quasi catulus leonis in gregibus pec-
corum qui cum transierit et cocculauerit et ceperit; non est qui erua-
at. Hanc similitudinem dicunt vestri ante exerciti gog de-
structionem in vobis verificandam esse. ex quo asserunt esse
destructionem illam per vos fiendam qui inter populos il-
los quasi leo et catulus eritis. quemadmodum enim anima-
lia cuncta silvarum ab istis cocculantur. sic et vos populos
illos usque ad ultimum destruetis. pro quo subdit Et exalta-
bitur manus tua super hostes tuos et reliqua. Et erit in die
illa dicit dominus: Auferam equos tuos de medio tui; et
disperdam quadrigas tuas. hoc dictum dicunt vestri post
bellum gog verificandum esse. tunc enim equis et quadri-
gis non indigebitis; quia in pace et tranquillitate manebitis.
Qua etiam de causa ciuitates terre tue perdam. et omnes
munitiones tuas destruan. ¶ Doctores autem thalmut
dicunt quod hec tunc deus faciet; propterea quia salubrius est
in villis quam in ciuitatibus morari. Et auferam maleficia de
manu tua; et augures non erunt tibi. eo quia ad bene uinen-
dum eos reducam. et perdere faciam sculptilia tua; et statu-
as tuas de medio tui et non adorabis ultra; et reliqua que
nota sunt. dicunt autem clausulam illam Et conteram ciuita-
tes tuas posse aut pro proprijs ciuitatibus intelligi. aut pro
inimicis. Nam dictio illa gareba hebraice vtrumque signifi-
catum habere potest. Et facias in furore et indignatione in
omnibus gentibus que non audierunt hoc est que legem
meam non receperunt. ¶ Hec igitur sunt iudei viri que
super hac prophetia doctores vestri aiunt. Quorum dicta
si bene considerabitis; non dubito quod sicut ego de eis sen-
tio ita et vos sentietis. Et autem ad hoc vobis viam ape-

Doctores thal-
mut.

Confutatio eo-
rum.

riam volo; dei invocato auxilio; per aliquas notiores ipsorum partes sermocinando discurremus, quibus etiam spero vos magis dispositos reddere; ad veram prophetie sententiam; que postea vobis occurret; recipiendam, ibique quæ plurime partes que hoc discursu non tangentur; aperte patebunt. Dico itaque quod per id quod super ea parte Erit mos domus domini a vestris dicitur; habetur expresse qualiter tempore conuersionis vestre erit ad seruitia vnus dei vniversalis gentium conuersio, quod quidem etiam super parte illa Et properabunt gentes multe et reliqua replicant. Cuius contrarium asserunt per eam particulam Quia omnes populi ambulabunt vnusquisque in nomine dei sui quem admodum loco suo manifeste patet, vbi etiam per subsequētia verba dicentia Nos autem ambulabimus in nomine domini dei nostri in eternum; alius errorem patefaciunt, dicit enim quod quibus de terra sua iudei captiui sint; non propter hoc deo alieno seruiēt. Ex quo de vestra in hac captiuitate constantia se iactare volunt. Vos tamen scitis quia de tempore illo; cum perfectam notitiam veritatis habebitis; verba illa determinate loquuntur. Cumque clausulam illam Congregabo claudicantem volunt eo modo quo dicunt pro israhel intelligi eos. Aliqua ratione moueri non video, licet enim de vestra claudicatione ibi propheta loquatur; non tamen ad sensum per eos assignarum loqui potuit. Nam si per corporali lapsu exemplum propheta dare voluisset; id cum alio genere morbi magis corporeo explicasset. Unde quod de spiritali claudicatione locutus sit; quemadmodum suo loco deo duce patebit dicere conuenientius est. Considerate in super obsecro quot vobis partem illam Hunc quare vlulas vlulatu et reliqua peruertere conantur. Nam rabi dauid remouet eam litteras be. que dictioni illi meleh latine rex apponitur, que quidem be apud hebraicam linguam be basce

Consutatio rabi dauid

Pars secunda

la nuncupatur. et ideo quod nunquam latine significat. Ipse tamen prophetam affirmatiue loqui vult quasi Rex non est in te absolute dicit. Et non obstante quod totum residuum prophetie quemadmodum suo loco videbitis admiratiue loquitur Nec non et dictionem illam in hebraice latine si que quod ponitur clausule ille: Consiliarius tuus perit. remouet. Et ultra hec dictionem illam perit amouet. Ex altera quoque parte super verbis prophetie verba multa superaddit. que si bene considerentur sensui prophetie consentanea minime iudicabuntur. **C**onari quoque modo et rabi salomonis expositio praua dicit potest. quoniam terminis illis Quare vlulas vllatu. proprium et verum significatum non dat. Scitis enim quod secundum ipsum lamia taregireag propheta dixisset. Unde parte vna prophetie peruersa ad aliam insufficienter exponendum necessario coguntur. Nam subsequentem partem dicentem Doles et satagis filia syon et reliqua imperatrlue exponunt. Tibi etiam adiciones plures faciunt: que tamen cum omnibus illis non bene aptatur: prout de se patet quemadmodum etiam vera expositione clarus manifestabitur. Et hoc processu procedentes super ea parte dicente Nunc circumdaberis filia digna circumdari et reliqua. suam peruersam opinionem rabi dauid clarus ostendit. Nam id quod super ea dicit: sensui prophetie consentaneum minime est. non obstante quod clausulam illam dicentem singulariter Iudices israel: ipse in plurali iudices legit. **O**pinio autem rabi salomonis super parte hac et si eam dictionem iudice etiam ipse in plurali accipiat. attribuatque dictum illud Nunc circumdaberis et reliqua. chaldeorum hosti: est tamen super residuo prophetie veritati magis consona prout suo loco deo duce patebit. vbi etiam intelligetis propter quod prophetia hec de aduentu messie videlicet Et tu betlez efra ta hic a propheta interposita fuit. qualemque inter se colligam

Confutatio rabi salomonis.

Confutatio rabi dauid

Confutatio rabi salomonis.

tiā habeant. necnon ⁊ in qbus prophetie partibus vestris
veritati adherent; ibi videbitis. Sed p̄sentis p̄phetie p̄ces-
sus sequēdo dico doctores vestros in eo sic se gerere q̄ mi-
ror immo nescio quo vultu talia calamo scribere p̄sump-
serunt. Dicunt. n. q̄ reliquie iacob que post eius purificati-
onem remanebunt; erūt in medio populorum; cui⁹ gog veni-
entium quasi ros a dño. Pari quoq; modo dicit q̄ quasi
leo in iumētis siluaz tunc erūt. ita q̄ populos illos vltima
destructione destruēt. dicit p̄terea eaz similitudinē de roze
⁊ stilla p̄phetaz p̄hecisse. q̄ quēadmodū he nō nisi a dō
sperantur. sic ⁊ vos eo tpe non in alium q̄ in deuz sperabi-
tis. Partē insup illā dicētem Et erit in die illa dicit dñs;
auferaz equos tuos de medio tui; ⁊ reliqua. dicūt post bel-
luz gog verificandā esse. vbi ē fabulā illā doctoz thalmus
de aeris bonitate recitant. primi autē dicti eoz in sufficiētia
ex eo patet; q̄ sicut p̄ ezechieles zachariā ⁊ alios p̄phetas
habeē; purificatio v̄ra bello gog finito erit. Inqt. n. ezechiel
vt suo loco vidistis Propterea hec dicit dñs Nunc redi-
cam captiuitatē iacob. q̄ dictū ruina gog expleta explicat
Et zacharias Sed ⁊ iudas pugnabit aduersus hierusalem.
ex quibus colligit; manifeste q̄ durante bello purificati nō
eritis. immo: quēadmodum ē v̄ri concedunt; maloz inter
vos existentium in bello illo p̄sumptio fiet. ita q̄ post illud
remanentes electi ⁊ purificati erūt. pro quibus p̄beta di-
cit q̄ quasi ros a dño in medio populorum multo ⁊ erūt. et
p̄ hos populos de veniētib⁹ cū gog dicere minime pōt; cū
ipsoz tpe iudei purificati nōdū erūt. sed de alijs populis q̄
tanq̄ electi ⁊ salui post bellū illud remanebūt. Nec gentiū
gog destructio p̄ iudeoz man⁹ quēadmodū p̄ partē sc̄bz
v̄ri astit; s̄c̄da erit. Per oēs. n. p̄phetas habem⁹ v̄structio-
nē illā miraculose p̄ deuz fiendā esse peste. s. ⁊ fame fulguri-
b⁹ ⁊ lapidib⁹ ⁊ cū gladio vniuscuiusq; in fratrem suū. Dein-
de cū dicūt sequentem partem esse post bellum gog intel-

Secunda pars

ligendam. qua ratione moueatur nescio. cum discursus ille
totus a principio dicente. Et erunt reliquie iacob et reliq.
vsq; ad finem. ad diem vnum referatur. Non est igitur ma
ior ratio in prima parte q̄ in secunda: vt possit ad tempus
illud magis referri. Sed si vna post bellum gog verifican
da est. et alia omnino eodem tempore esset verificanda. Et
econtra: si ante bellum vna: et alia similiter. Vos autem si
eorum insufficientiam cognoscere vultis: animaduertite q̄
nō videntes se intellectui prophete satisfacere. ad fabulas
thalmut reducuntur. dicendo perditionem ciuitatum et pro
pheta predictam esse pro conseruatione sanitatis vestre fi
endā. Et hoc quidem contingit: quia sicut spiritus ab eis
longe est. sic et ipsi ab eo longe sunt. Non enim qui de ter
ra ē et gratia priuatus: spiritalia capere potest. De nume
ro quorum presens pars vsq; existit: quemadmodum suo
loco deofaunte: indubitate intelligetis. vbi etiam vos vi
dere faciam qualiter super quadam clausula Rabi David
vt id p̄ dicta sua innueret: se conduxerit.

Catholica ex
positio

¶ Ego igitur prophetam suo sensu declarando. dico q̄
eius processus ultra id quod vestri dicunt: se adhuc exten
dit. Includit enim partem quam excludunt vsq; ibi. Et in
trinsecus ambulare cum deo tuo: quemadmodum per se
quentia certificabitur. nam volens deus hic per prophetā
vestram post antichristi bellū per sui gratiam redēptionē p̄
dicere. vbi pro quodam mysterio quod intelligetis: xp̄i ad
uentū interposuit. attēto q̄ talis reductio post longum tē
pus fiēda erat: qz in nouissimo dieꝝ put ip̄e asserit. Ideir
eo q̄ si cū sanctis patriarchis se excusaret. osidēdo q̄ id ex
mera ingratitude a vobis met p̄cesserit. finito p̄ncipali dis
cursu verba illa ptulit. Principale itaq; mysteriū agrediēs
inqt. Et erit in nouissimo dieꝝ B ē p̄ bellū antixpi. d̄ q. xvviij
Ezecl. In nouissimo ānoꝝ v̄eles. dixit. Erit mōs dom̄ dñi

De secundo messye aduētū cxxiii

preparatus in vertice montium, aut materialiter: quia non est impossibile apud deum omne verbum, aut metaphorice propter id quod gentes multe ad ipsius confluent, a quibus ut vestri aiunt exaltabitur. Quocumque autem intelligatur: intentio prophete est ostendere nobis quod gentes multe: que Quia de syon egressa est lex: et verbum domini de hierusalem usque tunc non cognouerunt: tempore illo prophetabunt et adinuicem dicent. Venite ascendamus ad montem domini et reliqua. Ubi modum loquendi prophete animaduertere debemus dicentis: quia de syon egredietur lex: et verbum domini de hierusalem. Quam clausulam vestri exponendo pro verbo domini mandatum intelligunt: dicentes: Quia lex et mandatum domini de syon egredietur. Cum autem in antiqua lege mandata et precepta contineantur: non dubitant quod non de illa lege: neque de mandatis in ipsa contentis propheta loquitur: sed de noua lege per christum datam que in hierusalem, prout verificatus est: data erat. De qua hieremias et alij prophete mentiones faciunt. Ego pro verbo domini verbum illud quod caro factus est: significare intendit. Ad quod verbum refertur dictum illud immediate sequens dicens Et iudicabit inter populos multos: ubi vestri dicunt. Et iudicabit qui iudicaturus erit scilicet messias qui bene utique dicerent: si de vero messia christo hiesu intelligerent. Ipse enim qui verus messias est: super populos omnes tunc dominabitur: quia ipsum esse verum deum omnes cognoscent. Quos etiam modo tali corripiet: quod instrumentis bellicosis amplius non indigebunt. Erunt enim sic in pace continua et tranquillitate: quod gladios suos in vomeres ceciderunt: viresque subtus vitem suam et ficam absque timore sedebunt. Quia omnes populi ambulabunt: unusquisque in nomine dei sui. Hoc dictus de virtute sermonis et eo modo quo vestri illud aptant: falsum esset: nam et per prophetam et per

Secunda pars

vestros affirmatur supra: quod omnes populi cognoscent tunc
verum deum: et illi seruient. prout etiam omnes alij prophete
te predicunt. Si igitur verba ista sic intelligenda essent: et
sibi ipsi et omnibus alijs prophetis propheta contradiceret
unde volens onchelos hoc inconueniens fugere dicit. Quia
omnes populi qui tunc peribunt: pro eo quod in nomine dei
sui ambulauerunt peribunt. Pro quo animaduertendum est: quem
admodum vos non ignorare scio: quod verba hec secundum
quod hebraica littera sonant: quibus illud significatum quod per
latinam translationem ostenditur habeant. possunt tamen co
modo etiam interpretari quo proprius prophete intellec
tus habebitur. Scitis. n. dictionem illam chi hebraice quando
sepenumero latine significare: quemadmodum exodi. xxiij.
habetur: ex ea parte dicente: chi terre hamoz sonaaba rouez
tabat massao. Latine quando videris asinum odientis te
facere sub onere suo. Accepto igitur chi loco isto eodem mo
do: prout prophete intentio certe fuit: erunt verba hec lati
ne sic legenda: quando omnes populi ambularent vnusquisque
in nomine dei sui. Per que verba omnimodam perfectio
nem vestram que tunc in veritatem cognoscendo erit: pro
pheta predicere vult. Postquam. n. narrauerat populos omnes
tunc deum cognoscere debere: volens ostendere quod non pro
pter hoc quod alij populi id faciant: vos illam perfectionem habe
bitis: sed per dei gratiam ex particulari aspectu vt infra ostē
dit. Inquit. quando omnes populi ambularent vnusquisque
in nomine dei sui et nos ambulabimus in nomine domini dei
nostri in seculum seculi. quasi diceret: posito pro non vero quod
omnes alij populi in nomine dei sui vero deo non cognito
ambularent. Attamen nos non sic faciemus: sed in nomine domini
dei nostri in eternum ambulabimus. Cuius causam assignan
do propheta immediate sequitur. In die illa ait dominus Com

De secūdo messye aduentu cxxiii

gregabo claudicantē ⁊ reliqua. Per que ostēdere vult: q̄
tpe illo sui gratia ⁊ misericordia deus te congregabit: que
vsq̄ tūc sup̄ fide sua ⁊ veritate claudicasti: mysteria. s. incar
nationis trinitatis ⁊ resurrectionis ⁊ alia a prophetis p̄dic
ta capere nō potēs. De quo hieremias ēt supra mentionez
fecit: cū dixit. Usquequo p̄plexa eris filia rebellis eo quia
creauit deus nouū sup̄ terra femina circūdabit viruz. Et so
phonias capi. vlti. ēt inquit. Et saluabo claudicantes: ⁊ eā
que eiecta fuerat congregabo. Certū est. n. quēadmodum
per superiora visum est: q̄ nō pro alio nisi pro peccato isto
eiecti fuistis estis ⁊ vsque tunc eritis. Eo autē tempore faci
et deus vt veritatis notitiam habeatis: it. q̄ in monte syō
ex tunc vsq̄ in eternuz super vos regnabit: ⁊ a vobis tāq̄
verus messias deus ⁊ homo cognitus erit. Pro cuius rei
certitudine ad hierusalē sermonem propheta vertit. diciteq̄
Et tu turris gregis turris filie syon vsq̄ ad te veniet: ⁊ ve
nit potestas prima regnum filie hierusalē. Ubi eius mo
dus loquendi considerandus est. cum dicit Usq̄ ad te ve
niet: ⁊ venit: nam licet rei corroboracioni id vestri attribu
ant. Debemus tamen modum corroboracionis ⁊ funda
mentum certitudinis intelligere. Certificatur enim hieru
salem per prophetam super sibi promissis hoc loquēdi mo
do. Nam cum primum aduentum regni huius per prophe
tas predicatum verificatum viderit: poterit absq̄ dubio su
per secundo aduentu certificari. Et hoc est qd̄ dicit: Usq̄
ad te veniet ⁊ venit: quasi diceret vsq̄ ad te iterū veniet: si
cut iam venit. Et Quod de messie regno p̄phetia loquā:
ex ipsamet aperte habetur: ⁊ doctores v̄ri precipue onche
los in hoc cōsentūit. Cuz autē p̄pter vicinā destructionez a
caldeis fiēdā: efficaciori cōsolacione hierusalē indigeret: se
quit̄ p̄pheta dicere. Illic q̄re vlulas vlul. tu. s. in hierusalē

Secunda pars

quasi non credens in hīs que tibi pollicentur: Nunquid rex non est in te; an consiliarius tuus perit quasi diceret, *Credis ne me sic impotētē esse ut ea que tibi promitto obseruare non possis. Quia comprehendit te dolor sicut parturientem; Et si tu filia syon doles et fatagis quasi parturientis; eo quia nunc egredieris de ciuitate et venies vsq; ad babilonem; dico tibi q; nec propter hoc debes de promissis spem amittere. Immo erit istud tibi signum futurorum magis certificatiuum. cum videbis q; ibi. i. inde liberaberis et de manu inimicorum tuorum te deus redimet.* Sed ad antichristi mysteriū rediens propheta inquit, *Et nunc congregate sunt ad te gentes multe et reliqua. Ubi hac dictione nunc pro maiori rei certitudine; ut vestri aiunt: propheta vsus est; immo dico vobis q; super parte hac tota vestri se bene gererent; si illi ad quod dicta referuntur; ipsas attribuerent. intelligunt enim pro clausula illa filia syon iudeos tantummodo que pro tota congregatione fidelium que post antichristi ruinas purificata remanebit; a propheta explicata fuit. quam congregationem dixit propheta: Et sanctificabis domino rapinas eorum; et fortitudinem eorum dño vnuerse terre.* Et deinde assignans prepheta causam quare eo tempore hierusalem a predictis gētibus circūdari sic debebat; subsequenter ait, *Nunc circundaberis filia digna circundari; et reliqua inter que se ipsum includit; dicendo. Obsidionem posuit super nos; eo quia de iudeis loquebatur; et qua gēte et ipse erat. Dicit itaq; nunc. i. tunc antichristi tpe; ut rabi dauid ait; tu. s. filia syō q̄ filia digna circūcidis es a predicto hoste circundaberis. necnon. Et obsidionem posuit. i. ponet super nos antichristus ille. propterea quia filij tui in virga percutient super maxillam iudicem israel. s. christum hiesum; et ut intelligerent q; de ipso loquebatur immediate propheta inquit. Et tu betlem efrata et si minis*

De secundo messye aduētū cxxv

ma es in millibus iude; ex te mihi egredietur qui sit dominatio in israhel. Quam quidem prophetiam vsq; ad partē illam dicentem Et erit iste pax exclusiue in prima principali parte bene declarataz habuistis. Ab ista vero parte vsq; ad illam dicentem Et erunt reliquie iacob, rabi dauid bene se habet dempta clausula illa prima, s. Et erit iste pax: que de messia blesu loquitur qui ipsa pax in abstracto fuit sicut propheta predicat. Et illa, s. Et suscitabimus super eaz septem pastores et octo primates hominum. Quam ad apostolos aliosq; beatos sicut decet non refert. Certum est enim qd ex verbis istis propheta nil aliud significare vult nisi qd per christum primo et secundo per istos; a cunctis inimicis et hostibus tempore illo iudei liberi et tuti erunt. Et cuz ad statum illum ex dei gratia solummodo peruenietis; teste propheta ipso apud libri finem dicente: Quis deus similis tui qui auferis iniquitatem et transis peccatum reliquiaz hereditatis tue. Accirco, subsequenter hic est. Et erunt reliquie iacob in medio populorum multorum quasi ros a domino et reliqua. Volens ex eis notificare quod quemadmodus ros et stilla non nisi a deo expectantur; sic nō expectabitur tunc qd inter alias gentes que sub xpi fide vsq; tunc vixerunt; vos enumerandi essetis; attenda gravitate peccati vestri; nisi a deo illud procederet qui iniquitati vestre sua misericordia propitiabitur; et peccati vestri non memorabitur amplius. Cuius virtute reliquie ille super omnes intrinsecos inimicos a quibus a recta via diuerſi possent; vim habebunt. Pro cuius intellectu totus hunc discursu propheta explicauit. Nam cum non virtute armorum; Sed ex dei gratia dumtaxat salus vestra acquirenda sit; nec fortitudine clustatum et locorum sit perseueranda; non possunt verba sua nisi spiritualiter interpretari; prout etiam p aliquas partes ipsemet manifeste ostendit; Inquit enim. Et auferā ma

Secunda pars

Deficia de manu tua: et euellam lucos tuos de medio tui: et conteram inimicos tuos. Que omnes ad spirituales inimicum referuntur: ita quod inuere vult propheta; quod reliquie iacob que in gentibus hoc est christianis tunc existentibus remanebunt: Quasi leo in iumentis siluararum erunt. Inimico enim inuito, scilicet diabolo salutem cum illis prosequuntur: et hac de causa propheta dixit: Et exaltabit manus tua super hostes tuos: Et omnes inimici tui interibunt. Cumque reliquie ille in eo proposito perseverare debeant: eo quia temptator super eos potestatem non habebit. consequenter propheta ait. Et erit in die illa dicit dominus: et auferam maleficia de manu tua et reliqua: que ad eundem significatum omnia redeunt. Quo etiam intellectu dictio illa Gareba: latine clamitates tuas de inimicis prout vestri aiunt: intelligenda erit. Et quod particula illa dicens: Et erunt reliquie iacob in gentibus: sit ad gentes que infide christi vixerunt: attribuenda. Ostendit propheta per suam conclusionem dicentem Et faciam in furore: et in indignatione ultionem in gentibus: que non audierunt. Quod dictum sicut a rabi dauid exponit intelligendum est videlicet Et faciam in furore ultionem in gentibus: que non audierunt: nec receperunt legem dei per christum blesum datam. Cum autem omnia bona hec propter promissionem antiquis patriarchis factam deus vobiscum faciet. Ideo quasi in scrutinium vobiscum veniret: ostendendo dilectionem qua vestri semper affectus est: et in eius remunerationem immensas vestras in gratitudinem illis inuocatis. propheta talia facit surge contempne iudicium aduersum montes: et audiant colles vocem tuam: quia is est domino cum populo suo: et cum israhel in scrutinium venit. Ubi per montes: quem admodum rabi ionatas et rabi salomon aiunt: patriarchas intelligit. et per colles matres beatas. Patriarcharum uxores

De secūdo messye aduentu cxxvi

Et deinde ad scrutinium veniens inquit. Popule meus quid feci tibi: aut quid molestus fui tibi: responde mihi, quasi diceret. Non potes super malo vno de me conqueri immo potius infinita bona a me recepisti. Que quidem bona recitando subdit Quia eduxi te de terra egypti: et de domo seruentium liberaui te. Ibi enim prout rabi David ait seruis seruebas. Nam egyptus de cham descendit cui per Noe genesis. xviii. dictū fuit: seruus seruorum erit fratribus suis. Et postq̄ te de manu illoꝝ eduxi misi ante faciem tuam Moysen. Aaron. et Mariam ut tibi redemptionem euāgelisarent. Et ultra hec memento queso popule meus quid cogitauerit contra te Balac rex Moab: et quid respōderit ei Balaam filius Beor de Sethim usq̄ ad Balgalan ut cognosceres iusticias domini: quante. s. tecum fuerunt. Nō enim responsū illud quod dedit balaam dedisset nisi de indignatione mea contra eum veritus fuisset. et quamuis propter peccatum quod ibi commisisti: Quemadmodum rabi David ait filius perditionis fuisses: non ppter hoc dereliqui te sub potestate maledictionis illius. Sed cum morte tantummodo quorsidam vestroꝝ peccatum illud vobis remisi. Ibi quoq̄ modo memento quanta in Balgala tecum feci quando Iordanem sicco pede transisti: et cuncta alia per historias ordine suo recitata memento. Et si dices quid dignum offeram domino quo ei satisfaciam: curuabo ne genu illi aut holocaustomata et vitulos anniculos sibi offeram: ita q̄ cum hīs ei placeam. dico q̄ non. hīs enim dominus non placatur. et si cum millibus arietum aut multis millibus hircorum pinguium coram eo vos representaretis. Immo plus dico vobis: q̄ si tuum primogenitū quez super omnia amas: pro scelere tuo sibi dares: nihil tibi vale ret. Attenta gravitate peccati quod ptra cum cōmisisti. nec

Secunda pars

etiam hec sunt que deus a te querit. Sed id quod bonum esset facere et quod dñs a te requirit indicauit tibi bō scilicet xps̄ hiesus q; humanitate assumpta tecū cōuersatus est propheta dicente Indicauit tibi homo quid bonum esset: et quid dñs requirat a te. Et illud quod indicauit utiq; est Facere iudiciū et diligere misericordiam: et intrinsecus ambulare cum deo tuo hoc est toto corde et anima non appa- renter: prout rabi dauid ait: et bene. Quod autem hec talia a xpo hiesu predicata fuerit: per euangelia cuncta testi- monium habemus. quēadmodum. n. vestri hic alunt: et ea que cum deo et que cum proximo obseruāda sunt: his ver- bis continentur. Nam pro pertinentibus ad proximum di- xit: facere iudiciū et diligere misericordiam. pro pertinen- tibus vero ad deum Et intrinsecus ambulare cum deo tuo inquit. Que ambo mathei xxij. a xpo hiesu sub hīs verbis expressa fuerunt. videlicet Dilige dominus deum tuum in toto corde tuo et tota anima tua: et proximi tuus sicut teip- sum. Non obstante q̄ cuncta verba sua circa aliud q̄ circa dilectionem dei: et proximi charitatem et misericordiā prin- cipaliter non versantur. Nos autem si audiendi aures ha- beretis: non dubito q̄ ex verbis prophete huius colligere- tis esse per nouam legem qua hec predicta precipiuntur: an- tiquam amittendas que holocaustis et alijs ceremonijs in figuram futurorum mysteriorum utebatur.

Prophecia Nona.

5 Acharias qui conuersionem vestram de qua in presenti agitur: hoc suo libro breuibus ver- bis multipharie tetigit. in ultimo sui longū sup- ea sermonem facit. Inquit. enim capitulo. xi.

Latina littera. Alpi libane portas tuas: et comedat ignis cedros tuas: vlti- ma abies quia cecidit cedrus: quoniā magnifici vastati sunt

Concordia cum
euāgelio

Matheus.

De secundo messye aduētū cxxviii

Ululate quercus basan quoniam succisus est saltus munitus. Vox
ululatus pastorum quia vastata est magnificentia eorum: vox rugitus
leonum: quoniam vastata est superbia iordanis. Hec dicit dominus deus meus.
Pascendo pecora occisionis: quae redemptores eorum occident.
et non committent culpam: et vedes eos dicet. Et dicit dominus diues
factus sum: et pascens ea non parces eis. Quoniam non parca ultra su-
per habitantes terram: dicit dominus. Ecce nunc ego tradam homines
unumquemque in manu proximi sui. et in manu regis sui: et concide-
det terram: et non eruam de manu eorum. Et pavi peccatum occisionis
propter hoc o pauperes gregis: et assumpti michi duas virgas
vnam vocavi mitem: et alteram vocavi que demolitur: et pavi pe-
cora. Et succidit tres pastores in mense vno: et contracta est
anima mea in eis. siquidem et anima eorum variavit in me. Et dixi
Non pascam vos: que moritur: moriatur: et que succiditur suc-
cida: et relique deuorent vnaqueque carne proxime sue. Et
tuli virgam meam quam vocabatur mitis: et abscondi eam. ut irritum
faceret fedus meum quod percussit cum omnibus populis: et irritum
deductum est in die illa: et cognouerunt vere pauperes gregis
qui expectabant me: quia verbum domini est. Et dixi ad eos. si bonus
est in oculis vestris: afferte mercedem meam. et si non sinite. Et
appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit do-
minus ad me. Projice illud ad figulum magni pretii. quo
appretiatum sum ab eis: et tuli triginta argenteos: et proieci
illos in domum domini ad figulum. Et percidi virgam meam secun-
dam que demolitur appellata: ut dissolueret germanitatem
inter iudam: et israhel. Et dixit dominus ad me. Adhuc sume tibi
vas pastoris stulti: quia. Ecce ego suscitabo pastorem super
terra. qui derelicta non visitabit. fetum non queret. et con-
tritum non sanabit: et stantem non enutriet: et caruem pinguis
comedet. et ungulas eorum dissoluet. Et pastor idoli de-
reliquens gregem. gladius super brachium eius: et super oc-
culum dextram eius. brachium eius ariditate siccabitur: et

Secunda pars

oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

Capitulum. xij.

Dominus verbi domini super israhel . dicit dominus ex-
tēdēs celū ⁊ fūdās terrā: ⁊ fingēs spm̄ hoīs ī eo Ecce ego
ponā hierusalē vas amaritudinis oībus populis in circuitu:
s; ⁊ iuda erit ī obsidiōe sup̄ hierusalē. Et erit in die illa: po-
nā hierusalem lapidem oneris cunctis populis : oēs qui le-
uabunt eum concisione lacerabuntur: ⁊ colligentur aduersus
eam omnia regna terre. In die illa ait dominus percus-
tiam omne equū in stuporem: ⁊ ascensorem eius in amen-
tiam: ⁊ super domum iuda aperiam oculos meos: ⁊ omne
equum populorum percussiam cecitate. Et dicēt duces iu-
de in corde suo. Confortentur mihi habitatores hierusalē
in domino exercituum deo eorum. In die illa ponam du-
ces iuda: sicut fornacē ignis in lignis: ⁊ sicut faces ignis in
paleam: ⁊ deuorabunt ad dextram ⁊ ad sinistram oēs po-
pulos in circuitu et habitabitur hierusalem rursus in loco
suo in hierusalem. Et saluabit dominus tabernacula iuda ī
primis: vt non magnifice gloriatur domus dauid ⁊ gloria
habitantium hierusalem super iudam. In die illa proteget
dominus habitatores hierusalem: ⁊ erit qui offenderit ex-
cis in die illa: quasi dauid: ⁊ dom⁹ dauid sicut deus: sicut
angelus domini in conspectu eorum. Et erit in die illa que-
ram contere terre omnes gentes que venient contra hierusa-
lem: ⁊ effundam super domum dauid: ⁊ super habitatores
hierusalem spiritum gratie ⁊ precum: ⁊ aspiciēt ad me quē
confixerunt: ⁊ plangent super euz planctu quasi super vni-
genitum: ⁊ dolebunt super eum: vt doleri solet in morte p̄-
mogeniti. In die illa magnus erit planctus in hierusaiem
sicut planctus ad Remon in campo magedon. Et plangēt
terre familie: ⁊ familie seorsum: familia domus dauid seors-

De secūdo messye aduentu cxxviii

ſū: & mulieres eorū ſeorſū. familie domus nathan ſeorſū: & mulieres eorum ſeorſum: familia domus leui ſeorſū: & mulieres eorū ſeorſū. familia ſemei ſeorſū & mulieres eorū ſeorſū oēs familie reliq̄. familie & familie ſeorſū: & mulieres eorum ſeorſū.

Capitulum. xiiij.

In die illa erit fons patens domui dauid: & habitantibus hierusalem propter peccatum & propter menstruatā. Et erit in die illa dicit dominus exercituum. Disperdam nomina idolorum de terra: & non memorabuntur ultra: & prophetas quoq̄. Et spiritum immundum auferam de terra. Et erit cum prophetauerit quispiam ultra: dicent ei pater eius & mater qui genuerunt eum. Non uices: quia mendacium locutus es in nomine dei: & configent eum pater eius & mater genitores eius cum prophetauerit. Et erit in die illa confundentur prophete unusquisq̄ ex uisione sua cum prophetauerit: nec operietur ultra stola pilosa: ut mentiantur. Sed dicet. Non sum propheta. homo enim agricola ego sum: quoniam adam pecudiasit me ab adoleſcētia mea. Et dicetur ei. Quid sunt plage iste in medio manuum tuarum: & dicet. His plagatus sum in domo amicorum meorum. framea suscitare super pastorem meum. & super uirū coherentem mihi dicit dominus exercituum. Percute pastorem & dispergentur oues. & conuertam manum meam ad paruulos. Et erit in uniuersa terra: dicit dominus. Partes due in ea concidentur: & deficient. Et tertia pars relinquetur in ea. Et ducam tertiam partem per ignem. & purificabo eos sicut purificatur argenteus: & probabo eos: sicut probatur aurum: ipse uocabit nomen meum. & ego exaudiam ipsum. dicam populus meus est. & ipse dicet: domine deus meus.

Capitulum. xliij.

Secunda pars

Ecce dies dño veniet: et diuidentur spolia tua in medio tui. Et cōgregabo omnes gentes ad hierusalem in prelium: et capiet ciuitas: et vastabunt domus: et mulieres violabuntur: et egredietur media pars ciuitatis in captiuitatem: et reliquum populi non auferet ex vrbe. Et egredietur dñs: et preliabitur contra gentes illas: sicut preliatus est in die prelij. Et stabunt pedes eius in die illa sup montem oliuarum qui est cōtra hierusalem ad orientem: et scindetur mons oliuarum ex parte sui ad orientem: et occidentem prerupto gradi valde. Et eradicabit medium montis versus aquilonem: et medium eius ad meridiem. Et fugietis ad vallem montium eorum: quā extendet se vallis montium usq; ad Azal: et fugietis sicut fugistis a facie terremotus in diebus Osie regis iude: et veniet dñs deus meus omnesq; sancti tecū. Et erit in die illa non erit lux ne nebulosa et opaca. erit autem dies una nota dño non dies neq; nox: et erit in tempore vespertini et erit in die illa eribunt aque viue de hierusalem media pars eorum ad mare orientale et media eorum ad mare occidentale: in estate et in hieme erit. Et erit dñs rex super omnem terram: in die illa erit dñs vnus et nomen eius vnum. Circūdabit vniuersa terra sicut planities a colle Remon ad austrum hierusalem: et exaltabit et habitabit in loco suo a porta beniamin usq; ad locum porte prioris et usq; ad portam angulorum: et a turri anannel usq; ad torcularia regis. Et habitabunt in ea et anathema non erit amplius: sed habitabit hierusalem seculum. Et hec erit plaga qua percutiet dñs omnes gentes que pugnaverunt versus hierusalem: tabescet caro sua ipso stante super pedibus suis: et oculi eius tabescent in foraminibus suis: et lingua sua tabescet in ore eorum. In die illa erit tumultus dñi magnus in eis: et apprehendent vir manum proximi sui: et conferebunt manus eius super manum proximi sui: et etiam iudas pugnabit aduersus hierusalem.

De secundo messye aduentu cxxix

salem et congregabuntur diuitie omnium gentium in circuitu: aurum et argentum et vestes multe satis. Et sic erit ruina equi muli cameli et asini; omniumque iumentorum que fuerint in hostibus illis sicut ruina hec. Et omnes qui reliqui fuerint de vniuersis gentibus que venerunt contra hierusalem ascendent ab anno in annum ut adorent regem dominus exercituum; et celebrent festiuitatem tabernaculorum. Et erit qui non ascenderint de familijs terre ad hierusalem ut adorent regem dominum exercituum; non erit super eos humber. quia et si familia egipti non ascenderit; et non venerit; nec super eos erit. Sed erit ruina qua percutiet dominus omnes gentes; eo quia non ascenderunt ad celebrandum festiuitatem tabernaculorum. Hoc erit peccatum egipti et hoc peccatum omnium gentium que non ascenderint ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum. In die illa erit quod super frenum equi est; sanctum domino; et erunt olle in domo domini quasi fuscinule coram altari. Et erit omnis olla in hierusalem; et in iuda sanctificata domino exercituum; et venient omnes immolantes; et sument ex eis; et coquent in eis et non erit mercator ultra in domo domini exercituum in die illo.

¶ Quoniam quidem super hac prophetia viri iudei doctores vestri perplexi non parum sunt; ita ut rabi Salomon fateri non erubescat se plures super ea opiniones vidisse quas concordare nescit. Idcirco ut eorum insufficiencia seu malitia vobis magis pateat. veritas quoque clarius elucescat. ipsorum dicta recitando modo tali procedam. Nam rabi salomonis expositionem ad litteram recitabo cui rabi ionate aliorumque antiquorum doctorum opiniones annectam. post quod quicquid istorum dicitis per rabi dauid aut alios superadditum inueniam; ut nihil intactum remaneat; suo loco dei auxilio suppeditabo.

¶ Inquit itaque rabi Salomon super terra israhel et ipso israhel prophetiam exponens. Aperi libane portas meas et co-

Judeorum expositio

Rabi salomon.

¶ Pars secunda

medat ignis teipsum: Assimulauit. n. ppheta terram israel libano q est saltus. Et reges ipsius assimilauit cedris: principes aut abietibus que cedris equales non sunt equiparauit. Alios vero gubernatores assimiliauit quercubus que minoris precij aliar sunt. Et sic de gradu in gradu descendendo ppheta processit. ¶ Sed rabi Jonatan dicit: q de regibus et magnatibus populor ppheta locutus est. Fluctuante tamen Thalmut asserit rabi salomon pphetam super secundi templi destructione prophetaisse. Dicunt. n. q quadraginta annis ante templi destructionem porte eius a seipsis aperiebant: aduersus quas rabi iohanna ben zachar locutus est. dicens Templum templi usquequo te ipsum confundes: scio. n. finem tuum vastationem esse: et quia super te prophetauit zacharias filius ido cui dixit: Aperi libane portas tuas et comedat ignis cedros tuos. ¶ Rabi dauid vero super hoc principio dicit esse super hac pphetia opiniones diuersas: Nisi aliqui expositores ad dominij mecha beorum ruinam ipsam reducant. Et aliqui ad secundi templi destructionem. alij vero ad regum populorum ruinam ipsam trahunt. ¶ Pasce pecora occisionis dicit rabi salomon: Prepara eis pastores hoc est: prophetiza ex nunc super pastores: qui ipsa pascere debebunt. Pecora aut occisionis israel sunt: quos gentium reges ad quas eos mittant: occident: comedent: et uenundabunt unus ad alium: et non videbitur eis committere culpam: immo gratias deo referent dicentes Benedictus dominus diues factus sum. ¶ Rabi dauid vero loco isto se ad subsequentis partis expositionem extendens dicit. Et pascens ea non parcer eis. i. deus qui istorum pecoruz occisionis pastor est: non parcer eis. Quam obrem in manus inimicorum tradentur: ut in eos suam uoluntatem faciant. Et hoc quoniam non parcam ultra super habitantes terras. s. hierusalem: si non conuertantur: ut be

Rabi Jonatan
Doctores thal
mut.

Rabi dauid

Rabi salomon.

Rabi dauid

De secūdo messye aduentu cxxx

ne factant. **¶** Ecce. n. ego tradam homines ⁊ reliqua: que verificabuntur qñ inter reges aliarum gentium ⁊ seipsoꝝ inter se interficiēdo: concident terras israel: ⁊ ego quia in me peccauerunt: de manu eorum nō eriam. **¶** Et paui pecus occisionis dicit rabi salomon q̄ omnia verba hec dei sunt ad prophetam dicentis: Ego deus paui ipsos. s. israel antiquis diebus quando pauperes gregis absq; dubio erant. **¶** Et assumpsi mihi duas virgas: nā post dies aliquos ppter peccata eorū in duo regna eos diuisi. quarum virgarum vnā mite vocaui: quia. s. ierobobam pollicitus est mite ⁊ parce super eos regnare. Alteram vero vocaui. que demolitur: ppter ea qz roboam salomonis filius minatus est sup eis acre nominari. Appellauit autem reges nomine virge cum pastoz moris sit virgis vti. **¶** Super hac vero parte dicit rabi dauid q̄ aliqui doctores voluerūt hūc discursus p̄ pterito sup israel exponere: inter quos cōpletā expositō nē non inuenit. Sed particula illa dicente. Propter hoc o pauperes gregis. sicut rabi salomon declarata dicit. Et assumpsi mihi duas virgas. cū. n. moris sit pastoz virgis vti volens deus israel pascere assumpsit sibi ex eis duas quarum vnā mite: alteram vero que demolitur: appellauit. hoc est modo mite modo acre scdm opera eorū ipsos pascebat. Et succidi tres pastores in mense vno hoc est propter peccata eorum indignatus: interfeci suozum regū tres in mense vno qui ela filius bagasa ⁊ zimiri: ⁊ tucn: filius gimar: fuerunt. Rabi dauid vero dicit istos tres pastores fuisse ioacas ⁊ ioachim tres filios iosie q̄ p inimicorū manus pierunt cū qbus in primo templo domus dauid regnum finē habuit. dixit autem in mense vno propter temporis paucitatē quo regnauerūt: quia viginti duobus annis durauerat: ⁊ mensibus quattuor: vt historie narrant.

¶ Et contracta est anima mea in eis dicit Rabi Salo:

Rabi salomon

Rabi dauid

Rabi dauid

Rabi salomon

Secunda pars

mon: quia ipsos odio habui. Siquidem et anima eorum va-
riauit in me, quia se abhorruerunt. Ita quod illis diebus dixi.
Non pascam vos, sed a facie mea precipiamini: et inimicis in preda
fietis. Et tuli virgam meam que vocabitur mitis et abscidi eam
nam potentiam regni israel. confrinxit in diebus ioache filij ieu, ita
quod ad nihilum quasi reduxit eam rex aram. Et tunc osce filij ela-
quem in manu sanacherib tradidi, ut ipsum captiuum duce-
ret, ita quod fedus quod cum populis omnibus: ne eis nocerent per-
cussi, oportuit me propter sua peccata irritum facere. Atta-
men pauperes grecis qui custodiunt mihi: hoc est boni in-
ter eos existentes qui custodiebant mandata mea; cognou-
erunt quia verbum domini est, id est fuit ruina, scilicet a moy-
se predicato cum, Ducet te deus et regem tuum, et reliqua, inquit

Rabi dauid

Sed rabi dauid dicit, Et contracta est anima mea in eis
propterea quia anima eorum variavit in me. Ipsi enim fue-
runt in causa quod a facie mea illos eiecerim. Quare sequitur
et dixi, Non pascam vos, et reliqua. Postquam enim vidit de-
us quod in eorum conuersionem ad bonum amplius spes non
erat, dixit, Ultra eos parcere nolle. Quod quidem diebus
iosie fuit: quem virgam mitem sua bonitate appellauit, pro
quo dixit, Et tuli virgam meam que vocabatur mitis: et
abscidi eam, et si dicatur alios reges post iosiam in iuda fuis-
se, respondetur quod de illis non curatur: cum semper in angu-
stia fuerint. Et sic pactum quod cum gentibus: ut eis non
nocerent: percusseram: ea die qua iosias mortuus fuit, irri-
tum factum est. Unde pauperes grecis qui custodiunt mihi
id est boni me timentes qui verba mea expectabant cognou-
erunt: quia verbum domini fuit illud a prophetis iam pre-
dictum: quibus fidem non prestauerunt. Et dixi ad eos, ut
delicet ad reges iuda qui remanserunt: secundum rabi salo-
monem, Si bonum est in oculis vestris: afferte mercedem
meam pro tanto bono quod vobis tribui, et hoc mandata

De secūdo messye aduēitu cxxxi

mea obseruando. ⁊ ego vos iterum pascā. Alloquin sinite quia neq; ego de vobis amplius curabo. Et appenderunt mercedē meā triginta argenteos. dicit rabi Jonatan q; per hanc particulam innuit propheta aliquos bonos dei mandata obseruantes inter eos tunc existere. ⁊ isti erant daniel ananias misael ⁊ zacharias: Sed de numero trinario a propheta hic nominato: fatetur rabi salomon se nescire quid significare velit: pro quo recitat philateria q;dam doctorum thalmut in libro scabitat hollin nominato dicentium: tali modo loquendi vsum esse prophetam propterea quia argentum desiderabilis res est. Et dixit dominus ad me. Projice illud ad figulum hoc est ad tesaurum: quasi diceret. Scribe ⁊ repone bos bonos: ⁊ opera bona eorum: vt in fine septuaginta annorum babilonie captiuitatis reseruentur eis: ⁊ per eorū manus templū reedificet. Erit itaq; figulum idē quod pretiū magnū: quod est domus mea sancta que ē pulchritudo glorie ipsorum: quā abstulit ab eis: ne illis in gloriam amplius eēt. Et precidit virgam meam secundā que demolitur. s. appellatam. Maz sedochiam regem cum hijs qui suo tempore mali erant: captiuare feci: ⁊ hoc vt germanitatem que erat inter iudas ⁊ israhel: in preuaticando mandata mea: dissoluerem

Rabi Jonatan

Rabi salomon

Sed rabi dauid exponit hunc discursum: dicens q; deus dixit ad illos: vt postq; eos pascebat: si bonum erat in oculis eorum mercedem suam ei darent: ⁊ hoc penitentia habita: mandata eius obseruando. si vero id facere nollent q; quiescerent. Ipsi autem appenderunt mercedem suam triginta argenteos. videlicet triginta iustos qui trium predictorum regum tempore inter eos erant. Qui quidem fuerunt daniel ananias misael zacharias hieremias ezechiel ⁊ sophonias: ⁊ alij v; q; ad numerum. q;uis de eis memoria non habeatur. Et deinde recitat propheta deū sibi dixisse

Rabi dauid

Pars secunda

ut argentum illud ad tesorū. i. ad domū tesauri p̄ceret
Ubi exemplariter loquitur propheta; ut ostenderet q̄ de-
bebat illis iustis precipere; ut ab alijs inijs se separarent;
et inter se se sicut tesorus reconditi starent. Et hec omnia
dicit propheta se in visione vidisse; ita q̄ videbat̄ etiam ei
argentum illud accipere; et ad domū dñi in tesorum pro-
fcere; et sic magnum pretium idem q̄ domū domini signi-
ficat. Fuit autem istud tempore predictoz pastorum veri-
ficatum. t̄nc enim iusti illi in suis celluculis se recōdiderūt;
et ab aliorū cōuersatione retracti sunt. Clausulam vero il-
lam dicentem. Quo appetitatus sum ab eis sic intelligen-
da est. videlicet carus factus sum eis; magnificauit enim me
cum illis; attenta malitia eorum. ita q̄ me ab ip̄s remouit
Et virgā meā sc̄dam que demolit̄ appellatā precidi. et hoc
cū morte sedochie qui maloz regū vltim⁹ fuit. et euz ruina
domus et alioz captiuatione; germanitatē; que inter iudas
et israhel erat; circa seruitia alienoz deoz dissolui. Postq̄
enim captiui facti sūt. idolorū seruitia reliquerūt. Hec igitur
ē p̄phetie huius vsq̄ ad locū istuz p̄ preterito expositio; q̄
autē sequuntur expositiōes ipsam p̄ futuro exponūt. quarū
vna est patris dicentis: q̄ in hac p̄phetia secundi templi
discursum a sui principio vsq̄ ad finem tangit. naz post re-
uersionem babylonie deus modo tali iudeos p̄uit. assump-
sit enim sibi duas virgas. vnā sc̄z mitem per quas sacer-
dos magnus figuratus est. et alteram que demolitur nun-
cupatā; per quā regē figurauit. et tamen ad bonum m̄ime
conuersi sunt. Adit̄ preterea illis prophetas tres sc̄z ageū
zachariam et malachiam; ut ip̄os pascere. videns tamen
q̄ nihil proficerent. succidit illos in mense vno; pro quibus
dixit. Et succidi tres pastores in mense vno. nec post mor-
tē illoz p̄betas alios eis dedi. Deinde vero virgā meā
mitē p̄cidi. Nā cū p̄pinqu⁹ fui; ut captiuarē eos; amouit ab

P̄ rabi dauid

De secūdo messye aduentu cxxii

illis sacerdotale offi. iā. Et dixi ad eos appēdite mercedē
meā: hoc ē p̄niam agite. quā p̄fecte nō fecerūt. nisi q̄ p̄p̄t
mortē cuiusdā magni sacerdotis in lactu ⁊ merore diebus
triginta steterūt: ⁊ hi sūt triginta argentei a p̄pheta nominati
quos ad domū dñi in tesaurū p̄iecerat. Particulā aut̄ illā
dicētē. Magnū precisi q̄ app̄retiatu sū ab eis. dixit p̄
pheta pro pulchritudine glorie: quā ab illis deus remouit
Et p̄cidi virgā meā secūdā. s. regē agrippā: cuius tpe rit⁹ iu
deos captiuauit. Alia vō expositio ē rabi abrahe leuīte
toletani q̄ dicit. Pasce pecora occisionis. hec est sc̄di tēpli
edificatio. ⁊ cum inqt. Et assumpi mibi duas virgas ⁊ reli
qua. significauit dominium zerobabelis q̄ de domo dauid
fuerūt: quod dominiū in virgā mitē figurauit. Et dominiū
sacerdotū q̄ mala plura egerūt. p̄pter quod virgā illā q̄ de
molitur noie appellauit. Et succidi tres pastores in mense
vno. hanc particulā dixit vt has tres potestates significa
ret domus. s. dauid ⁊ machabeorum ⁊ seruoꝝ ipsoꝝ quas
in secundo tēplo fuisse inuenim⁹. appellauit aut̄ tps durati
onis secūdi tēpli mēsem vnum. quia pauci dies apud de
um viā fuerūt. Cum vero dixit. Et tuli virgā meā que vo
cabat̄ mitis: ⁊ abscidi eam. vt irritū facerē fedus meū. ⁊ re
liqua. Mortē zerobabel ⁊ nehemie significare voluit post
q̄z amicitia ⁊ fedus q̄d̄ inter eos: ⁊ reges persaz erat: sepa
ratū fuit. Post hec autē cū virga appellata que demolit̄:
eos p̄uit. dixitq̄ ad eos. si bonū est in oculis vestris: affer
te mercedā meā: ⁊ hoc in v̄ijs meis ambulādo. ⁊ appēde
rūt mercedē meā triginta argēteos: hoc ē triginta ānos q̄
bus viri misericordie matthatias. s. ⁊ filij eius dominati sūt
qui licet triginta ⁊ vnum fuerint. ad triginta tamē reducūt
Quare sequitur: p̄nce illud ad statuariū ⁊ reliq̄. Erat enī
dignū in tesaurum reponi. quod q̄dem a p̄pheta factum
fuit ipso dicente. Et tuli triginta argenteos. et reliqua.

Rabi abraham
toletanus.

Secunda pars

Rabi salomon. Et percidi virgam meam secundam. s. machabeorum regnum: et hoc malorum tempore: qui iudeos diuiserunt. sicut ieroboam inter iudam et israhel fecit. Adhuc sume tibi vas pastoris stulti: dicit rabi salomon quod hoc innuere voluit cum supra dixit. Pasce pecora occisionis: ut ostenderet quod tempore secundi templi vastitatis in manu esau: deus eos tradere debebat. et hunc esau dicit esse pastorem stultum: de quo propheta loquitur: intelligendo per esau romanum populum: ut alias vestri faciunt: necnon et de hoc pastore prophetam locutum esse ait: cum inquit. Qui derelicta non visitabit: et fetum non queret: et carnem pinguis comedet: et reliqua. Nam si aliquem diuitem inter eos viderit: bona sua semper rapiet. Vocauit autem ipsum pastorem stultum cum stultus sit: nec vere pastor vocari possit: qui de grege non curat. Cum autem super eo per messie manus deus vindictam facere debeat. ideo subdit. Gladius super brachium eius: et super oculum dextrum eius. brachium eius ariditate siccabitur: et oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

Rabi dauid Sed rabi dauid affirmans quod ex hac parte propheta pro tempore secundi templi omnino loquatur. dicit quod per pastorem stultum herodem intellexit: qui seruus machabeorum fuit. Is quidem stulte in regno se gubernauit: uxorem et filios interficiendo: et infinita mala in israhel faciendo. Pars autem illa. De pastor et idolum: et reliqua. aut pro herode ipso: aut pro agrippa: qui vespasianum et titum in hierusalem duxit. intelligi potest. Unus verbi domini super israhel. et reliqua. dicit rabi salomon quod verba hec propheta explicauit. ut ruina esau et aliorum qui cum israhel male egerunt per ea intelligeremus. Quare inquit. Ecce ego ponam hierusalem vas amaritudinis. id est vas veneni cunctis populis. nam quemadmodum venenum cor et spiritum mortificat. sic tempore illo populi contra hierusalem venientes:

Rabi salomon.

De secundo messye aduētū cxxxiii

mortificabunt. Sed et iuda erit in obsidione super hierusalem. Hanc particulam rabi ionatan sic exponit. dicit enim qd populi qui contra hierusalem tunc venient. Stante domo dauid in ciuitate; sic dominabunt; qd cogent etiam iuda ipso inuito contra hierusalem venire. Sed rabi dauid hic ait: qd postqz p̄pheta b̄niam templi destructionem prophetauit. Sequitur hic b̄na sup israhel prophettare; et aliarum gentium ruina. Particulam autem illam dicentem. Sed et iuda erit in obsidione super hierusalem sic aptat. dicit enim qd in aduentu gog contra hierusalem accipiet in via iudeos de terris iude: quos contra hierusalem vi ducet. Quod qdē in onus grande et fastidiosum habebunt. Et erit in die illa ponam hierusalē lapidē oneris. dicit rabi salomon ita qd ceteri qui tenabūt eū concisione lacerabunt. Et percussio omni equi ses preliant: ut in stuporem; et ascensio eius percussio in amentiam. Sup domus iude vero illos. s. qui contra hierusalē coacti veniēt; aperiam oculos meos; ut eos progam; et a ruina illa tutos faciam. qui cū alios lacerari ipsosqz saluos fieri videbunt: dicent in corde suo. Confortent mibi habitatores hierusalem: qui us nōn ē; qm̄ inuiti cōtra eos ad preliandum venimus; in t̄sio exercituum deo eorum rogādo. s. cum et orando pro nobis. In die illa ponas tuces iude: sicut fornacem ignis; voluent enim se ad populos illos et sicut ignis eos cōburent. Sed rabi dauid dicit hic qd tuces iude qui cum gog tunc erunt. dicent verba hec. Propterea quia illi qui in ciuitate erunt; cum ruina populorū viderint; eribunt de ciuitate; et venient; et coniungentur cū illis; ita qd unus a dextris et alter a sinistris; omnes gentes illas confringent. Et habitabitur hierusalem rursus in loco suo dicit rabi salomon. sicut antiquitus fuit. Rabi dauid vero dicit id prophetam explicasse: eo quia populi illi putabant hierusalem ruinare; ut ostēderet qd illud non erit

Rabi ionatan

Rabi dauid

Rabi dauid

Rabi salomon

Rabi dauid

Partis secunda

- Rabi salomon Sed in loco suo firma stabit et habitabitur. Et saluabit dominus tabernacula iuda in p̄rio hoc est priusq̄ existētes in hierusalem in auxilium eorum egrediantur; Et deinde stabuntur illi de ciuitate. Et hoc faciet deus ut non magnifice gloriatur domus dauid; et gloria habitantium hierusalem super iudam dicendo; Quia ipsi prius salui facti sunt. Et erit qui offenderit ex eis; hoc est qui debilior erit ex eis.
- Rabi dauid Secundum rabi dauid vero clausulam illam dicentem; Et domus dauid sicut deus pro messia propheta explicauit. Clausulam vero illam sicut angelus dñi coram eis; pro angelo dñi qui ante eos ambulabit; dixit. Quera contere dicit rabi salomon idest eorum contritioni vacabo. De mente vere doctorum thalmut dicit q̄ deus queret; et examinet opera eorum; et malos male perdet; bonos autem conseruabit. Sed rabi dauid Queram contere; et conteram inqt. Et effundam super domum dauid spiritum gratie et precum; dicit rabi salomon; Aduebo scilicet spiritum eorum ad me deprecandum; et deinde mihi grati eris. Et aspicient ad me quem confixerunt. super hac parte rabi salomon de mente rabi ionate dicit. Et aspicient ad me ut conuerantur super confixione; et occisione qua in eos gentes fecerunt; et plangent super ea occisione placentur quasi super unigenitum. Et ueritate vero thalmut libro qui succa nūcupat; asserit omnia hec dicta fuisse pro messia filio ioseph qui in bello illo occidetur. Sicut platus adremon in valle magedon hoc est sicut plantus hieremie super morte iosie quem pharago in magedon interfecit. Et plangente familie et familie seorsum; omnes iste familie hic recitate; de domo dauid sunt; Et sacerdotales et leuite. Sed rabi dauid inquit; Et aspicient ad me quem confixerunt; q̄ casu quo in bello illo ipsorum aliquem inimici confixerent; plangent super eo amore metuentes ne principium domi

De secūdo messye aduentu cxxiiii

in inimicorum super eos illud sit. Et admirabuntur super
re illa: ita q̄ omnes familie a propheta hic recitate sicut ip̄
se asserit: plangent. Propter peccatum ⁊ propter men-
struatam dicit rabi salomon q̄ vtrunq; istorum cum aqua
mundificabatur. Et prophetas quoq; Et spiritum im-
mundum auferam de terra idest pseudo prophetam: ⁊ viti-
um. Nec operientur stola pilosa vt verbis eorum fi-
des prestetur. Quoniam adam pecudauit me: hoc
est homo constituit me ab adolescētia mea pecudum custo-
dem: ita q̄ sicut alij qui prophetie non versantur: ego sum.
Super hac parte vero rabi dauid dicit: q̄ particula illa vi-
dens In die illa erit fons patens: sicut littera sonat: intelli-
gi p̄t: quia sic in facto erit. Et hoc doctorum thalmut au-
ctoritate approbat. Clausula autem illa videlicet propter
peccatum: ⁊ propter menstruatam. explicata fuit ad deno-
tandum q̄ aque viue a ciuitate tunc egredientur: quod an-
te illud non fuerat: ⁊ huius causa erit ne pro mundificatio-
ne istorum necessarium sit extra ciuitatem ire. Quid
sunt plage iste in medio manuum tuarum dicit rabi salom: ḡ
q̄ loco humerorum propheta manuum dixit: in humeris
enim preuaricatores verberantur. Et dicit his plagat-
us sum in domo amicorum meorum: qui reprehētionibus
suis me ad rectam viam ducebant. Sed rabi dauid su-
per loco isto dicit: q̄ illi prophete neganti tunc se esse pro-
phetam: dicetur. Quid sunt plage iste in medio manuum
tuarum nisi signum quod tu prophetare voluisti: ⁊ paren-
tes tui propter illud te percutierunt: At ille respondebit:
Non ex prophetia id fuisse: sed dicit his plagatus sum in
domib⁹ amicorū meorū: propterea q̄ in p̄tinentibus ad me
male gubernabar. Ratio autē p̄pter quā: in medio manuum
tuarū p̄pheta dixit: fuit q̄ manus ⁊ pedes ei ligabāt ne de-

Rabi salomon

Rabi dauid

Rabi salomon

Rabi dauid

Secunda pars

domo exiret. Huiusmodi tamen dicti intentum hoc est: nā cum deus protestatus sit qualiter eo tempore spiritum suum super omnem carnem effunderet: ita quod filij et filie nostre prophetabunt. Ideo dicit nunc: quod quando illi qui propheticum spiritum non habebunt: moti invidia prophetantium se prophetas cum alijs enumerare voluerint: cognoscentibus parentibus: quia mendacium locuntur: dicent ei: Non viues quia mendacium locutus es in nomine domini. **¶** Sed pater rabi dauid dicit quod hoc dictum in die iudicij verificandus erit: dicit. n. quod tunc hi qui in vita sua mendacia prophetarunt: quando resurgent: in manibus suis plage sicut fistule apparebunt. Et illud erit in signum malitie qua vixerunt. Et quo confundentur: pro quo dicit: Confundentur prophete unusquisque ex visione sua: quia scilicet hactenus se vidisse se dixerunt. Nec operientur tunc stola pilosa sicut iam fecerunt ut mentiantur. i. ut daretur fides mendacijs eorum. Et cum ipsum interrogabunt: dicetque ei Quid sunt plage iste in medio manuum tuarum: Respondet quod non ea de causa id fuit: sed dicit: his plagatus fui in scolis tempore adolescentie quando scilicet preceptores me scribere docebant. **¶** Framea suscitare super pastorem meum hoc est super esau quem pecorum captiuitatis mee pastorem constitui. **¶** Et super viam coherentem mihi. i. quem mihi associant ut pecora mea sicut ego pasceret. **¶** Percute pastores. scilicet reges impie romae: et dispergent oves que sub sua potestate retinet. Et conuertam in manum meam ad paruulos: quia secundo loco alios minores dominos qui sub principali pastore sunt: percutiam. Quibus obrem et disperserunt. **¶** Rabi dauid vero super hac parte expositione rabi salomonis prius recitata opinionem rabi abrahe benesdra aducit: qui dicit: prophetiaz intelligi ac locutaz esse super bellis que diebus messie filij iosep in orbe toto erunt. dixit autem pastorem meum et virum coherentem mihi

Rabi dauid

Rabi salomon

Rabi dauid

Rabi abraha

De secundo messye aduētū cxxxv

qz rex ille quez sup gentibus illis de^o cōstituet; se deū facit
Attamē in ultimo ipsū percutiet; ita qz oues. i. p̄cipēs sub
se existentes dispergent. Pro qbus. Et cōuertā manū me
am ad paruulos inqt. ¶ Et tertijs ps relinquet in ea; eo qz
ad mosaicā fidē p̄uertent; cū autē ante aduētū gog eoz cō
uersio ad fidem erit. Ex quo ipsoz bonitas manifestabitur
Et in aduentu gog a fide reuerū debeāt. Quāc brē naufra
gia multa passuri erūt. iō inqt. Et ducā tertiā partē in ignē
dabuntur. n. eis calamitates ille in penā pcti cōuersiōis co
rū; qui tū in ultimo penitētia facta saluabūtur; ita qz voca
bit nomē dei vini; z ip̄e exaudiet illi. Sed rabi dauid dicit
sup hac parte qz cū p̄pheta. Et erit ī omī terra inqt. de ter
ra israel tātūmō intellexit; in qua ex omī natiōe aliq tūc ha
bitabūt. ex qz ib^o remanebit pars illa, dūtaxat; quā de^o in ig
nē tribulationū ducet; vt eos purificet; quēadmodū argen
tū z aurū in igne purificantur. Ecce dies veniet dño; di
cit rabi salomon qz erit dies deo dilecta. Et diuidētur spo
lia tua ī medio tui; hoc ē. spolia inimicōz tuoz habitatores
tui in medio tui diuidēt. Et reliquū populi non auferetur
ex vrbe. qz scz nō oēs captiui exbūt. sed siqs diceret. Pro
pter qd p̄mittet de^o qz media ps captiuetur; z dom^o vastē
tur. Rñde qz ad hoc vt populi illi se excusare n̄ possint. di
cēdo qz nō ad p̄liandū; s; orandi causa venerūt. Sicut pre
liatus ē in die p̄clij. s. in mare cōtra pharagonē z gētē suā.
Et scīdetur mōs oliuaz. z reliqua. q̄ oīa sicut l̄a sonat; mi
raculoſe tunc a deo fiēt. Et fugietis qñ. s. miracula hec vi
debitis. sicut in diebus ozie a facie terremotus fugistis.
Omnesqz sancti tecum. id est omnes angeli tecum. Sed
rabi dauid dicit. Ecce dies veniet domino; quo scilicet vt
in gentibus iudicium faciat. apparebit. qui quidem dies.
dies aduentus gog in terram israel erit. Et diuidentur
spolia tua in medio tui. loquitur cum hierusalem; in medio

Rabi salomon.

Rabi dauid

Rabi salomon.

Rabi dauid

¶ Pars secunda

cuius populi illi spolia sua diuident, qñ scz in eaz intrabunt
z vt propheta asserit: ciuitas capletur: z domus vastabun-
tur. Et hac quidem angustia illa tertia pars: que remane-
bit: a deo purificabit. Et egredietur media pars ciuitatis in
captiuitatē anteqz scilicet, purificati sint. Et stabunt pedes
eius in die illa in monte oliuarum. Pars hec exemplari-
ter loquitur, apparebunt eniz ibi signa z prodigia, ac si scin-
deretur. De mente vero rabi moyfi cordubensis, dicit qd
dictio illa raglan: latine: pedes eius: idem qd sui causa sig-
nificat: ac si diceret. Et stabunt sui causa: hec prodigia que
infra dicuntur super monte oliuarum. Ipse autem rabi da-
uid affirmat omnia hec dicta fuisse in exemplum et figuraz
ruine illarum gentium: que propter furores de mini in eos
scinduntur: z hinc inde morui cadent. Et tamē deide sub
sequentem particulam exponendo: dicit qd quando mons
scindetur: a voce terre motus ad vallem montium fugient
Rabi ionatan vero hanc particulaz exponens dicit. Et fu-
gietis hoc est claudetur, nam post ipsius scissionem inde ad
parum iterum claudetur. Sed rabi dauid super ea parti-
cula dicente. Et veniet dominus deus meus, cum eisqz san-
cti tecum: dicit qd pro deo: miracula z prodigia sua intelli-
gere debemus z pro sanctis: angeli qui cum eo sunt: ac si
dixisset: omnesqz sancti angeli cum eo. De mente autēz
rabi moyfi cordubensis particulam hanc sic aperat: videlicet
Et veniet id est verificabitur verbuz domini quod per ma-
num sanctorum hoc est prophetarum ad israel dictum est.
¶ Et erit in die illa: non erit lux clara, scilicet sed nebulo-
sa z compacta, dicit rabi salomon. Rabi dauid vero dicit:
Non erit lux clara, id est non erant signa clara. Et erit
dies vna: Rabi salomon hic dicit, qd id quod propheta ex-
plicauit, verificabitur vna die cum a deo ad salutem repofi

Rabi Moyses
cordubensis.

Rabi dauid

Rabi Ionatas

Rabi dauid

Rabi moyses
cordubensis.

Rabi salomon

Rabi dauid

Rabi salomon

De secūdo messye aduentu cxxxvi

ta. Non dies neq; nox; hoc est. Non erit lux clara sicut fa-
turi seculi lux; neq; erit nox. id est tempus angustie: sicut tē-
pore captiuitatis fuerat. cum in seruitute tunc non erunt.

Sed erit in tempore vespere lux. quia priusq; mille cōple-
antur anni. erit lux illa bona et perfecta; que israhel promif-
sa est. Sed rabi dauid dicit. Non dies neq; nox; ac si dice-

Rabi dauid

ret; q; non erunt totaliter in tuto; neq; in totali angustia. s; in
tempore vesperi erit lux. nam in vltimo; et summo angu-
stie egredietur deus ad dandum eis salutem; et hoc contra-
gentes illas preliando. Et erit in die illa; dicit rabi salomon
q; de die qua mons oliuarum scindetur; propheta loqui-
tur. Tunc enim quemadmodum etiam ioel asserit; aque vi-
ue de hierusalem exibunt; que versus loca a propheta reci-
tata fluent. In die illa erit dominus vnus. omnes enī

Rabi salomon.

gentes suis derelictis vanitatibus vni vero deo seruient.

Nam quoq; modo erit nomen eius vnus. quia in ore om-
niu equaliter et vno modo reperietur. Rabi dauid ve-

Rabi dauid

ro dicit q; in die illa erit dominus vnus super omnem ter-
ram; et nomen eius vnum; quia omnes cognoscent; quoni-
am ipse est rex regum et dominus dominantiu. qui omnia
potest. De mente autem rabi moyli dicit; q; omnes tunc

Rabi moyles

suo proprio nomine. scilicet ihetagramaton deum nomina-
bunt. Circundabit vniuersa terra; sicut planities; dicit rabi
salomon q; flectentur alij montes; ita q; dempta hierosoli-
ma; tota alia terra planities erit. Et hoc fiet. vt vninerso or-
be alioz ipsa videatur. Erat autem hoc a colle remon ad
austrū hierusalē; a quo loco mōtes incipiunt. Et exaltabit;
Nā planitie circū circa facta; ipsa hierlm exaltata et magis
elevatora apparebit. Que q;uis in loco suo ppo stet; extēdet
se ad omnia loca p pphetam enarrata. Rabi dauid vero

Rabi dauid:

etsi alijs locis. vbi id idem prophetatur. dixerit nō esse ver-
ba prophetie materialiter. Sed per anthonasiam intel-

Secunda pars

ligendā: dicit tñ hic posse hāc exaltationē hierusalē vtroq;
modo intelligi. qz. s. gloria ⁊ honore exaltabitur. seu magni-
tudine ⁊ altitudine ex circūstantium montiū flexione. nec
non ⁊ anathema non erit amplius: sed in ea semper israhel
habitabit. **Et** tabescet caro vniuscuiusq; hoc ē resoluetur:
⁊ consumetur in instanti: non autem successiua resolutione.
In die illa erit tumultus domini magnus in eis: ad scienti-
am scilicet eoz confundendam: eamq; in amentia conuertē-
dam. **Et** apprehēdent vir manum proximi sui ad ipsum
scilicet interficiendū. ⁊ etiam iudas pugnabit aduersus hie-
rusalem ipso. s. inuito. **Et** erit qui non ascenderint de fa-
milijs: ⁊ reliqua. Non erit super eos himber. **Quod** si fa-
milia egipti non ascēderit: nec super eos erit. i. non erit sup
eos id quod de prohibitione himbris dictū est: sed hec erit
ruina eoz q; nilus q; ad terrā humectādā ascendere solet
tunc nō ascēdet. Quamobrē ⁊ ēt ipsi fame peribūt. **Et** cuz
finis pene vna ⁊ eadē sit: ideo subdit. hoc erit peccatū egipti.
i. puniatio peccati: ⁊ omnium gentiū que nō ascēderint: ⁊
reliqua. In die illa erit quod sup frenū eq; est: sanctum dño
vltra. s. alia bona que ad id ascēdēt: ita q; omnia vasa que
ad seruitia tēpli erūt: argētea ⁊ aurea fiēt. **Et** nō erit mer-
cator vltra in domo dñi: propterea qz mercātij amplius nō
sūdigebūt. **Sed** rabi dauid dicit hic q; in die illa erit: qd
sup frenū eq; est: sanctū dño. intelligit de eqs q; post bellū il-
lud mortui remanebunt: aut de eqs ad festū tabernaculoz
annuatim veniētūz q; a suis dñis sanctificabunt. **Sup** p-
te vero illa dicēte: **Et** erūt olle in domo dñi quasi fuscicu-
le corā altari dicit: q; illud erit ppter multitudinē veniētū
q; animalia plura ad sacrificandū ducent. ⁊ ppter necessita-
tē ollaz erit oīs olla in hierusalē sancta: ⁊ ad tēpli seruitia.
Cū aut dicit. **Et** nō erit mercator vltra in domo dñi exer-
cituū in die illo: vult rabi dauid id esse debere propterea

Rabi dauid

De secūdo messye aduētū cxxvii

quia reperientur in templo vasa in tanta multitudine: q̄ nō oportebit vt a mercatorib⁹ ducant. De mēte vero patris refert: q̄ pro mercatoribus giboneos propheta intellexit q̄ in domo dñi ligna secabant; ⁊ aquā auriebāt. hī enim tunc locū non habebunt; eo quia de p̄ncipalioribus gentiū in tēplo sacerdotibus seruiant. **H**ec sunt viri iudei que sup̄ his capitulis a doctoribus vestris dicunt. in quibus quibus eoz sufficientia ex seipsa manifestet; volo tū; vt eoz diuersitates ⁊ confusiones vobis clarius pateant: postq̄ aliqua pro maiori veritatis dilucidatione necessaria tetigero: Ad verā p̄phetie expositionē accedere. qua mediante eoz errores facili⁹ decernent. Propterea q̄ in ea ptes necessarie diuino auxilio diffase euacuabunt. Est itaq̄ admiratione dignū q̄ in vna p̄phetie pte tot diuersis vijs vñ pcedat. Qua autē de causa id faciant; si recte iudicare veiletis; p̄cipere facile esset. Motū est enim apud me q̄ ad aliud nō tendūt; nisi vt misteria in p̄phetia cōtenta cum suis diuersitatibus sepeliant. nam cū legētes circa illas intēdunt a fundamentali cōsideratione necessario diuertunt. Quod quidē tam apud vos eram; plusq̄ lumen gratie mihi concessum fuisset; Et in hac ⁊ alijs prophetijs mihi ipsi sepe numero contigit. Unde concludere possumus ipsos prauitate potius ⁊ malitia q̄ ignorantia id facere. quia cum aliud non possunt; proprium terminorum significatum destruere querunt. Quod autem testimonium veritatis de eis perhibeam super prophetie Introitu id ostendere incipiunt. Nam ipsorum aliqui pro futuro exponunt; aliqui vero pro p̄terito; ⁊ hū q̄ ipm p̄ p̄terito itelligūt; adhuc inf̄ se n̄ pueniūt; quē admodū p̄ dicta eoz discurrendo patet. Quo etiā lapsu ⁊ hī qui in futuram prophetiam intelligunt; labuntur. Et non tantum hic sed in tota prophetia ea via procedūt. Attamē dico vobis; q̄ verus propheticus sensus; ex eorum dictis;

De rabi danda

Confutatio iudeorum.

Secunda pars

prout per sequentia deo duce videbitis: manifeste elicitur. ad quorum notitiam ego non meo ingenio sed dei gratia perueni. Et ut rei veritatem facilius fundamētaliusq; cape possitis. priusq; literalē prophetie expositionem agrediar: quid per totum susi discursum **P**ropheta sibi hic voluerit vobis summari preponere decreui. Nam in primo capitu. super hierusalez destructione per romanos facta ut vestrorum pleriq; aiunt propheta vaticinatus est. vbi de modo quo vsq; ad tempus illud deus iudeos punit. Et destructionis causa memoriā facit. cū inquit **H**ec dicit dñs **P**ascendo pecora occisionis ⁊ reliqua. nec non ⁊ destructioni terminus assignatur: quia scilicet vsq; ad antichristi belluz duratura est. ⁊ hoc per partem illam **E**t dixit dominus ad me **A**dhuc sume tibi vas pastoris stulti: ⁊ reliqua. Secūdo vero capitulo idem antichristi mysterium propheta cōsequēter tangit. vbi de salute vestra atq; reductione que tunc fienda est: modoq; saluationis vobis promissio datur. quia gratiam suam in vobis deus infundet: qua mediante peccatum quod contra ipsum commisitistis: cognoscetis. Et penitentia ducti suum implorabitis auxilium. Capitulo autē tertio vestram per aquam baptismatis regenerationem tunc fiendam propheta predicat. ⁊ qualiter ab inde in posterum in corda hominum idolatria cogitatio nō ascēdet: nec pseudo prophete ⁊ immundi spiritus ultra orientē. Quo etiam capitulo mysteriuz quodā propheta tangit: quod suo loco deo duce intelligetis. Et demū de numero illoruz qui post bellum illud purificati remanebunt: mentionē facit. Quarto quidem vltimoq; capitu. ipsius belli pcessus diffuse explicatur: ibiq; miracula ⁊ prodigia magna a deo tunc fienda recitantur. vbi etiam manifestuz facit propheta qualiter erit tunc deus vnus omnibus remanētibus ⁊ nomen eius vnum. post quod quedā nō seruato ordine a propheta tan

De secūdo messye aduētū cxxxviii

gunt; que loco suo deo fauente declarata videbitis. **¶** Inquit itaq; ppheta capi. primo **Aperi libane portas tuas; et comedat ignis cedros tuas; Per que verba id quod a doctoribus vris thalmut testificatur; significare voluit. de apertione. s. tēpli portarū ex se ipsis; ut ipsi destructiones ipsemet indicarent. sup qua; reges; pncipes iude; et magnates vlulare docet; cū subsequēter ait. **Ulula abies q; cecidit cedrus vlulate q̄rcus basan; q; succisus ē saltus munit.** Et cū ppter peccatū qd a vobis cōmittēdū erat; id contingere debebat. ideo illud explicādo subdit ppheta. **Hec dicit dñs meus pascēdo pecora occisionis. et reliqua. hoc ē: ego de pascēdo israel q; pecora occisionis vocari possunt; ppter ea q; redēptorem suum. s. xp̄m hiesum occidēt; et nō committent culpā. i. non putabūt se cōmittere culpā prout vri alunt. Et vendens eos dicit; benedictus dñs diues factus sum; cuz venditionis pretio. assumpsi michi duas virgas quibus ipsos gubernavi. q; qdē loco modū loquēdi pphete p̄siderare debemus. q; in occisione vniuersaliter loquit; eo q; vniuersaliter ipsum occidere debebāt. In venditione vero loquitur singulariter; cum et vendens dicat; ppter ea q; vendens vnus dumtaxat esse debebat. s. iudas. et quia in ista mysterium non erat iudeis adhuc manifestum; sed iude sic. **¶** Accirco apud occisionem de redemptore particulariter loquit. et apud venditionem vniuersaliter dicit. **¶** Et vēdēs eos nō. n. ignorabat iudas; q; aliuz q̄ hominem tradebat. Cūq; ad illud auaritia mot⁹ dūtaxat venire debebat; ideo dixit. **Et vendens eos dicit; Benedict⁹ dñs diues factus sum.** **¶** Dictionē quoq; illam **Rege de mente patris rabi dauid.** **¶** Pascendo in latinum transduxi. ipse. n. quēadmodū vos nō later; cā in maco; i. gerundiu habet. **¶** Vocat aut israel pecora occisionis; ppter ea q; desini et occidi merebāt. postq; possessore suū occidere debebāt. **¶** Quare sequitur in medietate. **Et pascens ea non parceret eis. Quod dicitur******

Secunda pars

sicut rabi dauid ait: intelligit: videlicet Et de^o q^ue pater eo-
ru: nō parcat eis. Sed in manus inimicorū ea tradet: vt ī ip-
sa suā volūtātē faciāt. Pro quo subsequēdo ppheta ait. qm̄
nō parcā vltra sup habitātē terrā; ⁊ reliq̄. Que verba quē-
admodū rabi dauid ait: de terra israel locunf: narrādo qua-
liter adinpicē se interficere debebāt: quousq; cū inimicis ab-
extra ⁊ ipsis iudeis ab int^o: put rabi dauid ait: terra israel
concidī debebat: deo ipso de manu eorū nō eruente. Que
oīa: vt historie testant: ⁊ experientia ipsa docet: post christi
mortē: in vobis verificata sunt. Adodū autē quousq; tunc
deus ipsos gubernauit: enarrando ppheta talia fatur; Et
pau pecus occisionis ppter hoc o pauperes gregis. quasi
diceret. Volens ego deus pro misterio in ipso cōsumando
scdm templū reedificare p sui cōmutatōne hac via pcessi.
Et sumpsi. n. mibi duas vīgas: hoc ē duo regna: put rabi
abrahā lenias ait. videlicet regnū zorobabelis; ⁊ nehemie
qui de domo dauid fuerūt. quod qdē regnū mite vocant.
Et regnum machabeorum ⁊ successorū eorū cui quod de-
molitur nomē imposui. Et hoc vt p ista duo regna vsq; ad
datū tēpus gubernarent. Quāobzē succidī tres pastores ī
mense vno. videlicet ageū; zachariā ⁊ malachiā: quēadmo-
dū pater rabi dauid inqt. ne pphetas ampli^o haberiēt. Cu-
ius dicti veritas p docto. vros thalimat cōfirmat: dicētes.
q mortuis ageo; zachariā ⁊ malachiā ab israel pphetia ab-
lata ē. Hos aut pphetas eodē tpe fuisse nulli dubiū ē Sed
huius rei causam ppheta assignando. subdit. Et contracta
est anima mea in eis. siquidem et anima eorum variavit in
me: hoc est: postquam anima eorum variavit in me: quia
non fuit mecum illa que esse debebat. Idcirco. Et contra-
cta est anima mea in eis. ita q; quemadmodum Rabi Da-
uid ait. causa mutationis anime mee aduersus eos ipsemet
fuerunt. Quare sequitur. Et dixi. Non pascam

vos que moritur moriatur. ⁊ reliqua. quasi diceret. Post
 q̄ per tot pastores incarnationis mysterium vobis predi-
 xi; ⁊ parum profuit. Ideo dixi. Non pascam vos per pro-
 phetas vltra. sed que moritur moriatur ⁊ reliqua. Et ut cō-
 tra vos agere; gentibus magis liceret; virgam illaz que mi-
 tis vocabatur: tuli; ⁊ abscidi eam; hoc est; assumpsi ad me
 zerobabelem ⁊ nehemiam; prout rabi aillent. Post quoru
 mortem fedus; quod cum omnibus populis; ne vobis no-
 cerent; percussū irritum factum est. Inmediate enim post
 istorum in vniē persarū reges; ⁊ alij in circuitu iudeos mo-
 lestare ceperunt. Quare concludit ⁊ dicit. Et irritus dedu-
 ctum est in die illa. Cum autem aliqui boni qui mysterium
 hoc recepturi erant; inter eos esse debebant; cum quibus
 loqui cepit. cum inquit. Et paui pecūs occisionis propter
 hoc o pauperes gregis. Ideo de bonitate illorum testimo-
 nium perhibendo hic ait. Et cognouerunt vere pauperes
 gregis; qui expectabant me. quia verbum domini est; ac si
 diceret q̄ pauperes gregis. scz humiles cordis ⁊ boni qui
 me incarnaturus expectabant. vere cognouerunt. quia ver-
 bum domini est. illud scz quod caro factum est. Et ut im-
 mensam suam erga vos dilectionem ostenderet deus; qua-
 literq; ut vos saluos faceret; in aliquo non defecerit. quā-
 uis supradicta verba super vestra derelictione explicauerit
 ailerit q̄ eo tempore; quo predictum mysterium consumā-
 dum erat; ⁊ assumpta carne; ipsemet in vobis habitare de-
 bebat; eratis ab ipso; pro pretio; ⁊ remuneratione tantī be-
 neficij; put rabi dauid ait; pro pretio ore ad penitentiam vo-
 can di; data tamen vobis liberate eligendi viā quācūq; vo-
 luissetis. Quare inquit. Et dixi ad eos. si bonum est in ocu-
 lis vestris; afferte mercedem meā. ⁊ si non finit. Nec autē
 loco pnie ⁊ reductōis ad bonū dicit q̄ debebatis in triginta
 argēteos ipm venū dare. pro quo. Et appenderit mercedē

Secunda pars

mea triginta argenteos. subsequenter ait. Ubi id quod supra de sui venditione dixerat. in facto declarat. Post quod asserit propheta in prophetica visione; quemadmodum vestri dicunt: sibi visum fuisse quod deus diceret ei; ut pretium illud triginta argenteorum ad figulum proiceret. ipso dicente. Et dixit dominus ad me. Projice illud ad figulum magnum pretium quo appretiatum sum ab eis. ubi: ut vestri aiunt: ironice loquitur: quasi vile pretium diceret. ita quod reultit propheta fuisse sibi visum se sic fecisse. cum subdit. Et tuli triginta argenteos et proieci illos in domum domini ad figulum. Cum autem et per verba oris sui ipsum cognoscere minime debeatis. Sed potius contra ipsum insurgere. Ideo in penam peccati vestri consequenter ait. Et precidi virgam meam secundam: que demolitur appellatam: ut dissoluerem germanitatem inter iudam et israhel. Per que verba putat rabi abraham ait. destructio domini machabeorum: eorumque sequentium denotat. Per quam sequente postmodum captiuatione germanitatis solutio: inter iudam et israhel omnino fiebat. eo quia utroque quasi perpetue captiuo existente germanitate uti non poterant. Hinc vero captiuationi terminum assignando propheta talia fatatur. Et dixit dominus ad me. Adhuc sume tibi vas pastoris stulti. quia ecce ego suscitabo pastorem in terra: qui derelicta non curabit. et reliqua. Intelligendo per hunc pastorem gog. s. antichristum quem pro instrumento saluationis reliquiarum vestrarum deus reseruauit. Appellat autem ipsum stultum quoniam sequentes se non curabit. Quare dixit Qui derelicta non visitabit. et reliqua. Et ultra hoc sua insania tanta erit: quod quemadmodum rabi abraham aben esdra ait: se deum dicet: qui cum non sit. Ideo propheta idolum ipsum appellat: dicens. Ne pastor idolum derelinquat gregem. scilicet. n. dictorum illam elil hebraice: idolum latine significare

De secūdo messye aduentu cxi

Quāobzē vestri qui ipsā stultū exposuerunt: mali interpretati sūt. Sed cum hui⁹ pastoris finis vastitas eē debebat: id circo sermonē de eo astringēs propheta inqt. Gladius sup brachiū eius: ⁊ sup oculū dextrum eius. ⁊ reliqua. Et scōs capitulū agrediēs: inquit. Dominus verbi dñi sup israhel dicit dñs: extēdēs celū. Ecce ego ponā hierusalē vas amaritudinis omnib⁹ populis. ⁊ reliqua. Ubi d̄ vestra reductōe: mō q̄ saluationis vestre a propheta noticia dat. Dicit itaq; q̄ eo tempore ponet deus hierusalē vas amaritudinis omnibus populis cōtra ipsas. s. cum antichristo venientib⁹. eo qz res illa in fine eis amara erit. Et cū iudei debeāt: ⁊ ipsi antichristum sequi: putantes ipsum eorum messiam eē. iō subdit. Sed ⁊ iuda erit in obsidione super hierusalem. Volēs autem deus sui misericordia ⁊ gratia vos saluos facere: cōsequenter ait. Et erit in die illa ponam hierusalem lapidem oneris cunctis populis: ita qz in bello illo ipsi cum suis equis ⁊ bonis contriti ⁊ lacerati erunt. Super domum iude vero oculos suos aperire velle dicit. q̄zuis enim in bello illo etiam ipsi reperiantur. non tamen sicut cum alijs gētib⁹: cum eis fiet. Et hoc quidem demonstratiuum signū salutis ducibus iude: inter gentes illas existentibus erit: ita qz veritatem cognoscere incipient. Et in corde suo tunc dicent. Confortentur mihi habitatores hierusalem in domino exercituum deo eorum. fatebantur enim tunc christianos vere deum cognoscere: cum in domino exercituum deo eorum dicent. Et vos quidem in prophetia ezechielis iam habuistis quomodo de necessitate eo tempore in hierusalem christiani: quos nomine israhel appellat: habitare debeant. Aliter enim scripture inter se non conuenirent. Quare sequitur qz dictum illud videlicet. confortentur mihi habitatores hierusalem de christiānis ibi tunc habitantibus omnino intelligatur. Et quamuis d̄ domo dauid

Secunda pars

iudei & de alijs etiam in hierusalem tunc reperiantur: deo sic
disponente ut scripture verificentur; qui quidem antichri-
stum sicut alij in messiam non habebunt. qui etiam viden-
tes miracula que in gentes illas contra hierusalem venien-
tes deus faciet. cognoscent quoniam veritas cum christia-
nis existit. Attamen verba illa. s. In domino exercituum deo
eorum iudei extra civitatem existentes super eis dicere mi-
nime poterunt. Certum est, n. q. ipsi qui miraculis propin-
quiores erunt: super quos etiam deus ut ipsos a ruina illa
saluos faciat oculos suos aperiet. Priusq. illi de civitate
deum & veritatem cognoscent. quemadmodum p. subsequen-
tia verba propheta ipse aperto sermone predicat. cum ait Et
salvabit dominus tabernacula iude in primo ut non magni-
fice glorietur domus dauid: & gloria habitantium hierusa-
lem super iuda. Quod quidem dicitur aliter intelligi non po-
test: nisi q. quibus illi de civitate cum gog non concurrerint
ne super alios qui ipsum secuti sunt: gloriari possint: dicen-
do q. eorum causa saluati fuerunt. eo quia in gog spem non
habuerunt. Idcirco illos primo. i. priusq. eos de civitate: p.
ut rabi dauid ait: deus salvabit, & faciet q. in gentes illas po-
testatem sic habebunt: ut ultra alia flagella quibus lacera-
buntur: ab eis etiam multi interficiantur. propheta dicente
In die illa ponas duces iude sicut fornaces ignis in lignis
& devorabunt ad dextram & ad sinistram omnes populos
in circuitu. Et hec quidem faciet deus ut a vobis melius
cognoscat. omnemq. passionem & peccandi viam a vo-
bis removeat. Quare sequitur In die illa proteget domi-
rus habitatores hierusalem & erig qui offenderit ex eis qua-
si dauid: & reliqua. Ut autem aperire ostenderet propheta
salvationem vestram esse per christum siendam qualiterq. a
vobis tunc cognosceretur ipsum fuisse quem pro salute vestra
humanitate assumpta in vobis ambulando cruci consistis:

De secundo messye aduētū cxli

consequenter ait. Et erit in die illa querā contere omnes gentes que uenerunt contra hierusalem: Et effundam sup domum dauid ⁊ super habitatozem hierusalem spirituz gratie ⁊ precum: ⁊ aspicient ad me quem confixerant: ⁊ plangent super eum ⁊ reliqua. Certum est enim: ut alias dictū est: q̄ nisi deus per gratiam uobis preueniret. salui nunq̄ effecti essetis: cum uos peccasse non cognoscatis. ⁊ hoc ex modo loquendi sui propheta ostendit: cum spiritum gratie ⁊ precum dicat: hoc est: Effundam spiritum gratie per quē se recognoscent: Et deinde precum quia: ut eis parcā: me deprecabuntur. Quamobrē planctu grandi familie ⁊ familie seorsum plangent. Hoc autem erit facta in gentibus condemnandis punitione ⁊ residuis uestris omnibus in hierusalem rductis. quod ex clausula illa dicente: Queraz contere colligit: que quemadmodū rabi dauid ait intelligenda est. uidelicet. Queram contere ⁊ conteraz: quasi diceret: illis contritis Effundam super demum dauid spiritum gratie ⁊ reliqua. Et ex hoc doctorum uestrorū falsitas apparet qz non dubitatur: qz pro morte unius qui tūc interficeret: non operteret tantus gemitus fieri: precipue cum: ut scripture testatur ⁊ ipsi rabi fatentur: in bello illo uestrum multi morturi sint. Et cum de omnibus generibus mortis ad cōfixionem proprie propheta descenderit. Qui quidez pro maiori intentus huius declaratione uerba tertij capituli protulit dicendo in die illa erit fons patens domui dauid ⁊ habitantibus hierusalem propter peccatuz ⁊ propter menstruatam: per que habita notitia de spiritu gratie que in uos infundēdus erat regenerationē uestrā per aquā baptismatis propheta consequenter describit. prophetādo qualiter pro maiori ueritatis euidētia deus fontem illum in hierusalem creabit: cum quo a peccato uestro contra deum commissum mundabimini mediāte quo peccato quasi mēstrua

*Tertij capituli
expositio.*

Mars secunda

Et a deo separati facti estis. iuxta ezechielis capit. xxvi.
sententiam dicentis Juxta immunditie menstruatē facta ē
via eorum coram me. cum enim vxor menstruata per legeꝝ
antiquam a viro separata esset; ideo hanc similitudinē scrip-
tura accepit. Et deinde aliqua que eo tempore per deum
fienda erant; propheta enarrando de ablatione. s. idolorum
nominum memorieq; pseudo prophetarum ⁊ immundorum
spirituum; que omnia per antichristi mortē qui idolorum ⁊ pseu-
do propheta dici poterit; penitus tunc auferent. more pro-
phético intermediat ipsa verbis sequentibus quāuis super-
riora verba sequant; que hec sunt. videlicet Et dicetur ei;
Quid sūt plage iste in medio manuum tuarum volens per ip-
sa innuere q; aliqui vidētes tunc predictam gratiam a deo
vobis concessam inuidia moti cum christo loquendo dicēt.
Quid sunt plage iste in medio manuum tuarum; quasi dicant
iudeis qui tanta mala tibi fecerunt; hec cōcedis. Et ille re-
spondēbit; his plagatus sum in domo amicorum meorum
eo scilicet tempore quo dei patris dictum verificandum su-
per me erat. Quod quidem dictum hoc fuit videlicet Fra-
mea suscitare super pastorem meum ⁊ super virū coherētē
mibi; Percute pastorem ⁊ dispergentur oues; quasi innu-
ens ex hīs q; licet peccatum de se in remissibile esset; Atta-
men propter antiquos patres qui amici sui fuerunt ⁊ quia
illud etiā; ut scripture verificaretur; fiendus necessario erat
iō cum residuis illis id faciet; pro quo Et conuertam manū
meam ad paruulos dixit. Vos autē si vanas expositiones
doctorum vestrorum huic expositioni; omnibus bene con-
sideratis; comparabitis; credo q; vsq; ad prophete confir-
mationem in qua nisi tertia hominum pars purificata rema-
nebit; non expectabitis. propheta dicente Et erit in vniuer-
sa terra dicit dominus; Partes due in ea concidentur; ⁊

De secūdo messye aduentu cxiij

Deficient; et tertia pars reliquetur in ea. et ducam tertiā partem in ignem; et reliqua que a doctoribus vestris precipue rabi ionata pro vniuerso orbe prout sonant; interpretantur. Et quibus expeditus propheta vltimum inuadit capitulum in quo predictum mysterium gog diffusius enarrat cum inquit. Ecce dies veniet dño et diuident spolia tua in medio tui; et reliqua. Narrās qualiter ea die qua prefata mysteria deus verificare voluerit; spolia hierusalem in medio sm̄; a gentibus contra ipsam venientibus; diuidentur. Et ermitet enim deus tunc propter christianorum peccata vt id facere possint capiantq; ciuitatem; et mulieres violēt; necnō et omnia alia a propheta hic enarrata. Attamē media pars populi a ciuitate non auferetur. Post autēz hec dicit propheta q; egredietur de⁹; et contra gentes illas preliabitur; sicut preliat⁹ est in die prelij scilicet saragonis in exitu israel de egipto; prout vestri aiunt. Et deinde asserit q; pedes ei⁹ videlicet dei stabunt in die illa super montem oliuarum; vbi scilicet steterunt quādo pro mundi saluatione hierosolimā gloriācarī venit. qui quidem mons ex parte sui; sicut propheta refert; scindetur; vt gentes illas deuoret; quēadmodum per alias prophetas habet quo facto; sicut rabi ionatan ait; immediate claudetur. Eam autem diēz qua hec cōsumanda erunt; propheta describendo inquār; q; nō erit dies nebulosa et compacta; sed erit dies nota domino non dies neq; nox. nam; quemadmodum rabi dauid ait; non in tuto neq; in totali angustia ea die iusti erūt. Erūt tamē in tempore vesperi lux; propterea quia eo tempore quo signa et prodigia in vltimo magnitudinis erūt; electis ipsis lux erit. Tunc. n. in dño saluabunt. Unde pro vře salutis instrumēto egressum aquarū viuarū s̄ hierusalē ppheta itēz assignat cū qbus baptizabimini et sub vō pastore hiesu xpo cū cristi

Quartū capitulum
hī expo. sūo.

Secunda pars

anis vnicuique. Ideo quo propheta cōsequenter ait. Et erit dñs rex super omnem terraz in die illa erit dominus vnus ⁊ nomen eius vnum. Et deinde cum alijs prophetis se cōcordando propheta super hīs que de eleuatione hierusalem tunc miraculose fiēt; inqt. Circundabit vnīuersa terra sicut planities ⁊ reliqua. que a doctoribus vestris etiā materialiter sicut sonāt interpretātur. Post que verba reuertit propheta vt narret quandam aliam plagā qua gentes illas cum jog. vententes vltra alias deus percutiet. Et est plaga que tabes appellatur. erit autem tabefactō ⁊ resolutio subita; prout vñ aiunt; ita q̄ ipsi existentibus super pedibus suis cadent. Et cuz hoc erit tumultus dñi magnus in eis tali modo q̄ sicut rabi salomō ait inter se interficient quibus etiā plagis innuit ppheta q̄ lacetabitur iudas illi scilicet qui cum gentibus illis contra hierusalem venient. ipso dicēte Et ēt iudas pugnabit aduersus hierusalē. quasi diceret. Et etiā iudas qui aduersus hierusulez pugnabit plagis his percussus erit. Et confirmatur hec ratio ex eo quia de ipsius iude contra hierusalem aduentu; propheta notitiā iam dederat; cuz supra dixerat. Sed ⁊ iuda erit in obsidione super hierusalem. Quamobrem id hic itez p̄ eodem pposito replicare non oportebat. Nec etiā rabi t̄quid expositio sup loco isto quicq̄ valet. Nam vt bene intueti patet cū verbis ppheticis cōsentanea non est. Cū aut cōsequēter ait ppheta. Et omnes qui reliqui fuerunt de vnīuersis gentibus que venerunt. contra hierusalem ascendent ab anno in annum vt adorent regem dñm exercitū ⁊ celebret festiuitatem tabernaculoz. Innuere vult q̄ saluatio remanētū de mēse septēbris erit. quo. s. tabernaculoz festū in antiqua lege celebrabat. hū. n. miracula que cū eis de⁹ tunc faciet videntes. hanc deuotionem accipiet; ⁊ singulis annis eodem tempore deuz adorare venient. quēadmodū

De secundo messye aduētū cxxiii

Rabi dauid ait Debetis tamē animaduertere q̄ cum ta-
bernaculoꝝ celebratio cerimonialis esset a tempore publi-
cationis euangelij cessauit. ita q̄ de eadē celebratiōe ex ea-
dem causa: qua antiquitus celebrabatur. propheta nō loqui-
tur. Sed de illius diei celebratiōe: quē in memoriā tantorū
miraculoꝝ ⁊ bonoꝝ eis cōcessioꝝ annuatim remanentes
obseruabūt. immo ad id sic obligabunt: q̄ si quis nō uene-
rit: penam luet. propheta dicēte. Et erit qui non ascenderit
de familijs terre ad hierusalē ut adorēt dñm regē exercitū-
um: nō erit sup̄ eos ymber. Et deinde asserit propheta q̄
argentum ⁊ aurum: ⁊ omnia alia bona ab illis gentib⁹ i hie-
rusalem remanentia: ad diuinum cultum offerentur. ip̄o di-
cente. In die illa erit quod super frenam equi ē. sanctū do-
mino: ⁊ reliqua. ubi per ollas quas ibi nominat: calices et
alia uasa ad uini potulum apta intelligit. ⁊ per immolantes
intelligit agnum dei. s. christi corpus p̄ eucharistiā sacrificā-
tes. Dixit autē. Et coquent in eis: ad denotandū charita-
tis ardorē: quo ab omnibus tunc sacrificium hoc celebrabi-
tur. Qua de causa hoc dicto p̄pheta prophetiā ostingit:
videlicet. Et nō erit mercator ultra in domo dñi exercitū
In die illo. ut innueret q̄ de diuino cultu industria tunc nō
fiet: missas sc̄z ⁊ alia ecclesiastica: quē admodū vsq; tūc fiet:
pro pretio dando. Et hoc quidem erit ex charitatis religio-
nis ardore: qui in omnib⁹ eo tpe uigebit: quo mediāte oīa
hec sola deuotione fient. ac etiam ex argenti ⁊ auri copia:
que in ecclesijs reperietur: ⁊ sic dictionem illam chenaga-
ni hebraice bene exponunt vestri. illi sc̄licet qui pro merca-
toꝝ ipsam accipiunt. necnon ⁊ illi qui illam diuidendo. di-
cunt q̄ idem significat quod en can gani: hoc est non ē hic
egenus. Iste enim due expositiones prophetie sensui cōso-
ne sunt. secus autem est de aliorum expositionibus cum in
illis nihil ueritatis inueniatur. Vos itaq; pro an' maruz ve-

Prologus tertie partis

strarum salute varietates et confusiones eorum hic et in cunctis alijs prophetijs attingere omni studio conamini. Ego enim ad id patentem ianuam vobis aperui per quam si intraveritis. non dubito quin ad salutis porum: per eorum dei auxilio ducamini.

Explicit secunda pars.

Incipit tertia pars

Prologus tertie partis.

Quoniam non iam dixeram in hac parte: de his que christi mysterium aliquo modo in figura tangunt velle vobis notiam tradere. postquam enim aliarum prophetiarum que litterali sensu id demonstrant: sufficientem doctrinam vobis dederim me speculationem hanc licite utique agredi posse arbitror. Idcirco dico quod nulli sane mentis ambiguum esse debet. quin antiqua lex nove legis christi figura sit. Aliter enim concedere cogemur quod misteria in ipsa preterita fabulas potius quam religionem parturirent. nec non quod plura frustra et absque certo fine a deo operata fuissent. quod quidem dicere nefas est. Assignetis obsecro causam: et amen dicam. Quare in semen abrahe. plusquam in omnes alios populos deus elegerit: cum inter ceteros debilius atque infirmus esset. moyses deuteronomij. vij. dicente. Non quia cunctas gentes numero vincebatis. vobis iunctus est dominus et elegit vos cum omnibus sitis populis pauciores nisi et scimus quia totius mundi salus christus iesus in iudea nascendus erat. Idari quoque modo et miracula per ipsum deum vobiscum facta. Ad quid dicite: nisi ut ad miraculum maxime incarnationis sue: per quod salvandi eratis vos disponeret. Numquid non fatuum dicere putatis quod tot et tanta mysteria deus in mundo operatur esset: solummodo ut temporalibus bonis vos abundare faceret. absit ab eo. Immo et vestri rabi propter

De confutatione iudeorū clyiii

rea dicunt q̄ omnia quecunq; in sacra scriptura continent̄ ad messiam referuntur. Verumtamen ne peccatū quod cōtra eundem messiam cōmittere debebatis: ad perpetuā dā nationē vos penitus obligaret. placuit diuine maiestati: nō omnia que ad mysteriū illud pertinebant; apertō sermone explicare. sed q̄ plurima eorum in figuris p̄signare. q̄ si quis intantū in earū speculatione diligenter vacaret. dum mō luminis veritatis gratie particeps effect⁹ eēt indubitate intelligeret quālibet sacre scripture dictionē aliqd huiusmodi sacri mysterij in se quodāmodo continere. Ego autē cum ad tanti debiti solutionē pluribus de causis me impotētē iudicē: tale onus sup humeris meis capere recusam. s; ex hīs dumtaxat que absq; nimia speculatione: id parturire videntur; vobis noticiam tradere decreui. eas quoq; rationibus approbare nō conabor; cū gratia ⁊ fide magis q̄ speculatione; ipsarum noticia consequatur. ⁊ si ab aliquib⁹ apparentibus rationibus vacue alique non transibunt.

Ador de causis vos a receptione baptismi detinētib⁹ cum suis remedijs sermo moraliter fiet; quibus p̄sens pars ⁊ totius compendij materia finem habebit.

¶ Tersando itaq; circa figurarum propositū. Dicite q̄ so quid sibi voluit scriptura: cum sui principio inquit. *Be* rescit barae loh. in. Latine. In principio creauit deus. vbi hoc nomine elohim quod pluralitatem significat vsa est.

Et paulo post cum dixit. *F*aciamus hominē ad imaginem ⁊ similitudinē nr̄am. nisi pluralitatē personarū in diuinis nobis intinare voluerit. Quō si cū aliquibus doctorib⁹ vris dicetis deū hoc mō loquēdi vsū eē. p̄pterea qz celestē familiam consuluit. dictum vestrum nullum est. cum omnia celestia deo seruiant. ⁊ eorū consilio ip̄e nō indigeat. Necnō ⁊ id qd a modernis. puta rabi dauid ⁊ rabi moysē gerunēsī: sup loco isto dicitur. *Unum est.* quia volunt deum tunc

t illj

Figura p̄ma.

Secda figura.

Rabi dauid
Rabi moyses

Pars tertia

eam terra locutum esse eo quia et de diuino et terreno homo copositus sit, fatuitas, n. dicere est: quod pro hominis creatione deus terram sibi coadiutricem associaret. Ex eo preterea quod ad imaginem et similitudinem nostram dixit, ubi hebraica habet Bezalmenu chidmutenu, aliud significare non intendit, nisi christi crucifixi imaginem et similitudinem que ab initio et ante secula in diuina mente fuit. Non enim ignoratis dictionem illam Bezalmenu idem quod in cruce nostras in latino significare, ex qua christi figuratur passio, cuius necessitatem ut infra capitulo, iij. habetur primi parentes dei mandatum non obseruantes causauerunt. Causas quoque quare capitulo, iij. ad munera abel que de primogenitis gregis fuerit, et non ad munera caim eius fratris, deus respexit, a doctoribus vestris audire cuperem, cum nulla alia esse potuerit, nisi ut dilectionem suam erga mundum figuraret, quia filium suum primogenitum christum scilicet hiesum pro mundi redemptione oblationem dare debebat.

Tertia figura.

Quarta figura.

Cumque ad habraban, xij. loquitur dicens Faciam semine tuum sicut puluerem terre; si quis, n. hoc minus potest puluerem terre eunectare, semine quoque tuum numerari poterit. De quo semine nisi de eo quod per christi fides ad ipsum venturum erat, loqui potest. Certus est enim quod semen abrahe secundum carnem licet magnum fuerit, nunquam ad tantam peruenit multitudinem ut sermo hic super eo verificari potuisset. Quod autem de eodem semine christi deus intelligeret, per sacramenti altaris mysterium quod infra capitulo, xij. figurauit; certificamur, ubi ait Et vero melchisedech rex salem proferens panem et vinum; erat, n. sacerdos dei altissimi. Aliquid preterea vestri si possunt rationem propter quod subsequenti capitulo volens deus de promissis signum abrahe dare; dixit ei ut sumeret sibi vaccam triennem et capram et artem annuam etiam triu nisi trinitatis mysterium per id figurare voluisset. Dio

Quinta figura.

De confutatione iudeorum cxlv

erant insuper mysterium temptationis abrahe quod capitulo. xxij. continetur quid importare velit, ignorabat ne forte ipsius voluntatem deus: Propter quod ipsum probare oportebat Quidne sibi voluit deus cum in terram mozie illum misit: quia tertia die plusquam alia illi locum ostendit: Cumque isaac de immolando agno ubi esset patrem interrogavit: quid sibi voluit abraham quando respondit. Deus videbit tibi agnum pro holocausto nisi christi agni mysterium figurare: erat enim isaac patri abrahe unigenitus et christus hiesus deo patri similiter unigenitus fuit. Isaac de precepto dei in montem hierusalem ut immolaretur ductus fuit. Et christus hiesus in monte hierusalem immolatus est. Isaac de immolando agno patrem interroganti: responsum fuit. Deus videbit tibi agnum pro holocausto, propterea quia filius suum hiesum qui agnus ad tolenda peccata mundi immolatus erat in mente sua videbat. Die quoque tertio vidit abraham locum procul eo quia agnus dei hiesus tertia die a mortuis resurgens: videndus erat. Et hunc quidem agnum Nonne exodi. xij. per agnum pascale figuratum habemus: filius israel in primum preceptum datus ut in nocte ab egyptiaca servitute liberationis eius conditionibus ibidem assignatis ipse comederent. Ad denotandum quod fuit ea nocte pro corporali liberatione tale mysterium constitutum in figuram et signum agni dei mysterium qui pro spiritali liberatione simili tempore immolatus erat: et ut hoc clarius ostenderet, nosque super eo magis attentos redderet, eas conditiones quas videmus in dicti agni commestione assignavit. Et deinde moysen innuere videmus debere sacrificium agni pascale usque solummodo messie adventus a iudeis celebrari, et hoc per verba illa dicentia Et custodietis verbum istud in preceptum tibi et filiis tuis usque in seculum. **¶** Ubi rabi moyses gerundenis ait quod per verbum istud agni pascale

Sexta figura.

Septima figura.

Rabi moyses gerundenis.

Pars tertia

immolationez moyses intellerit. Vosq; non ignoratis Intentionem doctorum vestroz esse q; vsq; ad messie aduentu seculum vnum vocetur: ita q; cum vsq; in seculum moyses dicit. de seculo quod messie aduentu finire debet: intellerit Nunquid non etiam et vos dicitis messiam pascali tempore venturum esse: post cuius aduentum dicitis non esse ultra egipti mysteria memoranda: et hoc ex sacre scripture auctoritate affirmatis dicentes q; propter messie mysteria id erit: necnon et propter nouam legem eius qua exodi. xxxij per fractionem primaz tabularum et secundatione ipsaruz: a moyse figurataz habemus. Non. n. licebat moyse tabulas frangere. cuz opera manus dei essent. Scriptura paulo ante te dicet Et factus opere dni scriptura quoq; dei erat sculpta in tabulis. **¶** Ubi rabi moyses gerundendis dicit fuisse illud ibi recitatum vt earum excellentia ostenderetur. de qua moyses a furore uinctus vituli causa nihil curauit. q; n. dicit hoc pro tanto mysterio paz valeat. nam ex excellentie tabularum rememoratione non earum fractio a moyse sequi debebat. Sed potius earum aliquo sacro loco conseruatio quousq; dei ira placata fuisset. Quapropter concludere debemus p; primas tabulas a moyse fractas fuisse veterem legem figuratam. que q;uis diuinum esset opus. debebat tamen post ipsam noua lex dari qua secunde tabule que stabilitatez et pmanentiā habuerunt. figurarunt. **¶** Continēbat autem in secundis tabulis id idem quod in primis vt prefiguraretur q; in secunda lege mandata illa decē mutanda non erant. **¶** Vultis deinde oculos obsecro ad numerum sextum: et considerate quid sibi voluit moyses instruens aron et filios eius ex dei mandato super modo benedicens populum israel: cum inquit. Benedicat tibi dominus et custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi et misereatur tui. Conuertat dominus vultum suum ad te: et det

Octava figura

Rabi moyses

Nonna figura

De confutatione iudeorum cxlvi

tibi pacem. Nonne sufficiebat ei dei nominis semel memo-
riam facere et cum eo omnes has benedictiones associare;
nisi per trinam dei nominis commemorationem trinitatem
personarum in diuinis figurare voluisset; Sed cum trinitas
hec cum unitate essentie esset; ad id denotandum concludit
Et dicit. Inuocabuntque nomen meum super filios israel; et ego
benedicam eis. ubi nomen meum singulari numero profert
Post autem hoc capitulum. xviii. agredimini ubi de vacce
rubea mysterio et aque aspersionis mentio fit. **¶** Quo qui-
dem loco doctores vestri perplexi sic sunt. quod rabi moyses geru-
nensis se excusans post multa verba talia fatur. Nos autem
propter peccata nostra polluti in captiuitate sumus: ita quod
sanctitatis munditiam ignoramus quousque super nos spiri-
tus ex alto excites; effundatque deus super nos aquam mun-
dam; et mundemur. Nos autem doctoris huius verba ponderare
debetis. et cum christiana veritate hic dicere quod per vac-
eam rubeam integram nullam in se maculam habentem que in
remissionem peccatorum vniuersi populi immolari publice
debebat. christus hierusalem qui rubens et absque macula in remissio-
nem peccatorum mundi publice immolandus erat; figuratus
fuit. Et per aquam aspersionis fuit aqua baptismatis figu-
rata cum qua venialia peccata de quibus mentio hic expres-
se fit; formaliter delentur. Cumque etiam meditando consi-
derabitur serpentis mysterium quoniam moyses capit. xxi. ex dei
mandato in perticam positus est; ut si quis a serpente mor-
sus esset ignito; aspiceret illud et viueret. Quid super eo vi-
cere potestis. nisi quod christi hierusalem in cruce pendentis; per cuius
intuitum eius fideles a moribus temptationis fatane sa-
nantur; figura fuerit; Nunquid non cum alio nature minus
repugnante poterat deus ab ignitis serpentibus percussos
sanare; utique poterat. Sed quemadmodum rabi moyses geru-
nensis ait; miraculi excellentiam patefacere voluit; eos. scilicet contra gerundensis

*Becia figura
Rabi Moyses
gerundensis.*

xi. figura.

*Rabi moyses
gerundensis*

Paræ tertia

nature cursū sanando, certum est enim sicut per medicā habetur scientiam q̄ morsus a serpente per serpentis intuituz ledi ⁊ nō iuari debet; ea de causa qua morsus a cane rabido per canis intuitum leditur, cuius ratio ē, quia omne simile mouetur per sui similis intuitum, mouetur enīz sāguis per intuitum rubei c̄biecti; et melancolia per intuitum obiecti nigri; ⁊ sic de singulis. Cum hoc quoq̄ adest imaginatio que casum facit, Nam qui ab aliquo venenoso animalī mordetur; in aspiciendo illud, immo in re memorando commouetur, et infra se conturbatur. Erat insuper serpens ille; animalis venenosi similitudinem habens, q̄uis veneno careret vt figuraret christum ihesum qui q̄uis assumpta carne peccator esse videretur; non erat in eo iniquitas aliqua repertienda. Cum ergo figurato; figura correspondere debeat, ideo placuit diuine maiestati; vt quemadmodum figuratum debebat esse omni nature repugnans, sic ⁊ figura nature repugnaret.

sc̄i figura.

Judic

Parabolam rursus balabam contemplate queso: cui in capitulo, xxiij, inquit, Videbo ipsum sed nō modo intuebor illum; sed non prope; orietur stella ex iacob; ⁊ consurgit virga de israhel; quam messie per vos expectati doctores vestri attribuunt, ⁊ si in christo ihesu nazareno euacuata sit, certum ē enim q̄ balabam cuius magus ēēt; ⁊ illud q̄b̄ predicebat; esset in longum tempus verificandum, hoc mō loquendi vsus est, quasi diceret, Videbo eum, sed nō nunc sed ego ipse, non enim prope est mysterium; vt possim illud ipse videre, videbūt tñ illud pesteri mei qui a me descēdēt magi; quia eo tēpe re quo virga hec de israhel cōsurget, stella in celo oriet; que illis manifestabit; per quā eum; qui hic per virgam figuratur; videre ⁊ adorare ibunt, Illi enīz vnīuersus mundus subiciet; et hoc innuere voluit balabā, cū ait, Et vastabit oēs filios seth a quo sed oēs ortū habuerūt

De confutatione iudeorum cxlv ii

Quod autem hec omnia in xpo verificata fuerint: euange-
lia nobis indubitatum perhibent testimoniū . nec obstat qz
hodierno die xpiane fidei; vniuersus orbis nō subiacet. fuit
enim id apostolorum tempore verificatū; et vltra illud post
antichristi bellum verificabitur: ita qz testante scriptura : in
eternum stabit. Vos autem modum loquēdi parabole hic
considerate. quoniam non nomine israhel seu iacob vos ap-
pellat. Sed nomine heber cū vastabitqz hebreos inqt. vt
denotet qz tempore illo quo parabola verificanda erat: de
bebatis nomen israhel z iacob amittere . propterea quia a
via domini recessuri eratis: quod quidem post christi aduē-
tum verificatū videtis. fuerunt enim nomina hec a vobis ī
christi fideles translata: sicut hodie comprobatur. **¶** Te-
nite adhuc obsecro: z diuina misteria mecum considerate
que tot z talia sunt. vt vsqz ad particularia que per christi
ecclesiam constituenda erant: se dearticularet. precipit enīz
moysi. xxxiij. capitu. vt de mansionibus filioruz israel in de-
serto factis perpetuam memoriam in libro faceret. **¶** Sup-
qua materia doctores vestri multa vana dicunt. Nam ra-
bi Solomon auctoritate rabi moysi badarsan dicit id factū
fuisse: vt dilectio dei erga iudeos ostenderetur. quia quam-
uis quadraginta annis: eos per desertum duxerit. ne tamē
illos superflue fatigaret. noluit eos: nisi his quadragita mā-
sionibus ventilare. Hoc autē dictum nullum ē cum dei di-
lectio z misericordia cum eis ex multis alijs q̄ mansionib⁹
his visa sint. Rabi moysi cordubensis quoqz opinio vana ē
cū dicat id factum fuisse: vt eo mediante miraculoꝝ dei in
deserto factorum: in perpetuuz memoria haberēt. quasi o-
pera dei: z sui miracula hac frivola restitutione indigerēt.

Unde rabi moyses gerunensis videns non posse hic ra-
tiones aliquas: saltē apparentes pro suo proposito assigna-
re: dicit qz ex aliqua secreta causa nobis ignota harū man-

xiij. figura.

Judei
Rabi salomon.

Rabi moyses
cordubensis

Rabi moyses
gerunensis.

Pars tertia

xliij. figura.

tionum hic mentio facta fuit. Quāobrem mecum xpianam
veritatē sequēdo dicere debetis: mentiones has stationes
q̄ a pontificibus ī quadagesima ordinande erāt. figurare.
Quēadmodū. n. veteri lege: put infra videbitis: quadrage
sima figurata fuit. sic ⁊ stationes singulis diebus quadrage
simalibus sic de figurate fuerunt. **E**t cōsequenter ad deu
teronomū fertur pergite; ⁊ moysi animaduertite verba
cum israhel instruit. super eo quod de diuina essentia senti
re ⁊ credere debebat. Inquit enim. Audi israhel deus: de
noster: deus vnus est. Certum est enim q̄ a nullo recte in
telligenti potest ex hīs verbis alia sententia capi: nisi q̄ tri
nitatem personarum in diuinis cum vnitatem essentie. moy
ses denotare voluerit. Nam si diuinam vnitatem dumtax
at seclusa quacumq; pluralitate: ostendere voluisset: potu
isset id verbis his sufficienter explicare. videlicet. Audi is
rahel deus noster vnus est. Cum autem sic non fecerit. sed diu
inum nomen ter expresserit: ⁊ illa postmodum cum vnitatem
concluserit. non dubitatur quin id quod vobis dico: sum
fuerit intentum. Et hac de causa vt auditores bene atten
tos redderet. inquit. Audi israhel. quasi diceret. Aduerte
id quod tibi dico: ⁊ crede: de eoq; apud te memoria sēp sit
Pro q̄ subsequēter ait. Erūtq; verba hec que ego p̄cipio
tibi hodie in corde tuo: ⁊ narrabis ea filiis tuis: ⁊ medita
beris in eis sedens in domo tua: ⁊ ambulās in itinere: dor
miensq; atq; consurgens. Quod quidem fecit moyses vt i
nueret q̄ dicentes vnitatem trinitas non turbat. numerus
enim ille essentiam non multiplicat. nec non ⁊ dicentes tri
nitatem intuitus vnitatis non arguit. Nam vnitas illa tri
nitatem non confundit. Dixit ergo. Audi israhel. id est cre
de. hoc enim sacramentum magnum est: quod quidem cre
dere oportet. De absoluta vero dei vnitatem potius scientia
q̄ credulitas quodāmodo est. Propter quam vt auditor

De confutatione iudeorum clviii

res ad fidem excitaret: tantam attentionem predicare non non oportebat.

¶ Venite post hec: et videte: considera- xi. figura.
teq; quid sibi voluit moyses nono & decimo capitulo cū re-
citat: ipsum ter in monte sterisse. & singula vice quadragin-
ta diebus & quadraginta noctibus ieiunasse. Et nos in li-
bro exodi non reperimus id nisi bis fuisse. Unde dico cre-
dendum ac verisimile esse q̄ hoc fecerit moyses: ut hodie-
num ieiunium quod ad instar primorum per ipsum moysen:
& per christum factorum; per christianos celebraf. figuraret
Quēadmodū enī de hoc tertio hic recitato asserit q̄ ex se
& nō per directū a deo fuit. ipso dicēte. Ego aut̄ steti in mō-
te & reliqua. sic & hoc hodiernū ieiunium quod tertium ē: nō
debebat per directū a deo; s; ab hoīe. s. a pontifice cōstitui.

¶ Deniq; in pentateuco verba moyſi deuteronomij xvi. figura.
xxiij. Attendite cum in benedicendo populū talia fatur.
Dominus de sinai venit: & de seir ortus ē eis. apparuit de
monte pbaran: & cum eo sanctorum milia. ex dextera eius
ignea lex eis. etiam diligit populos: omnes sancti eius in
manu tua. ipsi autē percussi erunt tui causa: patientur pro
pter te. legem precepit nobis moyses hereditatē cōgregati-
onis iacob. Et fuit in iesurum rex cōgregatis p̄ncipib⁹ po-
puli simul cū tribubus israhel. Que verba & si a doctori-
bus vestris positue exponant̄: dicentibus q̄ deus voluit
esau qui erat in seir: & ismael qui erat in pbaran. primo le-
gem dare. quam cum recipere nolissent. recessit ab eis: &
ad israhel qui recepit eam venit. & sic de alijs fabulis ab il-
lis hic recitatis. Attamen dico vobis q̄ magna mysteria
in se continent. diuidit enim sermo totus in partes princi-
pales duas. nam in prima quedam epilogantur mysteria:
que vsq; tunc in lege figurata erant. In secunda vero cuz
inquit. Etiam diligit populos quedam predi untur: que
futurorum mysteriorum nondum figuratorum figura sunt.

Parte tertia

Dicit itaq; in prima parte q; deus: vt cum filijs israhel loqueretur: primo de sinai venit: vbi in ignis forma apparēs illis legem dedit. pro quo dixit. *Ex dextera eius ignea lex eis.* Et deinde in monte seir apparuit eis ea figura qua i secundo aduentu glorificaturus erat. scz in cruce pendens ⁊ hoc cum serpente: quem in deserto moyses ex dei mandato exaltauit. quod quidem fuit: circuendo israhel montem seir vt numeri habetur. *xx.* pro quo dixit. *Et de seir ortus ē eis* Et cum subsequenter ait. Apparuit de monte pharan. exprimit moyses aliud mysterium: quod in solitudine pharan figuratum fuit. de emissionē. s. spiritus sancti xp̄i in discipulos suos: ⁊ hoc per spiritus sancti in septuaginta senes effusionem: prout numero habetur. *xi.* In secunda autem parte gentium ad christi fidem vocatio a moyse figuratur: cui; inquit. *Etiam diligit populos: quasi diceret. Non putes q; solum te deus diligat: ita vt velit suorum beneficiorum te tantum participem esse. Sed etiam populos diligit. facietq; suis bonis eos frui.* Cuius rei modum assignando subdit. *Omnes sancti eius in manu tua ⁊ reliqua.* eo enim tēpore quo misterium hoc consumandum erit. omnes sancti eius erunt in manu tua. eo quia ex te exhibent. hi autem sancti: eorum sanctitatem te ignorante: tui causa percussi erūt necnon ⁊ ipsemet christus propter te: ⁊ tuam iniquitatem patietur. *Ex quo ea lex que filijs israhel tantummodo data erat: debebat etiam congregationi iacob in hereditatem impartiri. ⁊ hoc est quod subsequenter ait. legem precepit nobis moyses hereditatem congregationis iacob.* quasi diceret q; gratia illa que tantum nobis. scz filijs israhel de quibus ipse moyses erat. data fuit. efficietur tūc hereditas cōgregationi iacob hoc est: congregationi ex omnibus christi fidelibus simul cum bonis iudeis facte: que congregatio iacob vocari debebat. *Quem quidem loquendi mo-*

De confutatione iudeorum cxlix

dum doctores vestri thalmut: quē admodum rabi moyses gerunnensis hic testatur: bene animadvertunt. dicentes q̄ non dixit domus iacob seu seminis iacob. Sed congregatiōnis iacob vt populorum congregatiōnem cum israhel in ea lege figuraret. quorum collectio congregatio iacob vocabitur. Quamobrem concludendo ait. Et fuit in iesurun rex congregatis principibus populi simul cum tribubus israhel vt innueret q̄ facta ista congregatiōne populorū simul cum israhel: erit deus in iesurun rex. nam: quemadmodum rabi gerunnensis ait: dictio illa rex ad deum refertur: qui rectissimorum rex est. dictio enim illa iesurun idem quod recti seu rectissimi latine significat. Appellat itaq̄ omnem congregatiōnem xp̄i fidelium rectissimos. quibus diuersarū nationum sit. ¶ Procedite deinde ulterius ⁊ considerate quid sibi voluit samuel regum primo capitulo. viij. cum super petitione regis sibi a populo facta: deum orauit nec non ⁊ responsū quod a deo habuit dicente Audi vocem populi in omnibus que loquetur tibi. non enim te abiecerūt Sed me ne regnem super eos. Nunquid non de sua natione regem querere illis licebat. Moyses deuteronomij. xvij. dicente cum ingressus fueris terrā quam deus tuus dabit tibi: ⁊ dixeris. Constituaz super me reges sicut habent omnes per circuitum nationes eam constitues quē dominus deus tuus elegerit de numero fratrum tuorū nisi q̄ voluit hic vestram xp̄i regni eiectiōnem figurare. que in patribus vestris verificata fuit. cum pilato dixerunt. Non habemus regem nisi cesarem ⁊ hoc per particulam illam dicentem. Nō. n. te abiecerūt. S; me ne regnē sup eos. Et ultra hoc figurauit libere arbitrium q̄ sup id vobis concedebatur. ⁊ hoc cum dixit. Audi voces populi in omnibus que loquetur tibi. Et postq̄ eligendi facultas vobis data erat: ⁊ debebatis cesarē eligere. Iccirco ea que sub regno illo passuri era

xvij. figura

Partis tertia

tis: etiam vobis figuravit. Cum paulo post inquit. **U**erſi-
tamen cōteſtare eos ⁊ predic eis ius regis qui regnaturus
eſt ſuper eos. Quod quidem ius parum infra quin verba
domini ad populum ſamuel retulit: bene explicatum eſt. di-
cit enim **H**oc erit ius regis qui imperaturus eſt vobis: fili-
os veſtros tollet: ⁊ ponet in curribus ſuis. facietq; ſibi equi-
tes ⁊ precursores quadrigarum ſuarum: ⁊ cōſtituet ſibi tri-
bunos ⁊ centuriones ⁊ aratores agrorum ſuorum ⁊ meſſo-
res ſegetum. ⁊ fabros armorum: ⁊ curuum ſuorum. filias
quoq; veſtras faciet ſibi unguentarias ⁊ focarias ⁊ paniſi-
cas. agros quoq; veſtros ⁊ vineas ⁊ oliueta optima tollet
⁊ dabit ſeruis ſuis. Sed ⁊ ſegetes veſtras ⁊ vinearum redi-
t^o addecimabit vt det eunuchis ⁊ famulis ſuis. Seruos eti-
am veſtros ⁊ ācillas ⁊ iuvenes optimos: ⁊ aſinos auferet
⁊ ponet in opere ſuo. Gregeſ quoq; veſtros addecimabit: ⁊
vos eritis ei ſerui. Cū itaq; predicte angarie ſub rege ſau-
lo quem tunc habuerunt: viſe non fuerint. Sequitur q; de
his que ſub ceſareo regno paſſuri eratis: omnino loquat.
precipue cum ſubſequēter dicat ſcriptura. **E**t clamabitis in
die illa a facie regis veſtri quē elegiſtis vobis: ⁊ nō exaudi-
et vos dñs in die illa. eo quia petiſtis vobis regez. Quod
quidem dictum ſignificatiuum eſt pro poſiti vobis predicti
quia. ſ. poſtq; deum refulaſtis in regem veſtrum: ⁊ ceſarez
elegiſtis. quādo a facie regis a vobis electi clamabitis: de-
us vos non audiet. Sicut hodie comprobaf. **Q**uidue
indicare voluit eſayas ſui libri p̄cipio cū celis ⁊ terra cōuo-
catis inquit. **C**ognouit bos poſſeſſorē ſuuz. ⁊ aſinus preſe-
pe dñi ſui: iſrael aſit non cognouit. ⁊ populus meus nō in-
tellerit. **N**on. n. dubitatur q; locuz natiuitatis dñi nſi biefu
chriſti figurare voluit: qa. ſ. apud preſepe eſſe debebat: vbi
⁊ bos ⁊ aſinus inſimul comedentes ſtarent. **Q**ui ſuis be-
ſtie eſſent: debebāt quaſi rationales ipſu. n. cognoſcere: ⁊ il

xvii. figura.

De confutatione iudcorum **d**

lius perfectionem contēplari. Sed israhel q non obstante q
rationalis esset. fuissetq tanq popul^o a deo clectus de ta
li mysterio pluries instructus ipsū nō cognouit. Quod autē
pphete intēuo hec fuerit. ex modo loq̄di sui manifeste col
ligit. Nō. n. dixit: Cognouit bos possessorē suū: ⁊ asin^o p̄se
pe dñi sui: isrl' autē me nō cognouit: s; dixit. isrl' nō cognouit: po
pul^o me^o nō intellexit. **¶** Verba q̄ sua meditando legite. cū *Flx. figura.*

capit. xxxiii. inqt. Audite qui lōge estis que feceris: ⁊ cogno
scite vicini fortitudinē meā: ⁊ reliqua. ubi ait. Quis habita
bit ex nobis cū igne deuorante: Quis habitabit ex nobis
cū ardorib^o sempiternis. Per que diuinitatē que in terra
carne assumpta nobiscū habitare debebat: figurare voluit

Nūquid nō moysi memores estis qui ignē deuorāte; deū
appellat. Et cū diuinitas hec humanitati cōiungi deberet
ideo post esayas ait. Regem in decore suo videbunt
oculi tui hoc est videbunt regem tuum qui homo apparēs
diuinitate decoratus erit. Hoc autē mysterium cum tantum
iustis ⁊ perfectis cognitum esse deberet. iccirco dixit. Qui
ambulat in iustitijs: ⁊ loquitur veritatē ⁊ reliqua. isti enim
qui cum igne illo deuorāte christo. hiesu habitare poterūt.

¶ Id insuper idem ab ezechiele primo habemus: dum suā
recitando visionem asserit deus in forma ⁊ similitudine ho
minis igne circumdanti se vidisse. Certū est enim q̄ ea for
ma qua in monte sinai apparuit: ⁊ qua iterum appariturus
erat: ab eo visus fuit. Nam cum prima dedit legem: igne ⁊
fulguribus venit. cū vero dedit secundā in hominis forma
visus est

¶ Et cum in hac secunda apparitione a
iudeis pro maiori parte recipiendus non esset. ideo post vi
sionem inmediate capitulo. ij inquit. Fili hominis mitto
ego te ad filios israhel ad gentes apostatrices que mihi re
belles fuerunt. ipsi ⁊ patres eorum ⁊ filij dura facie ⁊ indo
mabili corde sunt: ⁊ reliqua Per que duritiem cordis v̄ri

Pars tertia

ad veritatem cognoscendam ostendit. quod quidem etiam
et subsequenti capitulo facit. dicens domus autem israel no-
lunt audire te: quia nolunt audire me: omnis quippe domus
israel attrita fronte est: et duro corde. Qua duritie adhuc
permanetis nolentes scripturam nec literalis sensu nec in fi-
gura suo proprio intellectu intelligere. ¶ Nunquid non christi
mysterium figuravit hic propheta euz capi. xvij. ait. Hæc di-
xit dominus deus. Et sumam ego de medulla cedri sublimis: et
ponam de vertice ramorum eius tenerum: dispergas et plan-
tabo super montem excelsum et eminentem: in monte subli-
mi israel plantabo illud. et erumpet in germen: et faciet fru-
ctum: et erit in cedrum magnam. et habitabunt sub ea omnes
volucres: et universum volatile sub umbra frondium eius ni-
dicabit. et scient omnia ligna regionis: quia ego dominus
humiliaui lignum sublime: et exaltaui lignum humile: et sic-
cavi lignum viride et frondere feci lignum aridum. ego domi-
nus locutus sum et feci. Invenietis forte in his verbis ali-
quid quod christo hiesu non attribuat: nisi more vestro illud
pervertere velitis: Ex co. n. q. d. de medulla cedri dixit. christus
qui de stirpe et sanguine david secundum carnem fuit: figu-
ravit. Per id autem quod dixit. Et ponam de vertice ramorum
eius tenerum. christi figuravit regnum quod in principio sui te-
nerum et debile esse debebat. Cum vero ait. Et plantabo
super montem excelsum et eminentem. huiusmodi rami plan-
tationis locum figuravit. quem ipsemet declarando subdit
In monte sublimi israel plantabo illud. Subsequenterque
eius excellentiam et magnitudinem figurando ait. Et erumpet
in germen et faciet fructum: et erit in cedrum magnam. ita quod
multitudinem regum et gentium que eius dominio subici
debebat: figurando subdit. Et habitabunt sub ea omnes vo-
lucres et universum volatile sub umbra frondium eius ni-
dicabit. Denique cum mysterium hoc mirabile valde sit:

xvij. figura

De confutatione iudeorum cli

et difficile auditu quod a principio ad eo debili quo verbis in
carnatum fuit, quia scilicet a maria desponsata ioseph, qui
pauper erat, quibus de domo david esset; sequi deberet do-
minum celi et terre, ideo concludens propheta ait. Et sciēt
omnia ligna regionis, quia ego dominus humiliant lignas
sublime, et exaltant lignum humile, et reliqua. Pro quo vo-
lo intelligatis quod ipsa virgo beata in sua laude quam luce pri-
mo fecit, inquit. Deposuit potentes de sede et exaltavit hu-
miles. Quidue sibi voluit michaeas cum capitulo, vi, inquit.
Venite et reuertamur ad dominum, quia ipse deuorauit et
sanabit nos; percussit et curabit nos, uiuificabit nos post di-
es duos; et in die tertia suscitabit nos, nisi saluato ris nostri
ihesu christi resurrectionem que tertia die eē debebat figu-
rare: Verba enim hec antiquorum patrum in limbo existen-
tium sūt, quibus duobus diebus inter medijs liberandi erāt; et ter-
tia die que dies resurrectionis eius erat, debebant tanquā
suscitati in conspectu eius in eternum viuere. Ad hysteriuz
quoque iōne pro eodem proposito considerate qui in ventre
ceti tribus diebus permansit, et tertia die ipsum expuit, quod
quidem aliud significare non potest, nisi christum ihe-um
mansurum in ventre terre tribus diebus; et tertia die resur-
rurum, quemadmodum ipse ore suo sancto Mathei, xij,
de seipso testimonium perhibet, immo si bene considerabi-
tis librum iōne totum christi mysterium figurate inuenietis
Cunq; oseas capitulo, xi, inquit. Ex egipto vocauit filium
meum. Quid significare voluit, dicite, nisi christus post ci-
natiuitatem in egipto permansurum vsq; ad tempus; quo
ea pro quibus in terram descendit; consumanda erant, et ex
inde tunc vocari debere. Ad odum preterea malachie
lequendi animaduertite; cum capitulo primo ait. Si pater
ego sum ubi est honor meus et si domini ego sum, ubi est ti-
mor meus ait dominus exercituum; qui per clausulam illā

xxij. figura

xxij. figura

xxv. figura.

xxvi. figura.

Pars tertia

xxvij. figura

dicentem. Si domini sum ego. aliud significare non intendo
dit quod pluralitatem personarum in diuinis quam tota sacra
scriptura nobis ubique predicat. aliter enim. Si dominus sum
ego dixisset. Cuius paulo post ait. Non est mihi voluntas
in vobis dicit dominus exercituum: et manus non
suscipiam de manibus vestra. ab ortu enim solis usque ad occi-
sum magnam est nomen meum in gentibus: et in omni loco
sacrificatur: et offertur nomini meo: et oblatio munda. quia
magnam est nomen meum in gentibus: et dicit dominus ex-
ercituum. Ad quid potest dictum illud applicari dicite: nisi
ad nouum sacrificium christi: quod gentes recepture erant
et cui vetus sacrificium cedere debebatur. certum est enim
quod pro eo tempore loqui propheta non poterat: eo quia di-
ctum suum verum non fuisset. cum hierosolima tantum tem-
pore illo deo sacrificabatur. Post autem christi aduentum
omni loco illi sacrificatum est. et adhuc: ut scripture testan-
tur: post antichristi bellum sacrificabitur.

xxviii. figura

Cum propte-
rea capitulo. iij. inquit. Ecce ego mittam angelum meum:
et preparabit viam ante faciem meam et statim veniet ad tem-
plum suum dominator: quem vos queritis. et angelus testa-
menti quem vos cupitis: ecce venit dicit dominus exerci-
tuum: et quis poterit cogitare diem aduentus eius: et quis
stabit cum apparuerit. ipse enim quasi ignis purificans: et
quasi herba fullonum. Nunquid non ex primis verbis di-
centibus. Ecce ego mittam angelum meum: et preparabit
viam ante faciem meam. Iohannem baptistam figurauit.
qui ante christi aduentum missus est: ad viam preparandam
et vos ad penitentiam: et regni dei receptionem disponendum.
Hic equidem iohannes baptista ex sue vite perfectione magis
angelus quam homo vocari potuit: instanti quod redemptor no-
ster ihesus christus de eo mathei. xi. loquendo ad turbas
iudeorum inquit. Sed quid existis videre prophetam: et

De confutatione iudeorum cl ii

am dico vobis ⁊ plus q̄ prophetam. hic est. n. d. e. quoscri-
ptum est. Ecce ego mitto angelum meum. ⁊ reliqua. Cum
q̄ dicit. Et preparabit viam ante facies meam. Nunqd de
alio q̄ de christo ihesu qui deus fuit. loqui p̄t. deus. n. est
qui loquitur hic: ⁊ dicit. Preparabit viam ante faciem me-
am. Per id autē quod dixit. Et statim veniet ad templum
suum dñator: quez vos queritis. innuere voluit p̄pheta q̄
facta annuntiatione angeli de bñdōi aduentu. illico domi-
nator dominus ihesus apparere debebat quemadmodum
euangelia cuncta super veritate hac testimonium perhibēt
Et vt de errore vestro in expectando ipsuz adhuc vos de-
duceret. subsequenter ait. Et angelus testamenti quē vos
vultis. ecce venit: dicit dñs exercitūū. quasi diceret. quem
vos expectatis venit iam: ⁊ vos eum nō recepistis. Et tan-
dem vt ostenderet: quia de christo loquebatur concludit:
⁊ dicit. Quis poterit cogitare diem aduentus ei⁹. ipse enīz
quasi ignis purificans ⁊ reliqua. Cumq̄ insuper parum
infra ait propheta. Si configet homo deum. quia vos con-
figitis me. quid significare vult. nisi christi crucifixionem:
a vobis fiendam. scitis enīz dictionem illam haigbag he-
braice. Si configet. latine significare. Deniq̄ sciēs ma-
lachias vos pro maiori parte christi euangelium receptu-
ros non esse. ideo suum concludens sermonem: de eodem
iobannis baptiste aduentu iterum mentionem facit. vt vos
magis attentos redderet. dicitq̄. Ecce ego mittam vobis
eliam prophetam antequā veniat dies domini magnus et
horribilis. q̄ qdē loco declarat eundē iobānē baptistā esse
eliā: de quo p̄phetant p̄phete. qz xp̄i aduentū euāgelizare
debebat: ⁊ viam ante eum parare. Et nos porro Mathet
vndecimo ex hoc de ore christi certificamur. quia ait. Ipse
est Elias qui venturus est. **E** his vñs ad canti-
corum librum pergite obsecro. quez si recte considerabitis

xxix. figura

xxx. figura.

xxxi. figura.

Pars tertia

cognoscetis quia figura est coniunctionis diuinitatis et humanitate virgine beata mediante ad quam vniuersus liber dirigitur. quasi deus pater charitatis ardore pro ea ipsum deficere. Unde per aliquas eius particulas discurrendo dicite queso quid sibi voluit: cum et dixit. Introduxit me rex in cellaria sua. nisi elevationem raptionemque beate virginis: per spiritus sancti effusionem: ad diuina mysteria contemplanda figurare. **C**umque ibidem dicit. Nigra sum sed formosa filie hierusalem: quid significare voluit. nisi ipsam beatam post sui filij passionem nigris indutam: sub qua nigredine pulchritudinem et formositatem beatitudinis habere debebat. **R**ursum quando parum infra ait. Iudica mihi quem diligit anima mea ubi pascas ubi cubes in meridie. Ipsa beata figurauit querentem pro sui in hoc mundo consolatione post filij passionem sue habitationis locum. et hoc secum manere desiderans. **C**uius petitionis responsio est. Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres: egredere et abi poterit vestigia gregum pastorum: et pascas oves tuas iuxta tabernaculum pastorum. Per que verba ad apostolos remittit: qui christi greges pastores sunt. **N**am quid forsitan in gremio matris christum contemplantur. cum eodem capi. legimus fasciculus mirre dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. **C**uius amore ipse beata inebriata subsequenti capi. inquit Fulcite me floribus: stipate me malis quam amore languedo. **N**onne est ipsa in celo assumpta nobis verba illa ostendunt. capi. iij. dicentia que est ista que ascendit a deserto sicut virgula summi aromatizata mirra et thure: et vniuersis pulueribus pigmentarum. **T**oluite deinde et vestrum: ad ca. iij. et domus david fortitudinem. sub cuius imperio omnia regna mundi subiciantur: videbitis. quam ab ipsa beata virgine dependat. Inquit. n. sicut turris david collum tuum edificatum cum propugnaculis mille clypei pendet ex eo omnis ar

xxxij. figura.

xxxij. figura.

xxxij. figura.

xxxv. figura.

xxxvi. figura.

xxxvij. figura.

xxxvij. figura.

De confutatione iudeorum clīi

matura fortiū. **¶** Manquid nō etiā mecum intelligitis. deū paulo post declarantem virginem ipsam inuiolatā post partum pmanentē cum ait. Tota pulchra es amica mea ⁊ macula non est in te. **¶** Et ipsam matrē gratie angelo annūntiantem nō intelligitis. Ecce ancilla dñi fiat mihi secundum verbum suū; cū cepi. v. inquit. Veniat dilectus meus in hortum suū; ⁊ comedat fructum pomorum suorum. **¶** Et cum p spiritū sancti emissionē: immediate post cōcipe deberet. **¶** Accirco subsequenter ait. Veni in hortum meū soror mea sponsa. quasi diceret. q̄ tua habita responsione spiritus sancti supueniet in te. ex quo sola in mūdo beata facta es. ipso dicente. Una est colūba mea pfecta mea vna est matri sue. hoc est diuinitati que in se accubabit. **¶** Que qdem gloriosissima mater cū magis a gentilibus q̄ a iudeis colenda esset. ideo capi. vii. id figurādo inquit. Veni dilecte mi egrediamur in agrum ⁊ commoremur in villis mane surgamus ad vineas; videamus si floruit vitis si flores fructus parturiunt; si floruerunt mala granata; ibi dabo vbera mea tibi. quasi dicat. Postq̄ nostri nos non cognoscunt. eamus in agrum. i. ad alienas gētes; ⁊ videamus an ipsas dispositas inueniemus vt in eas fructum producamus. ⁊ si erit ibi dabo vbera mea tibi; vt ecclesia tua apud eas nutritur. **¶** Et cum talis dispositio in alijs gentibus reperienda esset. accirco illico talia fatur. Adādragoze dederūt odorem; ⁊ in portis nostris omnia poma noua etiam vetera dilecte mi seruaui tibi. vbi notanter dixit etiam vetera. primo propter iudeos qui in eius aduentu ipsum recepturi erant. mox pro residuis post antichristi bellum seruandis. **¶** Demum si militantem ecclesiam figurataz inspicere vultis. matris dei verba capitu. viii. meditādo legite; cum ait. Soror est nobis parua ⁊ vbera non habet; quid faciemus sorori nostre in die quando ad loquenda est. **¶** Certum est

xxxix. figura

xl. figura

xli. figura

xlii. figura

xliii. figura.

Pars tertia

enim q̄ per sororem parvam vbera non habentem ecclesiā militantem sui principio intellexit quando scilicet nondum ampliata erat. De qua quasi ipsa mater beata deum patrē allocuta esset: interrogatiue inquit. Quid faciemus sorori nostre in die quando alloquenda est: hoc est: quando incipienda ordinandaq; erit. Cui respōdens pater omnipotēs ait. Si murus est: edificemus super eum propugnaculū argenteum; et si hostium est compigemus illud tabulis cedrinis. ac si diceret. Si ecclesia ista firma et vt mur⁹ fortis erit et nos ipsam fortificabimus: pulchramq; faciemus. edificando super eam propugnacula argentea videlicet oracula ad diuinum cultum dicata. Si vero hostiū est scilicet nō firma neq; stabilis sicut hostium. et nos compigemus eam tabulis cedrinis ad ipsam bene confirmando. ¶ Ipsa autem gloriosa mater ad hec respōdens ait. Ego murus et vbera mea sicut turres. volens ex hīs significare ipsam esse debere murum illum super quo militans ecclesia edificāda erat. necnō et vbera sua turres fortes cuilibet hosti et pugnatori fortes resistentes. Ex qua responsione asserit ipsa virgo se factam esse coram deo quasi pacem et quietē reperientem. ¶ Que omnia adimpleta esse oculi vestri vident: et si oculis intellectus videre nolitis. peccatū enim vestra: vt propheta ait: inter vos et deum sic diuiserunt: vt ea que pro salute vestra sunt: capere non possitis. ¶ Nonne inter alia ruth mohabitis mysterium animadvertere deberetis: vbi tot misteria permixta fuerunt. propterea quia a suis descenditibus erat dauid oriturus a cuius radice christus iesus secundum carnem oriturus erat. ¶ Quidq; sibi voluit iob nisi incarnationis mysterium et christi resurrectionem figurare. cuius decimo nono capitulo inquit Scio enim q̄ redemptor meus viuūt: et in nouissimo super terra sarrecturus est. Et rursus circumdabor pelle mea: et

pliiij. figura.

plv. figura

de carne mea videbo deum. quippe dico vobis quod nisi corda vestra obturata essent. verba hec ad veritatem perscrutandam omnino vos obligare deberent. videmus enim deum in ultimo ad eliphaz themanitem loquentem dicere. Iratus est furor meus in te; et in duos amicos tuos; quoniam non estis locuti coram me rectum; sicut seruus meus iob. ubi si de prefigurato mysterio non intellexisset; non videremus dictum hoc posse super aliqua veritate fundari. Nam quemadmodum de se manifestum est; in toto residuo libri sui iob pessime se gessit; infinita vana de deo loquendo. Et quamuis hec talia mysteria et eis similia; vestri cordis duricie considerata; vobis parum prodesse videantur. at tamen ab earum recitatione non desistat. ut si non cum vno cum alio ad veritatem contemplandam escitemini.

¶ Nam nemo sane mentis nisi a perfidia impeditus; posset visionibus danielis de christi regni non acquiescere. scimus enim per primam capitulum. ij. contentam tale mysterium ad plenum demonstrari. nam de precedentibus quattuor mundi regnis notitia perfecta assignata. quintum aggrediens ait. In diebus autem regnorum illorum suscitabit deus celi regnum quod in eternum non dissipabitur; et regnum eius alteri populo non tradetur. comminet autem et consumet omnia regna hec et ipsum stabit in eternum. **¶** Stulti et tardi corde ad intelligendum ea que a prophetis predicantur. Nonne auditis danielē dicentem debere deum in diebus romani regni quod quarto loco figurabatur celi regnum suscitare; aut non eodem tempore; ut historie testantur; christi regnum suscitatum est. Et deinde quemadmodum ipse daniel asserit; non videmus regnum hoc perpetuari; et omnia alia regna mundi comminuisse; Non obstant quod post antichristi bellum hec abundantius obseruabuntur. Tunc. n. vniversus mundus testantibus prophetis christi regno subicietur. Pro quo ipse saluator noster mathei ultimo

xlvi. figura

Mars tertia

dixit. Data est mihi omnis potestas in celo et in terra.

Cum sequitur daniel dicere. Secundum quod vidisti quod de monte abscissus est lapis sine manibus: et comminuit testam et ferum: et es: et argentum: et aurum. ex hoc dicto modus nascendi christi figuratur. lapis enim hic christus iherosolymitanus est qui per alios prophetas in lapidem figuratus reperitur. Esaias. xxviii dicente. Ecce ego fundabo in syon lapidem et reliqua.

Per montem vero virgo figuratur beata: a qua lapis hic iesus sine humano opere. sed spiritu sancti virtute egressus est. videbatur enim de monte sine manibus lapis abscindi.

Prava iudeorum doctrina

Ut autem fatuitatem vestram in sequendo parvam vestrorum doctrinam facilius cognoscatis. volo hic de quodam falsissimo supposito: per eos facto in quo error vester circa omne messie mysterium: per maxime fundatur. vobis noticiam tradere. et ipsius falsitatis demonstratiuis rationibus: vos dei auxilio certificare. Dicunt enim romanorum regnum a danielle hic in quartum figuratum: et christi regnum unum et idem esse. nec non et romanum regnum esse in duo regna diuisum. quia scilicet in christianum regnum et machomethanum. Ex quo affirmare volunt quintum regnum messie hic figuratum nondum suscitatum. sed adhuc suscitandum esse.

Refutatio illorum

Cuius suppositi falsitas ex multis manifestatur. Nam christi regnum cum romano impossibile est esse unum. Regnum enim christi secundum carnem a iudeis ortus habuit. quia a bethleem galilae. et non a romanis. et ultra hoc priusquam romanum regnum: regno christi subiugaretur. fuit ab eo varijs persecucionibus persecutum: prout multitudo martyrum: qui sub imperatoribus martirisati sunt testimonium perhibet. Romanum quoque regnum mundanum: et terrenum fuit. armorum vi acquisitum. christi vero regnum. prout daniel testatur: celi regnum est. quod non cum armis sed predicacionibus et miraculis. sibi alia regna subiugauit. propterea romanum regnum in regnum machometanorum diuisum esse non potuit.

Cum illud post xpi regnum ortum habuerit; quo tempore romanum regnum iam nomen amiserat; et christi regno subiectum erat, et si nouissimis diebus ab eo reges decem a danieli per decem cornua figuratos, suscitandi sint. Ex quibus antichristus egredietur, post cuius debellacionem omnia christo subicientur, et prophetie consumatio prorsus tunc erit, super quo et ipse daniel capi. vii. vaticinatur cum secundum christi aduentum describit; qui erit ad antichristi regnum debellandus, de quo ipse mentionem facit, figurando illud per cornu paruulum; quod de medio decem cornuum quarte bestie oriebatur. Quod quidem per quintum regnum destruendum erat. Inquit, n. Considerabam cornua; et ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, et tria de cornubus primis euulsa sunt a facie eius. Quo loco vestri rabi summe errant figuram hanc christo ihesu attribuendo, fundantes se super cornu paruulo a quarta bestia apparente. Quod quidem dicunt christi figurasse regnum; quod a romanis ortum habuit; et sui principio debile fuit, necnon et super verbis que circa capituli finem continentur, dicentibus. Et sermones contra excelsum loquetur, et sanctos altissimi contemnet, que super ihesu verificata esse aiunt, qui multa pluralitatem in diuinis denotantia docuit, et idemptitatem personalem dei et hominis, necnon et alia plura que contra pharisaicam doctrinam assistunt. Ex quibus concludere nituntur regnum hoc christi; per quintum regnum a danieli visum destruendum esse. Quod regnum mellie vestri quem inuanum expectatis esse fingunt, quorum falsitatem ex eo cognoscere potestis, quia impossibile est quod cornu illud paruulum christi ihesum figurasset, qui secundum carnem a iudea ortum habuit. Cum illud a quarta bestia romanum regnum figurante oriatur. Preterea daniel de medio aliorum decem cornuum; cornu illud oriri videbat, quod christo aliquo modo attribui non potest

Judeorum error.

Confutatio iudeorum.

Prologus tertie ptis

neceſſe enim fuiſſet: aut poſt decimum romanoꝝ regnũ
chriſtum veniſſe. put rabi leui velle videſ: aut q̄ in ei⁹ ad
uentu romanoꝝ regnum decẽ reges ſimul habuiſſet Hoꝝ
autem vtrunq; vanuſ eſt dicere: nec locus datur vnde ve
rificari poſſint. Cũq; dicit daniel. Et tres reges humili
abit. quod eſt interpretatio viſionis trium cornuũ. que per
ortũ paruuli cornu a facie beſtie de decẽ cornubus euulſa
ſunt. Quo modo veſtri id in xpm verificare poterunt. Nũ
quid forte tres tantum reges chriſti regno humiliati ſunt.
Qua inſuper veritate fundantur veſtri: cum dicunt. chri
ſtum ſermones contra excelſum locutum eſſe. ipſumq; altiſ
ſimi ſanctos conterere. cum oppoſitum de directo in eo vi
ſum ſit. Si autem ſup hoc myſterio certificari magis vultis
verba immediate ſequentia diligenter attendite. cum inq̄.
Et putabit q̄ poſſit mutare tempora ⁊ legem et tradentur
in manu eius vſq; ad tempus: ⁊ tempora ⁊ dimidium tem
poris. dicit enim. Et putabit q̄ poſſit mutare. non autem
mutabit. chriſtus vero ea que per nouam legem ex antiqua
mutanda erant. mutauit. Hui⁹ quoq; ſui appetitus conceſ
ſioni: limitatum tempus aſſignatur: cum dicitur. Et traden
tur in manu eius vſq; ad tempus: et tempora ⁊ dimidium
temporis. quod quidem eſt ſpatium annoꝝ trium cũ di
midio. Chriſti vero regnum ſcitis duraffe iam mille qua
dringentiſ ⁊ nonaginta nouem annis. ⁊ adhuc in eternum
⁊ in ſeculum ſeculi: teſtante ſcriptura: duraturum eſt. Tem
pus autem ⁊ tempora: dimidiumq; temporis ſpatium an
noꝝ trium cũ dimidio eſſe. per ſacram ſcripturam ple
riſq; locis certificamur. crebro enim tempus pro ſpatio an
ni vnus in ea accipitur. Et vos non latere ſcio terminoꝝ
inſinitatem qui a doctoribus veſtris ſuper chriſti fidei abla
tione. ⁊ veſtri expectati meſſie ſurrectione per hec verba

calculati sunt. qui quidem termini fuerunt omnes elapsi sã
 ⁊ christi tamen fides in eternum stat. messias autem vester
 nondum venit. Denique daniellem referentes aspiciatis q̄ p̄
 pter vocem sermonum grandium quos cornu illud loque
 batur. videbat. quoniam interfecta esset bestia: ⁊ perisset cor
 pus eius. traditaq; esset ad comburendum igni. Quod de
 romano impio christi tpe verificatū esse. affirmare minime
 potestis. certum est enim: prout historie narrant; q̄ per lon
 gum tempus post christi dies romanum imperium perma
 nentiam habuit.

Iudei

Catholica ex
positio

Recedant igitur de prave vestrorum opiniones a
 cordibus vestris. ⁊ cum catholicis christianis dicite. danie
 lem per cornu paruum iniquum antichristi regnum figuraf
 se. quod oriturum est quando a residuis romani imperij in
 aliquibus partibus mundi existentibus: insurgent decē re
 ges insimul: qui per decem cornibus a daniellem visis figurā
 tur. Quod quidem regnum per quintum regnum christi:
 quod diebus quarti regni romani suscitatum iam fuit: de
 struetur. Veniet enim iterum tunc secundo christus ⁊ ip
 sum qui superbia sua se deum faciet. spiritu oris sui interfici
 et. Quo tempore: vt omnes prophete clamant: prodigia ⁊
 iudicia magna in orbe toto faciet. ⁊ post illud dabitur ei po
 testas ⁊ regnum vniuersale. s. ⁊ perpetuū. ita q̄ apud om
 nes erit ipse christus vnus. ⁊ nomen eius vnum. ipso Da
 niele dicente. Aspiciebam ergo in visione noctis: ⁊ ecce cū
 nubibus celi: quasi filius hoīs veniebat: ⁊ vsq; ad antiquū
 dierum peruenit: ⁊ in conspectu eius obtulerunt eum. ⁊ de
 dit ei potestatem ⁊ honorem et regnum: ⁊ omnes populi
 tribus ⁊ lingue ipsi seruent. potestas eius potestas eterna
 que non auferetur: ⁊ regnum eius quod non corrumpetur
 Qua quidē visione cōsiderare deberetis. qz dicit q̄ ille q

Mare tertia

Opinio iudeo-
rum de essentia
messie.

cum nubibus celi veniebat. quasi filius hoīs erat. hic enī
fm xpī aduentum figuravit. qui non proprie filius homīs
fuit. sed apparenter. fuit enim dei filius. Vos autē in con-
fusionem vestram dicitis messiam verum hoīem ex mare ⁊
femina natum esse debere. ⁊ super hoc errore fundati spre-
uistis factorem vestrum: ⁊ adhuc spernitis. vnde quemad-
modum hieremias ait: proiecta est de celo in terrā inclita
israhel. ⁊ super vos alieni capita sua mouent: factiq; estis
in opprobrium omnium gentium. Quo statu permāsurī e-
stis vsq; quo misericordie sue recordatus deus vultū suum
ad vos conuertet: ⁊ illuminabimini: redemptorēq; vestruz
ihesum: quem confixistis: cognoscetis. quod quidē erit qñ
antichristi mysteria consumabuntur. Quanta igitur gratia
impartiatur his qui isto interim a deo vocantur. qui habet
intellectum iudicandi iudicet. ego equidem in domino gau-
debo: ⁊ exultabo in deo iesu meo: qui predestinauit me in
benedictionem suā spiritalem. celestisq; vocationis me. par-
ticipem fecit. ipse enim est deus meus ⁊ saluator meus. Nō
q; ⁊ vos omne impedimentum deponentes ad preposituz
vobis certamen currite. quo a laqueis per vestros rabi vo-
bis positis. cum xpō ihesu liberabimini. qui preposito sibi
gaudio confusione contēpta pro nobis crucē sustinuit.

Scda ps tertie
partis.

¶ Et vt ab illozum vinculis liberari facilius possitis.
statui cum memoria causarū vos a receptiōe baptismi deti-
nentium ⁊ earū reprobatione totū compendiu astringere.
erit enim hmoi sermocinatio non inutilis. eo quia moralis:
⁊ sensibilis est: cognitu habilis. Ne itaq; cause ⁊ impedimē-
ta nomine satane. licite demonia nūcupari possunt. que fm
q; experientia docet ad quattuor reducuntur. Et sunt hye-
pocrisis ambitione fundata. crassa credulitas fundata in p-
fidia. Auaritia ⁊ superbia. Primo equidem demonio
oēs vestri rabi seruiunt. qui ⁊ si sacre scripture ⁊ pphetiaz

Primo demon

proprium habeant intellectum. Sitq; apud eos de christiana
 veritate certitudo, relicto redemptore suis predicationi-
 bus cogunt alios in errore suo persistere. Pro quibus lo-
 cutus est hieremias, cum capitulo xxiiij. inquit. De pastoribus
 qui dispergunt; et dilacerant gregem pascue mee dicit
 dominus. Hi quidem sunt; qui hypocriti induti vos de-
 cipiendo ostendunt se mosaicam legem perfecte observare
 et ambitione pleni vos suis fraudibus post se trahendo pre-
 dicant vobis non esse christi legem aliquo pacto audiendum
 fundantes se super hoc; quia non est deus nisi deus abrahe
 deus isaac et deus iacob, quasi christus hiesus deus ille non
 esset, aut istis patribus notus. Utinam sic ipsi opera abrahe
 facerent. Vos autem o miseri ab huiusmodi doctrina pro
 salute vestra cavete. Est enim deus ori ipsorum prope a re-
 nibus autem eorum longe. Et vos quidem experti estis; quia
 quamvis secundum magis et minus suis operibus caute pro-
 cedant, impossibile tamen est; quin a fructibus eorum tan-
 dem cognoscantur, quemadmodum enim christus hiesus de-
 silis loquendo mathei xxiiij. ait. Super cathedras moysi se-
 dent isti tales; qui dicunt et non faciunt; alligant. n. onera gra-
 via et importabilia; et imponunt super humeros aliorum di-
 gito autem suo nolunt ea movere, omnia vero opera sua faci-
 unt ut videantur ab hominibus; dilatant. n. philacteria sua;
 et magnificant fimbrias; amant autem primos recubitus in ce-
 nis; et primas cathedras in sinagogis et salutationes in fo-
 ro; et vocari ab omnibus rabi. Videte quo modo a christo
 bene describuntur hypocriti maledicti. Nunquid non illos
 eosdem hodierna die videtis diversos opere a sermone
 utique videtis. Nec dubitat quod si id crederet; quod aliis pre-
 dicant; tales non essent. Sed tanquam illi qui ex certa scientia
 a via veritatis recessit dediti Satane nihil anime curant.
 Unde et eorum apud alias gentes assidua conversatio non

Partis tertia

est. nisi cum hijs qui in similem lapsum labuntur. **De tamē** illis hypocritis tristibus. qui claudunt regnum celorum ante homines; super quibus esaias capitulo primo clamat. **De genti peccatrici populo graui iniquitate: semini nequā filijs sceleratis dereliquerunt dominum. blasphemauerunt sanctum israhel abalienati sunt retrosum.** Et michaeas capitulo tertio; cum ait. **Audite principes iacob: et duces domus israel.** Nunquid non vestrum est scire iudicium. qui odio habetis bonum: et diligitis malum. qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis: et carnem eorum desuper ossibus eorum. **Eant igitur maledicti in ignem eternum eis repositum.** filij enim perditionis sunt et vecordes: sapientes sunt ut faciant malum. bene autem facere nesciuerunt. **Vos autem de medio congregationis huius separemini. et a tabernaculis eorum ne in peccatis ipsorum inuoluamini: recedite.** Pedes enim illorum ad malum currunt. quis contra sanguinem suum ipsi insipientur. fraudesque contra animas suas moliantur. **Attamen dico vobis quod ex his qui a deo illuminati sunt: ut veram habeant doctrinam. et ad christum conuertantur: in sorte iustorum cadunt.** qui vero per aliam veniunt viam serpentibus peiores sunt. **Benedictus dominus: qui non dedit me in captionem dentibus eorum: et me qui inter illos enumerabar ab omni opere malo liberauit: quem pro vobis humiliter oro ut animas vestras de laqueo talium venantium eripiat. et ipsas sua misericordia in christo ihesu ad suam gloriam vocare non dedignetur.** Necnon et ab ore secundi demonij vos eruat: quod quidem sub specie boni vos seducendo in veteri lege. qua viuistis: vobis salutem pollicetur. **Hoc utique est illud quod super litteras habentes mediocres: dominum ut plurimum habet. qui vltimus non scrutantes doctorum dictis acquiescunt. putantes illos sine**

**Cautela p hu
iusmodi demo
nis euersione.**

Secund' demo.

De confutatione iudeorū clviii

Dolo procedere; et consequenter alijs veritatem predicare. Quo etiam errore maior pars vulgi vivit. Super his quidem locutus est hieremias capitulo. v. cum ait. Audi popule stulte qui non habes cor qui habens oculos non videtis; et aures et non auditis. Ne ergo non timebitis ait dominus et a facie mea non dolebitis. Pro talibus quoque iesus in cruce oravit; cum inquit. Pater ignosce illis; Quia nesciunt quid faciunt. Est enim septa ista inter alias minus culpanda; cum non ex certa scientia sicut prima sed ignorantia peccet. immo et hi cum christianis minus vitiose alijs conuersantur. Unde et eis magis compatiendum est. Et si vultis recipere dicam vobis quod pro his; presens opus principaliter dicam; ut eo mediante a caligine ignorantie qua obtenebrati sunt; illuminentur. sunt enim isti ad veritatem cognoscendam magis alijs dispositi.

Quamobrem pro eorum salute verba mea meditando legant; eaque tanquam veritatem querentes omni passione seclusa medullariter perscrutentur. Quod si facient; non dubito quin ipsorum doctorum prauitas eis manifestetur. et sacre scripture intellectus verus christi fauore prout et mihi reueletur; ita quod me omni impedimento deducto derelicta perfidia imitabuntur.

Iterum aliud esse in vobis demonium animaduerti. quod quidem auaritie vitio temporaliumque bonorum cupiditate vos a salute tollit. Sub cuius dominio quamplurimi sunt qui ab aliquo tepido spiritu commoti; coniecturari videntur; et aliquibus discursibus quodammodo cognoscere; christianam esse fidem qua quilibet saluari potest. et victi tamen a prauo spiritu et demoniaco isto; mallet omnis cum suis bonis. in perditionem labi quam sine illis post mortem vivere. loquitur enim ad eos demon dicens; Quia impossibile est cum paupertate vitam eternam possidere. Et quod caueant

De remedio contra ipsum.

Tertius demon

Parte tertia

ne christianorum promissiones eos seducant; multa enim ante factum cum nullo post factum effectu sepe numero eis pollicentur.

Quanta autem istorum insania sit: cuilibet recte iudicanti facillime patere potest. Nam huiusmodi demonis doctrina: et veteri et noue doctrine immo et philosophie contrariatur. Scimus enim apud omnes de per se notum esse: quod magis perfectum minus perfecto preponendum sit. nec philosophus superfluas laudat diuitias: sed in extremo vitio illis locum assignat. Videmus enim ipsum ut in ethicis patet felicitatem et bonum in contemplativa vita collocare. Non obstante quod in infinitis locis a sacra scriptura moniti sumus: et cauti facti: ne a tali demonio vincamur. Nunquid non memores estis salomonis qui diuitias spernens: sapientiam dumtaxat a deo patre: regem tertio. capitulo. iij. postulauit: Et dauid spiritu gratie plenus: qui in omni vita sua diuitias in perfectionis anime comparatione in nihilum reputauit: Nonne verborum eius psalmo li. recordamini: cum increpans malum inquit. Propterea deus destruet te in fine: et euellet te: et emigrabit te de tabernaculo tuo: et radicem tuam de terra uiuentium: et videbunt iusti et timebunt: et super eum ridebunt: et dicent. Ecce homo qui non posuit deum adiutorem suum: sed sperauit in multitudinem diuitiarum suarum et preualuit in vanitate sua: Super hijs quoque loquitur iesus marci. x. cum ait. Quod difficile est confidens in pecunijs in regnum dei introire. Ad mentem obsecro: quoniam: quemadmodum apostolus paulus ad thimotheum prima capitulo ultimo testatur: Nihil intulimus in hunc mundum: nec auferre aliquid ab ipso possumus: Habentes autem alimenta et quibus tegamur his contenti sumus. Et qui volunt diuites fieri temptationem et laqueum diaboli incidant: et in desideria multa nocua que in interitum et perditionem homines mergunt ra-

De confutatione iudeorum clir

dic enim omnium malorum est cupiditas, quam quidem appetentes; necessario in fide erant. Vos autē si homines dei esse vultis; hec fugite Sectamini vero bonum certamē fidei vere iesu christi; et apprehendite vitam eternam; ad quam prius alijs vocati estis. Et cum hieremia capitulo nono dicite. Non gloriatur sapiens in sapientia sua; et non gloriatur fortis in fortitudine sua; et non gloriatur diues in diuitijs suis Sed in hoc gloriatur qui gloriatur; scire et nosse me; quia ego sum dominus qui facio misericordiam; et iudiciuz; et iustiam in terra. Et quis bonorum amissio absq; eorum recuperationis certitudine difficile non parum sit, egestasq; et paupertas presentī vita amarissima, in nihiluz tamen id existimanda est in respectum boni anime quod timentibus deum reservatum est. Non obstante q; si bona vestra christuz sequendo derelinquetis; esto q; promissa vobis nō obseruentur; adest hiesus qui dicit vobis; Cenuū pro vno accipietis, qui si retribuet vobis; et abundare vos faciat; cognoscite; quia ab ipso procedit; et tanto magis in eius amore confortamini. Si vero res non sic procedere videatis; caute ne quando in scandalum incidatis cogitando cogitationes malas; Vos enim nescitis quid petatis; ipse autē bene scit quid vobis magis expediens sit, et vos tunc considerate; et cum hoc cōsolamini; quoniam filius hominis non habuit vbi caput suum reclinaret. Quam considerationem in mente vestra continue habeatis. Nam qui christi vitaz cōtemplatur; et ipsam imitari nititur; in eternum non peribit. Qui autē ab ea recedunt; et pro vanis certa relinquunt; regnum celorum intrare non possunt, et pro eis locutus est salomon ecclesiasticis quinto cuz ait. Est et alia infirmitas pessima quam vidi sub sole diuitie conseruate in malum domini sui, necnon et philosophus ethicorum primo cum inquit. Jam enī quidam perierunt propter diuitias. Querentes

Pars tertia

vero dominum non peribunt in eternum. Quem quidem saluatorem meum laudabit anima mea: quoniam factus est adiutor et protector mihi: et me a perditione liberavit. Sit igitur nomen eius benedictum: et maiestati sue laus et gloria qui ambulare fecit pedes meos iter rectum et in iuuentute mea neque hoc neque quartum demonium curavi.

Quod quidem superbe vinculis vos in cecitate detinet hoc enim est quod sua insipientia quando quis vestrum mentem ad salutem dirigeret: illum diuertendo confestim in corde eius talia verba mouet. Quid tibi cum christiana religione o miser: in qua et si anime beatitudinis certamen haberetur: infinitas species delusionum inuenies: quibus ab ipsismet christianis delusus eris. Primum enim tue conuersionis causas christianus perquirere vult. quas si nisi perfectas inuenerit: esto quod hilari et iocundo aspectu pro tunc te aspiciat: continue tamen de te ambiguus erit: nec se resolvere sciet: an odio vel amore dignus sis. Cumque palam aut clam tui sermo fiet: non aliter quam de suspecto homine erit resolutio. Necnon pro eo quod a iude sanguine venisti quam plurimis calumniis atque opprobriis cunctis diebus vite tue subiectus eris. Nam si christiana vita viuere conaberis illico cum hypocritis alios decipere querentibus enumeratus eris: caputque post te mouebitur: ore dicente Nunc tibi credo minus. Si vero non ea observatione sed magis libere procedes: statim de te murmurabitur: et reus christiani nominis condédaberis. Et dato quod merito christiane gratie tibi concesserit: non possint opera tua nisi laudari. Attamen quacumque occasione data unicuique pro proprio interesse. contra te os suum aperire licebit: ut dicat te omnino iudeorum naturam sapere: ita quod te et opera tua iudicare nunquam cessabit: de quocumque illo: um dicendo quod propterea christianam sis

De confutione iudeorum clx

dem sectatus sis: presupponēdo semper te nullo pacto proprio sine christianam fidem sumpsisse. immo dicere audet quod ille qui sue secte fidelis non est: aliena fide perfectus esse non potest. Et hac opinione fundati: dictum hoc in prouerbium verterunt: dicentes quod nunquam iudeus fuit bonus christianus. Quapropter erit vita tua quasi pendens ante te: eris quoque suspensus ad terrorem eorum que videbunt oculi tui. Non obstante enim quod ipse colligat te: et tuis necessitatibus succurrat: si tui deus misertus fuerit: ita quod benedicat opera tua: teque bonis abundare faciat: tali modo quod ad sua seruitia constitutus: sicut tempore egestatis non fueris: tunc apud eum christiano nomine amplius non vocaberis: quasi de diuitijs non sit similis lex sibi tibi que. Ad honores insuper et dignitates te christianus non admittet: Dicit enim Nunquid iudeus super nos dominebitur: nec etiam virtutes tue: et alia dona tibi concessa: apud eum tantum erunt ut quibuscumque agendis negocijs tua recordata origine quicquam valeant. Semper enim omnium sermonum conclusio est: quia de hebraico semine ortus est iste. Et hoc sono in auribus eorum resonante sic obstupescunt: ac si nihil turpius nihil onerabilius audiri possit. Unde et christianam hodierno die religionem petere: nil aliud est: quam christianis se odiosum reddere: Et tu: propter calumnias quas continue sustinebis: tua durante vita ea fide abiectus et pavidus eris.

Talibus igitur persuasionibus et eis similibus o miserum demon iste vos a salute tollit: et facit in profundum abissi precipitare. Quod si sermones meos susceperitis: gustaueritisque rationes meas: non dubito cunctas has persuasiones in nihilum reputabit. Nam si predicta seu ipsorum aliqua tempestate hac verificari videantur a vobis primo processisse omnino concludendum

De remedio contra ipsum.

Paras tertia

est. destructores enim tui: et dissipantes a te ipsa exiuerunt. Ad mentote obsecro multitudinis eorum qui christianam fidem sponte sectati sunt, de quibus bona sperabatur vita: et tandem non tantum iudaice, sed diabolice vixerent. Fuit quippe ipsorum ritus adeo abominabilis: quod non modo aliorum conuertentium suspicionem causauerunt. Sed et antiquos sanctos: qui de iudea gente descenderunt, quodammodo inficere visi sunt. Fuitque praua eorum vita in causa ut ipsi et qui inuiti ad christi fidem venerunt; Parasi nomine marrani nuncuparentur. Cum omnibus tamen hijs non stat, ut hi qui conuersi catholice viuunt; apud veros et bonos doctores christianos grati: ut decet; non recipiantur. Possim etenim ego ipse super hoc testimonium perhibere. Si vero apud aliquos id minime obseruetur, sed potius demonis verba verificari videantur: illi profecto in sorte malorum: seu ignorantium cadunt. Non enim sciunt seu recordari nolunt, quoniam nulla inter te et ipsos differentia existit, nisi scripturarum interpretatio, et quia fides sua, que tua dici deberet, a tua parturita est. Scimus enim quod in iudea ortus est christus mundi saluator. Unde si tu iudeus ipsum queris: tanquam tuum verum et proprium redemptorem ipsum queris. Nunquid non per prophetas iudeis primo et principaliter promissus est christus, aut ipsummet saluatorez Johannis, iij, dicentem. Non audiuimus, quia salus ex iudeis est. Et Marci, vii, iudeos filios appellare, gentiles vero canem non videmus, cum ait. Sine prius saturari filios non est enim bonum sumere panem filiorum: et mittere canibus. Nonne insuper apostolum paulum ad romanos primo predicantem legimus. Virtus enim dei est in salutem omni credenti: iudeo primum et greco. Et ad thessalonenses secundo. Vos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarum; dei que sunt in iudea in christo iherosolima. Ad quod ergo oportet tue com-

De confutatione iudeorum cxi

uersionis causā christianum investigare; nisi pro non recte
venientium cautela. Tu autem qui solum ut possideas ut
tam eternam: baptismum queris, si aliqui christianī tui per
fecte non resoluantur, non cures, sufficit enim tibi ut ille q
te ad se vocauit Iesus noscat te. Ante cuius tribunal cōtra
recte iudicabuntur, opera quoq; tua si fidelia erunt, aliquo
christiano ipsa in malam partem iudicante, noli expanesce
re, ipse enim nō potest, nisi que oculo patent: iudicare: et tu
scias q; pater tuus qui videt in abscondito ipse reddet tibi
Calumnias insuper et opprobria: murmurationesq; si mun
di corde eritis, non existimetis. Omnia enim hec ad vestra
perfectionem faciūt, ut in dei regno digne habeamini. Iesu
dicente. Beati estis cum maledixerint vobis homines, et p
secuti vos fuerint, et dixerint, Omne malum aduersus vos
mentientes propter me. Gaudete et exultate quoniam mer
ces vestra copiosa est in celis. Quapropter et vos omnia
hec patimini nemini dantes vllam offensionē, ut non vitu
peretur mysterium vestrum: sed in omnibus exhibeatis vos
metiplos, sicut dei seruos; in multa patientia: tribulationi
bus; in necessitatibus et angustijs; et laboribus, et in chari
tate non facta; in calumnijs et contumelijs, cum verbo ve
ritatis et virtute dei. Et dico vobis q; intantum minus he
contumelie curande sunt, in quantum earum plurime; in vi
lipendium illorum; qui ad christi fidem conuertuntur; a iu
deis ortum habuerunt, solent enim christianis aliquem cō
uersum laudantibus, sepenumero respondere, nunquam iu
deus fuit bonus christianus, et q; ille qui suam derelinquit
fidem: non potest alteram recte obseruare. Ipsiū autē
dictū q; ad vtrāq; ptē manifeste falsū existit, ut finit, n. ad xpi
fidē iudei venerūt: q; inter catholicos et sanctos enumerati
sunt. In sorte quorum anima mea cadat. Pari quoq; mo
do et mutatio de malo in bonum, et de bono in meli⁹ apud

Partis tertia

omnes laudatur: precipue vbi de anima agitur. Eodem vti
q; argumento abraham qui vitam patris recusauit: et deo
adheſit: condemnari poſſet. Necnon et apoſtoli. et alij chri-
ſtum ſequentes: gentilesq;. Quamobrem in redemptorem
veſtrum confidite. nam ſi perfecti chriſtiani eritis corde: et
pro poſſe opere: et ſermone neminem talium curare debe-
tis. Nunq̄ enim lingua dolosa poterit tunc nocere vobis
Utinam non plus ſibiſis nocerent. qui de omni verbo oc-
cioſo quod locuti fuerint indigne contra vos: habent red-
dere rationem in die iudicij. Si autem pro mala ſorte ve-
ſtra mens ab opere et verbo diſſona eſſet. ve capitibus ve-
ſtris. Nunquid putatis ante faciem dei abſcondi. qui ſecun-
dum corda veſtra retribuet vobis. Et ſi ceci a peccato di-
ceretis. Sufficit nobis homines decipere. id minime creda-
tis. Nihil enim eſt opertum: quod non reueletur. Necnon
et ſicut facta bona manifeſta ſunt. ſic et que aliter ſe habent
abſcondi non poſſunt. Quamobrem talibus aliquo modo
aſſimulari nolite. qui enim in ouile per oſtium nō intrat fur
eſt et latro. Et dato q; ad dignitates: et honores a chriſtia-
nis admiſſi non ſitis. quid ad vos. iſta quidem vana et nul-
lius momenti ſunt. et quāuis in hoc ipſi moſaice procedāt:
qui alienos ad fidem ſuam venientes p aliquod temp⁹ ad
dignitates et honores non admiſtebat. forte q; permiſſio
dei eſt: ne eleuetur cor veſtrum: et obliuiſcamini ſui: et eſſet
vobis in ſcandalum. Sed vos ab ipſo diſcite: qui mitis et
humilis corde eſt. et inuenietis requiem animabus veſtris
Beati enim ſunt qui mitis et pauperes ſpīritu ſunt: quoni-
am ipſorum eſt regnum celorum. cui huius mundi regnum
equiperari non poteſt. Hoc quidez cucurbite: que ſub vna
nocte naſcitur: et ſub vna nocte perit aſſimilatur. Illud ve-
ro ſempiternum eſt: quod nunq̄ commouebitur. Vos ita

De confutatione iudeorum cxii

quod ab istis cogitationibus vanis tollite, et que anime sunt; curate. Nunquid forte pro illis baptizamini; absit a vobis. Nec turbet vos quod christiani in rebus agendis locum vestrum vobis non assignent; et quod recusent vos vestra considerata origine tanquam viliores; et infirmiores ipsis. Nam qui hoc faciunt; non considerant; quoniam advocatam suam spernunt virginem scilicet beatam, que iudea fuit, necnon et apostolos; aliasque fidei columnas spernunt. Et quis iudei propter peccatum contra christum commissum hec pati mereantur. Non tamen qui ad fidem convertuntur, tali legi subiecti sunt. Ipsi enim et per vetus et novum testamentum aliis christianis ad minus equales sunt, teste Esaias qui capitulo lvi ait. Et non dicet filius advene, qui adhaerebit domino dicens, Separatione dividet me dominus a populo suo. Et ipsomet salvatore mathei, xx. i parabola patrisfamilias, qui misit operarios ad vineas, cum ait, Sic erunt novissimi primi; et primi novissimi. Necnon et ipso apostolo, ad Galatas tertio, qui dicit, Omnes enim filii dei estis propter fidem que est in christo ihesu; quicumque enim in christo baptizati estis; christum induistis. Non est iudeus neque grecus; non est servus neque liber; non est masculus neque femina, omnes enim vos unum estis in christo iesu. Et adhuc his qui nobilitati versantur; nonne notum est quod ante christi passionem nulla erat gens nobilior israelitica; quam ab initio deus sibi in specialem elegit. Alie enim gentes idolis serviebant. Notus autem; ut psalmus cantat; semper in iudea fuit dominus; et in israel magnum nomen eius. Et intantum dilexit vos quod mysteria plurima adhuc servavit, ut reliquias vestras salvas faceret. Si quis preterea vestrum de stirpe regali de sanguine virginis descenderit, Quis enim similis sibi in nobilitate erit. Nec obstat; quia tui preteriti seu presentes non fuerunt; nec etiam sunt; per gratiam, sicut

Pars tertia

tu vocati. Semper enim christi fides a sui primordio sic processit. iesu mathei. x. dicente. Veni enim separare homines aduersus patrem suum; et filiam aduersus matrem suam; et nurum aduersus socrum suam. Et hoc ideo: quia spiritus ubi vult spirat. Talis igitur differentia inter fideles unde nascantur: nescio neque arbitror quod alicuius momenti sit. Scimus enim quod non est acceptio personarum apud deum. Idcirco et vos ex his non conturbemini: sed quilibet vestrum a via sua mala recedat; et deum oret: ut suum illuminet intellectum ita quod veritatis viam agnoscere possit; et agnita custodire.

Ephilogatio.

Sed ut ad id vos dispositos reddatis: Hypocrisim perfidiam auaritiam atque superbiam a cordibus vestris remoueat

Quod si facile facere vultis: euangelia legite: que omnia hec perfecte vos facere docebunt: Et si crederem vos ipsa libenter recipere: libentissime in hebraicum vobis traducerem. Nam me certum reddo quod si eorum verba gustaretis: in lumine ipsorum lumen videretis. Ex eis enim verificationis prophetiarum de messia loquentium in christo iesu certitudo inuenitur. Ex cuius verbis et vita manifeste cognoscitur: quia cum humanitate fuit in eo diuinitas coniuncta. Impossibile enim esset a simplici homine posse talia audiri aut videri. O diuina maiestas quis ad profundum sermonum eius descendere posset: O absoluta bonitas quis mirabilem et perfectissimam vitam suam perfecte describere sciret. nemo quippe. Aut forte ad id coactus venit christus: Numquid non si voluisset passiones cunctas: quas passus est: et mortem fugere potuisset: utique potuisset. nisi quod voluit pro mundi salute pati: morique: prout prophetie pre-dixerunt: quas quidem vos ceci a peccato recte intelligere non potestis. nam quamuis cunctas esse consumatas indubitate videamus. Mone ad minus deberent corda vestra excitari ut veritatem inuestigarēt

De confutatione iudeorum clxiii

ad infinitissimam multitudinem sanctorum: qui ex toto mundo: tot diuersa martyria: totque horrenda genera mortis: pro christo ihesu sustinere voluerunt. Quis enim compellebat istos id pati: nisi ardor spiritus sancti in eos infusi: per quem ad beatitudinem vocabantur: putatis ne forte quod tanta hominum multitudo inter quos magni reges: et principes interuenere: fuerit insana. Taceo infinita: et indicibilia miracula per christum facta: ac etiam per istos sanctos in nomine eius: que post eius mortem a vobis ad suos fideles translata sunt. Et vos litteris priuati: qui ex dictis vestrorum rabi crebro ista repellitis: dicentes quod impossibilia: et nature repugnare videntur: cur hoc eodem argumento non repellitis ea que ante christi aduentum veteri lege scripta reperitis. non enim illa magis istis ab hac petitione absoluuntur. Sicut ergo illa creditis: sic et ista pro salute vestra credite. Nam si illa vera sunt: utique et ista vera sunt. Fuerit. n. illa facta ut ad ista vos disponderet. idcirco his credite et si rabi vestris. qui dolose mendacium predicant vobis: necnon et iacture vestre credite qui post peccatum vestrum in christum dati estis in perditionem et conculationem omnibus gentibus estisque in opprobrium omnium et rapinam et non est qui eruat. quis enim dubitat quod si deus vobiscum esset. res aliter procederet. nonne fuerunt omnia ista a prophetis vobis predicta utique fuerunt. Et ego qui non sum ex illis qui post receptionem baptismi vos persecuti sunt. Sed volui memetipsum formam dare vobis ad me imitandum. Creui hec vobis dirigere: non ut christianis vos odiosos redderem: sed ut vos saluos faciam. Christus enim non docet me vos a fide repellere. sed ad ipsam vocare. nam cum omnibus inquinamentis vestris voluit vos saluos fieri: non damnari. Et non credatis cogitationes vestras me ignorare. que aduersus me post conversionem meam per aliquot annos fuerunt: quia vobis persuadere nequiveratis

Pars tertia

me tantūmodo: vt vitam eternam possiderem: christi fides
sectatum esse. Postq̄ autem de hoc iam certificati estis:
videtisq̄ me iesum deum meum toto corde meo: et tota ani
ma mea diligere. Cur me non sequimini: presertim cum of
fenderim vobis me fundamentaliter et bene resolutum ip
sum diligere. Recedite igitur recedite: exite inde. quia non
est ibi animabus vestris requies. et ego quidem saluatores
meum orare non cessabo: vobis per gratiam preuenire: vt
vos saluos faciat: non dedignetur. mibi quoq̄ auxilium p̄
stet: vt possim vsq̄ in finem sine crimine perseuerare: con
cedatq̄ pro perfectione mea: et aliorum salute: vt sic opere
et sermone sibi seruiam. sicut cor meum rectum est cum eo:
cui honor et gloria in secula seculorum. Amen.

Impressus Rome p̄ venerabilē virū mgr̄m Eucharistū
Silber: alias Franck alamanū. Anno Jubilei. MD. cccc.
Die vero decimaquarta mensis Maij.

